

CVRIA

DEN EUROPÆISKE UNIONS DOMSTOL

Årsrapport
2014

DEN EUROPÆISKE UNIONS DOMSTOL

ÅRSRAPPORT 2014

Oversigt over arbejdet ved Den Europæiske Unions Domstol,
Den Europæiske Unions Ret og Retten for EU-Personalesager

Luxembourg, 2015

www.curia.europa.eu

Domstolen
L-2925 Luxembourg
Tlf. (352) 43 03-1

Retten
L-2925 Luxembourg
Tlf. (352) 43 03-1

Personaleretten
L-2925 Luxembourg
Tlf. (352) 43 03-1

Domstolen på internettet: <http://www.curia.europa.eu>

Redaktionen afsluttet den 1. januar 2015

Gengivelse tilladt med kildeangivelse. Fotografierne må alene gengives i forbindelse med denne publikation. Til enhver anden brug skal tilladelse indhentes hos Den Europæiske Unions Publikationskontor.

Yderligere oplysninger om EU fås på internet via Europaserveren (<http://europa.eu>)

Luxembourg: Den Europæiske Unions Publikationskontor, 2015

Print	ISBN 978-92-829-1974-3	ISSN 1831-8401	doi:10.2862/35534	QD-AG-15-001-DA-C
PDF	ISBN 978-92-829-1951-4	ISSN 2315-2273	doi:10.2862/32265	QD-AG-15-001-DA-N

© Den Europæiske Union, 2015

Printed in Belgium

TRYKT PÅ HVIDT PAPIR BLEGET UDEN BRUG AF FRIT KLOR

Indhold

Side

Forord ved Domstolens præsident, Vassilios Skouris	5
---	---

Kapitel I

Domstolen

A – Domstolens udvikling og arbejde i 2014	9
B – Domstolens retspraksis 2014	11
C – Domstolens medlemmer	65
1. Domstolens medlemmer	67
2. Ændringer i Domstolens sammensætning i 2014	85
3. Domstolens sammensætning efter rangfølge	87
4. Tidligere medlemmer af Domstolen	89
D – Statistik over retssagerne ved Domstolen	93

Kapitel II

Retten

A – Arbejdet ved Retten i 2014	125
B – Rettens sammensætning	163
1. Rettens medlemmer	165
2. Ændringer i Rettens sammensætning 2014	175
3. Rettens sammensætning efter rangfølge	177
4. Tidligere medlemmer af Retten	179
C – Statistik over retssagerne ved Retten	181

Kapitel III*Personaleretten*

A – Arbejdet ved Personaleretten i 2014	203
B – Personalerettens sammensætning	213
1. Personalerettens medlemmer	215
2. Ændringer i sammensætningen af Personaleretten i 2014	219
3. Sammensætning efter rangfølge	221
4. Tidligere medlemmer af Personaleretten	223
C – Statistik over retssagerne ved Personaleretten	225

Forord

Formålet med denne årsrapport er at give læserne en kort, men fyldestgørende oversigt over institutionens virke i 2014. Som i tidligere år består en væsentlig del af rapporten af en sammenfatning af Domstolens, Rettens og Personalerettens egentlige judicielle virksomhed, idet der redegøres for de overordnede linjer i retspraksis.

De statistiske oplysninger viser for hver enkelt retsinstans arten og mængden af sager, der forelægges for den. Der blev nået en ny rekord i 2014 med 1 691 sager i alt anlagt ved de tre retsinstanser, dvs. det største antal sager siden oprettelsen af Unionens domstolsordning. Desuden viser antallet af afsluttede sager, 1 685, at institutionen har haft sit historisk set mest produktive år. Dette resultat afspejler sig ligeledes i varigheden af sagsbehandlingen, der er nedbragt.

Dette gode resultat indebærer imidlertid ikke, at al risiko for fremtidige forhindringer dermed er afværget. Selv om retsinstansernes konstante arbejdsbyrde, og navnlig stigningen i antallet af sager for Retten, unægtelig er bevis på ordningens succes, kan disse faktorer ligeledes bringe sidstnævntes effektivitet i fare.

Siden den 1. december 2014, dvs. efter udløbet af den overgangsperiode, der blev indført med Lissabontraktaten for så vidt angår den retslige prøvelse af Unionens retsakter på området for politisamarbejde og retligt samarbejde i straffesager, har Domstolen desuden haft fuld kompetence i henhold til artikel 258 TEUF til at påkende traktatbrudsprocedurer anlagt mod enhver medlemsstat – med én enkelt undtagelse – for tilsidesættelse af EU-retten på dette område.

Af disse grunde arbejdes der – såvel på lovgivningsniveau som med hensyn til arbejdsmetoder – fortsat og konstant for at forbedre effektiviteten af Unionens domstolsordning.

Et vigtigt skridt i denne retning blev taget i 2014 med udkastet til Rettens nye procesreglement, der er blevet vel modtaget i Rådet. Dette nye procesreglement omfatter foranstaltninger, der skal gøre arbejdet ved retsinstansen mere effektivt, og det gør det muligt under sagens behandling ved Retten at beskytte oplysninger eller dokumenter, der vedrører Unionens eller medlemsstaternes sikkerhed eller opfyldelsen af deres internationale forpligtelser.

Et endnu større skridt vil snart blive taget. Domstolen har nemlig – på opfordring fra det italienske formandsskab for Rådet i anden halvdel af 2014 – forelagt Rådet et forslag om at fordoble antallet af dommere ved Retten, hvilket skal ske successivt i tre etaper indtil 2019. Dette forslag, der har fået Rådets principielle godkendelse, skal videreudvikles i første del af 2015.

Institutionen fejrede den 20. og den 21. november 2014 25-året for Rettens oprettelse. De arrangementer, der blev afholdt i den forbindelse, gav anledning til at kaste et tilbageblik på denne for Unionens domstolsordning så berigende periode, men ligeledes at udstikke perspektiverne for fremtiden.

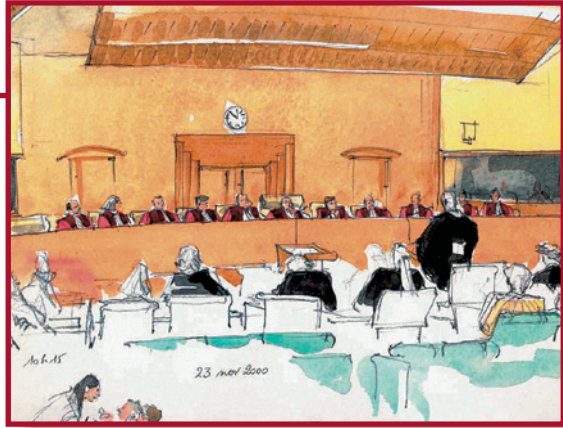
2014 var ligeledes 10-året for udvidelsen, den 1. maj 2004, af Den Europæiske Union med 10 nye medlemsstater, hvilket blev markeret med afholdelsen den 5. juni 2014 af en konference med overskriften »Domstolen fra 2004-2014: et historisk tilbageblik«.

Denne indledning til årsrapporten er den sidste, som jeg har æren af at underskrive som præsident for institutionen. Jeg vil således benytte lejligheden til at takke mine kolleger ved Domstolen for den tillid, der er blevet vist mig, og som blev bekræftet ved forlængelsen af mit mandat, og

medlemmerne af Retten og Personaleretten for deres bidrag til løsningen af den opgave, der påhviler vores institution. Min tak skal også gå til alle dem, der arbejder mere i baggrunden, men med lige så stor intensitet i kabinetterne eller i institutionens tjenestegrene, og som gør det muligt for Den Europæiske Unions Domstol at udøve sit virke.

V. Skouris
Domstolens præsident

Kapitel I

Domstolen

A – Domstolens udvikling og arbejde i 2014

Ved Domstolens præsident, Vassilios Skouris

Dette første kapitel indeholder en sammenfatning af Domstolens aktiviteter i 2014. Sammenfatningens første del indeholder først et overblik over retsinstansens udvikling i det forgangne år, og dernæst en analyse af de statistiske oplysninger, der viser udviklingen i Domstolens arbejdsbyrde samt den gennemsnitlige sagsbehandlingstid. Endelig findes der i anden del (B) i lighed med tidligere år en gennemgang af de væsentligste dele af den nye retspraksis, klassificeret efter område, tredje del (C), hvori Domstolens sammensætning i det relevante år er beskrevet, og endelig fjerde del (D), som indeholder de statistiske oplysninger vedrørende retsåret 2014.

1. Med hensyn til den generelle udvikling er der ikke sket markante ændringer, bortset fra den cypriske dommer George Arestis' fratræden og dommer Constantinos Lycourgos, der afløste ham, og tiltrådte embedet den 8. oktober 2014.

Hvad angår procesreglerne skal det blot understreges, at der, efter Domstolens nye procesreglement trådte i kraft i 2012, er blevet vedtaget et nyt tillægsreglement, der opdaterer bestemmelserne om retsanmodninger, retshjælp og anmeldelse af vidners og sagkyndiges edsbrud (EUT 2014 L 32, s. 37) samt praktiske anvisninger til parterne vedrørende sager for Domstolen (EUT 2014 L 31, s. 1), der trådte i kraft den 1. februar 2014.

2. Statistikken over retssager ved Domstolen i 2014 viser sammenfattende helt enestående tal. Det forgangne år er det mest produktive i Domstolens historie.

Domstolen afsluttede således 719 sager i 2014 (brutto, uden hensyn til forening af sager, 632 netto), hvilket repræsenterer en stigning i forhold til det foregående år (701 sager afsluttet i 2013). Af disse sager blev 416 afsluttet ved dom, mens 214 blev afsluttet ved kendelse.

Der blev anlagt 622 nye sager for Domstolen (ikke medregnet forening af sager på grund af indbyrdes forbindelse) mod 699 sager i 2013, hvilket udgør en nedgang på 11%. Denne relative nedgang i antallet af anlagte sager vedrører i det væsentlige appeller og præjudicielle forelæggelser. For så vidt angår sidstnævnte blev der i 2014 indgivet 428.

For så vidt angår sagsbehandlingstiden er de statistiske oplysninger meget positive. Med hensyn til de præjudicielle forelæggelser er varigheden af sagsbehandlingen 15,0 måneder. Denne nedbringelse i forhold til 2013 (16,3 måneder) bekræfter en reel tendens siden 2005. Hvad angår direkte søgsmål og appelsager, var den respektive sagsbehandlingstid 20,0 måneder og 14,5 måneder, hvilket fortsat er en nedbringelse i forhold til 2013.

Disse tal er frugten af Domstolens konstante overvågning af sin arbejdsbyrde. Ud over de reformer af arbejdsmetoder, der er gennemført de senere år, skyldes Domstolens større effektivitet for så vidt angår sagsbehandlingen ligeledes den øgede udnyttelse af de forskellige processuelle muligheder, Domstolen har, for at fremme behandlingen af visse sager (den præjudicielle hasteprocedure, muligheden for pådømmelse af en sag forud for andre, den fremskyndede procedure, den forenklede procedure og muligheden for at pådømme sagen uden generaladvokatens forslag til afgørelse).

Der blev fremsat anmodning om anvendelse af den præjudicielle hasteprocedure i seks sager, og den udpegede afdeling fandt, at betingelserne i procesreglementets artikel 107 ff. var opfyldt i fire

af dem. Disse sager blev afsluttet inden for en gennemsnitlig frist på 2,2 måneder, ligesom det var tilfældet i 2013.

Der blev fremsat anmodning om anvendelse af den fremskyndede procedure i 12 tilfælde, men betingelserne i henhold til procesreglementet var kun opfyldt i to af dem. I overensstemmelse med en praksis, der har eksisteret siden 2004, bliver anmodninger om anvendelse af den fremskyndede procedure afgjort ved begrundet kendelse, afsagt af Domstolens præsident. Der blev desuden truffet beslutning om pådømmelse af en sag forud for andre i tre sager.

Domstolen gjorde endvidere brug af den forenklede procedure i henhold til procesreglementets artikel 99 med henblik på besvarelsen af visse præjudicielle spørgsmål. Totalt 31 sager blev således afsluttet ved kendelse på grundlag af denne bestemmelse.

Endelig gjorde Domstolen ganske hyppigt brug af muligheden for, i henhold til artikel 20 i statuten, at pådømme sagen uden generaladvokatens forslag til afgørelse, når den ikke rejser nogen nye retsspørgsmål. Der blev således afsagt dom i 208 sager (228 sager, hvis forening af sager medregnes) i 2014 uden forslag til afgørelse.

For så vidt angår fordelingen af sager mellem Domstolens forskellige dommerkollegier, kan det nævnes, at Store Afdeling afgjorde ca. 8,7% af sager afgjort ved dom eller kendelse med karakter af afgørelse i 2014, afdelinger med fem dommere 55% og afdelinger med tre dommere ca. 37%. I forhold til det foregående år kan der konstateres en stabilitet i antallet af sager, der behandles af Store Afdeling (8,4% i 2013), og en let nedgang i antallet af sager, der behandles af afdelinger med fem dommere (59% i 2013).

Del (D) i kapitel I i denne årsrapport for 2014 indeholder mere detaljerede oplysninger om statistikken vedrørende det forgangne retsår.

B – Domstolens retspraksis 2014

I. Grundlæggende rettigheder

1. Den Europæiske Unions tiltrædelse af den europæiske menneskerettighedskonvention

Den 5. april 2013 førte forhandlingerne om Den Europæiske Unions tiltrædelse af den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder (herefter »EMRK«) ¹ til enighed om udkastene til tiltrædelsesinstrumenter. Den 18. december 2014 afgav Domstolen, der havde fået forelagt en anmodning i overensstemmelse med artikel 218, stk. 11, TEUF, udtalelse 2/13 (EU:C:2014:2454), der blev afsagt i plenum, om den påtænkte aftales forenelighed med traktaterne.

For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt anmodningen om udtalelse ² kunne imødekommes, præciserede Domstolen for det første, at den med henblik på at gøre det muligt for den at tage stilling til, om bestemmelserne i en påtænkt aftale er forenelige med traktaternes bestemmelser, må have tilstrækkelige oplysninger om selve aftalens indhold. I denne forbindelse gav de udkast til tiltrædelsesinstrumenter, som Kommissionen i den foreliggende sag havde forelagt Domstolen, samlet set tilstrækkeligt omfattende og præcise rammer for den fremgangsmåde, i henhold til hvilken den påtænkte tiltrædelse skal foregå. Derudover for så vidt angår de interne regler i EU-retten, der ligeledes var omfattet af anmodningen om udtalelse, og hvis vedtagelse er nødvendig for, at tiltrædelsesaftalen kan iværksættes, fastslog Domstolen, at reglernes karakter udelukker, at de kan være genstand for procedure med henblik på afgivelse af udtalelse, der kun kan vedrøre de internationale aftaler, som Unionen påtænker at indgå. For ikke at gribe ind i de kompetencer, som er tillagt de øvrige institutioner, der har ansvaret for at fastlægge disse regler, skal Domstolen begrænse sig til at prøve aftalernes forenelighed med traktaterne.

Hvad angår grundlaget for anmodningen om udtalelse, tog Domstolen – efter indledningsvis at have mindet om de grundlæggende dele af Unionens konstitutionelle ramme – stilling til overholdelsen af de specifikke kendetegn ved og autonomien for Unionens retsorden, herunder de kendetegn der vedrører den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik (herefter »FUSP«), og af princippet om Unionens retsordens autonomi, der er fastsat i artikel 344 TEUF. Domstolen tog ligeledes stilling til bevarelsen af de specifikke kendetegn ved Unionen i forhold til mekanismen med medindklagede og proceduren med forudgående inddragelse af Domstolen. Denne prøvelse medførte, at Domstolen konkluderede, at aftaleudkastet hverken var foreneligt med artikel 6, stk. 2, TEU, eller med protokol nr. 8 vedrørende denne bestemmelse, der er knyttet som bilag til EU-traktaten ³.

For det første bemærkede Domstolen, at som følge af Unionens tiltrædelse til EMRK, ville Unionen ligesom enhver anden kontraherende part, være underlagt en ekstern kontrol vedrørende overholdelsen af de rettigheder og friheder, som er fastsat i denne konvention. I forbindelse med

¹ Konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, undertegnet i Rom den 4.11.1950.

² Om formalitetsspørgsmål i forhold til en anmodning om udtalelse, jf. ligeledes udtalelse 1/13 (EU:C:2014:2303) i afsnit IX »Samarbejde om civilretlige spørgsmål«.

³ Protokol (nr. 8) vedrørende artikel 6, stk. 2, i traktaten om Den Europæiske Union om Unionens tiltrædelse af konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder.

den eksterne kontrol, er Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols (herefter »Menneskerettighedsdomstolen«) fortolkning af EMRK dels bindende for Unionen og dens institutioner, herunder Domstolen, dels er Domstolens fortolkning af en i EMRK anerkendt rettighed på den anden side ikke bindende for Menneskerettighedsdomstolen. Domstolen præciserede imidlertid, at det samme ikke kan gælde for så vidt angår Domstolens egen fortolkning af EU-retten og navnlig af Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«). I denne henseende bemærkede Domstolen, at for så vidt som EMRK's artikel 53 forbeholder de kontraherende parter muligheden for at fastsætte niveauer for beskyttelse, som er højere end det niveau, der er sikrede i konventionen, skal koordinationen mellem denne bestemmelse og chartrets artikel 53 sikres, således at denne mulighed fortsat vil være begrænset for så vidt angår de rettigheder, der er anerkendt såvel ved chartret som ved konventionen, til det, der er nødvendigt for at undgå at undergrave såvel det i chartret fastsatte beskyttelsesniveau som EU-rettens forrang, enhed og effektivitet. Aftaleudkastet indeholder imidlertid ingen bestemmelse til sikring af en sådan koordination. For det andet bemærkede Domstolen, at i det omfang EMRK pålægger en medlemsstat et krav om at kontrollere en anden medlemsstats overholdelse af de grundlæggende rettigheder, mens det i henhold til EU-retten forudsættes, at der navnlig på bestemte områder er gensidig tillid mellem disse medlemsstater, vil tiltrædelsen kunne bringe såvel den ligevægt, som Unionen er baseret på, som EU-rettens autonomi i fare. For det tredje ville den påtænkte aftale, idet den ikke fastsætter nogen bestemmelser om samspillet mellem den mekanisme, der er fastlagt i protokol nr. 16 til EMRK, der tillader medlemsstaternes øverste domstole at forelægge Menneskerettighedsdomstolen anmodninger om rådgivende udtalelser og proceduren for at indgive en anmodning om præjudiciel afgørelse til Domstolen i henhold til artikel 267 TEUF, der udgør kernen i det ved traktaterne indførte domstolssystem, kunne gribe ind i denne procedures effektivitet og autonomi.

Hvad angår den påtænkte aftales forenelighed med artikel 344 TEUF bemærkede Domstolen, at aftaleudkastet efterlader muligheden for, at Unionen eller medlemsstaterne vil kunne indbringe en klage for Menneskerettighedsdomstolen, som vedrører en påstået overtrædelse af EMRK, der er begået af en medlemsstat eller Unionen i tilknytning til EU-retten. Artikel 344 TEUF tilsigter imidlertid netop at bevare den eksklusive karakter af fremgangsmåderne for bilægelse af tvister om traktaternes fortolkning eller anvendelse, og navnlig at bevare Domstolens retskompetence i denne henseende, og bestemmelsen er således til hinder for enhver forudgående eller efterfølgende ekstern prøvelse. Under disse omstændigheder ville aftaleudkastet kun kunne være foreneligt med EUF-traktaten, såfremt Menneskerettighedsdomstolens kompetence udtrykkeligt blev udelukket for så vidt angår tvister mellem medlemsstaterne indbyrdes eller mellem medlemsstaterne og Unionen vedrørende anvendelsen af EMRK inden for rammerne af EU-retten.

Domstolen bemærkede ligeledes, at den påtænkte aftale ikke fastsætter nogen fremgangsmåde for mekanismen med medindklagede og for proceduren med forudgående inddragelse af Domstolen, der gør det muligt at bevare Unionens og EU-rettens særlige karakteristika. Hvad nærmere bestemt angår mekanismen med medindklagede, understregede Domstolen, at Menneskerettighedsdomstolen i henhold til den påtænkte aftale i forbindelse med prøvelsen af betingelserne for Unionens eller en medlemsstats intervention som medindklagede, ville kunne finde det nødvendigt at foretage en bedømmelse af de EU-regler, der gælder for fordelingen af kompetence mellem Unionen og dens medlemsstater, såvel som de kriterier for, hvorvidt handlinger eller udeladelser kan tilskrives disse. En sådan kontrol ville kunne berøre fordelingen af kompetencer mellem Unionen og dens medlemsstater.

I forhold til den i aftaleudkastet indeholdte procedure med forudgående inddragelse af Domstolen, vurderede Domstolen for det første, at det med henblik på at bevare de specifikke kendetegn ved Unionen er nødvendigt, at spørgsmålet om, hvorvidt Domstolen allerede har udtalt sig om det samme retsspørgsmål, afgøres af Unionens kompetente institution, hvis afgørelse bør være

bindende for Menneskerettighedsdomstolen, hvilket dog ikke er fastsat i aftaleudkastet. I denne henseende ville det forhold at tillade Menneskerettighedsdomstolen at påkende et sådant spørgsmål svare til at tildele den kompetence til at fortolke Domstolens praksis. For det andet bemærkede Domstolen, at en begrænsning af rækkevidden af proceduren med forudgående inddragelse af Domstolen til, for så vidt angår afledt ret, kun at omfatte gyldighedsspørgsmål med undtagelse af spørgsmål om fortolkning, ville gribe ind i Unionens kompetencer og Domstolens beføjelser, for så vidt som den ikke ville gøre det muligt for Domstolen at tilvejebringe den endelige fortolkning af afledt ret i henhold til de ved EMRK sikrede rettigheder.

Endelig bemærkede Domstolen, at den påtænkte aftale griber ind i EU-retten særlige karakteristika for så vidt angår domstolsprøvelsen af Unionens vedtagelser, handlinger eller undladelser på FUSP-området. Imens bestemte af disse vedtagelser, handlinger eller undladelser på EU-retten nuværende udviklingstrin nemlig ikke er genstand for Domstolens prøvelse, ville Menneskerettighedsdomstolen imidlertid ifølge aftaleudkastet være beføjet til at udtale sig om, hvorvidt disse vedtagelser er forenelige med EMRK. En sådan kompetence til at foretage en domstolsprøvelse herunder med hensyn til de grundlæggende rettigheder, kan ikke tillægges eksklusivt til en international domstol, der befinder sig uden for Unionens institutionelle og domstolsmæssige ramme.

2. Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder

I løbet af 2014 har Domstolen skullet fortolke og anvende chartret om grundlæggende rettigheder i adskillige afgørelser, hvoraf de vigtigste er fremhævet i diverse afsnit i denne rapport ⁴. I dette afsnit fremstilles to afgørelser: den første omhandler muligheden for at påberåbe chartret i en retstvist mellem private og den anden vedrører chartrets anvendelsesområde.

I dom *Association de médiation sociale* (C-176/12, EU:C:2014:2), der blev afsagt den 15. januar 2014, skulle Domstolens Store Afdeling tage stilling til, om det var muligt at påberåbe sig *artikel 27 i chartret om grundlæggende rettigheder såvel som direktiv 2002/14 om indførelse af en generel ramme for information og høring af arbejdstagerne i forbindelse med en tvist mellem private* ⁵. Det drejede sig om en tvist ved den franske Cour de cassation mellem en arbejdsgiver, Association de médiation sociale (AMS), og Union locale des syndicats CGT (den lokale fagsforening, CGT) samt en person, der var udvalgt til at være repræsentant for den afdeling af fagforeningen, der var oprettet inden for AMS. Denne virksomhed havde besluttet ikke at foretage udvælgelse af en personalerepræsentant, idet virksomheden mente, at de ansatte, der havde en kontrakt om erhvervelse af erhvervsmæssige kvalifikationer (herefter »arbejdstagere ansat i henhold til støttede kontrakter«) i medfør af *code du travail français* (den franske arbejdslov), ikke skulle indgå i beregningen af antallet af ansatte med henblik på fastsættelse af de lovmæssige tærskler for, hvornår der skal etableres organer til repræsentation af arbejdstagerne, og at disse tærskler for AMS' vedkommende således ikke var nået.

⁴ Der skal gøres opmærksom på dom af 17.9.2014, *Liivimaa Lihaveis* (C-562/12, EU:C:2014:2229), beskrevet under afsnit IV.3 »Annulationsøgsmål«, dom af 30. april 2014, *Pfleger m.fl.* (C-390/12, EU:C:2014:281), beskrevet under afsnit VI.2 »Etableringsfrihed og fri udveksling af tjenesteydelser«, dom af 30.1.2014, *Diakite* (C-285/12, EU:C:2014:39), beskrevet under afsnit VII.2 »Asylpolitik«, udtalelse af 14.10.2014 (1/13, EU:C:2014:2303), beskrevet under afsnit IX »Det civilretlige samarbejde«, dom af 18.3.2014, *International Jet Management* (C-628/11, EU:C:2014:171), beskrevet under afsnit X »Transport«, dom af 8.4.2014, *Digital Rights Ireland m.fl.* (C-293/12 et C-594/12, EU:C:2014:238) og dom af 13.5.2014, *Google Spain og Google* (C-131/12, EU:C:2014:317), beskrevet under afsnit XIII.2 »Beskyttelse af personoplysninger«

⁵ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2002/14/EF af 11.3.2002 om indførelse af en generel ramme for information og høring af arbejdstagerne (EFT L 80, s. 29).

Domstolen fastslog, at artikel 3, stk. 1, i direktiv 2002/14 skal fortolkes således, at den er til hinder for en national bestemmelse, som udelukker arbejdstagere ansat i henhold til støttede kontrakter fra den nævnte beregning af tærsklerne. Den præciserede dog, at denne bestemmelse, selv om den opfylder betingelserne for at have direkte virkning, ikke som sådan kan finde anvendelse inden for rammerne af en sag, hvori alene private er parter.

Derefter fastlog Domstolen, at chartrets artikel 27, alene eller sammenholdt med bestemmelserne i direktiv 2002/14/EF ikke kan påberåbes i en tvist mellem private med henblik på at undlade at anvende den pågældende nationale bestemmelse, der er i strid med EU-retten, når en national bestemmelse til gennemførelse af dette direktiv er uforenelig med EU-retten. Domstolen fastslog således, at chartrets artikel 27 for fuldt ud at få virkning skal præciseres ved bestemmelser i EU-retten eller i national ret. Det forbud mod – ved beregningen af virksomhedens personale – at udelukke en bestemt kategori af arbejdstagere, som er omfattet af direktiv 2002/14, kan imidlertid som direkte anvendelig retsregel hverken udledes af ordlyden af chartrets artikel 27 eller af bemærkningerne til nævnte artikel. Domstolen understregede dog, at den part, der har lidt skade som følge af den nationale lovgivnings uoverensstemmelse med EU-retten, vil kunne påberåbe sig den retspraksis, der følger af dom *Francovich m.fl.*⁶ med henblik på i givet fald at opnå erstatning for den lidte skade.

Den 10. juli 2014 i dom *Julian Hernández m.fl.* (C-198/13, EU:C:2014:2055), fik Domstolen anledning til nærmere at præcisere *anvendelsesområdet for chartret om grundlæggende rettigheder*⁷ inden for rammerne af en præjudiciel forelæggelse vedrørende chartrets artikel 20 samt direktiv 2008/94 om beskyttelse af arbejdstagerne i tilfælde af arbejdsgiverens insolvens⁸. Den præjudicielle forelæggelse omhandlede en national lovgivning i medfør af hvilken en arbejdstager gennem lovbestemt subrogation – på visse betingelser – direkte over for en medlemsstat kan fremsætte krav om betaling af løn under en procedure til anfægtelse af en afskedigelse, i tilfælde af, at arbejdsgiveren ikke har udbetalt lønnen og er foreløbig insolvent. Domstolen undersøgte, om den nationale lovgivning var omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 2008/94, og om den derfor kunne bedømmes i forhold til de grundlæggende rettigheder, der er sikret ved chartret om grundlæggende rettigheder.

I denne forbindelse understregede Domstolen, at der, for at en national lovgivning kan anses for at gennemføre EU-retten i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 51 i chartret om grundlæggende rettigheder, skal være en forbindelse mellem en EU-retsakt og den omhandlede nationale foranstaltning, som går ud over den beslægtethed, der måtte findes mellem de omhandlede områder, eller den indirekte virkning, som et område kan have på et andet. Den omstændighed alene, at en national foranstaltning er omfattet af et område, hvor Unionen har kompetence, bevirker ikke, at den falder ind under EU-rettens anvendelsesområde, og bevirker således heller ikke, at chartret om grundlæggende rettigheder finder anvendelse. For således at afgøre, om en national foranstaltning henhører under gennemførelsen af EU-retten, skal der bl.a. foretages en efterprøvelse af, om de pågældende nationale bestemmelser har til formål at gennemføre en EU-retlig bestemmelse, disse bestemmelsers karakter, og om de forfølger andre formål end dem, der er omfattet af EU-retten, selv om de indirekte vil kunne påvirke sidstnævnte, samt om der foreligger specifikke EU-retlige bestemmelser på området, eller bestemmelser, som kan påvirke denne ret.

⁶ Domstolens dom af 19.11.1991, *Francovich og Bonifaci mod Italien* (C-6/90 og C-9/90, EU:C:1991:428).

⁷ Hvad angår anvendelsesområdet for chartret gøres opmærksom på dom af 30.4.2014, *Pfleger m.fl.* (C-390/12, EU:C:2014:281), beskrevet under afsnit VI.2 »Etableringsfriheden og den frie udveksling af tjenesteydelser«.

⁸ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/94/EF af 22.10.2008 om beskyttelse af arbejdstagerne i tilfælde af arbejdsgiverens insolvens (EUT L 283, s. 36).

For så vidt angår den omhandlede nationale lovgivning, bemærkede Domstolen, at den forfølger et andet mål end at yde arbejdstagerne en minimumsbeskyttelse i tilfælde af arbejdsgiverens insolvens således som omhandlet i direktiv 2008/94, og at tildelingen af den erstatning, der følger af den nationale lovgivning, hverken kan påvirke eller begrænse den minimumsbeskyttelse, som ydes af direktivet. I øvrigt fastslog Domstolen, at direktivets artikel 11 – der fastslår, at dette ikke berører medlemsstaternes mulighed for at indføre bestemmelser, som giver arbejdstagerne et højere beskyttelsesniveau – ikke tildeler medlemsstaterne en sådan mulighed, men begrænser sig til at anerkende den. Af denne grund kunne den pågældende nationale lovgivning ikke anses for at være omfattet af anvendelsesområdet for direktivet.

3. Generelle principper i EU-retten

I dom *Kamino International Logistics m.fl.* (C-129/13, EU:C:2014:2041), der blev afsagt den 3. juli 2014, undersøgte Domstolen *princippet om administrationens respekt for retten til forsvar og retten til at blive hørt i forbindelse med anvendelsen af toldkodeksen*⁹. Anmodningen om præjudiciel afgørelse blev indgivet i forbindelse med en sag om to toldklarere, der efter en kontrol foretaget af toldmyndighederne, havde fået præsenteret to betalingspåkrav med henblik på efteropkrævning af udestående told uden forudgående at være blevet hørt.

I denne henseende understregede Domstolen, at princippet om forvaltningens overholdelse af retten til forsvar og den ret, der følger heraf for enhver til at blive hørt, inden der træffes nogen afgørelse, som kan berøre vedkommendes interesser negativt, således som de finder anvendelse i forbindelse med toldkodeksen, kan påberåbes af borgerne direkte for de nationale domstole. Forpligtelsen til at overholde det nævnte princip påhviler nemlig medlemsstaternes myndigheder, når de træffer afgørelser, der henhører under EU-rettens anvendelsesområde, selv om den lovgivning, der finder anvendelse, ikke udtrykkeligt foreskriver en sådan formalitet. Derudover, når adressaten for en afgørelse, såsom et betalingspåkrav, ikke er blevet hørt, er denne adressats ret til forsvar blevet tilsidesat, selv om den pågældende har haft mulighed for at gøre sit synspunkt gældende under en efterfølgende administrativ klagefase, såfremt den nationale lovgivning ikke gør det muligt for adressater for sådanne påkrav, der ikke forudgående er blevet hørt, at opnå udsættelse af betalingspåkravenes gennemførelse, indtil de eventuelt ændres. Under alle omstændigheder kan de nationale domstole, som har pligt til at sikre EU-rettens fulde virkning, tage i betragtning, at en sådan tilsidesættelse kun kan medføre, at afgørelsen annulleres, såfremt denne procedure kunne have ført til et andet resultat, hvis denne fejl ikke havde foreligget.

II. Unionsborgerskab

På området for unionsborgerskab fortjener seks domme særlig interesse. Den første dom handler om retten til indrejse i en medlemsstat, de fire næste vedrører opholdsretten for unionsborgeres familiemedlemmer, der er statsborgere fra tredjelande, og den sjette dom omhandler tildelingen af sociale ydelser til unionsborgere, der ikke er erhvervsaktive, og som ikke søger beskæftigelse.

⁹ Rådets forordning (EØF) nr. 2913/92 af 12.10.1992 om indførelse af en EF-toldkodeks (EFT L 302, s. 1), som ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 2700/2000 af 16.11.2000 (EFT L 311, s. 17).

I dom *McCarthy m.fl.* (C-202/13, EU:C:2014:2450), der blev afsagt den 18. december 2014, fastslog Domstolens Store Afdeling, at såvel artikel 35 i *Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/38*¹⁰ som artikel 1 i protokol nr. 20, der er knyttet som bilag til EU-traktaten¹¹ forbyder en medlemsstat med henvisning til generalpræventive formål at pålægge statsborgere fra tredjelande, som er indehavere af et gyldigt »opholdskort som familiemedlemmer til en unionsborger«, udstedt af myndighederne i en anden medlemsstat, en pligt til at være i besiddelse af en indrejsetilladelse for at kunne indrejse på dens område.

Helena Patricia McCarthy Rodriguez, der er colombiansk statsborger, opholdt sig i Spanien sammen med sin mand, Sean Ambrose McCarthy, der har engelsk og irsk statsborgerskab. For at kunne indrejse i Det Forenede Kongerige skulle Helena Patricia McCarthy Rodriguez først ansøge om at få tildelt en familietilladelse til indrejse i henhold til den pågældende nationale lovgivning – en betingelse, som den forelæggende ret var i tvivl om, var i overensstemmelse med EU-retten.

I sin dom fastslog Domstolen, efter at have bekræftet, at ægtefæller er »berettigede personer« i forhold til direktiv 2004/38, for det første, at en person, der er familiemedlem til en unionsborger, i en situation som den, Helena Patricia McCarthy befinder sig i, ikke er underlagt en forpligtelse til at erhverve et visum eller en lignende forpligtelse for at kunne indrejse på den medlemsstats område, hvor denne unionsborger er statsborger.

Derudover fastslog Domstolen hvad angår artikel 35 i direktiv 2004/38, der bestemmer, at medlemsstaterne kan træffe de nødvendige foranstaltninger til at nægte, ophæve eller tilbagekalde rettigheder i henhold til dette direktiv, når der er tale om misbrug af rettigheder eller om svig¹², at de foranstaltninger, der bliver vedtaget på grundlag af denne bestemmelse, skal være underlagt de proceduremæssige garantier, der er fastlagt i direktivet, og skal baseres på en individuel vurdering i det konkrete tilfælde. I denne forbindelse er det en betingelse for at fastslå, at der er tale om misbrug, at der foreligger en flerhed af objektive omstændigheder samt et subjektivt element. Således kan den omstændighed, at en medlemsstat står over for et øget antal tilfælde af misbrug af rettigheder eller svig, ikke begrunde vedtagelsen af en foranstaltning, der støttes på generalpræventive formål og udelukker enhver individuel vurdering af den pågældendes personlige adfærd. Sådanne foranstaltninger ville nemlig på grund af deres automatiske karakter gøre det muligt for medlemsstaterne at undlade at anvende bestemmelserne i direktiv 2004/38 og tilsidesætte selve indholdet af unionsborgeres grundlæggende og individuelle ret til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område samt af de afledte rettigheder, som deres familiemedlemmer, der ikke er statsborgere i en medlemsstat, nyder godt af.

Endelig bemærkede Domstolen, at selv om artikel 1 i protokol nr. 20 giver Det Forenede Kongerige tilladelse til at kontrollere, om en person, der ønsker at indrejse på dets område, rent faktisk opfylder indrejsebetingelserne, gør denne bestemmelse det ikke muligt for denne medlemsstat at

¹⁰ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/38/EF af 29.4.2004 om unionsborgeres og deres familiemedlemmers ret til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område, om ændring af forordning (EØF) nr. 1612/68 og om ophævelse af direktiv 64/221/EØF, 68/360/EØF, 72/194/EØF, 73/148/EØF, 75/34/EØF, 75/35/EØF, 90/364/EØF, 90/365/EØF og 93/96/EØF (EUT L 158, s. 77, berigtiget i EUT 2004 L 229, s. 35, og i EUT 2007 L 204, s. 28).

¹¹ Protokol nr. 20 om anvendelse af visse aspekter af artikel 26 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde på Det Forenede Kongerige og Irland.

¹² To domme, der gengives i denne rapport angående spørgsmålet om retsmisbrug: dom af 17.7.2014, Torresi (C-58/13 og C-59/13, EU:C:2014:2088), beskrevet under afsnit VI.2 »Etableringsfriheden og den frie udveksling af tjenesteydelser«, og dom af 13.3.2014, SICES m.fl. (C-155/13 EU:C:2014:145), beskrevet under afsnit V »Landbrug«.

fastlægge indrejsebetingelserne for personer, der har ret til indrejse i medfør af EU-retten, herunder navnlig at pålægge dem yderligere indrejsebetingelser eller andre betingelser end de i EU-retten fastsatte.

I to domme fik Domstolens Store Afdeling lejlighed til at fortolke *artikel 21 TEUF og artikel 45 TEUF samt direktiv 2004/38 om retten til at færdes og opholde sig frit for statsborgere fra tredjelande, der er familiemedlemmer til en unionsborger*. Den 12. marts 2014 i dom *O. (C-456/12, EU:C:2014:135)*, fastslog Domstolen indledningsvis, at direktiv 2004/38 ikke har til formål at tillægge en tredjelandsstatsborger, der er familiemedlem til en unionsborger, som opholder sig i den medlemsstat, hvor denne er statsborger, en afledt opholdsret. I en situation, hvor en Unionsborger har opbygget eller konsolideret et familieliv med en tredjelandsstatsborger under et faktisk ophold i en anden medlemsstat end den, hvor vedkommende er statsborger og sammen med sit familiemedlem vender tilbage til sin oprindelsesmedlemsstat, finder bestemmelserne i direktivet imidlertid i henhold til 21, stk. 1 TEUF, analog anvendelse. Derfor må betingelserne for at opnå en afledt opholdsret ikke være strengere end dem, som er fastsat i dette direktiv, når en unionsborger bosætter sig i en anden medlemsstat end den, hvor den pågældende er statsborger¹³. Domstolen understregede dog, at kortvarige ophold såsom weekender eller ferier, der tilbringes i en anden medlemsstat end den, hvor unionsborgeren er statsborger, selv hvis de betragtes samlet, ikke opfylder de nævnte betingelser.

Derudover bemærkede Domstolen, at en tredjelandsstatsborger, som ikke i det mindste under en del af sit ophold i værtsmedlemsstaten har haft status som familiemedlem, og som ikke har kunnet opnå en afledt opholdsret i denne medlemsstat i henhold til de førnævnte artikler i direktiv 2004/38, derfor heller ikke kan opnå en afledt opholdsret på grundlag af artikel 21, stk. 1, TEUF ved den pågældende unionsborgers tilbagevenden til den medlemsstat, hvor denne er statsborger.

I dom *S. og G. (C-457/12, EU:C:2014:136)*, der blev afsagt den 12. marts 2014, fastslog Domstolen, at bestemmelserne i direktiv 2004/38 ikke er til hinder for, at en medlemsstat giver afslag på opholdsret til en tredjelandsstatsborger, som er familiemedlem til en unionsborger, når unionsborgeren er statsborger i den nævnte medlemsstat og har bopæl i samme stat, men regelmæssigt rejser til en anden medlemsstat som led i sin erhvervsmæssige beskæftigelse. De nævnte bestemmelser giver nemlig kun en selvstændig opholdsret for unionsborgeren og en afledt opholdsret for dennes familiemedlemmer, når unionsborgeren udøver sin ret til fri bevægelighed ved at bosætte sig i en anden medlemsstat end den medlemsstat, hvor den pågældende er statsborger.

Derimod fastslog Domstolen, idet den støttede sig på den fortolkning af artikel 56 TEUF, som den havde anlagt i *Carpenter*-dommen¹⁴, at artikel 45 TEUF giver et familiemedlem til en unionsborger, der er tredjelandsstatsborger, en afledt opholdsret, når den nævnte unionsborger er statsborger og har bopæl i den pågældende medlemsstat, men regelmæssigt rejser til en anden medlemsstat som arbejdstager, idet et afslag på at indrømme den omhandlede tredjelandsstatsborger en opholdsret afskrækker den pågældende arbejdstager fra faktisk at udøve sine rettigheder i henhold til artikel 45 TEUF. I denne henseende understregede Domstolen, at den omstændighed, at den pågældende tredjelandsstatsborger tager sig af unionsborgerens barn, kan udgøre et relevant forhold, som den nationale ret skal tage hensyn til. Den omstændighed alene, at det måtte forekomme ønskværdigt, at tredjelandsstatsborgeren – i den foreliggende sag moderen til unionsborgerens ægtefælle – tager sig af barnet, er dog ikke i sig selv tilstrækkelig til, at det kan fastslås, at der foreligger en sådan afskrækkende virkning.

¹³ Jf. bl.a. artikel 7, stk. 1 og 2, og artikel 16 i direktiv 2004/38.

¹⁴ Domstolens dom af 11.7.2002, *Carpenter* (C-60/00, EU:C:2002:434).

Domstolen havde ligeledes mulighed for i dom *Reyes* (C-423/12, EU:C:2014:16), der blev afsagt den 16. januar 2014, at præcisere begrebet »*familiemedlem, som forsørges af en unionsborger*«. Tvisten i hovedsagen var mellem en filippinsk statsborger, der var over 21 år gammel, og det svenske Migrationsverket (udlændingestyrelsen) vedrørende afslaget på den berørte parts ansøgning om opholdstilladelse i Sverige i sin egenskab af familiemedlem til sin moder, der var tysk statsborger, og moderens partner, der var norsk statsborger.

I denne sammenhæng bemærkede Domstolen, at for at en person, der er direkte efterkommer af en unionsborger, og som er 21 år eller ældre, kan anses for at »forsørges« af denne, skal det bevises, at der foreligger et reelt afhængighedsforhold i det pågældende familiemedlems oprindelsesland. Det er derimod ikke nødvendigt at fastlægge grundene til den nævnte afhængighed. Under omstændigheder, hvor en unionsborger i en anseelig periode regelmæssigt udbetaler en sum penge til en direkte efterkommer, som er 21 år eller ældre, der er nødvendig for at sørge for den pågældendes grundlæggende fornødenheder i oprindelseslandet, giver artikel 2, punkt 2, litra c), i direktiv 2004/38 således ikke en medlemsstat ret til at stille krav om, at denne efterkommer skal godtgøre, at den pågældende forgæves har forsøgt at finde arbejde, få hjælp til forsørgelse af myndighederne i sit oprindelsesland og/eller på anden vis klare sin forsørgelse. Kravet om en sådan yderligere godtgørelse – der ikke er let at gennemføre i praksis – kan nemlig gøre muligheden for, at samme efterkommer indrømmes ret til ophold i værtsmedlemsstaten, uforholdsmæssigt vanskelig.

I øvrigt præciserede Domstolen, at den omstændighed, at et familiemedlem på grund af personlige forhold såsom alder, uddannelse og helbred vurderes at have gode forudsætninger for at finde arbejde, og vedkommende desuden har til hensigt at arbejde i værtsmedlemsstaten, ikke har nogen betydning for fortolkningen af den betingelse om forsørgelse, der er fastsat i bestemmelsen i direktiv 2004/38.

Den 10. juli 2014 – stadig inden for direktiv 2004/38's område – fortolkede Domstolen i dom *Ogi-eriakhi* (C-244/13, EU:C:2014:2068), begrebet »*uafbrudt lovligt ophold med en unionsborger*« i medfør af dette direktivs artikel 16, stk. 2. De præjudicielle spørgsmål udsprang af et erstatningssøgsmål mod Irland, anlagt af en statsborger fra et tredjeland. Søgsgøeren i hovedsagen påberåbte sig den skade, som denne havde lidt som følge af afslaget på at få tildelt opholdstilladelse efter separationen fra sin ægtefælle, der var unionsborger. Afslaget blev anfægtet på grundlag af den nationale lovgivning, der ifølge sagsøgeren i hovedsagen ikke havde gennemført direktiv 2004/38 korrekt.

I denne sag bemærkede Domstolen, at en tredjelandsstatsborger, som i en sammenhængende periode på fem år før datoen for gennemførelsen af dette direktiv har opholdt sig i en medlemsstat som ægtefælle til en unionsborger, der arbejder i den nævnte medlemsstat, skal anses for at have erhvervet ret til tidsubegrænset ophold som omhandlet i direktiv 2004/38, selv om ægtefællerne i løbet af den nævnte periode har besluttet at lade sig separere og har indledt samliv med andre partnere, idet den bolig, som den nævnte statsborger bebor, ikke længere tilvejebringes eller stilles til rådighed for sidstnævnte af dennes ægtefælle, som er unionsborger. En fortolkning af artikel 16, stk. 2, i direktiv 2004/38, hvorefter forpligtelsen til at opholde sig sammen med unionsborgere med henblik på erhvervelse af retten til tidsubegrænset ophold kun kan anses for opfyldt i det specifikke tilfælde, hvor den ægtefælle, der bor sammen med unionsborgeren i værtsmedlemsstaten, ikke har afbrudt ethvert ægteskabeligt samliv med sidstnævnte, forekommer imidlertid ikke at være i overensstemmelse med formålet med dette direktiv, der netop er at sikre unionsborgerens familiemedlemmer en retsbeskyttelse og især i forhold til de opholdsrettigheder, som på visse betingelser tilkendes tidligere ægtefæller i tilfælde af skilsmisse.

I hovedsagen skulle det lovlige ophold, for så vidt den periode på fem år, der blev taget i betragtning med henblik på opnåelse af retten til tidsubegrænset ophold, lå forud for datoen for

gennemførelse af direktiv 2004/38, desuden vurderes i medfør af de regler, der fulgte af artikel 10, stk. 3, i forordning 1612/68¹⁵. I denne henseende bemærkede Domstolen, at den betingelse om at råde over en bolig, som denne artikel fastlægger, ikke kræver, at det pågældende familiemedlem bor der til stadighed, men kun at arbejdstageren med henblik på modtagelsen af sin familie råder over en bolig, der svarer til de krav, der anses for normale. Overholdelsen af denne bestemmelse skal kun bedømmes på det tidspunkt, hvor tredjelandsstatsborgeren indledte et samliv med ægtefællen, som er unionsborger, i værtsmedlemsstaten.

Endelig bemærkede Domstolen, at for så vidt angår retten til at få erstatning som følge af medlemsstatens tilsidesættelse af EU-retten kan den omstændighed, at en national ret har fundet det nødvendigt at forelægge et præjudicielt spørgsmål vedrørende den omhandlede EU-ret, ikke anses for at være en afgørende faktor med hensyn til at fastslå, at der fra medlemsstatens side foreligger en klar tilsidesættelse af denne ret.

I den sag, der gav anledning til dom *Dano* (C-333/13, EU:C:2014:2358), der blev afsagt den 11. november 2014, behandlede Domstolens Store Afdeling spørgsmålet om, *hvorvidt en medlemsstat kan udelukke EU-borgere fra andre medlemslande, der ikke er erhvervsaktive, fra at opnå ikke-bidragspligtige sociale ydelser, selv om sådanne ydelser bevilges egne statsborgere i en tilsvarende situation*. I hovedsagen var der tale om en rumænsk statsborger, der ikke var kommet til Tyskland for at søge arbejde, men som havde ansøgt om grundsikringsydelserne for arbejdssøgende.

Som svar på det præjudicielle spørgsmål bemærkede Domstolens Store Afdeling, at »særlige ikke-bidragspligtige kontantydelse« som omhandlet i forordningen nr. 883/2004¹⁶, er omfattet af begrebet »sociale ydelser« som omhandlet i artikel 24. stk. 2, i forordning nr. 2004/38. Domstolen konstaterede, at bestemmelserne i sidstnævnte direktiv såvel som bestemmelserne i forordning nr. 883/2004¹⁷, ikke er til hinder for en national lovgivning, der udelukker statsborgere fra andre medlemsstater fra at modtage visse sociale ydelser, når disse ydelser tildeles medlemsstatens statsborgere, som befinder sig i samme situation, for så vidt statsborgerne fra de andre medlemsstater ikke har en ret til ophold i værtsmedlemsstaten i medfør af direktiv 2004/38. Ifølge Domstolen kan en unionsborger med henblik på at modtage de ovennævnte sociale ydelser kun kræve ret til samme behandling som værtsmedlemsstatens statsborgere, såfremt den pågældendes ophold på værtsmedlemsstatens område overholder betingelserne i direktiv 2004/38. Blandt de betingelser, der gælder for unionsborgere, der ikke er erhvervsaktive, hvis ophold på værtsmedlemsstatens område har varet mere end tre måneder, men mindre end fem år, findes den forpligtelse, hvorefter en ikke-erhvervsaktiv unionsborger skal råde over tilstrækkelige midler til sig selv og sine familiemedlemmer¹⁸. Følgelig har en medlemsstat mulighed for at afslå at indrømme sociale ydelser til ikke-erhvervsaktive unionsborgere, som udøver deres ret til fri bevægelighed alene med det formål at opnå social bistand i en anden medlemsstat, selv om de ikke råder over tilstrækkelige midler til at kunne gøre krav på en ret til ophold. I denne henseende skal der foretages en konkret undersøgelse af den enkelte berørtes økonomiske situation, uden at der herved tages hensyn til de sociale ydelser, som der er blevet ansøgt om.

¹⁵ Rådets forordning (EØF) nr. 1612/68 af 15.10.1968 om arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet (EFT L 257, s. 2).

¹⁶ Jf. artikel 70, stk. 2, i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 883/2004 af 29.4.2004 om koordinering af de sociale sikringsordninger (EUT L 166, s. 1, berigtiget i EUT L 200, s. 1), som ændret i Kommissionens forordning (EU) nr. 1244/2010 af 9.12.2010 (EUT L 338, s. 35).

¹⁷ Artikel 24, stk. 1, i direktiv 2004/38, sammenholdt med dette direktivs artikel 7, stk. 1, litra b), og artikel 4 i forordning (EF) nr. 883/2004.

¹⁸ Jf. bl.a. artikel 7, stk. 1, litra b), i direktiv 2004/38.

III. Institutionelle bestemmelser

1. Retsgrundlaget for Unionens retsakter

I løbet af 2014 har Domstolen afsagt flere domme vedrørende retsgrundlaget for Unionens retsakter. Blandt disse domme skal der gøres opmærksom på en dom om transportpolitik og fem domme vedrørende retsakter om internationale aftaler vedtaget af Rådet.

Den 6. maj 2014, i dom *Kommissionen mod Parlamentet og Rådet* (C-43/12, EU:C:2014:298), gav Domstolens Store Afdeling medhold i et søgsmål, som Kommissionen havde anlagt, om annullation af direktiv 2011/82 om fremme af grænseoverskridende udveksling af oplysninger om trafikssikkerhedsrelaterede færdselslovsovertrædelser¹⁹, idet den vurderede, at artikel 87, stk. 2 TEUF var det forkerte retsgrundlag.

Domstolen mindede indledningsvis om sin faste praksis, hvorefter valget af retsgrundlag for en EU-retsakt skal foretages på grundlag af objektive forhold, som kan være genstand for en domstolskontrol, herunder bl.a. retsaktens formål og indhold. I øvrigt fastslog Domstolen, at hvis en gennemgang af en EU-retsakt viser, at den har et dobbelt formål, eller at den består af to led, og det ene af disse kan bestemmes som det primære eller fremherskende, mens det andet kun er sekundært, skal retsaktens have et enkelt retsgrundlag, nemlig det, der kræves af det primære eller fremherskende formål eller led.

Derefter bemærkede Domstolen, at det primære eller fremherskende formål med dette direktiv er at forbedre trafikssikkerheden. Domstolen havde, idet den nemlig havde undersøgt indholdet af direktivet og forløbet af ordningen med udveksling af oplysninger mellem medlemsstaterne af de nævnte oplysninger, allerede fastslået²⁰, at de pågældende foranstaltninger primært er omfattet af transportpolitikken, og at dette direktiv ikke er direkte forbundet med politisamarbejdets formål. Domstolen udledte heraf, at direktivet burde være blevet vedtaget på grundlag af artikel 91, stk. 1, litra c), TEUF, og at det ikke gyldigt kunne vedtages på grundlag af artikel 87, stk. 2, TEUF, bl.a. henset til udveksling af relevante oplysninger med henblik på det nævnte samarbejde.

For så vidt angår retsakter om internationale aftaler annullerede Domstolens Store Afdeling i dom *Kommissionen mod Rådet* (C-377/12, EU:C:2014:1903), der blev afsagt den 11. juni 2014, *Rådets afgørelse nr. 2012/272 om undertegnelse på Unionens vegne af rammeaftalen om partnerskab og samarbejde mellem Den Europæiske Union og dens medlemsstater på den ene side og Republikken Filippinerne på den anden side*²¹. Idet den rammeaftale, der er omhandlet i den nævnte afgørelse, fastsætter bestemmelser om samarbejde og et partnerskab, der navnlig er indgået med henblik på at tage hensyn til de behov, som Filippinerne har som et udviklingsland, havde Kommissionen med henblik på undertegnelsen af denne rammeaftale vedtaget et forslag til afgørelse på grundlag af artikel 207 TEUF og 209 TEUF om – henholdsvis – en fælles handelspolitik og udviklingssamarbejde. Derimod havde Rådet, idet det var af den opfattelse, at det partnerskab og samarbejde, der fulgte af den pågældende rammeaftale, havde en generel karakter og var begrænset til kun at angå

¹⁹ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/82/EU af 25.10.2011 om fremme af grænseoverskridende udveksling af oplysninger om trafikssikkerhedsrelaterede færdselslovsovertrædelser (EUT L 288, s. 1).

²⁰ Domstolens dom af 9.9.2004, Spanien og Finland mod Parlamentet og Rådet (C-184/02 og C-223/02, EU:C:2004:497).

²¹ Rådets afgørelse 2012/272/EU af 14.5.2012 om undertegnelse på Unionens vegne af rammeaftalen om partnerskab og samarbejde mellem Den Europæiske Union og dens medlemsstater på den ene side og Republikken Filippinerne på den anden side (EUT L 134, s. 3).

»udviklingssamarbejde«, ligeledes foruden disse artikler lagt artikel 79, stk. 3, TEUF, artikel 91 TEUF, artikel 100 TEUF og artikel 191, stk. 4, TEUF, om henholdsvis tilbagetagelse af tredjelandssstatsborgere, om transport og om miljøet til grund som retsgrundlag. Tilføjes af disse retsgrundlag indebar anvendelsen af protokol (nr. 21) og (nr. 22), som er knyttet som bilag til EUF-traktaten, dels om Det Forenede Kongeriges og Irlands stilling for så vidt angår området med frihed, sikkerhed og retfærdighed, dels om Danmarks stilling, hvorefter disse medlemsstater ikke deltager i Rådets undertegnelse og indgåelse af Unionens internationale aftaler i henhold til tredje del, afsnit V, i EUF-traktaten, medmindre de tilkendegiver, at de ønsker at deltage heri.

I denne sammenhæng præciserede Domstolen, idet den for første gang havde anledning til at udtale sig om rækkevidden af artikel 209 TEUF, imens den bekræftede sin forudgående praksis i forhold til Lisabon-traktaten ²², at Unionens politik med hensyn til udviklingssamarbejde i henhold til artikel 208 TEUF ikke er begrænset til foranstaltninger, der direkte har til formål at udrydde fattigdom, men også forfølger andre formål, der er indeholdt i artikel 21, stk. 2, TEU, såsom det, der tilsigter at fremme en bæredygtig udvikling i økonomisk, social og miljømæssig henseende i udviklingslande. I denne henseende bemærkede Domstolen, at idet udryddelse af fattigdom omfatter adskillige aspekter, forudsætter en virkeliggørelse af målene ifølge Fælleserklæringen fra Rådet og repræsentanterne for medlemsstaternes regeringer om Den Europæiske Unions udviklingspolitik fra 2006 ²³, at der iværksættes en hel række udviklingsaktiviteter, som bl.a. sigter på økonomiske og sociale reformer, social retfærdighed, lige adgang til offentlige tjenester, konfliktforebyggelse, miljøbeskyttelse, bæredygtig forvaltning af naturressourcer, migration og udvikling.

Den 24. juni 2014, i dom *Parlamentet mod Rådet* (C-658/11, EU:C:2014:2025), gav Domstolens Store Afdeling medhold i et søgsmål, som Parlamentet havde anlagt, om annullation af *Rådets afgørelse 2011/640/FUSP om undertegnelse og indgåelse af en aftale mellem Den Europæiske Union og Republiken Mauritius* ²⁴ (herefter »EU-Mauritiusaftalen«).

For det første forkastede Domstolen anbringendet, hvorved Parlamentet gjorde gældende, at den omstændighed, at aftalen mellem EU og Mauritius – om så blot accessorisk – forfølger andre formål end dem, der henhører under FUSP, er tilstrækkelig til at udelukke, at den nævnte afgørelse udelukkende henhører under denne politik som omhandlet i artikel 218, stk. 6, TEUF, således at Parlamentet skulle have været involveret i vedtagelsen af afgørelsen. I denne forbindelse bemærkede Domstolen, at artikel 218, stk. 6, TEUF, etablerer en symmetri mellem proceduren for vedtagelse af EU-foranstaltninger på det interne plan og proceduren for vedtagelse af internationale aftaler med henblik på at sikre, at Parlamentet og Rådet i forhold til et givent område har de samme beføjelser på en måde, der er institutionelt afbalanceret, således som fastsat i traktaterne. Det er under disse omstændigheder netop med henblik på at sikre, at denne symmetri rent faktisk er overholdt, at den regel, hvorefter det er det materielle hjemmelsgrundlag for en retsakt, der afgør, hvilke procedurer der skal anvendes ved vedtagelsen af sidstnævnte, ikke kun gælder for procedurerne for vedtagelse af en intern retsakt, men ligeledes for de procedurer, der gælder for vedtagelsen af internationale aftaler. I forbindelse med proceduren for vedtagelsen af en international aftale i overensstemmelse med artikel 218 TEUF er det følgelig det materielle hjemmelsgrundlag for afgørelsen

²² Dom af 3. december 1996, Portugal mod Rådet (C-268/94, EU:C:1996:461).

²³ Jf. bl.a. præmis 12 i Fælleserklæring fra Rådet og repræsentanterne for medlemsstaternes regeringer, forsamlet i Rådet, Europa-Parlamentet og Kommissionen om »den europæiske konsensus om udvikling« (EUT 2006 C 46, s. 1).

²⁴ Rådets afgørelse 2011/640/FUSP af 12.7.2011 om undertegnelse og indgåelse af aftalen mellem Den Europæiske Union og Republiken Mauritius om betingelserne for overførsel af mistænkte pirater og tilknyttede, beslaglagte genstande fra den EU-ledede flådestyrke til Republiken Mauritius og om forholdene for de mistænkte pirater efter overførsel (EUT L 254, s. 1).

vedrørende indgåelse af denne aftale, der afgør, hvilke type procedure der gælder i henhold til artikel 218, stk. 6, TEUF. I den foreliggende sag, idet Rådets afgørelse gyldigt udelukkende var baseret på en bestemmelse, der henhørte under FUSP, kunne denne vedtages uden hverken godkendelse fra eller høring af Parlamentet.

Derimod tog Domstolen et andet anbringende om tilsidesættelse af artikel 218, stk. 10, TEUF, der fastsætter en pligt til at underrette Parlamentet fuldt ud i alle faser af proceduren vedrørende forhandling og indgåelse af internationale aftaler, til følge. I den foreliggende sag var Parlamentet ikke blevet underrettet straks, hvilket derfor medførte, at Rådet havde tilsidesat denne artikel. Idet denne procedurermæssige regel udgør en væsentlig formel regel, medfører tilsidesættelse af den imidlertid, at den retsakt, der er behæftet med den, er ugyldig, idet Parlamentets deltagelse i lovgivningsprocessen på EU-plan afspejler et grundlæggende demokratisk princip, hvorefter befolkningerne deltager i udøvelsen af magten gennem en repræsentativ forsamling.

I betragtning af den omstændighed, at annullationen af den pågældende afgørelse ville kunne forsinke afviklingen af de operationer, der udføres på grundlag af EU-Mauritius-aftalen, opretholdt Domstolen virkningerne af den annullerede afgørelse.

I den sag, der gav anledning til dom *Kommissionen mod Rådet* (C-114/12, EU:C:2014:2151), der blev afsagt den 4. september 2014, annullerede Domstolens Store Afdeling *afgørelsen vedtaget af Rådet og repræsentanterne for medlemsstaternes regeringer om bemyndigelse til Unionens og medlemsstaternes fælles deltagelse i forhandlingerne om en konvention fra Europarådet om beskyttelse af radio- og fjernsynsforetagenderes rettigheder*. Ifølge Kommissionen har Unionen ekstern enekompetence inden for den påtænkte konventions område i medfør af artikel 3, stk. 2, TEUF og den fælles deltagelse burde derfor være udelukket.

Domstolen tog denne retsopfattelse til følge, idet den pågældende aftale hører ind under de aftaler, som angivet i sidstnævnte artikel, der kan have indvirkning på de fælles regler, der er vedtaget for at gennemføre traktatens mål. I den foreliggende sag falder indholdet af forhandlingerne om den påtænkte konvention fra Europarådet om beskyttelsen af radio- og fjernsynsforetagenderes rettigheder ind under et område, der i det store hele er dækket af de fælles EU-regler. Det fremgår nemlig af direktiv 93/83²⁵, 2001/29²⁶, 2004/48²⁷, 2006/115²⁸ og 2006/116²⁹, at de nævnte rettigheder er genstand for en harmoniseret EU-lovgivning, som bl.a. har til formål at sikre et velfungerende indre marked, og som har indført en ensartet og høj beskyttelse af radio- og fjernsynsforetagenderne.

For så vidt som en ekstern enekompetence for Unionen er begrundet i konklusionerne udledt på grundlag af en konkret analyse af det eksisterende forhold mellem den påtænkte internationale

²⁵ Rådets direktiv 93/83/EØF af 27.9.1993 om samordning af visse bestemmelser vedrørende ophavsrettigheder og ophavsretsbeslægtede rettigheder i forbindelse med radio- og tv-udsendelse via satellit og viderespredning pr. kabel (EFT L 248, s. 15).

²⁶ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2001/29/EF af 22.5.2001 om harmonisering af visse aspekter af ophavsret og beslægtede rettigheder i informationssamfundet (EFT L 167, s. 10).

²⁷ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/48/EF af 29.4.2004 om håndhævelsen af intellektuelle ejendomsrettigheder (EUT L 157, s.45).

²⁸ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/115/EF af 12.12.2006 om udlejnings- og udlånsrettigheder samt om visse andre ophavsretsbeslægtede rettigheder i forbindelse med intellektuel ejendomsret (kodificeret udgave) (EUT L 376, s. 28).

²⁹ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/116/EF af 12.12.2006 om beskyttelsestiden for ophavsret og visse beslægtede rettigheder (kodificeret udgave) (EUT L 372, s. 12).

aftale og gældende EU-ret, kan den omstændighed, at lovgivningen på det pågældende EU-retlige område er blevet indført ved hjælp af forskellige retlige instrumenter imidlertid ikke skabe tvivl om rigtigheden af denne løsning. Vurderingen af, om der foreligger en risiko for, at de fælles EU-regler tilsidesættes, eller for, at rækkevidden heraf ændres som følge af internationale forpligtelser, kan nemlig ikke afhænge af en kunstig sondring, alt efter om sådanne regler er indarbejdet i én og samme EU-retsakt eller ej.

Den 7. oktober 2014 i den sag, der gav anledning til dom *Tyskland mod Rådet* (C-399/12, EU:C:2014:2258), frifandt Domstolens Store Afdeling Rådet i det søgsmål, som Tyskland havde anlagt med påstand om annullation af *Rådets afgørelse af 18. juni 2012 om fastlæggelse af Den Europæiske Unions holdning til visse resolutioner, som skal til afstemning inden for rammerne af Den Internationale Vinorganisation* (herefter »OIV«).

Med sit eneste anbringende vedrørende tilsidesættelse af artikel 218, stk. 9, TEUF, der udgjorde retsgrundlaget for den anfægtede afgørelse, gjorde Tyskland, der blev støttet af en række medlemsstater, dels gældende, at denne bestemmelse ikke finder anvendelse i forbindelse med en international aftale såsom OIV, der blev indgået af medlemsstaterne og ikke af Unionen, dels at det kun er folkeretlige retsakter, der er bindende for Unionen, som udgør »retsakter, der har retsvirkninger« i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i denne bestemmelse.

Indledningsvis bemærkede Domstolen, at ordlyden af artikel 218, stk. 9, TEUF ikke er til hinder for, at Unionen vedtager en afgørelse om fastlæggelse af en holdning, der skal indtages på dennes vegne i et organ, nedsat ved en international aftale som Unionen ikke har tiltrådt. I denne henseende understregede Domstolen bl.a., at den beslutning, der fastlægger den holdning, som de medlemsstater, der ligeledes er medlem af OIV, skal indtage, er omfattet af den fælles landbrugspolitik og nærmere bestemt den fælles markedsordning for vin, som er et område, der i vidt omfang er reguleret af EU-lovgiver i medfør af dennes kompetence i henhold til artikel 43 TEUF. Når det pågældende område henhører under denne type af Unionens kompetence, er den omstændighed, at Unionen ikke har tiltrådt den pågældende internationale aftale, ikke til hinder for, at den kan udøve denne kompetence ved inden for rammerne af sine institutioner at fastlægge en holdning, der skal indtages på dennes vegne i det organ, som aftalen har nedsat, bl.a. derved, at de medlemsstater, der har tiltrådt aftalen, optræder solidarisk i Unionens interesse.

Domstolen prøvede herefter, hvorvidt de anbefalinger, der skulle vedtages af OIV, der i den foreliggende sag vedrørte nye ønologiske fremgangsmåder, analysemetoder til bestemmelse af sammensætningen af vinavlsprodukter og renheds- og identitetsspecifikationer for de stoffer, der anvendes i forbindelse med disse fremgangsmåder, udgør »retsakter, der har retsvirkninger« i den forstand, hvori dette udtryk anvendes i artikel 218, stk. 9, TEUF. I denne henseende bemærkede Domstolen, at de nævnte anbefalinger har til formål at bidrage til virkeliggørelsen af denne organisations formål, og at de på grund af deres inkorporering i EU-retten i henhold til artikel 120f, litra a), artikel 120g og artikel 158a, stk. 1 og 2, i forordning nr. 1234/2007³⁰ samt artikel 9, stk. 1, første afsnit, i forordning nr. 606/2009³¹, har retsvirkninger som omhandlet i 218, stk. 9, TEUF. Således er Unionen, selv om den ikke har tiltrådt OIV-aftalen, bemyndiget til at fastlægge en holdning, der

³⁰ Rådets forordning (EF) nr. 1234/2007 af 22.10.2007 om en fælles markedsordning for landbrugsprodukter og om særlige bestemmelser for visse landbrugsprodukter (fusionsmarkedsordningen) (EUT L 299, s. 1).

³¹ Kommissionens forordning (EF) nr. 606/2009 af 10.7.2009 om gennemførelsesbestemmelser til Rådets forordning (EF) nr. 479/2008 for så vidt angår kategorier af vinavlsprodukter, ønologiske fremgangsmåder og restriktioner i forbindelse hermed (EUT L 193, s. 1).

skal indtages på dennes vegne over for disse anbefalinger, henset til deres direkte betydning for gældende EU-lovgivning på dette område.

I de sager, der gav anledning til dom *Parlamentet og Kommissionen mod Rådet* (C-103/12 og C-165/12, EU:C:2014:2400), der blev afsagt den 26. november 2014, annullerede Domstolens Store Afdeling *Rådets afgørelse 2012/19 om godkendelse på Den Europæiske Unions vegne af erklæringen om tildeling af fiskerimuligheder i EU-farvande til fiskerfartøjer, der fører Den Bolivariiske Republik Venezuelas flag, i den eksklusive økonomiske zone ud for Fransk Guyanas kyst*³². Ifølge sagsøgerne skulle denne afgørelse ikke vedtages på grundlag af artikel 43, stk. 3, TEUF, sammenholdt med artikel 218, stk. 6, litra b), TEUF, men på grundlag af artikel 43, stk. 2, TEUF sammenholdt med artikel 218, stk. 6, litra a), nr. v), TEUF.

Domstolen tiltrådte sagsøgernes argumentation, idet den understregede, at vedtagelsen af de foranstaltninger, der fulgte af artikel 43, stk. 2, TEUF om gennemførelsen af den fælles landbrugs-politik, indebærer en politisk beslutning, der skal være forbeholdt EU-lovgiver. Vedtagelsen af foranstaltninger vedrørende fastsættelse og fordeling af fiskerimuligheder i henhold til artikel 43, stk. 3, TEUF, kræver derimod ikke en sådan vurdering, idet sådanne foranstaltninger fortrinsvis er af teknisk karakter og skal træffes med henblik på at gennemføre de bestemmelser, der er blevet vedtaget på grundlag af artikel 43, stk. 2, TEUF.

Desuden konkluderede Domstolen, idet den henviste til De Forenede Nationers havretskonvention (herefter »Montego Bay-konventionen«)³³ og til de fastsatte betingelser, der gør det muligt for kyststaten, at give andre stater tilladelse til at udnytte de levende ressourcer i sin eksklusive økonomiske zone, at den berørte medlemsstats accept af det tilbud, som kyststaten rettede til den, udgør en aftale som fastsat i denne konvention. Derfor udgør den omtvistede erklæring om tildeling af fiskerimuligheder, som Unionen på kyststatens vegne har tilbudt Den Bolivariiske Republik Venezuela, der gav samtykke til tilbuddet, en aftale.

Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt denne erklæring falder ind under den kompetence, der er forbeholdt EU-lovgiver, bemærkede Domstolen, at erklæringen har til formål at fastsætte en generel ramme med henblik på at give fiskerfartøjer, der fører det venezuelanske flag, tilladelse til at fiske i en kyststats eksklusive økonomiske zone. Følgelig er tilbuddet ikke en teknisk foranstaltning eller en gennemførelsesforanstaltning, men derimod en foranstaltning, som forudsætter, at der vedtages en selvstændig afgørelse, som skal udformes under hensyntagen til de politiske interesser, som Unionen forfølger, herunder bl.a. i forhold til fiskeripolitikken. En sådan erklæring er en del af et kompetenceområde, der er omfattet af EU-lovgivers kompetence og falder således ind under anvendelsesområdet for artikel 43, stk. 2, TEUF, og ikke artikel 43, stk. 3, TEUF. Idet den også udgør en grundlæggende bestanddel i en international aftale, er den desuden omfattet af artikel 218, stk. 6, litra a), nr. v), TEUF.

Selv om Domstolen gav medhold i søgsmålene, besluttede den dog under hensyn til, at der forelå vigtige retssikkerhedsmæssige hensyn, at opretholde afgørelsens retsvirkninger, indtil en ny afgørelse, der var baseret på det korrekte retsgrundlag, trådte i kraft.

³² Rådets afgørelse 2012/19/EU af 16.12.2011 om godkendelse på Den Europæiske Unions vegne af erklæringen om tildeling af fiskerimuligheder i EU-farvande til fiskerfartøjer, der fører Den Bolivariiske Republik Venezuelas flag, i den eksklusive økonomiske zone ud for Fransk Guyanas kyst (EUT L 6, s. 8).

³³ De Forenede Nationers havretskonvention, undertegnet i Montego Bay den 10.12.1982, og godkendt på Det Europæiske Fællesskabs vegne ved Rådets afgørelse 98/392/EF af 23.3.1998 (EUT L 179, s. 1).

2. Unionens institutioner og organer

Hvad angår Unionens institutioner og organer, skal der gøres opmærksom på to domme: den ene vedrører Den Europæiske Værdipapir- og Markedstilsynsmyndigheds (herefter »ESMA«) beføjelser og den anden Kommissionens gennemførelsesbeføjelser.

I dom *Det Forenede Kongerige mod Parlamentet og Rådet* (C-270/12, EU:C:2014:18), der blev afsagt den 22. januar 2014, drejede det sig om *foreneligheden med EU-retten af ESMA's beføjelser til i tilfælde af krise at intervenere på medlemstaternes finansmarkeder med henblik på at regulere eller forbyde short selling*. Domstolens Store Afdeling fastslog i forbindelse med, at den tog stilling til et søgsmål anlagt af Det Forenede Kongerige om annullation af artikel 28 i forordning nr. 236/2012³⁴, der fastlagde en sådan beføjelse for ESMA, at denne bestemmelse ikke er i strid med EU-retten.

Indledningsvis forkastede Domstolen den påstand, ifølge hvilken de beføjelser, der er tillagt ESMA, går ud over de beføjelser, der kan delegeres af EU-institutionerne til andre enheder³⁵. ESMA er nemlig for det første alene bemyndiget til at træffe disse foranstaltninger, hvis de handler i forhold til en trussel mod de finansielle markeders funktion og integritet eller mod stabiliteten i dele af eller hele det finansielle system i Unionen, og der er grænseoverskridende konsekvenser. Denne intervention er i øvrigt underlagt en betingelse om, at ingen national myndighed har truffet sådanne foranstaltninger, eller at en eller flere af disse myndigheder har truffet foranstaltninger, som viser sig ikke at være egnede hertil. For det andet skal ESMA vurdere om de foranstaltninger, som denne myndighed vedtager, gør det muligt i betydelig grad at håndtere en sådan trussel eller forbedrer de kompetente nationale myndigheders evne til at overvåge denne. Endelig er ESMA's skønsmargin begrænset af såvel forpligtelsen til at rådføre sig med Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risici som af den midlertidige karakter af de tilladte foranstaltninger.

For det andet forkastede Domstolen Det Forenede Kongeriges påstand, ifølge hvilken det på grundlag af dommen *Romano*³⁶ ville være ulovligt at tildele et organ som ESMA kompetence til at vedtage retsakter. I denne henseende bemærkede Domstolen, at den institutionelle ramme, der er fastlagt i EUF-traktaten og bl.a. i artikel 263, stk. 1, TEUF og artikel 277 TEUF, giver Unionens organer, kontorer og agenturer mulighed for at vedtage generelle retsakter.

For det tredje er artikel 28 i forordning nr. 236/2012 ifølge Domstolen ikke uforenelig med ordningen med delegation i artikel 290 TEUF og 291 TEUF. Denne bestemmelse skal nemlig ikke ses isoleret, men forstås som en del af et samlet regelsæt, der tilsigter at give de kompetente nationale myndigheder og ESMA interventionsbeføjelser for at kunne håndtere negative udviklinger, der truer den finansielle stabilitet i Unionen og markedstilliden.

Endelig konstaterede Domstolen, at artikel 114 TEUF udgør et tilstrækkeligt retsgrundlag til vedtagelsen af artikel 28 i forordning nr. 236/2012. I denne forbindelse bemærkede den, at der ikke er noget i formuleringen af artikel 114 TEUF, der gør det muligt at konkludere, at de foranstaltninger, der blev vedtaget på grundlag af denne bestemmelse, skal begrænse sig til kun at gælde for medlemsstaterne. I øvrigt bliver denne bestemmelse kun anvendt, såfremt den retsakt, som den danner retsgrundlag for, vedtages med det formål at forbedre vilkårene for det indre markeds oprettelse og funktion – ligeledes på det finansielle område. Artikel 28 i forordning nr. 236/2012

³⁴ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 236/2012 af 14.3.2012 om short selling og visse aspekter af credit default swaps EØS-relevant tekst (EUT L 86, s. 1).

³⁵ Domstolens dom af 13.6.1958, *Meroni mod den Høje Myndighed* (C-9/56, EU:C:1958:7).

³⁶ Domstolens dom af 14.5.1981, *Romano* (C-98/80, EU:C:1981:104).

opfylder disse betingelser, idet unionslovgiver på grundlag af denne bestemmelse tilsigter at harmonisere måderne, hvorpå man kan bekæmpe de risici, som short selling og credit default swaps kan udgøre, og at forbedre koordinering og overensstemmelse mellem medlemsstaterne, når det under ekstraordinære omstændigheder kræves, at der træffes foranstaltninger.

I sin dom *Parlamentet mod Kommissionen* (C-65/13, EU:C:2014:2289) af 15. oktober 2014, forkastede Domstolen det annulationssøgsmål, som Parlamentet havde anlagt om Kommissionens overholdelse af *grænserne for dens gennemførelsesbeføjelser i forbindelse med vedtagelsen af afgørelse 2012/733*³⁷, om gennemførelse af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 492/2011³⁸ med hensyn til formidling og udligning af tilbud og ansøgninger om beskæftigelse og genetablering af Eures (*European Employment Services*).

Domstolen bemærkede først, at de gennemførelsesbeføjelser, som Kommissionen er tillagt, både skal afgrænses ved artikel 291, stk. 2, TEUF og ved den nævnte forordning. En gennemførelsesretsakt præciserer nemlig indholdet af en lovgivningsmæssig retsakt, såfremt bestemmelserne i førstnævnte respekterer de vigtigste generelle mål bag sidstnævnte, og såfremt disse bestemmelser er nødvendige eller egnede til den ensartede gennemførelse af retsaktens uden hverken at supplere eller ændre den. I den foreliggende sag bemærkede Domstolen, at den omstridte afgørelse ligesom forordning nr. 492/2011 tilsigter at bane vej for grænseoverskridende geografisk arbejdstagermobilitet ved gennem en fælles indsats, nemlig Eures, at skabe større gennemsigtighed og sikre udveksling af oplysninger på de europæiske arbejdsmarkeder. Derefter konstaterede Domstolen, at bestemmelserne i denne afgørelse stemmer overens med dette mål. I øvrigt udgør koordineringen mellem medlemsstaternes beskæftigelsespolitik, der er karakteriseret ved en udveksling af oplysninger, der vedrører problemer og oplysninger om arbejdskraftens frie bevægelighed og beskæftigelse, ifølge Domstolen en del af de foranstaltninger, der er nødvendige til gennemførelsen af forordning nr. 492/2011.

Navnlig artikel 11, stk. 1, andet afsnit, i forordning nr. 492/2011, giver Kommissionen beføjelse til at fastsætte bestemmelser om fælles indsats – såsom Eures – mellem Kommissionen og medlemsstaterne på området for udligning af tilbud og ansøgninger om beskæftigelse inden for Unionen og ved anvisning af beskæftigelse til arbejdstagere. Oprettelsen af et Eures-styrelsesråd og tildeling af en rådgivende rolle til dette råd indgår ligeledes i denne ramme uden hverken at ændre eller supplere den, idet de alene tilsigter at sikre den effektive virkning af den fælles indsats. På grundlag af disse bemærkninger konkluderede Domstolen, at Kommissionen ikke havde overskredet sine gennemførelsesbeføjelser.

3. Aktindsigt

Hvad angår aktindsigt skal der gøres opmærksom på dom *Rådet mod in 't Veld* (C-350/12 P, EU:C:2014:2039), der blev afsagt den 3. juli 2014, ved hvilken Domstolen under appelsagen stadfæstede en dom fra Retten³⁹, der gav delvis medhold i et søgsmål anlagt af et medlem af Europa-Parlamentet med påstand om annullation af en afgørelse truffet af Rådet, der gav den pågældende afslag på fuld aktindsigt i en udtalelse fra Rådets Juridiske Tjeneste vedrørende indledningen af

³⁷ Kommissionens gennemførelsesafgørelse 2012/733/EU af 26.11.2012 om gennemførelse af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 492/2011 med hensyn til formidling og udligning af tilbud og ansøgninger om beskæftigelse og genetablering af Eures (*European Employment Services*) (EUT L 328, p. 21).

³⁸ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 492/2011 af 5.4.2011 om arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Unionen (EUT L 141, s. 1).

³⁹ Rettens dom af 4.5. 2012, *In 't Veld mod Rådet* (T-529/09, EU:T:2012:215).

forhandlinger mellem Unionen og Amerikas Forenede Stater vedrørende indgåelse af en aftale om at udlevere finansielle betalingsdata med henblik på terrorbekæmpelse (»SWIFT-aftalen«).

I denne forbindelse bemærkede Domstolen først, at når en institution anvender en af undtagelserne i artikel 4, stk. 2 og 3, i forordning nr. 1049/2001⁴⁰, påhviler det den at afveje den særlige interesse, som skal beskyttes ved et afslag på aktindsigt i det pågældende dokument, bl.a. over for den almene interesse i, at dokumentet gøres offentligt tilgængeligt, i betragtning af de fordele, som er forbundet med en større åbenhed, nemlig at give borgerne en bedre mulighed for at deltage i beslutningsprocessen og at sikre forvaltningen større legitimitet, effektivitet og ansvarlighed over for borgerne i et demokratisk system. Selv om disse betragtninger har en helt særlig betydning i de tilfælde, hvor institutionen optræder som lovgivende myndighed, falder institutioners ikke-lovgivningsmæssige virksomhed ikke uden for anvendelsesområdet for forordning nr. 1049/2001.

Hvad angår den undtagelse i forhold til juridisk rådgivning, der er fastsat i artikel 4, stk. 1, litra a), tredje led, og stk. 2, andet led, i forordning nr. 1049/2001, skal den undersøgelse, som en institution skal foretage, når den anmodes om aktindsigt, nødvendigvis foregå i tre etaper svarende til de tre kriterier, som er fastsat i denne bestemmelse. Således skal institutionen for det første sikre sig, at det dokument, som der begæres aktindsigt i, virkelig indeholder juridisk rådgivning. For det andet skal den undersøge, om en udbredelse af dele af det pågældende dokument, som er fastslået at indeholde juridisk rådgivning, på en måde, der med rimelighed kan forventes og ikke er rent hypotetisk, ville være til skade for den beskyttelse, som disse sidstnævnte skal ydes. Endelig skal institutionen for det tredje, hvis den finder, at udbredelsen af et dokument ville være til skade for beskyttelsen af juridisk rådgivning, efterprøve, om der består en mere tungtvejende offentlig interesse, som kan begrunde denne udbredelse.

4. Finansielle bestemmelser

I den sag, der gav anledning til dom *Nencini mod Parlamentet* (C-447/13 P, EU:C:2014:2372), der blev afsagt den 13. november 2014, skulle Domstolen tage stilling til et forhenværende Europaparlamentsmedlems appel af den dom, ved hvilken Retten havde forkastet det af det pågældende medlem anlagte søgsmål, hvori der bl.a. var nedlagt påstand om annullation af *afgørelsen truffet af Parlamentet vedrørende tilbagesøgning af visse beløb, der med urette var blevet udbetalt til appellanten, som godtgørelse for rejseudgifter og parlamentarisk assistance, og som var blevet udbetalt med urette, såvel som den dertil hørende debetnota*⁴¹. Til støtte for sin sag gjorde appellanten bl.a. gældende, at Retten havde tilsidesat de forældelsesregler, der fandt anvendelse.

Domstolen konstaterede, at hverken forordning nr. 1605/2002 (finansforordningen)⁴², eller forordning nr. 2342/2002 (gennemførelsesforordningen)⁴³ præciserer den frist, inden for hvilken en debetnota skal fremsendes, regnet fra datoen for den begivenhed, der udløser den pågældende

⁴⁰ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1049/2001 af 30.5.2001 om aktindsigt i Europa-Parlamentets, Rådets og Kommissionens dokumenter (EFT L 145, s. 43).

⁴¹ Rettens dom af 4.6.2013, *Nencini mod Parlamentet* (T-431/10 og T-560/10, EU:T:2013:290).

⁴² Rådets forordning (EF, Euratom) nr. 1605/2002 af 25.6.2002 om finansforordningen vedrørende De Europæiske Fællesskabers almindelige budget (EFT L 248, s. 1), som ændret ved Kommissionens forordning (EF, Euratom) nr. 1995/2006 af 23.4.2007 (EUT L 390 af 30.12.2006, s. 1).

⁴³ Kommissionens forordning (EF, Euratom) nr. 2342/2002 af 23.12.2002 om gennemførelsesbestemmelser til Rådets forordning (EF, Euratom) nr. 1605/2002 om finansforordningen vedrørende De Europæiske Fællesskabers almindelige budget (EFT L 357, s. 1), som ændret ved Kommissionens forordning (EF, Euratom) nr. 478/2007 af 23.4.2007 (EUT L, s. 13).

fordring. Domstolen bemærkede, at retssikkerhedsprincippet, når de gældende love intet indeholder herom, imidlertid kræver, at den pågældende institution foretager denne meddelelse inden for en rimelig frist. I denne forbindelse må datoen for fremsendelse af en debetnota, henset til den femårige forældelsesfrist, der følger af finansforordningens artikel 73a, formodes at være urimelig, når denne fremsendelse sker efter en frist på fem år at regne fra det tidspunkt, hvor institutionen normalt har været i stand til at gøre sin fordring gældende. En sådan formodning kan kun afkræftes, hvis den pågældende institution godtgør, at den forsinkede handling, uanset den af institutionen udviste omhu, skyldes debtors adfærd, navnlig den pågældendes forhalende adfærd eller onde tro. I mangel af en sådan godtgørelse må det konstateres, at institutionen har tilsidesat de forpligtelser, som påhvilede den i henhold til princippet om en rimelig frist.

IV. Den Europæiske Unions tvister

Domstolen tog i 2014 stilling til flere forskellige typer af tvister vedrørende EU-retten, både i forbindelse med præjudicielle forelæggelser og med visse direkte søgsmål.

1. Præjudicielle forelæggelser

Dom A (C-112/13, EU:C:2014:2195) af 11. september 2014 vedrørende samarbejde på det civilretlige område ⁴⁴ gav Domstolen mulighed for at afgøre, om artikel 267 TEUF er til hinder for en national lovgivning, hvorefter de almindelige retter, der træffer afgørelse som appelinstans eller som øverste instans, er forpligtede til, når de finder, at en national lov er i strid med chartret, i forbindelse med den for retten verserende sag at nedlægge påstand om en generel ophævelse af den pågældende lov i stedet for blot at undlade at anvende loven i det konkrete tilfælde.

Med henvisning til de principper, som blev fastlagt i sagen *Melki og Abdeli* ⁴⁵, fastslog Domstolen, at EU-retten og navnlig artikel 267 TEUF skal fortolkes således, at den er til hinder for en sådan national lovgivning, for så vidt som den omstændighed, at denne procedure skal indledes i første række – såvel før nedlæggelse af en sådan påstand for den nationale ret, som har til opgave at kontrollere loves forfatningsmæssighed, som i givet fald efter afgørelsen fra denne ret – forhindrer disse almindelige retter i at udøve deres mulighed for eller opfylde deres forpligtelse til at forelægge præjudicielle spørgsmål for Domstolen.

I denne forbindelse bemærkede Domstolen, at når en procedure om kontrol af forfatningsmæssighed vedrører en national lov, hvis indhold begrænser sig til at gennemføre ufravigelige bestemmelser i et EU-direktiv, må denne procedure ikke berøre den kompetence, som kun tilkommer Domstolen, til at konstatere ugyldigheden af en EU-retsakt. Inden kontrollen af, hvorvidt en sådan lov er forfatningsmæssig, kan gennemføres ud fra de samme grunde, som har rejst tvivl med hensyn til dette direktivs gyldighed, har de nationale retter, hvis afgørelser ikke kan appelleres i henhold til nationale bestemmelser, i princippet pligt til i medfør af artikel 267, stk. 3, TEUF at forelægge Domstolen et spørgsmål om gyldigheden af nævnte direktiv og herefter at drage de konsekvenser, der følger af Domstolens dom i den præjudicielle sag, medmindre den ret, som skal foretage kontrollen af forfatningsmæssighed, selv har forelagt sagen for Domstolen på grundlag af artikel 267, stk. 2, TEUF. Hvad således angår en national lov til gennemførelse af et direktiv er spørgsmålet om, hvorvidt direktivet er gyldigt, henset til gennemførelsesforpligtelsen, af forudgående karakter.

⁴⁴ Jf. afsnit IX om dette område for fremstillingen af den del af dommen, der vedrører samarbejde på det civilretlige område.

⁴⁵ Domstolens dom af 22.6.2010, *Melki og Abdeli* (C-188/10 og C-189/10, EU:C:2010:363).

2. Traktatbrudssøgsmål

I tre afgørelser, afsagt af Store Afdeling, bidrog Domstolen med flere præciseringer af den i artikel 260, stk. 2, TEUF, fastsatte procedure i tilfælde af manglende opfyldelse af domme, der fastslår en medlemsstats traktatbrud.

For det første gav dom af 15. januar 2014, *Kommissionen mod Portugal* (C-292/11 P, EU:C:2014:3), Domstolen lejlighed til at tage stilling til *Kommissionens kompetence i forbindelse med kontrollen af opfyldelsen af en dom afsagt i medfør af artikel 260, stk. 2, TEUF*. Ved en dom fra 2008⁴⁶, fastslog Domstolen, at Portugal ikke havde opfyldt en dom i en traktatbrudssag, som blev afsagt i 2004⁴⁷, og havde derfor dømt den pågældende medlemsstat til at betale en tvangsbøde. I forbindelse med proceduren for inddrivelse af denne tvangsbøde havde Kommissionen vedtaget en beslutning, hvori det blev fastslået, at de foranstaltninger, som medlemsstaten havde truffet, ikke sikrede en korrekt opfyldelse af nævnte dom fra 2004. Portugal anlagde sag til prøvelse af denne beslutning ved Retten, som gav Portugal medhold, idet den fastslog, at Kommissionens nævnte vurdering henhører under Domstolens kompetence⁴⁸. Kommissionen appellerede denne dom.

I sin dom vedrørende denne appel bemærkede Domstolen, at i modsætning til proceduren indført ved artikel 258 TEUF, som har til formål at fastslå, at en medlemsstat har handlet i strid med EU-retten, og at bringe en sådan adfærd til ophør, har proceduren efter artikel 260 TEUF et langt mere begrænset formål, idet den kun tager sigte på at tilskynde en forsømmelig medlemsstat til at opfylde en dom i en traktatbrudssag. Denne procedure må derfor anses for en særlig procedure for fuldbyrdelse af Domstolens domme, dvs. som et middel til fuldbyrdelse. Kommissionens kontrol af de foranstaltninger, som medlemsstaten har truffet til opfyldelse heraf, og inddrivelsen af beløb, der skal betales, bør derfor så meget desto mere gennemføres under hensyntagen til den afgrænsning af traktatbruddet, som er foretaget i Domstolens dom. Heraf følger, at når der i forbindelse med en procedure for inddrivelse af en tvangsbøde er uenighed mellem Kommissionen og den pågældende medlemsstat med hensyn til egnetheden af en praksis eller en lovgivning med henblik på at sikre opfyldelsen af en traktatbrudsdom, kan Kommissionen ikke selv afgøre en sådan uenighed og heraf udlede de relevante konsekvenser for beregningen af tvangsbøden.

Ifølge Domstolen kan Retten, der skal tage stilling til lovligheden af en sådan beslutning, heller ikke prøve Kommissionens vurdering med hensyn til egnetheden af en praksis eller en national lovgivning med henblik på at sikre opfyldelsen af en traktatbrudsdom, som ikke tidligere er blevet undersøgt af Domstolen. Herved ville Retten uundgåeligt være nødt til at træffe afgørelse om foreneligheden af en sådan praksis eller lovgivning med EU-retten og dermed gribe ind i Domstolens enekompetence i denne henseende.

For det andet tog Domstolens Store Afdeling ved to domme afsagt den 2. december 2014, *Kommissionen mod Italien* (C-196/13, EU:C:2014:2407) og *Kommissionen mod Grækenland* (C-378/13, EU:C:2014:2405), som følge af to søgsmål, der blev anlagt af Kommissionen i henhold til artikel 260, stk. 2, TEUF, mod Italien og Grækenlands manglende opfyldelse af traktatbrudsdomme på området for affaldshåndtering, stilling til *kriterierne for fastsættelse af økonomiske sanktioner i tilfælde af manglende opfyldelse af en traktatbrudsdom*⁴⁹.

⁴⁶ Domstolens dom af 10.1.2008, *Kommissionen mod Portugal* (C-70/06, EU:C:2008:3).

⁴⁷ Domstolens dom af 14.10.2004, *Kommissionen mod Portugal* (C-275/03, EU:C:2004:632).

⁴⁸ Rettens dom af 29.3.2011, *Portugal mod Kommissionen* (T-33/09, EU:T:2011:127).

⁴⁹ Domstolens dom af 26.4.2007, *Kommissionen mod Italien* (C-135/05, EU:C:2007:250), og af 6.10.2005, *Kommissionen mod Grækenland* (C-502/03, EU:C:2005:592).

I den forbindelse præciserede Domstolen, at når domfældelsen af en medlemsstat til at betale en tvangsbøde som i disse to sager udgjorde et passende økonomisk middel med henblik på at tilskynde denne medlemsstat til at træffe de nødvendige foranstaltninger for at bringe det konstaterede traktatbrud til ophør, skal en sådan sanktion fastsættes under hensyn til den grad af pression, der er nødvendig for at få en forsømmelig medlemsstat til at opfylde dommen i en traktatbrudssag og ændre sin adfærd med henblik på at bringe den foreholdte overtrædelse til ophør. De kriterier, der skal tages i betragtning inden for rammerne af Domstolens bedømmelse for at sikre tvangsbødens egenskab af tvangsmiddel med henblik på en ensartet og effektiv anvendelse af EU-retten, er således i princippet overtrædelsens grovhed, varighed og den pågældende medlemsstats betalingsevne. Ved anvendelsen af disse kriterier skal Domstolen tage særligt hensyn til den manglende opfyldelses konsekvenser for offentlige og private interesser samt til den uopsættelighed, hvormed den pågældende medlemsstat skal overholde sine forpligtelser. For at sikre, at en dom fra Domstolen opfyldes fuldt ud, bør tvangsbøden opkræves i sin helhed, indtil medlemsstaten har truffet alle de foranstaltninger, der er nødvendige for at bringe den konstaterede overtrædelse til ophør. I visse særlige tilfælde kan der imidlertid fastsættes en tvangsbøde af degressiv karakter, der tager hensyn til de eventuelle fremskridt, som medlemsstaten foretager i gennemførelsen af sine forpligtelser.

Idet den i øvrigt understregede, at den ved udøvelsen af sit skøn på det omhandlede område har kompetence til kumulativt at pålægge en tvangsbøde og et fast beløb, bemærkede Domstolen dernæst, at princippet om pålæggelse af et fast beløb i det væsentlige hviler på en vurdering af de konsekvenser, som den pågældende medlemsstats manglende opfyldelse af dens forpligtelser har på private og offentlige interesser, bl.a. når traktatbruddet har varet ved i en lang periode efter afsigelsen af den dom, hvorved det oprindeligt blev fastslået. Denne pålæggelse bør i det enkelte tilfælde ske på grundlag af de relevante forhold, som vedrører såvel særlige forhold ved det fastslåede traktatbrud som den holdning, der blev indtaget af den forsømmelige medlemsstat.

3. Annullationssøgsmål

For det første tog Domstolen den 9. december 2014 i dom *Schönberger mod Parlamentet* (C-261/13 P, EU:C:2014:2423), afsagt af Store Afdeling, idet Rettens dom blev stadfæstet⁵⁰, stilling til de betingelser, under hvilke en afgørelse fra Parlamentets Udvalg for Andragender om at afslutte undersøgelsen af et andragende udgør en anfægtelig retsakt.

Domstolen bemærkede indledningsvis, at det følger af dens faste praksis, at der foreligger retsakter, der kan gøres til genstand for et annullationssøgsmål i medfør af artikel 263 TEUF, når foranstaltningerne har retligt bindende virkninger, som kan berøre sagsøgerens interesser gennem en væsentlig ændring af hans retsstilling.

Dernæst understregede Domstolen, at retten til at indgive andragender er omfattet af de grundlæggende rettigheder, at den udøves på baggrund af de betingelser, der er fastlagt i artikel 227 TEUF, og er borgernes middel til deltagelse i Unionens demokratiske liv. I den forbindelse præciserede Domstolen, at en afgørelse, hvorved Parlamentet fastslår, at et andragende, det har fået indgivet, ikke opfylder betingelserne i artikel 227 TEUF, bør kunne underkastes en domstolsprøvelse, eftersom den kan berøre den pågældendes ret til at indgive andragender. Det samme gør sig gældende for så vidt angår en afgørelse, hvorved Parlamentet tilsidesætter selve kernen i retten til at indgive andragender, idet det nægter eller undlader at behandle et andragende, som er indgivet til det, og dermed ikke undersøger, om andragendet opfylder de ovennævnte betingelser.

⁵⁰ Rettens dom af 7.3.2013, *Schönberger mod Parlamentet* (T-186/11, EU:T:2013:111).

Hvad endvidere vedrører spørgsmålet om, hvorvidt betingelserne i artikel 227 TEUF er opfyldt, skal en negativ afgørelse fra Parlamentet begrundes, således at andrageren kan få kendskab til, hvilke betingelser der ikke er opfyldt i hans tilfælde. I denne henseende opfylder en kortfattet begrundelse dette krav.

Derimod fastslog Domstolen, at når der som i det foreliggende tilfælde er tale om et andragende, som ifølge Parlamentet opfylder betingelserne i artikel 227 TEUF, råder Parlamentet over et vidt skøn af politisk karakter med hensyn til, hvilke foranstaltninger der skal træffes i anledning af det pågældende andragende. Heraf følger, at en afgørelse herom unddrages domstolsprøvelse, uanset om Parlamentet med en sådan afgørelse selv vedtager sådanne foranstaltninger eller beslutter, at det ikke kan vedtage sådanne foranstaltninger og derfor oversender andragendet til den kompetente institution eller tjenestegren med henblik på, at disse kan træffe de pågældende foranstaltninger. En sådan afgørelse kan derfor ikke anfægtes ved Unionens retsinstanser.

For det andet bidrog Domstolen i dom *Liivimaa Lihaveis* (C-562/12, EU:C:2014:2229), afsagt den 17. september 2014, med præciseringer vedrørende dels af *retsakter, som kan anfægtes ved Unionens retsinstanser*, dels af *medlemsstaternes forpligtelser for at sikre overholdelsen af retten til effektive retsmidler inden for Unionen fastsat ved artikel 47 i chartret om grundlæggende rettigheder ved manglende adgang til at anlægge sag ved Unionens retsinstanser*. Denne sag drejede sig om en afgørelse fra et af en medlemsstat oprettet overvågningsudvalg med ansvar for et operationelt program i henhold til den økonomiske og sociale samhørighedspolitik, hvorved der blev givet afslag på en ansøgning om støtte indgivet af en virksomhed.

Domstolen erindrede herved om, at den i artikel 267 TEUF foreskrevne mekanisme til domstolskontrol finder anvendelse på organer, kontorer og agenturer, der er oprettet af EU-lovgiver, og som har beføjelse til at vedtage retsakter, der er retligt bindende for fysiske eller juridiske personer på særlige områder. Et af en medlemsstat oprettet overvågningsudvalg i forbindelse med et operationelt program med det formål at fremme det europæiske territoriale samarbejde, såsom det ved forordning nr. 1083/2006⁵¹ oprettede udvalg, udgør derimod hverken en EU-institution eller et EU-organ, kontor eller agentur. Unionens retsinstanser har derfor ikke kompetence til at træffe afgørelse om lovligheden af en retsakt udstedt af et sådant udvalg, såsom en afgørelse, der giver afslag på en ansøgning om støtte. Unionens retsinstanser har i øvrigt heller ikke kompetence til at bedømme gyldigheden af programvejledninger, der er vedtaget af denne type udvalg.

Domstolen fastslog imidlertid, at forordning nr. 1083/2006, sammenholdt med artikel 47 i chartret om grundlæggende rettigheder, er til hinder for en bestemmelse i en programvejledning vedtaget af et overvågningsudvalg, som ikke foreskriver, at en afgørelse fra dette overvågningsudvalg om afslag på en ansøgning om støtte kan gøres til genstand for prøvelse ved en retsinstans i en medlemsstat. For at sikre overholdelsen af den i artikel 47 i chartret om grundlæggende rettigheder fastsatte ret til effektive retsmidler inden for Unionen pålægger artikel 19, stk. 1, andet afsnit, TEU således medlemsstaterne at tilvejebringe den nødvendige adgang til domstolsprøvelse for at sikre en effektiv retsbeskyttelse på de områder, der er omfattet af EU-retten.

⁵¹ Rådets forordning (EF) nr. 1083/2006 af 11.7.2006 om generelle bestemmelser for Den Europæiske Fond for Regionaludvikling, Den Europæiske Socialfond og Samhørighedsfonden, og ophævelse af forordning (EF) nr. 1260/1999 (EUT L 210, s. 25).

4. Erstatningssøgsmål

Den 10. juli 2014 skulle Domstolen i dom *Nikolaou mod Revisionsretten* (C-220/13 P, EU:C:2014:2057), idet Rettens dom, hvorved Retten frifandt Revisionsretten i et erstatningssøgsmål mod Unionen⁵², blev stadfæstet, afgøre, om *Unionens retsinstanser med hensyn til princippet om loyalt samarbejde er forpligtede til at tage hensyn til en national rets juridiske bedømmelse af de faktiske omstændigheder, der er foretaget under en national straffesag, der vedrører de samme faktiske omstændigheder, som bedømmes inden for rammerne af det pågældende erstatningssøgsmål*. I denne sag havde et medlem af Revisionsretten anlagt et erstatningssøgsmål med henblik på at opnå erstatning for det tab, som medlemmet hævdede at have lidt som følge af de uregelmæssigheder og tilsidesættelser af EU-retten, som Revisionsretten havde begået i forbindelse med en intern undersøgelse. I appelskriftet gjorde appellant bl.a. gældende, at princippet om uskyldsformodning bør fortolkes som værende til hinder for en afgørelse truffet af Retten, der rejser tvivl om den tiltalte persons uskyld, når denne person forinden er blevet frikendt ved en uigenkaldelig strafferetlig afgørelse.

I denne forbindelse bemærkede Domstolen, at erstatningssøgsmålet vedrørende Fællesskabets ansvar uden for kontraktforhold for disse institutioners handlinger eller undladelser i henhold til artikel 235 EF og 288 EF⁵³ blev indført som et selvstændigt retsmiddel i forhold til andre retsmidler og har en særlig funktion i søgsmålssystemet og er underlagt betingelser, som er udformet med henblik på dets specielle formål.

De konstateringer, der foretages under en national straffesag, selv om de vedrører de samme faktiske omstændigheder, som bedømmes inden for rammerne af en procedure efter den nævnte artikel 235 EF, kan tages i betragtning af den af Unionens retsinstanser, for hvilken tvisten verserer, og følgelig er sidstnævnte ikke bundet af straffedomstolens juridiske vurdering af nævnte faktiske omstændigheder. Det tilkommer den under udøvelse af sin fulde prøvelsesret selv at analysere dem for at efterprøve, om betingelserne for, at Unionen kan ifalde ansvar uden for kontraktforhold, er opfyldt. Det kan således ikke foreholdes Retten at have tilsidesat princippet om loyalt samarbejde i artikel 10 EF⁵⁴ ved at bedømme visse faktiske forhold på en måde, der var forskellig i forhold til den nationale rets betragtninger.

V. Landbrug

På landbrugsområdet gav dom *SICES m.fl.* (C-155/13, EU:C:2014:145), afsagt den 13. marts 2014, Domstolen lejlighed til at udtale sig om *begrebet misbrug af rettigheder inden for rammerne af fortolkningen af ordningen med importlicenser for hvidløg indført ved forordning nr. 341/2007*⁵⁵. I det foreliggende tilfælde skulle Domstolen bl.a. afgøre, om artikel 6, stk. 4, i denne forordning er til hinder for transaktioner, hvorved en importør, som er indehaver af importlicenser med nedsat told, inden indførslen til Unionen køber en vare hos en erhvervsdrivende, som selv er en traditionel importør som omhandlet i forordningen, men som har opbrugt sine egne importlicenser med nedsat told, og derpå sælger varen til den erhvervsdrivende efter at have indført den til Unionen. Den

⁵² Rettens dom af 20.2.2013, *Nikolaou mod Revisionsretten* (T-241/09, EU:T:2013:79).

⁵³ Nu henholdsvis artikel 268 TEUF og 340 TEUF.

⁵⁴ Nu artikel 4, stk. 3, TEU.

⁵⁵ Kommissionens forordning (EF) nr. 341/2007 af 29.3.2007 om åbning og forvaltning af toldkontingenter og om indførelse af en ordning med importlicenser og oprindelsescertifikater for hvidløg og visse andre landbrugsprodukter importeret fra tredjelande (EUT L 90, s. 12).

forelæggende ret spurgte om, hvorvidt denne artikel, der ikke omfatter disse transaktioner, er til hinder for disse transaktioner, og om de udgjorde et misbrug af rettigheder ⁵⁶.

Denne sag gav Domstolen lejlighed til at henvise til, at borgerne ikke kan påberåbe sig EU-bestemmelser med henblik på at muliggøre svig eller misbrug, og at karakteriseringen af et misbrug forudsætter, at der foreligger et objektivt og et subjektivt element. I det foreliggende tilfælde bemærkede Domstolen med hensyn til det objektive element, at forordningens formål om ved forvaltningen af toldkontingenterne at sikre konkurrencen mellem virkelige importører, således at ingen enkelt importør er i stand til at kontrollere markedet, ikke er opnået. De pågældende transaktioner kan således gøre det muligt for køberen, som er en traditionel importør, der har opbrugt sine egne licenser, og derfor ikke længere er i stand til at indføre hvidløg til præferencetolden, at købe hvidløg, som er indført til en præferencetold, og øge sin indflydelse på markedet ud over den del af toldkontingentet, som han har fået tildelt. Hvad angår det subjektive element bemærkede Domstolen, at for at transaktioner under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede kan anses for i det væsentlige at have haft til formål at give køberen i Unionen en uberettiget fordel, er det nødvendigt, at importørerne har haft til hensigt at give den nævnte køber en sådan fordel, og at transaktionerne savner enhver økonomisk og kommerciel berettigelse for disse importører, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve.

Domstolen fastslog følgelig, at selv om denne bestemmelse i princippet ikke er til hinder for de omhandlede købs-, import-, og videresalgstransaktioner, udgør sådanne transaktioner et misbrug af rettigheder, såfremt de i det væsentlige med det formål at opnå præferencetolden er blevet konstrueret kunstigt.

VI. Fri bevægelighed

1. Arbejdskraftens frie bevægelighed og social sikring

I to vigtige domme skulle Domstolen tage stilling til begreberne »arbejdstager« og »ansættelser i den offentlige administration« som omhandlet i artikel 45 TEUF.

Den 19. juni 2014, i dom *Saint Prix* (C-507/12, EU:C:2014:2007), udtalte Domstolen sig om *fortolkningen af begrebet arbejdstager som omhandlet i artikel 45 TEUF og artikel 7 i direktiv 2004/38* ⁵⁷. Tvisten i hovedsagen omhandlede en fransk statsborger, som havde indgivet en ansøgning om indkomststøtte efter ophøret af hendes erhvervsmæssige beskæftigelse i Det Forenede Kongerige af grunde, der knyttede sig til hendes graviditet. De britiske myndigheder gav afslag på tildeling af denne ydelse med den begrundelse, at ansøgeren i henhold til den relevante nationale lovgivning havde mistet sin status som arbejdstager, og følgelig sin ret til indkomststøtte.

Domstolen fremhævede, at begrebet »arbejdstager« som omhandlet i artikel 45 TEUF skal fortolkes udvidende, og at direktiv 2004/38 ikke kan begrænse rækkevidden af dette begreb. Ved fortolkningen af direktivet udtalte Domstolen, at ansøgerens situation ikke kan sammenlignes med

⁵⁶ To andre domme, der behandles i denne rapport, vedrører spørgsmålet om misbrug af rettigheder: dom af 17.7.2014, *Torresi* (C-58/13 og C-59/13, EU:C:2014:2088), præsenteres i afsnit VI.2 »Etableringsfrihed og fri udveksling af tjenesteydelser«, og dom af 18.12.2014, *McCarthy m.fl.* (C-202/13, EU:C:2014:2450), præsenteres i afsnit II »Unionsborgerskab«.

⁵⁷ Nævnt ovenfor, fodnote 12.

situationen for en person, der er midlertidig uarbejdsdygtig som følge af sygdom i henhold til direktivets artikel 7, stk. 3, litra a), for så vidt som en graviditet ikke er forbundet med en sygdom.

Desuden fastslog Domstolen, at det hverken fremgår af den nævnte artikel 7 eller af direktivets øvrige bestemmelser, at en kvinde, som ophører med at arbejde eller med at søge arbejde som følge af fysiske begrænsninger i forbindelse med en graviditets sene stadier og eftervirkningerne af en fødsel, systematisk fratages sin status som »arbejdstager« som omhandlet i artikel 45 TEUF. Hun bevarer denne status, forudsat at hun genoptager sit arbejde eller finder et andet arbejde inden for en rimelig tid efter barnets fødsel. Kvalifikationen som arbejdstager som omhandlet i artikel 45 TEUF samt de rettigheder, der følger af en sådan status, er nemlig ikke nødvendigvis betinget af, at den pågældende er beskæftiget, henholdsvis opretholder beskæftigelsen. Fraværet fra arbejdsmarkedet i nogle måneder indebærer således ikke, at denne person er ophørt med at være tilknyttet dette arbejdsmarked i denne periode, forudsat at hun genoptager sit arbejde eller finder et andet arbejde inden for en rimelig frist efter fødslen. Vedrørende denne periodes rimelige karakter fandt Domstolen, at der skal tages hensyn til alle de specifikke omstændigheder i den foreliggende sag og til de gældende nationale regler vedrørende barselsorlovens varighed i overensstemmelse med Rådets direktiv 92/85⁵⁸.

I dom *Haralambidis* (C-270/13, EU:C:2014:2185), der blev afsagt den 10. september 2014, skulle Domstolen fortolke artikel 45, stk. 4, TEUF, som udelukker ansættelser i den offentlige administration fra anvendelsesområdet for arbejdskraftens frie bevægelighed. I denne sag var udnævnelsen af en græsk statsborger til en stilling som formand for havnemyndigheden i Brindisi blevet anfægtet af en modkandidat med den begrundelse, at den italienske lovgivning obligatorisk pålagde et ufravigeligt krav om italiensk statsborgerskab.

Domstolen fastslog først, at formanden for havnemyndigheden skal anses for »arbejdstager« som omhandlet i artikel 45, stk. 4, TEUF. Derefter konstaterede Domstolen, at de beføjelser som han er blevet tillagt, dvs. at træffe bindende beslutninger i tilfælde af umiddelbar nødvendighed og uopsættelighed, i princippet kan være omfattet af den undtagelse til arbejdskraftens frie bevægelighed, som er fastsat i artikel 45, stk. 4, TEUF.

Udøvelsen af sådanne beføjelser udgør dog en marginal del af arbejdet som formand for havnemyndigheden, som typisk har en teknisk karakter eller en karakter af økonomisk forvaltning, og disse beføjelser udøves kun lejlighedsvis eller under særlige omstændigheder. Under sådanne omstændigheder fastslog Domstolen, at en generel udelukkelse af adgangen for statsborgere fra andre EU-medlemsstater til hvervet som formand for en havnemyndighed udgør en i nationaliteten begrundet forskelsbehandling, der er forbudt i medfør af artikel 45 TEUF, og at det pågældende nationalitetskrav ikke var begrundet i forhold til denne bestemmelses stk. 4.

2. Etableringsfrihed og fri udveksling af tjenesteydelser

Hvad først angår den frie bevægelighed for fysiske personer udtalte Domstolens Store Afdeling i dom *Torresi* (C-58/13 og C-59/13, EU:C:2014:2088), der blev afsagt den 17. juli 2014, sig om fortolkningen af direktiv 98/5 om advokaterhvervet i en anden medlemsstat end den, hvor bestikkelsen er opnået med henblik på at fastlægge de nærmere betingelser for, om der foreligger misbrug af

⁵⁸ Rådets direktiv 92/85/EØF af 19.10.1992 om iværksættelse af foranstaltninger til forbedring af sikkerheden og sundheden under arbejdet for arbejdstagere, som er gravide, som lige har født, eller som ammer (tiende særdirrektiv i henhold til artikel 16, stk. 1, i direktiv 89/391/EØF) (EFT L 348, s. 1). Andre afgørelser fra Domstolen vedrørende dette direktiv er omtalt i afsnit XIV »Socialpolitik«.

*rettigheder*⁵⁹. I den foreliggende sag havde tre italienske statsborgere, meget kort tid efter at have opnået beskikkelse som »abogado« i Spanien, anmodet om at blive optaget som medlemmer af advokatsamfundet for at få tilladelse til at udøve advokatvirksomhed i Italien. Denne anmodning blev afslået af det kompetente advokatråd.

Domstolen bemærkede, at formålet med dette direktiv er at lette adgangen til varig udøvelse af advokaterhvervet i en anden medlemsstat end den, hvor beskikkelsen er opnået. Retten for en medlemsstats statsborgere til at vælge dels den medlemsstat, hvor de ønsker at opnå deres erhvervsmæssige kvalifikationer, dels den medlemsstat, hvor de har til hensigt at udøve deres erhverv, inden for et enhedsmarked er et led i udøvelsen af de grundlæggende friheder, der er garanteret ved traktaterne. Under disse omstændigheder konkluderede Domstolen, at hverken den omstændighed, at en statsborger i en medlemsstat, som har opnået en kandidatgrad i denne medlemsstat, flytter til en anden medlemsstat for at opnå advokattitlen og herefter flytter tilbage til den medlemsstat, hvor vedkommende er statsborger, for at udøve sit advokaterhverv dér under den faglige titel, der er opnået i den medlemsstat, hvor denne bestikkelse er opnået, eller den omstændighed, at en statsborger i en medlemsstat har valgt at erhverve en erhvervsmæssig kvalifikation i en anden medlemsstat end den, hvor vedkommende har bopæl, for dér at drage fordel af en mere fordelagtig lovgivning, er tilstrækkeligt til at konkludere, at der foreligger misbrug af rettigheder⁶⁰.

Domstolen fandt i øvrigt, at den ordning, der er indført ved direktiv 98/5, hverken kan påvirke de grundlæggende politiske og forfatningsmæssige strukturer eller de centrale statslige funktioner i værtsmedlemsstaten som omhandlet i artikel 4, stk. 2, TEU, for så vidt som den hverken regulerer adgangen til advokaterhvervet eller udøvelsen af dette erhverv under den titel, der gives i værtsmedlemsstaten.

Hvad dernæst angår juridiske personer på området for etableringsfrihed og fri udveksling af tjenesteydelser, skal fire domme fremhæves. To af disse vedrører nationale skatteordninger. Den 1. april 2014, i dom *Felixstowe Dock and Railway Company m.fl.* (C-80/12, EU:C:2014:200), udtalte Domstolens Store Afdeling sig om en lovgivning i Det Forenede Kongerige, der gav mulighed for at opnå skattefordele gennem overførsel af tab mellem forbundne selskaber udelukkende når det selskab, der afgiver tabene og det selskab, der modregner disse i dets overskud, har hjemsted i samme land eller har et fast driftssted dér.

I denne forbindelse fastslog Domstolen, at det hjemstedskrav, som er fastsat for det forbundne selskab, indfører en forskellig behandling af hjemmehørende selskaber, der i henhold til den nationale skattelovgivning er forbundet via et hjemmehørende forbundet selskab, og som er omfattet af den nævnte skattefordel, på den ene side, og hjemmehørende selskaber, der er forbundet via et forbundet selskab, der er hjemmehørende i en anden medlemsstat, og som ikke er omfattet af denne skattefordel, på den anden side. Denne forskellige behandling gør det skattemæssigt mindre attraktivt at etablere et forbundet selskab i en anden medlemsstat. Den kan kun være forenelig med EUF-traktatens bestemmelser om etableringsfrihed, såfremt de pågældende selskaber ikke befinder sig i objektivt sammenlignelige situationer for så vidt angår muligheden for via et konsortiumkrav på koncernlempelse at udveksle tab, der er lidt.

⁵⁹ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 98/5/EF af 16.2.1998 om lettelse af adgangen til varig udøvelse af advokaterhvervet i en anden medlemsstat end den, hvor beskikkelsen er opnået (EFT L 77, s. 36).

⁶⁰ Der kan findes to andre domme i denne rapport, som vedrører spørgsmålet om misbrug af rettigheder: Dom af 18.12.2014, *McCarthy m.fl.* (C-202/13, EU:C:2014:2450), der er omtalt i afsnit II »Unionsborgerskab« og dom af 13.3.2014, *SICES m.fl.* (C-155/13 EU:C:2014:145), der er omtalt i afsnit V »Landbrug«.

Domstolen understregede endvidere, at en sådan skatteordning i princippet kunne være begrundet i tvingende almene hensyn, der er udledt af målet om at bevare en ligelig fordeling af beskatningskompetencen mellem medlemsstaterne for at bekæmpe rent kunstige arrangementer, hvis formål er at unddrage sig den pågældende medlemsstats lovgivning eller at bekæmpe skattely. Domstolen fandt dog, at dette ikke var tilfældet med en national lovgivning, som på ingen måde forfølger et specifikt formål, der består i at bekæmpe rent kunstige arrangementer, men har til formål at tildele en skattefordel generelt til hjemmehørende selskaber, der tilhører koncerner, og i særdeleshed i forbindelse med konsortier. Således måtte Domstolen konkludere, at en sådan national lovgivning var uforenelig med EU-retten.

Stadig på området for etableringsfrihed vedrørte dom *Nordea Bank Danmark* (C-48/13, EU:C:2014:2087), der blev afsagt den 17. juli 2014, spørgsmålet om *beskatning af grænseoverskridende transaktioner, der foretages af selskabskoncerner*. Denne sag omhandlede den danske lovgivning, hvorefter der skulle ske genbeskatning i et hjemmehørende selskabs skattepligtige indkomst af de underskud, der tidligere er fratrullet for et fast driftssted, der er beliggende i andre medlemsstater eller i en anden stat, som er part i aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (herefter »EØS-aftalen«)⁶¹, og som var blevet afhændet til et ikke-hjemmehørende koncernforbundet selskab.

I denne sammenhæng fastslog Domstolens Store Afdeling, at EU-retten er til hinder for en sådan lovgivning, såfremt medlemsstaten beskatter både de overskud, som nævnte driftssted har opnået, inden det blev afhændet, og de overskud, der hidrører fra den fortjeneste, som er opnået i forbindelse med afhændelsen. Domstolen fandt således, at den nævnte lovgivning går ud over, hvad der er nødvendigt for at nå formålet med den afbalancerede fordeling af beskatningskompetencen, der skal sikre symmetrien mellem kompetencen til at beskatte overskud og muligheden for at fradrage underskud.

Domstolen fastslog i øvrigt, at de af Danmark påberåbte vanskeligheder for skattemyndighederne, ved, i tilfælde af en koncernintern afhændelse, at kontrollere markedsværdien på den goodwill, der er blevet afhændet i en anden medlemsstat, ikke var specifikke for grænseoverskridende situationer, idet den samme kontrol foretages, når salget af goodwill sker i forbindelse med en koncernintern afhændelse af et hjemmehørende driftssted. Desuden kan myndighederne anmode det afhændende selskab om de nødvendige dokumenter til kontrollen.

Dom *Pfleger m.fl.* (C-390/12, EU:C:2014:281), der blev afsagt den 30. april 2014, vedrørte spørgsmålet om, hvorvidt EU-retten er til hinder for *en national lovgivning, som forbyder drift af spilleautomater uden forudgående tilladelse fra myndighederne*.

I sin afgørelse bemærkede Domstolen indledningsvis under henvisning til dom *ERT*⁶², at når en medlemsstat påberåber sig tvingende almene hensyn for at begrunde retsforskrifter, som kan begrænse den frie udveksling af tjenesteydelser, skal denne begrundelse, som er hjemlet i EU-retten, fortolkes i lyset af de almindelige EU-retlige grundsætninger, herunder de grundlæggende rettigheder, der er sikret ved chartret. De nationale retsforskrifter kan derfor kun omfattes af de fastsatte undtagelser, såfremt de er i overensstemmelse med de grundlæggende rettigheder, som

⁶¹ Aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde af 2.5.1992 (EFT 1994 L 1, s. 3).

⁶² Dom af 18.6.1991, *ERT / DEP* (C-260/89, EU:C:1991:254).

Domstolen skal beskytte. Denne forpligtelse til at overholde de grundlæggende rettigheder henhører klart under EU-retens anvendelsesområde og følgelig under chartrets anvendelsesområde⁶³.

I den foreliggende sag fastslog Domstolen først, at en national lovgivning som den, der var omhandlet i hovedsagen, udgør en restriktion i artikel 56 TEUF's forstand. For at bedømme om denne restriktion kan begrundes af hensyn til den offentlige orden, sikkerhed eller sundhed eller i tvungende almene hensyn bemærkede Domstolen, at målet om spillerbeskyttelse, gennem en begrænsning af udbuddet af hasardspil, og bekæmpelse af den til disse spil knyttede kriminalitet er anerkendt som egnet til at begrunde restriktioner for de grundlæggende friheder på hasardspilsområdet. I denne forbindelse skal en national lovgivning være egnet til at sikre gennemførelsen af disse mål. Hvis den forelæggende ret imidlertid finder, at det virkelige mål med den restriktive ordning er en maksimering af statens indtægter, skal den omhandlede ordning anses for at være uforenelig med EU-retten.

Hvad dernæst angår restriktionen for erhvervsfriheden, friheden til at oprette og drive egen virksomhed og ejendomsretten som fastsat i artikel 15-17 i chartret om grundlæggende rettigheder bemærkede Domstolen, at i henhold til chartrets artikel 52, stk. 1, kan en sådan begrænsning kun tillades, hvis den er fastlagt i lovgivningen og respekterer de nævnte rettigheders og friheders væsentligste indhold, og at iagttagelsen af proportionalitetsprincippet forudsætter, at der kun kan indføres restriktioner, såfremt disse er nødvendige og faktisk svarer til mål af almen interesse, der er anerkendt af Unionen. Hvis en restriktion for den frie udveksling af tjenesteydelser i henhold til artikel 56 TEUF således ikke kan begrundes, eller den er uforholdsmæssig, kan den ikke tillades i medfør af artikel 52, stk. 1, set i forhold til de nævnte rettigheder og friheder som fastsat i artikel 15-17 i chartret om grundlæggende rettigheder.

Endelig fastslog Domstolen den 11. december 2014 i dom *Azienda sanitaria locale n.5 »Spezzino« m.fl.* (C-113/13, EU:C:2014:2440), at artikel 49 TEUF og 56 TEUF ikke er til hinder for en national lovgivning, der bestemmer, at levering af akutte sygetransporter fortrinsvis og ved direkte tildeling uden nogen form for offentliggørelse skal betros frivillige organisationer, der har indgået aftale med det offentlige.

Domstolen undersøgte først den nævnte lovgivning i forhold til direktiv 2004/18 om offentlige kontrakter⁶⁴. I denne forbindelse anførte Domstolen, at i tilfælde af, at ydelsen overstiger den relevante tærskel i henhold til direktivets artikel 7, og værdien af transportydelserne overstiger værdien af de lægelige ydelser, finder direktiv 2004/18 anvendelse, og den direkte tildeling af kontrakter er derfor i strid med direktivet.

Derimod er det i tilfælde af, at den pågældende tærskel ikke rammes, eller at værdien af de lægelige ydelser overstiger værdien af transportydelserne, kun de almindelige principper om gennemsigtighed og ligebehandling, der følger af artikel 49 TEUF og 56 TEUF, der i det sidste tilfælde, sammenholdt med artikel 23 og artikel 35, stk. 4, i direktiv 2004/18, finder anvendelse. Disse traktatbestemmelser er imidlertid ikke til hinder for en sådan lovgivning, for så vidt den retlige og kontraktmæssige ramme, hvorunder organernes virksomhed udøves, rent faktisk bidrager til det

⁶³ Om anvendelsesområdet for chartret for grundlæggende rettigheder, jf. ligeledes dom Julián Hernández m.fl. (C-198/13, EU:C:2014:2055), der er omtalt i afsnit 1.2 »Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder«.

⁶⁴ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv nr. 2004/18/EF af 31.3.2004 om samordning af fremgangsmåderne ved indgåelse af offentlige vareindkøbskontrakter, offentlige tjenesteydelseskontrakter og offentlige bygge- og anlægskontrakter (EUT 134, s. 114).

sociale formål samt til forfølgelsen af formålene om solidaritet og budgetmæssig effektivitet, som denne lovgivning er støttet på.

Selv om udelukkelsen af enheder med et ikke-frivilligt formål fra en væsentlig del af det omhandlede marked udgør en begrænsning af princippet om fri udveksling af tjenesteydelser, kan denne nemlig være begrundet i tvingende almene hensyn såsom formålet bestående i, af hensyn til den offentlige sundhed, at opretholde en stabil læge- og hospitalstjeneste, som alle har adgang til. Foranstaltninger, der dels forfølger det generelle formål om at sikre, at der på den pågældende medlemsstats område er tilstrækkelig og vedvarende adgang til et afbalanceret udbud af god lægelig behandling, dels søger at sikre en styring af omkostningerne og i videst mulig omfang undgå ethvert spild af økonomiske, tekniske og menneskelige ressourcer, er således omfattet.

3. Frie kapitalbevægelser

I dom X og TBG (C-24/12 et C-27/12, EU:C:2014:1385), der blev afsagt den 5. juni 2014, fastslog Domstolen, at *EU-retten ikke er til hinder for en medlemsstats foranstaltning, der begrænser kapitalbevægelser mellem denne medlemsstat og dens eget OLT, når den på en effektiv og forholdsmæssig måde forfølger formålet om at hindre skatteunddragelse.*

Adspurgt om, hvorvidt en skatteordning for kapitalbevægelser mellem Nederlandene og De Nederlandske Antiller er i overensstemmelse med EU-retten på området for de frie kapitalbevægelser præciserede Domstolen, at på grund af eksistensen af den særlige associeringsordning mellem Unionen og de oversøiske lande og territorier (OLT), finder EF-traktatens almindelige bestemmelser, nærmere bestemt de bestemmelser, der ikke er opført i traktatens fjerde del, kun anvendelse på OLT'er, når der udtrykkeligt henvises hertil. Følgelig undersøgte Domstolen den skattemæssige foranstaltning i lyset af bestemmelserne i afgørelse 2001/822 om de oversøiske landes og territoriers associering med Det Europæiske Fællesskab (herefter »OLT-afgørelsen«) ⁶⁵.

I denne forbindelse bemærkede Domstolen, at selv om OLT-afgørelsen forbyder bl.a. begrænsninger for udbytteudlodning mellem Unionen og OLT'er, i lighed med det forbud, der gælder mod sådanne foranstaltninger i artikel 56 EF ⁶⁶, bl.a. i forholdet mellem medlemsstaterne og tredjelande, indeholder denne afgørelse en undtagelsesbestemmelse, der tager sigte på at hindre skatteunddragelse.

Nærmere bestemt fandt Domstolen således, at en skattemæssig foranstaltning, der har til formål at forhindre uforholdsmæssigt store kapitalstrømme mod De Nederlandske Antiller og at bekæmpe dette OLT's tiltrækning som skatteparadis, er omfattet af denne undtagelsesbestemmelse og derfor forbliver uden for anvendelsesområdet for OLT-afgørelsen, forudsat, at foranstaltningen forfølger dette formål på en effektiv og forholdsmæssig måde.

⁶⁵ Rådets afgørelse 2001/822/EF af 27.11.2001 om de oversøiske landes og territoriers associering med Det Europæiske Fællesskab (»associeringsafgørelse«) (EFT L 324, s. 1).

⁶⁶ Nu artikel 63 TEUF.

VII. Grænsekontrol, asyl og indvandring

1. Grænsepassage

Hvad angår de fælles regler om standarder og procedurer for kontrol ved de ydre grænser, fortjener dom *U* (C-101/13, EU:C:2014:2249), der blev afsagt den 2. oktober 2014, at blive nævnt. I denne sag ønskede en tysk ret oplyst, om en national lovgivning, som fastsætter angivelse af »efternavn og fødenavn« på passets persondataside, er lovlig i henhold til forordning nr. 2252/2004 om pas og rejsedokumenter⁶⁷. Dette spørgsmål blev indgivet i forbindelse med en tvist om en national myndigheds afslag på at ændre fremstillingen af sagsøgeren i hovedsagens fødenavn, der var anført sammen med hans efternavn, selv om hans fødenavn ikke indgår officielt i hans navn.

Først bemærkede Domstolen, at bilaget til forordning nr. 2252/2004 kræver, at den maskinlæsbare persondataside i pas, der udstedes af medlemsstaterne, skal opfylde samtlige Den Internationale Organisation for Civil Luftfarts (herefter »ICAO«) obligatoriske specifikationer⁶⁸. Dette bilag er desuden ikke til hinder for, at en medlemsstat, i henhold til hvis lovgivning en persons navn består af den pågældendes fornavne og den pågældendes efternavn, ikke desto mindre kan anføre fødenavnet i rubrik 06 på passets maskinlæsbare persondataside eller i rubrik 07 på denne side eller i én samlet rubrik bestående af rubrik 06 og 07. Begrebet »fulde navn, identificeret af den udstedende stat«, som nævnes i ICAO-dokumentet, giver medlemsstaterne en skønsmargen i valg af komponenter, der udgør »det fulde navn«. Derimod er bilaget til forordning nr. 2252/2004 til hinder for, at en medlemsstat, i henhold til hvis lovgivning en persons navn består af den pågældendes fornavne og den pågældendes efternavn, kan anføre fødenavnet som valgfri personoplysning i rubrik 13 på passets maskinlæsbare persondataside, der kun indeholder valgfrie dataelementer.

Endelig fastslog Domstolen, at bilaget til forordning nr. 2252/2004 i lyset af artikel 7 i chartret om grundlæggende rettigheder vedrørende retten til respekt for privatliv skal fortolkes således, at en medlemsstat, i henhold til hvis lovgivning en persons navn består af den pågældendes fornavne og den pågældendes efternavn, hvis denne medlemsstat imidlertid vælger at lade pasindehaverens fødenavn fremgå i rubrik 06 og/eller 07 på passets maskinlæsbare persondataside, i betegnelsen af disse rubrikker utvetydigt skal oplyse, at fødenavnet er anført dér. Selv om en medlemsstat således har mulighed for at tilføje andre elementer, bl.a. fødenavnet, til pasindehaverens navn, skal vilkårene for udøvelsen af denne mulighed dog stadig overholde den pågældendes ret til et privatliv, hvor respekten for navne er et grundlæggende element, der er sikret ved artikel 7 i chartret om grundlæggende rettigheder.

2. Asylpolitik

Tre domme om asylretten, bl.a. vedrørende direktiv 2004/83, der vedrører flygtningestatus (»flygtningedefinitionsdirektivet«)⁶⁹, omtales nedenfor.

⁶⁷ Rådets forordning (EF) nr. 2252/2004 af 13.12.2004 om standarder for sikkerhedselementer og biometriske identifikatorer i pas og rejsedokumenter, som medlemsstaterne udsteder (EUT L 385, s. 1), som ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 444/2009 af 28. maj 2009 (EUT L 142, s.1, med berigtigelse EUT L 188, s. 127).

⁶⁸ Jf. Den Internationale Organisation for Civil Luftfarts (ICAO) dokument 9303, del 1, afsnit IV, punkt 8.6.

⁶⁹ Rådets direktiv 2004/83/EF af 29.4.2004 om fastsættelse af minimumsstandarder for anerkendelse af tredjelandstatsborgere eller statsløse som flygtninge eller som personer, der af anden grund behøver international beskyttelse, og indholdet af en sådan beskyttelse (EUT L 304, s. 12).

For det første fik Domstolen den 30. januar 2014 i dom *Diakite* (C-285/12, EU:C:2014:39) forelagt spørgsmålet om, *hvorvidt begrebet »intern væbnet konflikt« som fastsat i direktiv 2004/83 skal fortolkes selvstændigt i forhold til den definition, som findes i den humanitære folkeret, og i bekræftende fald, hvilke kriterier der da skal anvendes ved vurderingen heraf*⁷⁰. Under tvisten i hovedsagen havde en guineansk statsborger søgt om at opnå international beskyttelse i Belgien med den begrundelse, at han var blevet offer for voldshandlingerne i Guinea på grund af sin deltagelse i protestbevægelser mod det siddende styre. Sidstnævnte blev meddelt afslag på tildeling af international beskyttelse under henvisning til, at der ikke var en »intern væbnet konflikt«, som det fremgår af folkeretten, i sidstnævnte land.

Domstolen fastslog, at begrebet »intern væbnet konflikt« findes i direktiv 2004/83 og skal fortolkes selvstændigt. Det er ikke direkte gentaget i den humanitære folkeret, der kun nævner »væbnede konflikter, der ikke er af international karakter«. Da den subsidiære beskyttelsesmekanisme desuden ikke er fastsat i den humanitære folkeret, identificerer sidstnævnte ikke situationer, hvor en sådan beskyttelse er nødvendig og opretter klart adskilte beskyttelsesmekanismer. Den humanitære folkeret er endvidere meget nært forbundet med den internationale strafferet, selv om et sådant forhold ikke gør sig gældende for så vidt angår den subsidiære beskyttelsesmekanisme i nævnte direktiv.

Hvad angår kriterierne for dette begrebs vurdering af direktiv 2004/83, præciserede Domstolen, at udtrykket »intern væbnet konflikt« vedrører en situation, hvor en stats almindelige styrker støder sammen med en eller flere væbnede grupper, eller hvor to eller flere væbnede grupper støder sammen med hinanden. En væbnet konflikt kan kun føre til, at der ydes subsidiær beskyttelse, hvis graden af vilkårlig vold når et niveau, der er så højt, at ansøgeren alene som følge af sin tilstedeværelse på dette lands eller denne regions område vil løbe en reel risiko for at være udsat for en alvorlig trussel mod sit liv og fysiske integritet. I et sådant tilfælde er konstateringen af, at der foreligger en konflikt, ikke betinget af de tilstedeværende væbnede styrkers organiseringsgrad eller af konfliktens varighed.

For det andet fik Domstolens Store Afdeling den 2. december 2014 i dom *A, B og C* (C-148/13, C-149/13 og C-150/13, EU:C:2014:2406) forelagt spørgsmålet om, *hvorvidt EU-retten fastsætter grænser for medlemsstaternes handlinger, når de bedømmer asylansøgninger fra personer, der frygter for at blive forfulgt i deres oprindelsesland på grund af deres seksuelle orientering*. Domstolen fastslog først, at de myndigheder, der er ansvarlige for behandlingen af en sådan asylansøgning, ikke er forpligtet til at anse den påståede orientering for en godtgjort faktisk omstændighed på grundlag af ansøgerens erklæringer alene. Erklæringerne kan, henset til den særlige sammenhæng, hvori asylansøgninger indskrives sig, kun betragtes som et udgangspunkt for den i artikel 4 i direktiv 2004/83 fastsatte procedure til vurdering af kendsgerningerne og omstændighederne. Der kan kræves en bekræftelse på disse erklæringer. De kompetente myndigheders fremgangsmåde ved vurderingen af de til støtte for sådanne ansøgninger afgivne erklæringer og fremlagte dokumentation eller andre beviser skal imidlertid være i overensstemmelse med bestemmelserne i direktiv 2004/83 og 2005/85 (»asylproceduredirektivet«)⁷¹ og med retten til respekt for den menneskelige værdighed som fastsat i artikel 1 i chartret om grundlæggende rettigheder og den ret til privatliv og familieliv, som er sikret ved chartrets artikel 7.

⁷⁰ Jf. bl.a. artikel 15, litra c), i direktiv 2004/83.

⁷¹ Rådets direktiv 2005/85/EF af 1.12.2005 om minimumsstandarder for procedurer for tildeling og fratagelse af flygtningestatus i medlemsstaterne (EUT L 326, s. 13).

I den foreliggende sag fastslog Domstolen, at disse bestemmelser er til hinder for udspejgninger, der alene er baseret på stereotype forestillinger om homoseksuelle og udførlige udspejgninger om en asylansøgers seksuelle adfærd, idet en sådan vurdering ikke gør det muligt for de nationale myndigheder at tage hensyn til den pågældendes individuelle og personlige forhold. Den omstændighed, at en asylansøger ikke kan besvare sådanne spørgsmål, kan derfor ikke i sig selv udgøre en tilstrækkelig grund til at fastslå, at sagsøgeren ikke er troværdig. Hvad angår de af asylansøgeren fremlagte beviser fastslog Domstolen desuden, at artikel 4 i direktiv 2004/83, sammenholdt med artikel 1 i chartret om grundlæggende rettigheder, er til hinder for, at de nævnte myndigheder i forbindelse med behandlingen af en asylansøgning accepterer beviser såsom, at den pågældende udfører homoseksuelle handlinger, underkaster sig »tests« med henblik på at godtgøre sin homoseksualitet eller fremlægger videooptagelser af sådanne handlinger. Foruden at sådanne forhold ikke nødvendigvis har bevisværdi, kan de desuden udgøre en krænkelse af den menneskelige værdighed, hvis respekt er sikret ved artikel 1 i chartret om grundlæggende rettigheder. Endelig præciserede Domstolen, at henset til den følsomme karakter af de spørgsmål, der vedrører en persons personlige sfære, og navnlig dennes seksualitet, gør den omstændighed, at ansøgeren ikke »hurtigst muligt« har påberåbt sig sin homoseksualitet, det ikke muligt for de kompetente nationale myndigheder at lægge en manglende troværdighed til grund i forhold til de relevante bestemmelser i direktiv 2004/83 og direktiv 2005/85 ⁷².

For det tredje fortolkede Domstolens Store Afdeling den 18. december 2014 i dom *M'Bodj* (C-542/13, EU:C:2014:2452) direktiv 2004/83 i en sag om tildeling af subsidier beskyttelsesstatus til en person, der lider af en alvorlig sygdom ⁷³.

Den belgiske forfatningsdomstol spurgte Domstolen om den i tvisten i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning, der sonderer mellem tredjelandstatsborgere, der lider af en alvorlig sygdom, alt efter om de har flygtningestatus i henhold til direktiv 2004/83 eller en opholdstilladelse udstedt af den belgiske stat af lægelige grunde. Den forelæggende ret var navnlig i tvivl om, hvorvidt der på baggrund af direktivets ordlyd og praksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol om udsendelse af alvorligt syge personer er grundlag for at antage, at udstedelsen af en sådan opholdstilladelse reelt udgør en subsidieret form for international beskyttelse, der følgelig giver ret til de i nævnte direktiv fastsatte økonomiske og sociale fordele.

Domstolen fastslog, at artikel 28 og 29 i direktiv 2004/83, sammenholdt med artikel 2, litra e), artikel 3, 15 og 18 heri, skal fortolkes således, at en medlemsstat ikke er forpligtet til at indrømme den ret til social bistand og lægehjælp for en tredjelandstatsborger, der har tilladelse til at opholde sig på denne medlemsstats område på grundlag af en national lovgivning, hvorefter der i nævnte medlemsstat gives opholdstilladelse til en udlænding, som lider af en alvorlig sygdom, idet der ikke findes passende behandling i udlændingens hjemland eller i det tredjeland, hvor udlændingen tidligere opholdt sig, forudsat at nævnte udlænding ikke forsætligt nægtes plejeydelser i dette land.

Domstolen præciserede, at risikoen for forværring af helbredet for en tredjelandstatsborger, der lider af en alvorlig sygdom, som følge af, at der ikke findes passende behandling i dennes hjemland, og der ikke er tale om, at denne tredjelandstatsborger forsætligt nægtes plejeydelser, ikke er tilstrækkelig til at medføre, at denne tredjelandstatsborger tildeles subsidieret beskyttelsesstatus. Ifølge Domstolen vil det være i strid med den generelle opbygning af og formålene med direktiv 2004/83 at give den status, som direktivet fastsætter, til tredjelandstatsborgere, der befinder

⁷² Jf. bl.a. artikel 4, stk. 3, i direktiv 2004/83 og artikel 13, stk. 3, litra a), i direktiv 2005/85.

⁷³ Vedrørende tredjelandstatsborgere, der lider af alvorlig sygdom henvises desuden til dom af 18.12.2014, *Abdi-da* (C-562/13, EU:C:2014:2453), nævnt i afsnit VII.3. »Indvandringspolitik«.

sig i situationer, som savner enhver forbindelse med rationalet bag international beskyttelse. En medlemsstats tildeling af denne nationale beskyttelsesstatus af andre årsager, der ikke beror på behovet for international beskyttelse som omhandlet i direktivets artikel 2, litra a), men som gives på skønsmæssig basis af medfølelse eller humanitære hensyn, falder desuden uden for direktivets anvendelsesområde. Domstolen konkluderede, at tredjelandstatsborgere, der har opholdstilladelse i medfør af en sådan lovgivning, dermed ikke udgør personer, der er berettiget til subsidær beskyttelsesstatus, som er de personer, direktivets artikel 28 og 29 finder anvendelse på.

3. Indvandringspolitik

Dette år har markeret sig ved et betydeligt antal afgørelser om direktiv 2008/115 (»udsendelsesdirektivet«) ⁷⁴.

To domme vedrører dette direktivs artikel 16 i henhold til hvilken enhver frihedsberøvelse af tredjelandstatsborgere med henblik på udsendelse som hovedregel skal finde sted i en særlig facilitet og kun undtagelsesvis kan finde sted i et fængsel, hvor medlemsstaten således skal sikre, at udlændingen holdes adskilt fra de almindelige indsatte.

Den 17. juli 2014 skulle Domstolens Store Afdeling i domme *Pham* (C-474/13, EU:C:2014:2096) og *Bero og Bouzalmate* (C-473/13 og C-514/13, EU:C:2014:2095) træffe afgørelse om, *hvorvidt en medlemsstat er forpligtet til at gennemføre frihedsberøvelse af tredjelandstatsborgere med ulovligt ophold i en særlig facilitet for frihedsberøvede, når den delstat, som har kompetence til at træffe afgørelse om og gennemføre en sådan frihedsberøvelse, ikke råder over en sådan facilitet for frihedsberøvede*. I *Pham*-sagen forelå desuden spørgsmålet om den berørte persons samtykke.

Hvad angår betingelserne for gennemførelse af frihedsberøvelse udtalte Domstolen, at de nationale myndigheder i henhold til »udsendelsesdirektivet« skal være i stand til at gennemføre frihedsberøvelsesforanstaltningerne i særlige faciliteter, uafhængigt af den administrative eller forfatningsmæssige struktur, som de er omfattet af. Den omstændighed, at de kompetente myndigheder i visse delstater i en medlemsstat har mulighed for at iværksætte frihedsberøvelse kan ikke anses for en tilstrækkelig gennemførelse af »udsendelsesdirektivet«, hvis de kompetente myndigheder i andre delstater i samme medlemsstat ikke har denne mulighed. Selv om en medlemsstat, der har en føderal struktur, således ikke er forpligtet til at oprette særlige faciliteter for frihedsberøvede i hver delstat, skal denne medlemsstat dog sikre, at de kompetente myndigheder i delstaterne, der ikke har sådanne faciliteter, kan anbringe tredjelandstatsborgere i de særlige faciliteter for frihedsberøvede, der er beliggende i andre delstater.

I dom *Pham* tilføjede Domstolen, at en medlemsstat ikke kan tage hensyn til den berørte tredjelandstatsborgers vilje til at blive frihedsberøvet i et fængsel. Inden for rammen af »udsendelsesdirektivet« er kravet om at holde tredjelandstatsborgere med ulovligt ophold adskilt fra almindelige indsatte således undtagelsesfrit for at sikre overholdelsen af frihedsberøvede udlændinges rettigheder. Adskillelseskravet er nærmere betegnet mere end blot en specifik gennemførelsesbestemmelse vedrørende frihedsberøvelse af tredjelandstatsborgere i fængsler og udgør en materiel betingelse for denne frihedsberøvelse, uden hvis opfyldelse frihedsberøvelsen principielt ikke er i overensstemmelse med direktiv 2008/115.

⁷⁴ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/115/EF af 16.12.2008 om fælles standarder og procedurer i medlemsstaterne for tilbagesendelse af tredjelandstatsborgere med ulovligt ophold (EUT L 348, s. 98).

Dom *Mahdi* (C-146/14 PPU, EU:C:2014:1320), afsagt den 5. juni 2014, vedrørte en sudanesisk statsborger, der blev frihedsberøvet i en særlig facilitet til frihedsberøvede i Bulgarien med henblik på gennemførelse af den pågældendes tilbageførsel til grænsen, selv om den frist på seks måneder, der var fastsat i den oprindelige afgørelse om frihedsberøvelse, var udløbet. Da den berørte person havde nægtet at udrejse frivilligt, havde dennes ambassade afslået at udstede rejsedokumenter, hvorfor udsendelsesproceduren ikke havde kunnet gennemføres.

Inden for rammen af en præjudiciel hasteprocedure forelagde den bulgarske retsinstans Domstolen to processuelle spørgsmål, nemlig spørgsmålene om, hvorvidt den kompetente administrative myndighed, når den vurderer den berørte persons situation efter udløbet af den oprindelige frist for frihedsberøvelse, skal vedtage en ny skriftligt begrundet retsakt med angivelse af retlige og faktiske grunde, og om hvorvidt legalitetskontrollen af en sådan retsakt kræver, at den kompetente retslige myndighed kan træffe afgørelse om sagens realitet.

Hvad angår det første spørgsmål mindede Domstolen om, at inden for rammen af »udsendelsesdirektivet« er det eneste krav, som udtrykkeligt er fastsat i artikel 15 i nævnte direktiv for så vidt angår vedtagelse af en skriftlig retsakt, det krav, som fremgår af denne artikels stk. 2, nemlig at afgørelser om frihedsberøvelse skal være skriftlige med angivelse af de faktiske og retlige grunde. Dette krav om vedtagelse af en skriftlig afgørelse skal forstås således, at det også vedrører enhver afgørelse om forlængelse af en frihedsberøvelse, eftersom frihedsberøvelse og forlængelse er analoge situationer, og at statsborgeren skal kunne gøre sig bekendt med begrundelsen for den afgørelse, som er truffet over for den pågældende. Domstolen udtalte således, at hvis de bulgarske myndigheder inden forelæggelsen for den administrative retsinstans havde truffet afgørelse om, hvorledes der skal følges op på denne frihedsberøvelse, havde det været nødvendigt at vedtage afgørelsen ved en begrundet, skriftlig retsakt. Hvis de bulgarske myndigheder derimod kun havde foretaget en fornyet vurdering af Bashir Mohamed Ali Mahdis situation uden at træffe afgørelse om forlængelsesansøgningen, var de ikke forpligtet til at vedtage en udtrykkelig retsakt, fordi der ikke findes bestemmelser herom i direktiv 2008/115.

Domstolen fastslog desuden, at en retslig myndighed, der træffer afgørelse om lovligheden af en afgørelse om forlængelse af en oprindelig frihedsberøvelse nødvendigvis skal være i stand til at træffe afgørelse om enhver retlig og faktisk omstændighed, der er relevant for at vurdere, om forlængelsen er begrundet, hvilket kræver en indgående undersøgelse af de faktiske forhold, der er relevante for at træffe en sådan afgørelse. Heraf følger, at den retslige myndigheds beføjelser inden for rammerne af prøvelsen i intet tilfælde kan være afgrænset til udelukkende at omfatte de oplysninger, der fremlægges af den administrative myndighed.

Hvad angår realiteten spurgte den forelæggende ret Domstolen, om en oprindelig periode med frihedsberøvelse kan forlænges alene af den grund, at tredjelandstatsborgeren ikke er i besiddelse af identitetsdokumenter, og at der derfor er en risiko for, at tredjelandstatsborgeren vil forsvinde. I denne henseende mindede Domstolen om, at risikoen for, at den pågældende vil forsvinde, er et forhold, der tages i betragtning i forbindelse med den oprindelige frihedsberøvelse. Hvad angår en forlænget frihedsberøvelse er risikoen for, at den pågældende vil forsvinde, ikke et af de to krav til forlængelse, der fremgår af »udsendelsesdirektivet«. Risikoen er således ikke relevant vedrørende en fornyet vurdering af de krav, der oprindelig gav anledning til frihedsberøvelsen. Dette kræver således en bedømmelse af de faktiske omstændigheder vedrørende den pågældende persons situation med henblik på at afgøre, om der ikke effektivt kan anvendes en mindre indgribende foranstaltning over for den pågældende. Det er udelukkende i tilfælde af, at der fortsat foreligger en risiko for, at denne vil forsvinde, at der kan tages hensyn til de manglende identitetspapirer. Heraf følger, at en sådan mangel ikke i sig selv kan begrunde en forlængelse af frihedsberøvelsen.

Dom *Mukarubega* (C-166/13, EU:C:2014:2336), afsagt den 5. november 2014, vedrørte *arten og rækkevidden af den ret til at blive hørt, der er fastsat i artikel 41, stk. 2, litra a), i chartret om grundlæggende rettigheder, inden der træffes en afgørelse om tilbagesendelse i henhold til direktiv 2008/115*. Domstolen fik forelagt spørgsmålet om, hvorvidt en tredjelandsstatsborger, som er blevet behørigt hørt om sit opholds ulovlige karakter, nødvendigvis skal høres på ny inden vedtagelsen af tilbagesendelsesafgørelsen.

Domstolen fastslog, at retten til at blive hørt i forbindelse med enhver procedure, således som den finder anvendelse inden for rammerne af »udsendelsesdirektivet«, og navnlig dette direktivs artikel 6, skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for, at en national myndighed undlader specifikt at høre en tredjelandsstatsborger vedrørende en tilbagesendelsesafgørelse, når denne myndighed – efter afslutningen af en procedure, hvorunder tredjelandsstatsborgerens ret til at blive hørt, er blevet fuldt ud respekteret har fastslået, at vedkommendes ophold på det nationale område er ulovligt – påtænker at træffe en sådan afgørelse over for den pågældende, uanset om denne tilbagesendelsesafgørelse er eller ikke er en følge af et afslag på opholdstilladelse. Domstolen understregede i denne henseende, at tilbagesendelsesafgørelsen i medfør af nævnte direktiv er snævert knyttet til fastslåelsen af opholdets ulovlige karakter og til den omstændighed, at den pågældende har haft mulighed for på en hensigtsmæssig og effektiv måde at fremsætte sit synspunkt med hensyn til ulovligheden af sit ophold og de hensyn, der i medfør af den nationale lovgivning kan begrunde, at den nationale myndighed afholder sig fra at træffe en tilbagesendelsesafgørelse.

Domstolen bemærkede dog, at det følger af den i direktivets artikel 6, stk. 1, foreskrevne forpligtelse for medlemsstaterne til, i henhold til en retfærdig og gennemsigtig procedure, at træffe en tilbagesendelsesafgørelse, at medlemsstaterne inden for rammerne af den procesautonomi, som de råder over, for det første i deres nationale lovgivning udtrykkeligt skal fastsætte en forpligtelse til at forlade området i tilfælde af ulovligt ophold, og for det andet skal drage omsorg for, at den berørte person bliver hørt på passende vis i forbindelse med proceduren vedrørende den pågældendes ansøgning om opholdstilladelse eller, i givet fald, vedrørende ulovligheden af vedkommendes ophold. I denne henseende kan retten til at blive hørt ikke bruges som instrument til at genåbne den administrative procedure på ubestemt tid, og dette med henblik på at bevare balancen mellem den berørte persons grundlæggende ret til at blive hørt, inden der træffes en for den pågældende bebyrdende afgørelse, og medlemsstaternes forpligtelse til at bekæmpe ulovlig indvandring.

Endelig afsagde Domstolens Store Afdeling den 18. december 2014 dom *Abdida* (C-562/13, C:2014:2453) i forbindelse med en tvist mellem en belgisk offentlig myndighed og en nigeriansk statsborger, der har aids. Tvisten vedrørte spørgsmålet om, hvilke retssikkerhedsgarantier og hvilke sociale fordele en medlemsstat i henhold til »udsendelsesdirektivet« er forpligtet til at tildele en tredjelandsstatsborger, hvis helbredstilstand kræver tilsyn af en læge, mens den pågældende afventer en dom i en sag anlagt til prøvelse af afgørelsen om afslag på hans ansøgning om opholdstilladelse af helbredsmæssige årsager og påbud om at forlade landets område ⁷⁵.

Domstolen fastslog, at »udsendelsesdirektivets« artikel 5 og 13, sammenholdt med artikel 19, stk. 2, samt artikel 47 i chartret om grundlæggende rettigheder, og dette direktivs artikel 14, stk. 1, litra b), skal fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning, som ikke fastsætter opsættende virkning for et retsmiddel, der er bragt i anvendelse til prøvelse af en afgørelse, som pålægger en tredjelandsstatsborger, der lider af en alvorlig sygdom, at forlade en medlemsstats område,

⁷⁵ Vedrørende tredjelandsstatsborger, der lider af alvorlige sygdomme, henvises desuden til dom af 18.12.2014, *M'Bodj* (C-542/13, EU:C:2014:2452), nævnt i afsnit VII.2, »Asylpolitik«.

såfremt fuldbyrdelsen af denne afgørelse kan udsætte denne tredjelandstatsborger for en alvorlig risiko for alvorlig og uafvendelig forværring af den pågældendes helbred ⁷⁶.

Domstolen fastslog desuden, at de ovennævnte bestemmelser er til hinder for en national lovgivning, som ikke fastsætter, at denne tredjelandstatsborgers grundlæggende behov så vidt muligt dækkes med henblik på at sikre, at akut lægebehandling og absolut nødvendig behandling af sygdommen faktisk kan ydes i den periode, hvor medlemsstaten er forpligtet til at udsætte udsendelsen af denne tredjelandstatsborger som følge af anvendelsen af dette retsmiddel.

VIII. Politisamarbejde og retligt samarbejde i kriminalsager

Hvad angår det retlige samarbejde i straffesager tiltrækker to domme vedrørende anvendelsen af princippet *ne bis in idem* inden for Schengenområdet sig opmærksomhed.

Den 27. maj 2014 i dom *Spasic* (C 129/14 PPU, EU:C:2014:586), i hvilken den præjudicielle hasteprocedure blev anvendt, undersøgte Domstolen, hvorvidt *en begrænsning af princippet ne bis in idem inden for Schengenområdet er forenelig med chartret om grundlæggende rettigheder*.

Dette spørgsmål blev rejst i en sag, som omhandlede en serbisk statsborger, der blev retsforfulgt i Tyskland for at have begået bedrageri, for hvilket han allerede i Italien var blevet idømt en frihedsstraf på et år i kombination med en bøde. Zoran Spasic, der sad fængslet i Østrig for andre overtrædelser, havde betalt denne bøde, men havde ikke udstået sin frihedsstraf. De tyske myndigheder var af den opfattelse, at med hensyn til konventionen om gennemførelse af Schengenaftalen (herafter »gennemførelseskonventionen«) ⁷⁷, fandt princippet *ne bis in idem* ikke anvendelse, eftersom frihedsberøvelsen endnu ikke var blevet fuldbyrdet i Italien.

Selv om gennemførelseskonventionens artikel 54 gør anvendelsen af princippet *ne bis in idem* betinget af, at sanktionen, i tilfælde af domfældelse, »er fuldbyrdet«, eller af, at den »er ved at blive fuldbyrdet«, er dette princip knæsat i chartret om grundlæggende rettigheder uden at der udtrykkeligt henvises til en sådan betingelse.

Domstolens Store Afdeling bemærkede først, at med hensyn til princippet *ne bis in idem* henvises der i forklaringerne til chartret om grundlæggende rettigheder udtrykkeligt til gennemførelseskonventionen, selv om denne sidstnævnte begrænser det i chartret knæsatte princip. Domstolen konstaterede derefter, at fuldbyrdelsesbetingelsen i gennemførelseskonventionens artikel 54 udgør en begrænsning for princippet *ne bis in idem*, som følger af lovgivningen som omhandlet i chartrets artikel 52, stk. 1, og rejser ikke tvivl om dette princip som sådan, eftersom det udelukkende har til formål at undgå straffrihed i en medlemsstat for personer, som er blevet endeligt domfældt i en anden medlemsstat, men ikke er fuldbyrdet. Endelig fandt Domstolen, at fuldbyrdelsesbetingelsen står i rimeligt forhold til målet om at sikre et højt sikkerhedsniveau inden for området med frihed, sikkerhed og retfærdighed og går ikke ud over, hvad der er nødvendigt for at undgå, at personer,

⁷⁶ For at fortolke artikel 19, stk. 2, i chartret om grundlæggende rettigheder i henhold til chartrets artikel 52, stk. 3, tog Domstolen hensyn til retspraksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, herunder navnlig dom af 27.5.2008, N.c mod Det Forenede Kongerige (stævning nr.26565/05).

⁷⁷ Konventionen om gennemførelse af Schengenaftalen af 14.6.1985 mellem regeringerne for staterne i Den Økonomiske Union Benelux, Forbundsrepublikken Tyskland og Den Franske Republik om gradvis ophævelse af kontrollen ved de fælles grænser, der blev undertegnet i Schengen den 19.6.1990 og trådte i kraft den 26.3.1995 (EFT 2000 L 239, s. 19).

som er domfældte, slipper for straf. Inden for rammerne af den konkrete anvendelse er det imidlertid ikke udelukket, at de nationale retter tager kontakt til hinanden og indleder høringer med henblik på at undersøge, om der i den første domsmedlemsstat foreligger en reel hensigt om at fuldbyrde de pålagte sanktioner.

I øvrigt fandt Domstolen, at når en frihedsstraf og en bøde er blevet idømt primært, gør fuldbyrdelsen af alene bøden det ikke muligt at lægge til grund, at sanktionen er blevet fuldbyrdet eller er ved at blive fuldbyrdet i gennemførelseskonventionens forstand.

Gennemførelseskonventionens artikel 54 var også genstand for fortolkning i dom *M* (C-398/12, EU:C:2014:1057), der blev afsagt den 5. juni 2014, hvori Domstolen udtalte sig om *rækkevidden af en kendelse om »non-lieu«* (kendelse om, at der ikke er grundlag for at indlede sagen for en pådømmende ret) med hensyn til princippet *ne bis in idem*.

Den tiltalte var i Belgien omfattet af en kendelse om »non-lieu«, som var stadfæstet af Cour de cassation, for forhold om overgreb mod en mindreårig. For de samme faktiske omstændigheder var en straffesag dog blevet indledt i Italien.

Domstolen understregede, at for at afgøre, om en afgørelse truffet af en undersøgende domstol udgør en endelig dom vedrørende en person som omhandlet i gennemførelseskonventionens artikel 54, skal det sikres, at denne afgørelse er blevet afsagt efter en vurdering af realiteten i sagen, og at strafforfølgningen er endeligt indstillet. Dette er tilfældet med en afgørelse som den i hovedsagen foreliggende, hvorved tiltalt frifindes endeligt på grund af manglende beviser, som udelukker enhver mulighed for, at sagen kan genoptages på grundlag af det samme sæt indicier, og som medfører, at strafforfølgningen indstilles endeligt.

Domstolen præciserede ligeledes, at muligheden for at genoptage forundersøgelsen ved fremkomsten af nye beviser ikke kan rejse tvivl om den endelige karakter af kendelsen om »non-lieu«. Denne mulighed indebærer nemlig en ekstraordinær indledning af en særskilt sag på grundlag af andre beviser, snarere end blot en fortsættelse af den allerede afsluttede sag. Enhver ny sag mod den samme person kan således kun indledes i den stat, på hvis område denne kendelse er blevet afsagt.

Domstolen fastslog på dette grundlag, at en kendelse om, at der ikke er grundlag for at indlede sagen for en pådømmende ret, som i den stat, hvor kendelsen er afsagt, er til hinder for en ny retsforfølgning mod den samme person og vedrørende de samme handlinger, som nævnte kendelse omfattede, medmindre der fremkommer nye beviser mod den pågældende, anses for at være en endelig afgørelse som omhandlet i gennemførelseskonventionens artikel 54, der således er til hinder for en ny retsforfølgning mod den samme person og vedrørende de samme handlinger i en anden kontraherende stat.

IX. Civilretligt samarbejde

På dette område skal en udtalelse og en dom omhandlende de civilretlige virkninger af internationale barnebortførelser samt en dom vedrørende forordning nr. 44/2001⁷⁸ fremhæves.

⁷⁸ Rådets forordning (EF) nr. 44/2001 af 22.12.2000 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område (EFT 2001 L 12, s. 1).

I udtalelse af 14. oktober 2014 (udtalelse 1/13, EU:C:2014:2303) skulle Domstolens Store Afdeling afgøre, om accepten af en tredjestats tiltrædelse af konventionen om de civilretlige virkninger af internationale barnebortførelser (herefter »Haagerkonventionen af 1980«) ⁷⁹ henhører under Unionens enekompetence.

For det første præciserede Domstolen visse aspekter vedrørende dens rådgivende kompetence ⁸⁰. Domstolen konstaterede, at tiltrædelsesakten og erklæringen om accept af tiltrædelse af en international konvention, betragtet som en helhed, udtrykker en samstemmende vilje hos de berørte stater, og de udgør derfor en international aftale, som Domstolen er kompetent til at afgive udtalelse om. Der kan fremsættes anmodning om en sådan udtalelse vedrørende kompetencefordelingen mellem Unionen og medlemsstaterne med hensyn til indgåelsen af en aftale med tredjestater, når et forslag fra Kommissionen vedrørende en aftale er blevet forelagt Rådet og ikke er blevet trukket tilbage på tidspunktet for anmodningens indgivelse for Domstolen. Det er imidlertid ikke nødvendigt, at Rådet allerede på dette trin har tilkendegivet en hensigt om at indgå en sådan aftale. Under disse omstændigheder fremstår begæringen om udtalelse nemlig som styret af et legitimt ønske fra de pågældende institutioner om at kende omfanget af Unionens, henholdsvis medlemsstaternes kompetence, inden der træffes beslutning vedrørende den pågældende aftale.

For det andet bemærkede Domstolen om realiteten indledningsvist, at erklæringen om accept af tiltrædelse og følgelig den dertil hørende internationale aftale er accessoriske i forhold til Haagerkonventionen. Denne konvention henhører desuden under den del af det familieretlige område, der har grænseoverskridende karakter, og hvor Unionen har en intern kompetence i henhold til artikel 81, stk. 3, TEUF. Unionen, der har udøvet denne kompetence ved at vedtage forordning nr. 2201/2003 ⁸¹, har en ekstern kompetence på det område, som er omfattet af konventionens formål. Bestemmelserne i den nævnte forordning regulerer nemlig i vid udstrækning de to procedurer, der er omfattet af Haagerkonventionen af 1980, dvs. proceduren for tilbagegivelse af ulovligt fjernede børn og proceduren med henblik på at sikre udøvelsen af samværsret.

Endelig understregede Domstolen, at på trods af den forrang, der gives forordning nr. 2201/2003 i forhold til denne konvention, risikerer rækkevidden og den effektive virkning af de fælles regler, som denne sidstnævnte fastsætter, imidlertid at blive berørt af de forskellige accepter, der afgives af medlemsstaterne med hensyn til tredjestats tiltrædelser af Haagerkonventionen af 1980. Der ville nemlig være en risiko for skade på den ensartede og sammenhængende anvendelse af forordning nr. 2201/2003 hver gang et tilfælde af international barnebortførelse vedrører en tredjestat og to medlemsstater, hvoraf den ene har accepteret denne tredjestats tiltrædelse af konventionen, mens den anden ikke har.

På samme område afsagde Domstolen, der var forelagt en præjudiciel anmodning, for hvilken den præjudicielle hasteprocedure blev anvendt, den 9. oktober 2014 dom C (C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268) vedrørende *begrebet ulovlig fjernelse eller tilbageholdelse af et barn som omhandlet i direktiv 2201/2003 og om hvilken procedure, der skal følges ved en ret, for hvilken der er indbragt en anmodning om tilbagegivelse på grundlag af Haagerkonventionen af 1980 af et barn, som ulovligt er blevet fjernet til eller ulovligt tilbageholdes i en anden medlemsstat*.

⁷⁹ Konventionen om de civilretlige virkninger af internationale barnebortførelser, indgået i Haag den 25.10.1980.

⁸⁰ Om formalitetsspørgsmål vedrørende en begæring om udtalelse se ligeledes udtalelse 2/13 (EU:C:2014:2454) i afsnit I.1 »Den Europæiske Unions tiltrædelse af den europæiske menneskerettighedskonvention«.

⁸¹ Rådets forordning (EF) nr. 2201/2003 af 27.11.2003 om kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i ægteskabssager og i sager vedrørende forældreansvar og om ophævelse af forordning (EF) nr. 1347/2000 (EUT L 338, s. 1).

C, der er fransk statsborger, blev skilt fra sin hustru, der er britisk statsborger. Separationsdommen, der blev afsagt i Frankrig, fastsatte, at deres barns sædvanlige opholdssted var hos moderen og gav denne sidstnævnte ret til at bosætte sig i Irland, som hun havde gjort. C havde appelleret denne dom. Efter at den franske appelinstans havde imødekommet hans anmodning om at fastsætte barnets opholdssted hos ham, indbragte C denne afgørelse for den irske førsteinstansret for at få afgørelsen erklæret for eksigibel og for at få fastslået barnets tilbagegivelse til Frankrig. I appelsagen, efter afvisningen af den sidste begæring, havde den irske forelæggende ret bl.a. forelagt Domstolen spørgsmålet om, hvorvidt forordning nr. 2201/2003 skal fortolkes således, at i et tilfælde, hvor et barn er blevet fjernet i overensstemmelse med en foreløbigt eksigibel retsafgørelse, som efterfølgende er blevet ophævet ved en retsafgørelse, som fastsætter barnets opholdssted til domsstaten, er den manglende tilbagegivelse af barnet til denne medlemsstat efter denne efterfølgende retsafgørelse ulovlig.

Vedrørende anmodningen om tilbagegivelse af barnet bemærkede Domstolen for det første, at den ulovlige fjernelse eller tilbageholdelse af et barn i en medlemsstat forudsætter, dels at barnet havde sit sædvanlige opholdssted i domsstaten umiddelbart inden fjernelsen eller tilbageholdelsen af barnet, dels at der er sket en tilsidesættelse af en forældremyndighed, som er tilkendt i medfør af denne medlemsstats ret. I denne forbindelse tilkommer det retten i den medlemsstat, hvortil barnet er blevet fjernet, i den foreliggende sag Irland, for hvilken der er indbragt en anmodning om tilbagegivelse af barnet, at bestemme, om barnet umiddelbart inden den påståede ulovlige tilbageholdelse havde sit sædvanlige opholdssted i domsstaten (Frankrig). I denne sammenhæng taler den omstændighed, at den retsafgørelse, som tillod fjernelsen, var foreløbigt eksigibel, men senere blev appelleret, ikke for, at det fastslås, at barnets sædvanlige opholdssted er blevet flyttet. Dette skal dog afvejes mod andre faktiske omstændigheder, som kan påvise, at barnet siden dets fjernelse har opnået en familiemæssig og social tilknytning, og navnlig mod den tid, der er forløbet mellem fjernelsen og den retsafgørelse, hvorved afgørelsen truffet i første instans blev ophævet, og barnets opholdssted blev fastsat hos den forælder, der bor i domsstaten, henset til, at den tid, der er forløbet siden denne retsafgørelse, under ingen omstændigheder må tages i betragtning.

For det andet, vedrørende fuldbyrdelsen af appelinstansens dom, hvorefter forældremyndigheden blev tilkendt faderen i domsstaten, kan den omstændighed, at barnets sædvanlige opholdssted har kunnet ændres som følge af en dom afsagt i første instans, og at denne ændring i givet fald fastslås af en ret, for hvilken der er indbragt en anmodning om tilbagegivelse, ikke udgøre en omstændighed, som den forælder, der tilbageholder et barn i strid med en forældremyndighed, kan påberåbe sig med henblik på at forlænge den faktiske situation, som forælderen ulovlige adfærd har skabt, og med henblik på at modsætte sig fuldbyrdelse af en retsafgørelse.

Endelig den 11. september 2014 i dom A (C-112/13, EU:C:2014:2195)⁸² skulle Domstolen fortolke artikel 24 i forordning nr. 44/2001, hvorefter *en sagsøgt, der giver møde uden at bestride kompetencen for den ret, hvor sagen er anlagt, automatisk medfører, at der er værneting ved denne*⁸³, selv om denne ret ikke er kompetent i medfør af de regler, der er indført ved denne forordning.

Hovedsagen omhandler en påstand om erstatning rettet mod A, der anses for at have sin sædvanlige bopæl i retskredsen for den østrigske ret, hvor sagen er anlagt. Efter flere forgæves forsøg på forkyndelse nedlagde en fraværskurator, som havde indgivet et svarskrift, påstand om frifindelse og fremsatte talrige materielle indsigelser, men uden at anfægte de østrigske retters internationale

⁸² Denne dom er ligeledes nævnt under i afsnit IV.1 »Præjudicielle forelæggelser«.

⁸³ Rådets forordning (EF) nr. 44/2001 af 22.12.2000 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område (EFT 2001 L 12, s. 1).

kompetence. Det var først efterfølgende, at et advokatfirma, der var befuldmægtiget af A, agerede i sagen på vegne af den sagsøgte, der i mellemtiden havde forladt Østrig, og bestred de østrigske retters internationale kompetence.

Domstolen fastslog, at en fraværskurators fremmøde for den udeblevne sagsøgte, beskikket i henhold til national ret, ikke indebærer, at der er givet møde i henhold til artikel 24 i forordning nr. 44/2001, sammenholdt med artikel 47 i chartret om grundlæggende rettigheder. Den stiltiende udvidelse af kompetencen i medfør af artikel 24, første punktum, i forordning nr. 44/2001 er nemlig baseret på et af sagens parter foretaget bevidst valg angående denne kompetence, hvilket forudsætter, at sagsøgte har kendskab til, at der er anlagt sag mod ham. En udebleven sagsøgt, for hvem stævningen ikke er blevet forkyndt, og som ikke har kendskab til den mod ham anlagte sag, kan derimod ikke anses for stiltiende at have accepteret kompetencen hos den ret, for hvilken sagen er indbragt. I denne forbindelse kræver sagsøgers ret til adgang til effektive retsmidler, som sikret ved artikel 47 i chartret om grundlæggende rettigheder, der skal gennemføres sideløbende med sagsøgtes ret til forsvar inden for rammerne af forordning nr. 44/2001 ikke en anden fortolkning af forordningens artikel 24.

X. Transport

På transportområdet kan der nævnes tre domme.

For det første undersøgte Domstolen, Store Afdeling, den 18. marts 2014 i dom *International Jet Management* (C-628/11, EU:C:2014:171), i forhold til *det i artikel 18 TEUF fastsatte forbud mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet en medlemsstats lovgivning, der fastsætter, at de EU-luftfartsselskaber, som ikke råder over en licens udstedt af denne stat, skal opnå en tilladelse til enhver flyvning fra et tredjeland.*

Efter først at have bemærket, at den omstændighed, at disse tjenesteydelser blev leveret med udgangspunkt i et tredjeland, ikke kunne udelukke denne situation fra traktaternes anvendelsesområde som omhandlet i artikel 18 TEUF, fokuserede Domstolen herefter på den omtvistede nationale lovgivnings forenelighed med denne bestemmelse. Domstolen bemærkede herved, at en første medlemsstats lovgivning, der kræver af et luftfartsselskab, der har en licens udstedt af en anden medlemsstat, at selskabet opnår en tilladelse til indflyvning i den første medlemsstats luftrum for at foretage ikke-regelmæssige charter- eller taxaflyvninger fra et tredjeland til denne første medlemsstat, hvorimod en sådan tilladelse ikke afkræves luftfartsselskaber med en licens udstedt af den første medlemsstat, må anses for diskriminerende. En sådan lovgivning indfører nemlig et sonderingskriterium, som faktisk fører til samme resultat som et kriterium om sondering på grundlag af nationalitet. I praksis er lovgivningen kun til ulempe for luftfartsselskaber, som i overensstemmelse med artikel 4, litra h), i forordning nr. 1008/2008⁸⁴ har hovedsæde i en anden medlemsstat, og hvis licens udstedes af den kompetente myndighed i sidstnævnte medlemsstat. Domstolen fastslog, at det samme i endnu højere grad gør sig gældende for så vidt angår en medlemsstats lovgivning, der pålægger disse luftfartsselskaber at fremvise en erklæring om manglende disponibilitet, hvorved det bekræftes, at de luftfartsselskaber, der råder over en licens udstedt af denne medlemsstat, enten ikke er villige til at foretage disse flyvninger eller ikke er i stand til at foretage dem. En sådan lovgivning udgør ifølge Domstolen en forskelsbehandling på grundlag af nationalitet, der ikke kan begrundes i hensyn til beskyttelse af den nationale økonomi og til sikkerheden.

⁸⁴ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1008/2008 af 24.9.2008 om fælles regler for driften af lufttrafikktjenester i Fællesskabet (omarbejdning) (EUT L 293, s. 3).

For det andet tog Domstolen den 22. maj 2014 i dom *Glatzel* (C-356/12, EU:C:2014:350) stilling til *gyldigheden af punkt 6.4 i bilag III til direktiv 2006/126 om kørekort*⁸⁵, *henset til artikel 20, artikel 21, stk. 1, og artikel 26 i chartret om grundlæggende rettigheder*. Der var tale om foreneligheden af de krav til synsstyrken, der er opstillet i dette direktiv, med forbuddet mod forskelsbehandling på grund af handicap. I hovedsagen kunne sagsøgeren nemlig ikke udøve erhvervsaktiviteten som lastbilchauffør på grund af de nævnte krav til synsstyrken.

For det første præciserede Domstolen rækkevidden af begrebet forskelsbehandling på grund af handicap, således som dette følger af artikel 21, stk. 1, i chartret om grundlæggende rettigheder. Domstolen bemærkede, at denne bestemmelse kræver af EU-lovgiver, at denne ikke foretager en forskelsbehandling på grundlag af en begrænsning bl.a. som følge af langvarige fysiske, mentale eller psykiske skader, som i samspil med forskellige barrierer kan hindre den berørte person i fuldt og effektivt at deltage i erhvervsmæssig aktivitet på lige fod med andre personer, medmindre en sådan forskelsbehandling er objektivt begrundet. Domstolen behandlede herefter mere specifikt gyldigheden af punkt 6.4 i bilag III til direktiv 2006/126, og konstaterede, at en forskelsbehandling, som en person udsættes for, afhængigt af, om den pågældende har den nødvendige synsstyrke for at kunne føre et motorkøretøj, i princippet ikke er i strid med forbuddet mod forskelsbehandling på grund af handicap i artikel 21, stk. 1, i chartret om grundlæggende rettigheder, for så vidt som et sådant krav rent faktisk tilgodeser et mål af almen interesse, er nødvendigt og ikke medfører en uforholdsmæssig stor byrde. Idet bilag III fastsætter en minimumsgrænse for førere af bl.a. tunge køretøjer, har direktiv 2006/126 nemlig ifølge Domstolen til formål at forbedre færdselssikkerheden, og det forfølger dermed et mål af almen interesse om en forbedring af denne. For at godtgøre nødvendigheden af et mindstekrav til synsstyrken hos førere er det af hensyn til færdselssikkerheden afgørende, at de personer, som får udstedt et kørekort, har de passende fysiske evner, navnlig for så vidt angår deres syn, eftersom manglende fysiske evner kan have vidtrækkende konsekvenser. Domstolen fastslog derfor, at EU-lovgiver foretog en afvejning af på den ene side kravene om færdselssikkerheden og på den anden side retten for personer med et synshandicap til ikke at blive forskelsbehandlet på en måde, som ikke kan antages at være uforholdsmæssig i forhold til de forfulgte formål.

I sin undersøgelse anførte Domstolen i øvrigt, at bestemmelserne i De Forenede Nationers konvention om handicappede⁸⁶ er betinget af, at de kontraherende parter udsteder yderligere retsakter, således at denne konventions bestemmelser ikke efter deres indhold udgør tilstrækkeligt ubetingede og præcise bestemmelser, der gør det muligt at kontrollere gyldigheden af en EU-retsakt på grundlag af konventionens bestemmelser⁸⁷.

Endelig fandt Domstolen, at selv om artikel 26 i chartret om grundlæggende rettigheder kræver, at Unionen anerkender og respekterer retten for mennesker med handicap til at nyde godt af integrationsforanstaltninger, indebærer det i artiklen omhandlede princip ikke, at EU-lovgiver er forpligtet til at vedtage en særlig foranstaltning.

Endelig gav dom *Fonnschip og Svenska Transportarbetarförbundet* (C-83/13, EU:C:2014:2053), afsagt den 8. juli 2014, Domstolens Store Afdeling mulighed for at *præcisere det*

⁸⁵ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/126/EF af 20.12.2006 om kørekort (EUT L 403, s. 18), som ændret ved Kommissionens direktiv 2009/113/EF af 25.8.2009 (EUT L 223, s. 31).

⁸⁶ De Forenede Nationers konvention om handicappedes rettigheder, som blev godkendt på Det Europæiske Fællesskabs vegne ved Rådets afgørelse 2010/48/EF af 26.11.2009 (EUT 2010 L 23, s. 35).

⁸⁷ Med hensyn til denne konventions virkninger i Unionens retsorden henvises der ligeledes til dom af 18.3.2014, Z. (C-363/12, EU:C:2014:159), som præsenteres i afsnittet XIV.2 »Ret til barselsorlov«.

*personelle anvendelsesområde for forordning nr. 4055/86 om fri udveksling af tjenesteydelser inden for søtransport*⁸⁸.

Domstolen fastslog, at forordningens artikel 1 skal fortolkes således, at et selskab med hjemsted i en stat, som er part i EØS-aftalen⁸⁹, der er indehaver af et fartøj, som fører et tredjeland's flag, og med hvilket der leveres søtransportydelser fra eller til en stat, som er part i denne aftale, kan påberåbe sig den frie udveksling af tjenesteydelser. Dette er tilfældet på den betingelse, at selskabet som følge af sin drift af dette fartøj kan kvalificeres som leverandør af disse tjenesteydelser, og at modtagerne af disse tjenesteydelser har hjemsted i andre stater, der er parter i nævnte aftale, end den, hvor det omhandlede selskab har hjemsted.

Anvendelsen af forordning nr. 4055/86 påvirkes på ingen måde af den omstændighed, at der på fartøjet er ansat tredjeland'sstatsborgere. Anvendelsen af denne forordning indebærer desuden, at traktatens bestemmelser om den frie udveksling af tjenesteydelser, således som fortolket af Domstolen, navnlig i sin praksis vedrørende kollektive kampskridts forenelighed med den frie udveksling af tjenesteydelser⁹⁰, overholdes.

XI. Konkurrence

1. Karteller

For så vidt angår fortolkningen og anvendelsen af EU-bestemmelserne på kartelområdet skal fire af Domstolens domme fremhæves, hvoraf den første dom vedrører erstatning for skader, som er forvoldt af et kartel, to andre domme vedrører konstateringen af et kartel, og den sidste dom omhandler proceduren om anvendelse af konkurrencereglerne.

Dom *Kone m.fl.* (C-557/12, EU:C:2014:1317), afsagt den 5. juni 2014, vedrører en sag, hvor sagsøgeren i hovedsagen havde købt elevatorer og rullende trapper hos tredjeparter (virksomheder, som ikke var medlemmer af et kartel, der var forbudt i henhold til konkurrenceretten) til en højere pris end den, der ville være blevet fastsat uden kartellet. Ifølge sagsøgeren i hovedsagen havde disse virksomheder – dens leverandører – draget fordel af kartellet ved fastsættelsen af deres priser på et forhøjet niveau. Den forelæggende ret anmodede Domstolen om at afgøre, *om et offer for en skade, der er blevet påført som følge af en ikke-karteldeltagers adfærd, på grundlag af artikel 101 TEUF har ret til at kræve erstatning af karteldeltagerne.*

Domstolen bemærkede for det første, at den fulde virkning, og navnlig den effektive virkning af forbuddet i artikel 101, stk. 1, TEUF ville blive bragt i fare, hvis det ikke var muligt for nogen at kræve erstatning for skade påført dem som følge af en aftale eller en adfærd, der kan begrænse eller fordreje konkurrencen. Domstolen fastslog derpå, at et kartel kan medføre, at selskaber, der ikke deltog i kartellet, forhøjer deres priser for at tilpasse dem til den markedspris, der følger af kartellet, hvilket medlemmene af kartellet ikke kan ignorere. Selv om fastlæggelsen af udbudsprisen anses for en helt selvstændig afgørelse, der vedtages af hver virksomhed, der ikke er medlem af kartellet, kan en sådan afgørelse være truffet under hensyntagen til den af kartellet forvredne markedspris. Når det er godtgjort, at kartellet kunne have den konsekvens, at de priser, som er anvendt af

⁸⁸ Rådets forordning (EØF) nr. 4055/86 af 22.12.1986 om anvendelse af princippet om fri udveksling af tjenesteydelser på søtransportområdet (EFT L 378, s. 1, berigtiget i EUT 1987 L 93, s. 17).

⁸⁹ Nævnt ovenfor i fodnote 61.

⁹⁰ Dom af 18.11.2007, *Laval un Partneri* (C-341/05, EU:C:2007:809).

konkurrenter, der ikke var medlemmer af kartellet, forhøjedes, skal ofrene for denne prisforhøjelse kunne kræve erstatning af karteldeltagerne for den lidte skade.

For Domstolen ville artikel 101 TEUF's effektivitet blive bragt i fare, hvis retten til at kræve erstatning for en påført skade, kategorisk og uanset de særlige omstændigheder i det enkelte tilfælde, blev undergivet en betingelse i national ret om, at der skal foreligge en direkte årsagsforbindelse mellem kartellet og den lidte skade, samtidig med at denne ret udelukkes som følge af den omstændighed, at den berørte ikke har haft kontraktmæssige forbindelser med et medlem af kartellet, men med en virksomhed, der ikke er medlem af dette kartel, selv om sidstnævntes prispolitik blev påvirket af kartellet.

Dom *MasterCard m.fl. mod Kommissionen* (C-382/12 P, EU:C:2014:2201), som blev afsagt den 11. september 2014, gav Domstolen – i forbindelse med en appel til prøvelse af en af Retten afsagt dom, hvorved denne havde fastslået, at *de multilaterale interbankgebyrer (de multilaterale interbankgebyrer), som blev anvendt for Mastercard-betalingsystemet, var i strid med konkurrenceretten*⁹¹ – anledning til at foretage nogle præciseringer vedrørende fortolkningen af forskellige elementer i artikel 81 EF⁹². I denne sag svarede de multilaterale interbankgebyrer (herefter »de multilaterale interbankgebyrer«) til en brøkdel af prisen for en transaktion ved betaling med betalingskort, der bevares af den kortudstedende bank. Idet den bemærkede, at disse gebyrer, i det omfang de pålægges de erhvervsdrivende inden for den mere overordnede ramme for de vederlag, som de betalte for anvendelsen af betalingskortene, indebærer, at grundlaget for disse gebyrer forhøjes, selv om de kunne være lavere, anså Kommissionen i den beslutning, som anfægtedes for Retten, gebyrerne for at være en begrænsning af priskonkurrencen mellem de indløsende banker.

I forbindelse med gennemgangen af betingelserne i artikel 81 EF fastslog Domstolen, idet den bekræftede den af Retten anlagte fortolkning, først og fremmest, at MasterCard og de finansieringsinstitutter, som var involveret i fastsættelsen af de multilaterale interbankgebyrer, kan kvalificeres som »en sammenslutning af virksomheder« som omhandlet i artikel 81, stk. 1, EF, henset til deres interessefællesskab. I denne forbindelse fremhævede Domstolen navnlig, at selv om artikel 81 EF sonderer mellem begreberne »samordnet praksis«, »aftaler mellem virksomheder« og »vedtagelser inden for sammenslutninger af virksomheder«, er det for at forhindre, at virksomhederne alene ved den måde, hvorpå de koordinerer deres adfærd på markedet, unddrager sig konkurrencebestemmelserne.

Domstolen undersøgte ligeledes, om de multilaterale interbankgebyrer var omfattet af forbuddet i artikel 81, stk. 1, EF, fordi de var accessoriske til MasterCard-betalingsystemet. I forbindelse hermed bemærkede Domstolen bl.a., at en begrænsning af virksomheders forretningsmæssige selvstændighed ikke er omfattet af forbuddet fastsat i artikel 81, stk. 1, EF, hvis denne begrænsning er objektivt nødvendig for gennemførelsen af en transaktion eller aktivitet og står i rimeligt forhold til formålene med disse. I denne sammenhæng undersøgte Domstolen for det første, om MasterCard-systemets funktionsmåde ville være umulig uden de multilaterale interbankgebyrer. Domstolen fastslog i denne henseende, at i modsætning til hvad appellanterne havde anført, kan det forhold, at nævnte transaktion blot bliver vanskeligere at gennemføre eller mindre profitabel uden den pågældende begrænsning, ikke anses for at gøre denne begrænsning »objektivt nødvendig«, således som det kræves, for at den kan kvalificeres som accessorisk. Hvad for det andet angår forholdsmæssigheden af de multilaterale interbankgebyrer i forhold til de mål, der ligger til grund for MasterCard-betalingsystemet, præciserede Domstolen, at der som kontrafaktiske hypoteser skal

⁹¹ Rettens dom af 24.5. 2012, *MasterCard m.fl. mod Kommissionen* (T-111/08, EU:T:2012:260).

⁹² Nu artikel 101 TEUF.

tages hensyn til ikke kun den situation, som ville indtræde uden denne begrænsning, men også andre alternative situationer, som vil kunne indtræde, i det omfang disse hypoteser er realistiske.

I den forbindelse fastslog Domstolen, at Retten, idet den ikke behandlede spørgsmålet om den sandsynlige, eller endog plausible, karakter af forbuddet mod »efterfølgende« takstfastsættelse, hvis de multilaterale interbankgebyrer ikke fandtes, men alene støttede sig til kriteriet om økonomisk levedygtighed for et system, som fungerede uden de multilaterale interbankgebyrer, havde begået en retlig fejl. For så vidt som hypotesen om et system, som fungerer alene på grundlag af forbuddet mod efterfølgende takstfastsættelse imidlertid i overensstemmelse med Kommissionens påstande var den eneste anden mulighed, som kunne gøre det muligt for MasterCard-systemet at fungere uden de multilaterale interbankgebyrer, havde denne fejl imidlertid ingen betydning for Rettens analyse af de restriktive virkninger af de multilaterale interbankgebyrer, eller for konklusionerne i Rettens dom, hvorefter de multilaterale interbankgebyrer havde konkurrencebegrænsende virkninger.

Endelig undersøgte Domstolen, om de multilaterale interbankgebyrer kunne være genstand for en fritagelse i henhold til 81, stk. 3, EF. Domstolen understregede, at det i nærværende sag var nødvendigt at tage hensyn til alle de objektive fordele, ikke blot på det relevante marked, men også på det konnekse særskilte marked. Retten havde taget hensyn til den rolle, som de multilaterale interbankgebyrer spillede i balancen mellem leddene »udstedelse« og »indløsning« i MasterCard-systemet, idet Retten anerkendte, at der var interaktioner mellem disse to dele. I mangel af ethvert bevis for forekomsten af mærkbare objektive fordele, der kan tilskrives de multilaterale interbankgebyrer på markedet for indløsning for de erhvervsdrivende, var det imidlertid ikke nødvendigt at foretage en undersøgelse af fordelene forbundet med de multilaterale interbankgebyrer for kortindehaverne, eftersom de ikke i sig selv kunne opveje ulemperne forbundet med disse gebyrer.

Domstolen bekræftede derfor Rettens dom, hvorefter der var tale om et kartel, som ikke kunne være genstand for en fritagelse.

Den 11. september 2014, i en anden dom vedrørende bankkort, dom *CB mod Kommissionen* (C-67/13 P, EU:C:2014:2204), ophævede Domstolen Rettens dom med den begrundelse, at Retten ikke havde grundlag for at konkludere, at *de gebyrforanstaltninger, som Groupement des cartes bancaires havde vedtaget, efter deres art kunne betragtes som en konkurrencebegrænsning.*

Groupement des cartes bancaires (CB) (herefter »Groupement«), etableret af de største franske banker, der udsteder bankkort, havde vedtaget foranstaltninger for tiltrædelse af Groupement for de medlemmer, hvis udstedelse af CB-kort havde været højere end for nye handlendes tilknytning til systemet, samt for medlemmer, der er inaktive eller kun lidt aktive.

Retten fandt i lighed med Kommissionen, at Groupement havde truffet en vedtagelse inden for en sammenslutning af virksomheder, som førte til en konkurrencebegrænsning »efter sit formål«. Retten fandt derfor, at det ikke var nødvendigt at undersøge disse foranstaltningers virkninger på markedet.

Domstolen fastslog i denne henseende, at Retten havde begået retlige fejl, idet den ikke foretog en korrekt vurdering af et konkurrencebegrænsende formål – et begreb, der skal fortolkes indskrænkende, og som kun kan anvendes på visse former for samordning mellem virksomheder. Mens Retten nærmere bestemt angav grundene til, at de pågældende foranstaltninger kunne begrænse konkurrencen fra nytilkomne på markedet, begrundede den på ingen måde, hvorfor denne begrænsning var tilstrækkeligt skadelig til at kunne kvalificeres som en begrænsning efter sit formål. Idet de pågældende foranstaltninger havde til formål at pålægge de medlemmer af Groupement,

der drog fordel af den indsats, andre medlemmer havde gjort i forbindelse med tilslutningsaktiviteten til CB-systemet, kan et sådant formål således ikke efter sin art anses for at være skadelig for de normale konkurrencevilkår.

Desuden fandt Domstolen, at Retten ved at undersøge de muligheder, som de pågældende foranstaltninger gav Groupements medlemmer med henblik på at sikre interoperabilitet mellem systemerne for betaling og hævning ved hjælp af bankkort, i virkeligheden vurderede de potentielle virkninger af foranstaltningerne og ikke deres formål, idet den således selv angav, at de pågældende foranstaltninger »efter deres art« ikke kan anses for at være skadelige for de normale konkurrencevilkår.

Domstolen hjemviste derfor sagen til Retten med henblik på, at denne skulle afgøre, om de pågældende aftaler har »til følge« at begrænse konkurrencen som omhandlet i artikel 81 EF ⁹³.

Den 12. juni 2014 foretog Domstolen i dom *Deltafina mod Kommissionen* (C-578/11 P, EU:C:2014:1742), i en appelsag, nogle præciseringer vedrørende visse aspekter af proceduren i henhold til konkurrencereglerne. Domstolen fastslog med hensyn til *bødenedsættelse som modydelse for den anklagede virksomheds samarbejde med Kommissionen*, at forpligtelsen til at bevare fortroligheden af samarbejdet påhviler virksomheden. En afsløring foretaget af den berørte virksomhed af, at den har samarbejdet med Kommissionen, over for andre virksomheder, der har deltaget i kartellet, udgør således en tilsidesættelse af samarbejdsforpligtelsen.

I samme dom undersøgte Domstolen ligeledes, om Retten havde tilsidesat retten til en retfærdig rettergang, idet den under retsmødet indhentede vidneudsagn fra parternes repræsentanter og tog udgangspunkt i et af disse vidneudsagn. Domstolen fastslog, at Retten faktisk gik videre end det, der kan foretages som led i en løbende og retmæssig praksis, som består i afhøring med hensyn til tekniske eller udviklede faktiske forhold, selv om denne afhøring vedrørte faktiske omstændigheder, som skulle fastslås gennem den i Rettens procesreglement fastsatte procedure. Den fastslog dog også, at denne procedurefejl imidlertid ikke udgjorde en tilsidesættelse af retten til en retfærdig rettergang, da der kun blev taget hensyn til de pågældende vidneudsagn for fuldstændighedens skyld, og at Rettens konklusion kunne baseres på udelukkende den dokumentation, som den rådede over.

Endelig udtalte Domstolen sig om argumentet om den urimeligt langvarige sagsbehandlingstid. Idet den bekræftede sin praksis ⁹⁴, bemærkede Domstolen dels at den manglende overholdelse af en rimelig sagsbehandlingstid ikke kan føre til ophævelse af den appellerede dom i en situation, hvor der ikke foreligger nogen holdepunkter for, at den urimeligt langvarige sagsbehandlingstid ved Retten har haft indflydelse på sagens udfald, dels bekræftede Domstolen, at Rettens manglende iagttagelse af sin forpligtelse ifølge artikel 47, stk. 2, i chartret om grundlæggende rettigheder til at pådømme de sager, som den får forelagt, inden en rimelig frist bør imødegås med, at der indbringes et erstatningssøgsmål for Retten. Dette søgsmål bør indbringes for Retten i en anden sammensætning end den, der behandlede annullationssøgsmålet, idet et sådant søgsmål udgør en effektiv afhjælpning.

⁹³ Nu artikel 101 TEUF.

⁹⁴ Domstolens dom af 26.11.2013, *Gascogne Sack Deutschland mod Kommissionen* (C-40/12 P, EU:C:2013:768).

2. Statsstøtte

På statsstøtteområdet fastslog Domstolen i dom *Frankrig mod Kommissionen* (C-559/12 P, EU:C:2014:217), som blev afsagt den 3. april 2014, at Retten med føje ikke havde givet Frankrig⁹⁵ medhold i påstanden om annullation af afgørelsen af 26. januar 2010, hvori *Kommissionen konkluderede, at den ubegrænsede statsgaranti, som Frankrig har ydet La Poste, udgør statsstøtte, der er uforenelig med det indre marked*⁹⁶. Poste française blev indtil omdannelsen den 1. marts 2010 til statsejet aktieselskab sidestillet med en offentlig erhvervsvirksomhed (herefter »EPIC«), på hvilken de almenretlige insolvens- og konkursprocedurer ikke finder anvendelse.

Inden for rammerne af denne appel foreholdt Frankrig bl.a. Retten, at den for det første fastslog, at Kommissionen kunne vende bevisbyrden for, at der forelå en garanti, med henvisning til, at La Poste ikke var omfattet af de almenretlige bestemmelser om rekonstruktion og retslig likvidation af kriseramte virksomheder, og for det andet tilsidesatte reglerne om den bevisstyrke, der kræves i forbindelse med påvisningen af, at der foreligger en sådan garanti. Domstolen bemærkede imidlertid, at Retten hverken havde godkendt Kommissionens anvendelse af negative formodninger eller vending af bevisbyrden. Domstolen fandt nemlig, at Kommissionen positivt havde undersøgt, om der forelå en ubegrænset statsgaranti til La Poste, under hensyntagen til flere omstændigheder, der gør det muligt at fastslå udstedelsen af en sådan garanti. På samme måde bekræftede Domstolen, at Kommissionen for at bevise eksistensen af en implicit garanti kan basere sig på metoden med en samling tungtvejende, nøjagtige og samstemmende beviser, for at efterprøve, om staten efter national ret er forpligtet til at inddrage sine egne midler for at dække en insolvent EPIC's tab, og således en tilstrækkeligt konkret økonomisk risiko for en belastning af statsbudgettet.

Frankrig foreholdt ligeledes Retten, at den havde begået en retlig fejl, da den fastslog, at Kommissionen havde ført tilstrækkeligt bevis for, at der forelå en fordel som følge af den påståede statsgaranti, som blev ydet til fordel for La Poste. I denne henseende udtalte Domstolen, at der foreligger en simpel formodning, hvorefter udstedelsen af en implicit og ubegrænset garanti fra staten til en virksomhed, som ikke er omfattet af de almindelige regler om rekonstruktion og retslig likvidation, medfører en forbedring af virksomhedens økonomiske situation gennem en lettelse af de byrder, der normalt belaster dennes budget. For at bevise den fordel, som en sådan garanti har givet den modtagende virksomhed, er det således tilstrækkeligt, at Kommissionen godtgør selve eksistensen af denne garanti, uden at skulle påvise dennes faktiske virkninger fra tidspunktet for dens udstedelse.

XII. Fiskale bestemmelser

Den 16. januar 2014, i dom *Ibero Tours* (C-300/12, EU:C:2014:8), fandt Domstolen, at de principper, der blev fastlagt i *Elida Gibbs-dommen*⁹⁷ vedrørende *det hensyn, der skal tages med henblik på fastsættelsen af merværdiafgiftsgrundlaget (moms) med hensyn til rabatter, som en fabrikant yder via en distributionskæde* ikke finder anvendelse, når et rejsebureau, der handler som formidler, på eget initiativ og for egen regning tildeler den endelige forbruger en nedsættelse af prisen for den hovedydelse, der leveres af rejsearrangøren.

⁹⁵ Rettens dom af 20.11.2012, *Frankrig mod Kommissionen* (T-154/10, EU:T:2012:452).

⁹⁶ Kommissionens afgørelse 2010/605/EU af 26.1.2010 om Frankrigs statsstøtte C 56/07 (ex E 15/05) til det franske postvæsen (La Poste) (meddelt under nummer K(2010) 133) (EUT L 274, s. 1).

⁹⁷ Domstolens dom af 24.10.1996, *Elida Gibbs* (C-317/94, EU:C:1996:400).

I *Elida Gibbs-dommen* havde Domstolen fastslået, at når en fabrikant af et produkt, der, skønt han ikke kontraktligt er bundet til den endelige forbruger, er det første led i en transaktionskæde, som ender hos sidstnævnte, giver den endelige forbruger en prisnedsættelse gennem en rabatkupon, som indløses af detailhandleren og godtgøres af fabrikanten til sidstnævnte, skal der i momsgrundlaget ske fradrag af den pågældende nedsættelse. I den foreliggende sag fastslog Domstolen, at virkeliggørelsen af det formål, der forfølges med særordningen for rejsebureauer i henhold til sjette direktivs artikel 26⁹⁸ på ingen måde gør det nødvendigt at fravige den almindelige ordning i det nævnte direktivs artikel 11, punkt A, stk. 1, litra a), der med henblik på fastlæggelsen af beskatningsgrundlaget benytter begrebet »modværdi, som [...] tjenesteyderen modtager eller vil modtage af [...] aftageren eller tredjemand«. Domstolen udledte heraf, at til forskel fra *Elida Gibbs-sagen* vedrørte den foreliggende sag ikke en fabrikants tildeling af rabat via en distributionskæde, men via et rejsebureau – der handler som formidler – finansiering af en del af rejsens pris, en finansiering som for den endelige bruger udmønter sig i en nedsættelse af denne pris. Idet denne prisnedsættelse hverken berører den modværdi, der modtages af rejsearrangøren for salg af den pågældende rejse, eller den modværdi, der modtages af rejsebureauet for dennes formidlingsydelse konkluderede Domstolen, at en sådan prisnedsættelse, i overensstemmelse med sjette direktivs artikel 11, punkt A, stk. 1, litra a), hverken medfører en nedsættelse af afgiftsgrundlaget for hovedtransaktionen, der leveres af rejsearrangøren, eller transaktionen med den af rejsebureauet leverede ydelse.

Dom Skandia America Corp. (USA), filial Sverige (C-7/13, EU:C:2014:2225), der blev afsagt den 17. september 2014, vedrørte spørgsmålet om, hvorvidt og på hvilken måde *ydelser leveret mod vederlag af et selskabs hovedetablering i et tredjeland til samme selskabs filial med hjemsted i en medlemsstat, skal pålægges moms* i henhold til direktiv 2006/112⁹⁹, når den pågældende filial er medlem, af en momsgruppe, der er etableret på grundlag af dette direktivs artikel 11, i denne medlemsstat.

Domstolen behandlede først spørgsmålet om momspålæggelse af ydelser, som leveres af et hovedforretningssted til dets filial, i en situation som den, der er beskrevet ovenfor. I denne forbindelse fremhævede Domstolen, at selv om den i hovedsagen omhandlede filial var afhængig af hovedetableringen, og således ikke selv kan kvalificeres som en afgiftspligtig person i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 9 i direktiv 2006/112, står det alligevel fast, at den var medlem af en momsgruppe og dannede følgelig én afgiftspligtig person, ikke med hovedetableringen, men med de øvrige medlemmer af denne gruppe. Domstolen konkluderede på grundlag heraf, at leveringen af disse ydelser er afgiftspligtige i henhold til artikel 2, stk. 1, litra c), i direktiv 2006/112, for så vidt som ydelser leveret mod vederlag af hovedetableringen til denne filial i momsmæssig henseende skal anses for at være leveret til momsgruppen. Domstolen fastslog herefter, at i en sådan situation skal artikel 56, 193 og 196, i direktiv 2006/112 fortolkes således, at momsgruppen som modtager af de i dette direktivs artikel 56 omhandlede tjenesteydelser, er pligtig at betale den skyldige moms. Direktivets artikel 196 fastsætter nemlig, at som en undtagelse til den generelle regel i momsdirektivets artikel 193, hvorefter momsen i en medlemsstat påhviler den afgiftspligtige person, som foretager en afgiftspligtig levering af ydelser, bestemmer samme direktivs artikel 196, at momsen påhviler den afgiftspligtige kunde til disse ydelser, hvis de i artikel 56 omhandlede ydelser leveres af en afgiftspligtig person, der ikke er etableret i denne medlemsstat.

⁹⁸ Rådets sjette direktiv 77/388/EØF af 17.5.1977 om harmonisering af medlemsstaternes lovgivning om omsætningsafgifter – Det fælles merværdiafgiftssystem: ensartet beregningsgrundlag (EFT L 145, s. 1).

⁹⁹ Rådets direktiv 2006/112/EF af 28.11.2006 om det fælles merværdiafgiftssystem (EUT L 347, s. 1).

XIII. Tilnærmelse af lovgivningerne

1. Intellectuel ejendomsret

På området for intellektuel ejendomsret er der fem afgørelser, der fortjener særlig opmærksomhed. Den første vedrører patent på bioteknologiske opfindelser, de tre efterfølgende vedrører ophavsret og beslægtede rettigheder, og den femte vedrører tredimensionale varemærker.

I dom *International Stem Cell Corporation* (C-364/13, EU:C:2014:2451), afsagt 18. december 2014, fortolkede Domstolens Store Afdeling artikel 6, stk. 2, litra c), i direktiv 98/44 om retlig beskyttelse af bioteknologiske opfindelser ¹⁰⁰, hvorefter *der ikke kan meddeles patent på fremgangsmåder til ændring af menneskets kønscellers genetiske identitet*, da deres udnyttelse til sådanne formål strider mod offentlig orden eller sædelighed.

I den forbindelse fastslog Domstolen bl.a., at en ubefrugtet menneskelig ægcelle, der er stimuleret til deling og videreudvikling gennem partenogenese, ikke udgør et »menneskeligt embryo« i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i den nævnte artikel 6, stk. 2, litra c), hvis den i lyset af den aktuelle videnskabelige viden ikke som sådan har en iboende evne til at udvikle sig til et menneske.

Som begrundelse for denne konklusion bemærkede Domstolen for det første, at begrebet »menneskeligt embryo« skal forstås bredt, eftersom EU-lovgiver har ønsket at udelukke enhver mulighed for patenterbarhed, idet sikringen af menneskets værdighed ville kunne påvirkes heraf ¹⁰¹. Således må en sådan klassifikation navnlig omfatte en ubefrugtet menneskelig ægcelle, hvori er transplanteret en moden menneskelig cellekerne, og en ubefrugtet menneskelig ægcelle, som er blevet stimuleret til at dele og videreudvikle sig ved partenogenese, for så vidt som disse organismer – grundet den teknik, der anvendes for at udvinde dem – kan udløse en proces for udvikling af et menneske som det embryo, der skabes ved befrugtningen af en ægcelle.

I overensstemmelse med disse fortolkningskriterier fastslog Domstolen på baggrund af visse faktiske oplysninger, som den forelæggende ret havde gjort opmærksom på, at den nævnte udelukkelse fra patentering ikke finder anvendelse på parthenoter, som ikke har en iboende evne til at udvikle sig til et menneske.

For så vidt angår ophavsret og beslægtede rettigheder, gav dom *Nintendo m.fl.* (C-355/12, EU:C:2014:25), afsagt den 23. januar 2014, Domstolen lejlighed til, at *præcisere rækkevidden af den retlige beskyttelse, som en indehaver af ophavsrettigheder kan påberåbe sig i henhold til direktiv 2001/29 om ophavsret og beslægtede rettigheder* ¹⁰² med henblik på at bekæmpe omgåelse af tekniske foranstaltninger, som skal beskytte dennes spilkonsoller mod at blive anvendt til ulovlige kopier af programmer tilsigtet disse konsoller.

Domstolen bemærkede indledningsvis, at videospil er sammensat materiale, der ikke blot indeholder et computerprogram, men også bestanddele i form af billeder og lyd, der, selv om de er indkodet på programmeringssproget, har en egen kreativ værdi. Originale edb-programmer er således ophavsretligt beskyttede som ophavsmandens egen intellektuelle frembringelse, som fastsat i direktivet. Ifølge Domstolen henhører tekniske foranstaltninger, der på én gang er inkorporeret

¹⁰⁰ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 98/44/EF af 6.7.1998 om retlig beskyttelse af bioteknologiske opfindelser (EFT L 213, s. 13).

¹⁰¹ Domstolens dom af 18.10.2014, *Brüstle* (C-34/10, EU:C:2011:669).

¹⁰² Nævnt ovenfor i fodnote 26.

i videospillenes fysiske medier og i konsollerne, og som indebærer en interaktion mellem dem, under begrebet »effektive tekniske foranstaltninger« i den forstand, hvori dette udtryk er anvendt i direktiv 2001/29, hvorefter de er beskyttet, hvis deres formål er at forhindre eller begrænse handlinger, der krænker indehaverens rettigheder. En sådan retlig beskyttelse bør overholde proportionalitetsprincippet uden at udgøre en hindring for sådanne foranstaltninger eller aktiviteter, der har andre formål eller anvendelser af væsentlig kommerciel betydning end omgåelse af tekniske beskyttelsesforanstaltninger til ulovlige formål. I et tilfælde som det omhandlede, må vurderingen af rækkevidden af den omhandlede retlige beskyttelse ikke foretages i forhold til den af indehaveren af ophavsretten påtænkte bestemte brug af konsollerne, men skal tage hensyn til de kriterier, som er fastsat i artikel 6, stk. 2, i direktiv 2001/29, for så vidt angår anordninger, produkter eller komponenter, der kan omgå beskyttelsen af effektive tekniske foranstaltninger.

Dom *UPC Telekabel Wien* (C-314/12, EU:C:2014:192), afsagt den 27. marts 2014, gav Domstolen lejlighed til at træffe afgørelse om *de beføjelser, som tilkommer indehavere af ophavsrettigheder med hensyn til beskyttelse af grundlæggende rettigheder*. Dommen omhandlede to filmproduktionselskaber, som var indehavere af rettighederne til film, som var blevet stillet til rådighed for almenheden på et websted gennem en internetudbyder i Østrig. En østrigsk domstol havde nedlagt forbud mod, at denne udbyder gav adgang til webstedet for så vidt som udbyderen stillede film, hvorover de nævnte virksomheder havde en beslægtet ophavsrettighed, til rådighed for almenheden uden deres samtykke.

I den forbindelse bemærkede Domstolen, at en internetudbyder, som giver sine kunder adgang til beskyttede frembringelser, som er blevet stillet til rådighed for almenheden på internettet af en tredjemand, er en mellemand, hvis tjenester anvendes til at krænke ophavsrettigheder eller beslægtede rettigheder i henhold til artikel 8, stk. 3, i direktiv 2001/29. En sådan konklusion støttes af det formål, der forfølges med direktivet. Såfremt man udelukkede internetudbydere fra anvendelsesområdet for artikel 8, stk. 3, i direktiv 2001/29, ville man i væsentligt omfang nedsætte den beskyttelse af rettighedshaverne, der tilsigtes med dette direktiv. Stillet over for spørgsmålet om grundlæggende rettigheder set i forhold til muligheden for at gennemføre et forbud, som ikke præciserer de foranstaltninger, som internetudbyderen skal tage, og dennes mulighed for at undgå straf for overtrædelse af forbuddet ved at godtgøre, at han har truffet alle rimelige foranstaltninger, udtalte Domstolen, at de pågældende grundlæggende rettigheder, dvs. friheden til at oprette og drive egen virksomhed og informationsfriheden, ikke er til hinder for et sådant forbud, forudsat at to betingelser er opfyldt. For det første må de foranstaltninger, som internetudbyderen skal træffe, ikke unødigt fratage internetbrugerne muligheden for at få retmæssig adgang til den foreliggende information. For det andet skal disse foranstaltninger have den virkning, at de uberettigede benyttelser af de beskyttede frembringelser hindres eller i det mindste gøres vanskelige at gennemføre, og at internetbrugere i høj grad afholdes fra at benytte sig af de frembringelser, der er stillet til deres rådighed under tilsidesættelse af den intellektuelle ejendomsrettighed.

Stadig for så vidt angår ophavsretten og dermed beslægtede rettigheder, præciserede Domstolens Store Afdeling ved en afgørelse truffet den 3. september 2014 i dom *Deckmyn og Vrijheidsfonds* (C-201/13, EU:C:2014:2132), *omfanget af begrebet »parodi« som en undtagelse fra retten til reproduktion, retten til overføring af værker til almenheden og retten til tilrådgødsstilling for almenheden af andre frembringelser i henhold til artikel 5, stk. 3, litra k) i direktiv 2001/29*.

Domstolen fastslog først, at begrebet »parodi« skal anses for at være et selvstændigt EU-retligt begreb. Da begrebet parodi imidlertid ikke er defineret i direktiv 2001/29, bør fastlæggelsen af betydningen og rækkevidden af dette udtryk ske efter dets sædvanlige betydning i almindelig sprogbrug, idet der skal tages hensyn til den kontekst, hvori det anvendes, og de mål, der forfølges med den lovgivning, som det udgør en del af. Dernæst påpegede Domstolen, at en parodi som

væsentligste kendetegn dels skal vække forestilling om et eksisterende værk, samtidig med at den skal udvise synlige forskelle i forhold til dette, dels skal være et udtryk for humor eller en latterliggørelse. Begrebet parodi er ikke underlagt betingelser om, at en parodi skal have sin egen originale karakter ud over, at det skal præsentere synlige forskelle i forhold til det parodierede originalværk, med rimelighed skal kunne tilskrives en anden person end ophavsmanden til selve originalværket, skal ramme selve originalværket eller skal angive kilden til det parodierede værk. Anvendelsen i en konkret situation af undtagelsen for parodi som omhandlet i artikel 5, stk. 3, litra k), i direktiv 2001/29 skal dog respektere en rimelig balance mellem dels interesserne og rettighederne for indehavere af de rettigheder, der er beskyttet ved direktivet, dels ytringsfriheden for brugeren af et beskyttet værk, der påberåber sig undtagelsen for parodi.

Endelig for så vidt angår varemærker gav dom *Apple* (C-421/13, EU:C:2014:2070), afsagt den 10. juli 2014, Domstolen anledning til at undersøge *muligheden for registrering af et tredimensionalt varemærke, der bestod af en gengivelse ved en flerfarvet arkitektonisk afbildning af et salgssted uden oplysning om hverken størrelse eller proportioner, for de tjenesteydelser, der sælges der*.

Med henblik på at vurdere, hvorvidt det omhandlede tegn kunne registreres, henviste Domstolen for det første til betingelserne for registrering af et varemærke i overensstemmelse med bestemmelserne i direktiv 2008/95¹⁰³. Ifølge Domstolen kunne en gengivelse som den i hovedsagen omhandlede, der visualiserer indretningen af et salgssted ved en sammenhængende helhed af linjer, omrids og former, udgøre et varemærke på betingelse af, at det er egnet til at adskille en virksomheds varer eller tjenesteydelser fra andre virksomheders. Den omstændighed, at et tegn generelt kan udgøre et varemærke, indebærer imidlertid ikke, at tegnet nødvendigvis har det fornødne særpræg som omhandlet i direktivet. Dette fornødne særpræg skal i praksis bedømmes i forhold til dels de omhandlede varer eller tjenesteydelser, dels den opfattelse, som den relevante kundekreds har af varemærket. Domstolen præciserede i øvrigt, at hvis ingen af de i direktiv 2008/95 nævnte registreringshindringer er til hinder herfor, kan et tegn, der gengiver indretningen af en producents ledende forretninger gyldigt registreres – ikke alene for disse varer, men også for tjenesteydelser, hvis disse ydelser ikke indgår som en integrerende del af salget af de pågældende varer. Gengivelsen af indretningen af et salgssted ved en enkel afbildning uden oplysning om størrelse eller proportioner kan derfor registreres som varemærke for tjenesteydelser, som, selv om de vedrører disse varer, ikke indgår som en integrerende del af salget af disse, på betingelse af, at denne gengivelse er egnet til at adskille registreringsansøgerens tjenesteydelser fra andre virksomheders, og at ingen registreringshindringer er til hinder herfor.

2. Beskyttelse af personoplysninger

For så vidt angår beskyttelse af personoplysninger har Domstolen afsagt tre domme, som skal fremhæves. To af dem omhandler de forpligtelser, der påhviler virksomheder, som leverer henholdsvis kommunikationstjenester, og virksomheder, der driver en internetsøgemaskine. Den tredje dom vedrører selvbestemmelse hos de nationale tilsynsmyndigheder for beskyttelse af oplysninger.

Dom *Digital Rights Ireland m.fl.* (C-293/12 og C-594/12, EU:C:2014:238), afsagt af Domstolens Store Afdeling den 8. april 2014, udsprang af *en anmodning om en bedømmelse af gyldigheden af direktiv 2006/24 om lagring af data for så vidt angår grundlæggende rettigheder til respekt for privatlivets*

¹⁰³ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2008/95/EF af 22.10.2008 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om varemærker (kodificeret udgave) (EUT L 299, s. 25, berigtiget i EUT 2009, L 11, s. 86).

*fred og til beskyttelse af personoplysninger*¹⁰⁴. Anmodningen vedrørte spørgsmålet om, hvorvidt forpligtelsen, der i medfør af dette direktiv påhviler udbydere af offentligt tilgængelige elektroniske kommunikationstjenester eller af et offentligt kommunikationsnet, til at lagre data vedrørende en persons privatliv og dennes kommunikation i et nærmere bestemt tidsrum og til at give kompetente nationale myndigheder adgang dertil, udgør en ubegrundet indgriben i de nævnte grundlæggende rettigheder.

Domstolen fastslog først, at ved at pålægge udbyderne disse forpligtelser udgjorde bestemmelserne i direktiv 2006/24 et særligt alvorligt indgreb i den grundlæggende ret til respekt for privatlivet og til beskyttelse af personoplysninger som omhandlet i henholdsvis artikel 7 og 8 i chartret om grundlæggende rettigheder. I overensstemmelse med charterets artikel 52, stk. 1, fastslog Domstolen derefter, at dette indgreb kan begrundes med henvisning til et mål af almen interesse, såsom organiseret kriminalitet.

Domstolen erklærede imidlertid direktivet ugyldigt, idet den henviste til, at direktivet indebar et indgreb i de nævnte grundlæggende rettigheder, som er meget vidtrækkende og af særlig alvorlig karakter uden at være præcist afgrænset af bestemmelser, der gør det muligt at sikre, at det faktisk er begrænset til det strengt nødvendige.

Til støtte for denne konklusion, bemærkede Domstolen for det første, at direktiv 2006/24 generelt omfatter alle personer og alle elektroniske kommunikationsmidler og samtlige trafikdata uden nogen form for differentiering, begrænsning eller undtagelse under hensyn til målet om at bekæmpe grov kriminalitet. Hvad for det andet angår de kompetente nationale myndigheders adgang til dataene og den efterfølgende anvendelse heraf indeholder dette direktiv hverken objektive kriterier, som garanterer, at dataene kun anvendes udelukkende med henblik på at forebygge, opdagelse eller strafforfølge overtrædelser, som kan anses for tilstrækkeligt alvorlige til at begrunde et sådant indgreb, eller materielle og procesuelle betingelser for en sådan adgang eller en sådan anvendelse. For det tredje med hensyn til varigheden af datalagringen foreskriver direktivet en varighed af mindst 6 måneder uden på nogen måde at foretage en sontring mellem de kategorier af data afhængigt af berørte personer eller den eventuelle relevans af data i forhold til det mål som forfølges.

For så vidt angår kravene, som følger af artikel 8, stk. 3, i chartret om grundlæggende rettigheder, fastslog Domstolen i øvrigt, at direktiv 2006/24 ikke indeholder tilstrækkelige garantier, der gør det muligt at sikre en effektiv beskyttelse af oplysninger mod risikoen for misbrug og mod ulovlig adgang til og anvendelse af oplysninger, og at dette direktiv heller ikke foreskriver, at data lagres på EU's område. Direktivet sikrer således ikke fuldt ud, at overholdelsen af krav vedrørende beskyttelse og sikkerhed kontrolleres af en uafhængig myndighed, således som det udtrykkeligt kræves i den nævnte artikel 8.

Derudover skal der henvises til dom *Google Spain og Google* (C-131/12, EU:C:2014:317), afsagt den 13. maj 2014, hvori Domstolens Store Afdeling blev anmodet om at *fortolke betingelserne for anvendelsen af direktiv 95/46 om beskyttelse af personoplysninger i forbindelse med en søgemaskines aktivitet*¹⁰⁵.

¹⁰⁴ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/24/EF af 15.3.2006 om lagring af data genereret eller behandlet i forbindelse med tilvejebringelse af offentligt tilgængelige elektroniske kommunikationstjenester eller elektroniske kommunikationsnet og om ændring af direktiv 2002/58/EF (EUT L 105, p. 54).

¹⁰⁵ Europa-Parlamentet og Rådets direktiv 95/46/EF af 24.10.1995 om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger og om fri udveksling af sådanne oplysninger (EFT L 281, s. 31).

Domstolen fastslog for det første, at en søgemaskineudbyder, idet den automatisk, konstant og systematisk søger efter oplysninger, der offentliggøres på internettet, udfører aktiviteter, der skal kvalificeres som »behandling af personoplysninger« som omhandlet i direktiv 95/46, når oplysningerne indeholder personoplysninger. Ifølge Domstolen er denne udbyder »registeransvarlig« for den nævnte behandling i henhold til direktivets artikel 2, litra d), da det er udbyderen, som fastsætter formålene og hjælpemidlerne. Udbyderens behandling af disse oplysninger adskiller sig fra og er mere omfattende end den behandling, som allerede er foretaget af websideudgiverne, hvis behandling består i at lægge oplysninger ud på en internetside.

Domstolen præciserede i denne sammenhæng, at en søgemaskineudbyders behandling af personoplysninger i væsentlig grad kan påvirke de grundlæggende rettigheder til privatlivets fred og beskyttelse af personoplysninger, idet denne behandling gør det muligt for enhver internetbruger med resultatlisten at få en struktureret oversigt over de oplysninger vedrørende denne person, der kan findes på internettet, som potentielt kan vedrøre flere forskellige aspekter af denne persons privatliv, og som uden denne søgemaskine ikke (eller kun med stort besvær), ville kunne sammenkædes, og således fastlægge en mere eller mindre detaljeret profil af personen. Henset til, at dette indgreb potentielt kan være alvorligt, kan dette ikke berettiges alene ved søgemaskineudbyderens økonomiske interesse.

For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt direktiv 95/46 skal fortolkes således, at det gør det muligt for den berørte person at kræve, at links til websider fjernes fra resultatlisten med den begrundelse, at personen ønsker, at oplysningerne om personen, som fremgår af resultatlisten, »glemmes« efter en vis tid, bemærkede Domstolen, at såfremt det efter en anmodning fra den berørte person konstateres, at inklusionen af sådanne links på listen, på nuværende tidspunkt er uforenelig med det nævnte direktiv, skal de omhandlede oplysninger og links på nævnte resultatliste slettes. Da denne person, henset til artikel 7 og 8 i charteret om grundlæggende rettigheder, kan anmode om, at den pågældende oplysning ikke længere stilles til rådighed for den brede offentlighed ved sin inklusion på en sådan resultatliste, går disse rettigheder i princippet forud for ikke blot søgemaskineudbyderens økonomiske interesse, men også for offentlighedens interesse i at finde nævnte oplysning ved en søgning på denne persons navn. Dette er ikke kun tilfældet, såfremt det af særlige grunde, såsom den rolle, som nævnte person har i det offentlige liv, fremgår, at indgrebet i personens grundlæggende rettigheder er begrundet i offentlighedens vægtige interesse i at have adgang til den pågældende oplysning via inklusionen på resultatlisten.

Den 8. april 2014 afsagde Domstolens Store Afdeling dom *Commission/Hongrie* (C-288/12, EU:C:2014:237), i en *traktatbrudssag om ophør før tid af mandatet for den ungarske nationale tilsynsmyndighed for beskyttelse af personoplysninger, og dermed om forlignelserne, som påhviler medlemsstaterne i henhold til direktiv 95/46 om beskyttelse af personoplysninger*¹⁰⁶.

I den henseende bemærkede Domstolen, at i henhold til artikel 28, stk. 1, andet afsnit, i direktiv 95/46, skal de tilsynsmyndigheder, der er oprettet i medlemsstaterne, være uafhængige, således at de har mulighed for at udøve deres funktioner uden at være underlagt ydre påvirkning. Denne uafhængighed udelukker bl.a. ethvert påbud og enhver anden ydre påvirkning – uanset formen og hvad enten denne er direkte eller indirekte – der kan påvirke deres afgørelser, og som således kan skabe tvivl om udførelsen af de nævnte myndigheders opgave, der består i at skabe en ligevægt mellem beskyttelsen af retten til privatlivets fred og den frie udveksling af personoplysninger. I denne sammenhæng er den blotte risiko for, at det statslige tilsyn kan påvirke tilsynsmyndighedernes beslutninger politisk, tilstrækkelig til at hindre, at sidstnævnte kan udføre deres opgaver

¹⁰⁶ Nævnt ovenfor i fodnote 105.

uafhængigt. Hvis en medlemsstat kunne bringe en tilsynsmyndigheds mandat til ophør før det oprindeligt fastsatte udløb, uden at de regler og garantier, der er blevet opstillet med henblik herpå ved den gældende lovgivning, overholdes, ville truslen om et sådant ophør før tid, som en sådan myndighed ville blive udsat for i den periode, hvori den udøver sit mandat, kunne føre til en form for lydighed fra dennes side i forhold til den politiske magt, der er uforenelig med det nævnte krav om uafhængighed. Dette krav om uafhængighed skal derfor nødvendigvis fortolkes således, at det omfatter forpligtelsen til at respektere tilsynsmyndighedernes mandats varighed indtil dets udløb og til kun at lade dette mandat ophøre før tid i overensstemmelse med den gældende lovgivnings regler og garantier. Domstolen konkluderede, at Ungarn havde tilsidesat sine forpligtelser i henhold til direktiv 95/46, idet Ungarn havde bragt mandatet for tilsynsmyndigheden til ophør før tid.

XIV. Socialpolitik

Der skal nævnes tre domme på området for socialpolitik. Den første vedrører forbuddet mod forskelsbehandling på grund af alder, og de to øvrige vedrører sociale mødre, som blev nægtet retten til orlov med løn for at tage sig af sit barn.

1. Ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv

I dom *Schmitzer* (C-530/13, EU:C:2014:2359), afsagt den 11. november 2014, skulle Domstolens Store Afdeling tage stilling til *en lovgivningsmæssig reform vedtaget i Østrig som følge af dom Hütter*¹⁰⁷, der havde til formål at bringe en forskelsbehandling af tjenestemænd på grund af alder til ophør. I den sidstnævnte dom fastslog Domstolen, at direktiv 2000/78 om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv¹⁰⁸ var til hinder for en østrigsk lovgivning, som udelukkede, at der ved fastsættelsen af det løntrin, som kontraktansatte indplaceres på ved ansættelse i den offentlige forvaltning, medregnes beskæftigelsesperioder, som er tilbagelagt inden det fyldte 18. år. Den nye nationale lovgivning tog hensyn til uddannelses- og tjenesteperioder fra før det fyldte 18. år, men indførte samtidig i forhold til de tjenestemænd, der var berørt af denne forskelsbehandling, en forlængelse på tre år af den periode, der er nødvendig for at avancere fra første til andet løntrin i hver stillingskategori og i hver lønklasse. I det omfang denne forlængelse kun fandt anvendelse på tjenestemænd, der havde tilbagelagt uddannelses- eller tjenesteperioder inden det fyldte 18. år, indebar den nye lovgivning ifølge Domstolen en forskelsbehandling baseret på et alderskriterium som omhandlet i direktivets artikel 2, stk. 2, litra a).

For så vidt angår begrundelsen for denne forskelsbehandling, bemærkede Domstolen, at selv om budgetmæssige overvejelser kan ligge til grund for en medlemsstats socialpolitik, kan sådanne overvejelser ikke i sig selv udgøre et legitimt formål. Overholdelsen af erhvervede rettigheder og beskyttelsen af den berettigede forventning for de tjenestemænd, der favoriseres ved den tidligere ordning, udgør derimod lovlige beskæftigelses- og arbejdsmarkedspolitiske mål, der i en overgangsperiode kan begrunde opretholdelsen af den hidtidige løn og følgelig den ordning, der indebærer forskelsbehandling på grund af alder. Domstolen anerkendte, at en lovgivning, som den i hovedsagen omhandlede, gør det muligt at opnå disse formål i det omfang, hvor de nævnte tjenestemænd ikke underlægges en tilbagevirkende forlængelse af oprykningsfristen. Disse formål kan imidlertid ikke begrunde en foranstaltning, der definitivt, om end kun for visse personer,

¹⁰⁷ Domstolens dom af 18.6.2009, *Hütter* (C-88/08, EU:C2009:381).

¹⁰⁸ Rådets direktiv 2000/78/EF af 27.11.2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv (EFT L 303, s. 16).

opretholder den forskelsbehandling på grund af alder, som reformen af en diskriminerende ordning har til formål at fjerne. Domstolen fastlog således, at artikel 2, stk. 1 og 2, litra a), og artikel 6, stk. 1, i direktiv 2000/78 ligeledes er til hinder for en sådan national lovgivning.

2. Ret til barselsorlov

Den 18. marts 2014 tog Domstolens Store Afdeling i dommene *D.* (C-167/12, EU:C:2014:169) og *Z.* (C-363/12, EU:C:2014:159) stilling til, om *afslaget på orlov med løn for en social mor til et barn, som hun har fået via en surrogataftale, er i strid med direktiv 92/85¹⁰⁹ eller udgør forskelsbehandling på grund af køn eller handicap i strid med direktiv 2006/54¹¹⁰ og direktiv 2000/78¹¹¹*. De to sagsøgere i hovedsagerne havde gjort brug af rugemødre for at få et barn, og havde fået afslag på deres anmodning om orlov med løn, idet de aldrig har været gravide, og idet deres børn ikke er adopterede.

For så vidt angår direktiv 92/85, bemærkede Domstolen for det første, at medlemsstaterne ikke er forpligtet til at give barselsorlov på grundlag af det nævnte direktiv til en arbejdstager i dennes egenskab af social mor til et barn, som hun har fået via en surrogataftale, selv ikke når hun kan amme barnet efter fødslen, eller når hun faktisk ammer barnet. Barselsorloven som fastsat i direktivets artikel 8 har til formål at beskytte barnets mors helbred i den særligt sårbare situation, hun befinder sig i som følge af sin graviditet. Domstolen anlagde det synspunkt, at selv om barselsorloven også har til hensigt at sikre beskyttelsen af det særlige forhold mellem moren og hendes barn, vedrører dette formål kun perioden efter graviditeten og fødslen. Det følger heraf, at en tildeling af en barselsorlov forudsætter, at arbejdstageren, som har ret til orloven, har været gravid og har født barnet. Ifølge Domstolen er direktivet dog ikke til hinder for, at medlemsstaterne kan fastsætte bestemmelser, der er gunstigere med hensyn til beskyttelsen af sikkerheden og sundheden for den sociale mor ved at give denne ret til barselsorlov.

Hvad angår direktiv 2006/54, fastslog Domstolen, at det ikke udgør en direkte eller indirekte forskelsbehandling på grund af køn, når en arbejdsgiver afslår at give en social mor til et barn, som hun har fået via en surrogataftale, barselsorlov. Navnlig for så vidt angår den påståede indirekte forskelsbehandling fastslog Domstolen, at en sådan forskelsbehandling dels ikke foreligger, når ingen oplysninger giver grundlag for at fastslå, at afslaget på den pågældende orlov særligt behandler kvindelige arbejdstagere ringere i forhold til mandlige arbejdstagere. Dels kan en social mor pr. definition ikke blive behandlet ringere i forbindelse med sin graviditet, eftersom hun ikke har været gravid med dette barn. For så vidt angår tildeling af adoptionsorlov fastslog Domstolen, at selv om en sådan orlov ikke er omfattet af direktiv 2006/54 bevarer medlemsstaterne stadig retten til at give eller afslå en sådan orlov.

I dom *Z.*, var den sociale mor ikke i stand til at bære et barn, hvorfor hun måtte gøre brug af en rugemor. For så vidt angår direktiv 2000/78 fastslog Domstolen, at et afslag på at give orlov med løn svarende til barselsorlov eller adoptionsorlov ikke udgør forskelsbehandling på grund af handicap. Under henvisning til begrebet handicap som defineret i dette direktiv, bemærkede Domstolen, at den omstændighed, at den sociale mor ikke kan få et barn på traditionel vis, imidlertid principielt ikke i sig selv udgør en hindring for, at hun kan få adgang til beskæftigelse, til at udøve den

¹⁰⁹ Rådets direktiv 92/85/EØF af 19.10.1992 om iværksættelse af foranstaltninger til forbedring af sikkerheden og sundheden under arbejdet for arbejdstagere, som er gravide, som lige har født, eller som ammer (tiende særdirrektiv i henhold til artikel 16, stk. 1, i direktiv 89/391/EØF) (EFT L 348, s. 1).

¹¹⁰ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/54/EF af 5.7.2006 om gennemførelse af princippet om lige muligheder for og ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med beskæftigelse og erhverv (EUT L 204, s. 23).

¹¹¹ Nævnt ovenfor i fodnote 108.

eller have fremgang i den. Da den forelæggende rets spørgsmål drejer sig om De Forenede Nationers konvention om handicappedes rettigheder ¹¹², fastslog Domstolen, at gyldigheden af direktiv 2000/78 ikke kan vurderes i lyset af denne konvention, som har karakter af et program og ikke har direkte virkning. Det nævnte direktiv skal imidlertid så vidt muligt fortolkes i overensstemmelse med konventionen.

XV. Miljø

Domstolens Store Afdeling tog den 1. juli 2014 i dom *Ålands Vindkraft* (C-573/12, EU:C:2014:2037) stilling til *fortolkningen af artikel 34 TEUF og direktiv 2009/28 om fremme af anvendelsen af energi fra vedvarende energikilder* ¹¹³ og fastslog, at i henhold til artikel 2, andet afsnit, litra k), og artikel 3, stk. 3, i dette direktiv, er de medlemsstater, som støtter producenter, som fremstiller energi af vedvarende energikilder, ikke forpligtet til at indføre finansielle støtteforanstaltninger til brug for grøn energi, der er produceret i en anden medlemsstat.

I henhold til den i hovedsagen omhandlede svenske støtteordning, tildeles der omsættelige certifikater ¹¹⁴ til producenter af grøn elektricitet, der er produceret på denne medlemsstats område, og el-leverandører og visse aftagere af elektricitet underlægges en forpligtelse til at købe og årligt at tilbagegive et vist antal certifikater til den kompetente myndighed svarende til en andel af deres samlede elsalg eller -forbrug. Idet de svenske myndigheder gav sagsøgeren afslag på tildeling af disse certifikater til selskabets vindmøllepark beliggende i Finland med den begrundelse, at kun operatører af produktionsanlæg i Sverige kan tildeles sådanne certifikater, anlagde denne sag til prøvelse af dette afslag.

Domstolen fastslog for det første, dels at den omhandlede støtteordning har de særlige karakteristika, som kendetegner de støtteordninger, som er fastsat og tilladt ved bestemmelserne i direktiv 2009/28, dels at EU-lovgiver ikke har villet pålægge medlemsstaterne at udvide ordningen til at omfatte grøn elektricitet, der er produceret i en anden medlemsstat. Ikke desto mindre fastslog Domstolen, at en sådan lovgivning, i det mindste indirekte og potentielt, kan forhindre import af elektricitet, navnlig grøn, fra andre medlemsstater. En sådan ordning udgør følgelig en foranstaltning med tilsvarende virkning som kvantitative restriktioner for import, der i princippet er uforenelig med forpligtelserne i henhold til artikel 34 TEUF, medmindre denne lovgivning kan begrundes objektivt. I den henseende fastslog Domstolen, at da EU-retten ikke indeholder en harmonisering af de nationale støtteordninger for grøn elektricitet, er det i princippet tilladt for medlemsstaterne at begrænse sådanne ordninger til grøn elektricitet, der er produceret på deres område, i det omfang ordningerne har til formål på lang sigt at fremme investeringer i nye anlæg ved at give producenterne visse garantier med hensyn til den fremtidige afsætning af deres produktion af grøn elektricitet.

¹¹² Nævnt ovenfor i fodnote 86.

¹¹³ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/28/EF af 23.4.2009 om fremme af anvendelsen af energi fra vedvarende energikilder og om ændring og senere ophævelse af direktiv 2001/77/EF og 2003/30/EF (EUT L 140, s. 16).

¹¹⁴ Der er tale om en støtteordning, som pålægger el-leverandører og visse el-forbrugere en forpligtelse til at lade en bestemt andel af deres forbrug stamme fra grøn elektricitet.

C – Domstolens medlemmer

(Sammensætning efter rangfølge pr. 9.10.2014)

Første række, fra venstre mod højre:

Afdelingsformændene L. Bay Larsen og R. Silva de Lapuerta, Domstolens vicepræsident K. Lenaerts, Domstolens præsident, V. Skouris, afdelingsformændene A. Tizzano, M. Ilešič og T.von.Danwitz.

Anden række, fra venstre mod højre:

Afdelingsformændene K. Jürimäe; C. Vajda og A. Ó Caoimh, førstegeneraladvokat M. Wathelet, afdelingsformændene J.-C. Bonichot og S. Rodin, dommer A. Rosas.

Tredje række, fra venstre mod højre:

Generaladvokaterne Y. Bot og E. Sharpston, dommerne J. Malenovský og E. Juhász, generaladvokat J. Kokott, dommer A. Borg Barthet, generaladvokat P. Mengozzi og dommer E. Levits.

Fjerde række, fra venstre mod højre:

Dommer A. Prechal, generaladvokat N. Jääskinen, dommerne. D. Šváby, C. Toader, A. Arabadjiev, M. Safjan og M. Berger, generaladvokat P.Cruz Villalón.

Fjerde række, fra venstre mod højre:

Generaladvokaterne M. Szpunar og N. Wahl, dommerne C.G. Fernlund, E. Jarašiūnas, J.L. da Cruz Vilaça, F. Biltgen og M.C.Lycourgos, justitssekretær A. Calot Escobar.

1. Domstolens medlemmer

(efter tiltrædelsestidspunkt)

Vassilios Skouris

Født i 1948; juridisk eksamen fra det frie universitet i Berlin (1970); dr.jur. i forfatningsret og forvaltningsret ved Hamburgs universitet (1973); lektor ved Hamburgs universitet (1972-1977); professor i offentlig ret ved Bielefeld universitet (1978); professor i offentlig ret ved Thessalonikis universitet (1982); indenrigsminister (i 1989 og i 1996); medlem af bestyrelsen for Kretas universitet (1983-1987); direktør for Center for International Økonomisk og Europæisk Ret, Thessaloniki (1997-2005); formand for Græsk Selskab for Europæisk Ret (1992-1994); medlem af det græske forskningsråd (1993-1995); medlem af det øverste udvalg for udvælgelse af græske tjenestemænd (1994-1996); medlem af det videnskabelige råd ved akademiet for europæisk ret i Trier (fra 1995); medlem af bestyrelsen for den græske nationale dommerskole (1995-1996); medlem af udenrigsministeriets videnskabelige råd (1997-1998); formand for det græske økonomiske og sociale råd i 1998; dommer ved Domstolen siden den 8. juni 1999; Domstolens præsident siden den 7. oktober 2003.

Koen Lenaerts

Født i 1954; cand.jur. og dr.jur. (Katholieke Universiteit Leuven); Master of Laws og Master in Public Administration (Harvard University); assistent (1979-1983), derefter professor i EU-ret ved Katholieke Universiteit Leuven (siden 1983); referendar ved Domstolen (1984-1985); lærer ved Europa-Kollegiet, Brugge (1984-1989); advokat i Bruxelles (1986-1989); gæsteprofessor ved Harvard Law School (1989); dommer ved Retten i Første Instans fra den 25. september 1989 til den 6. oktober 2003; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2003; Domstolens vicepræsident siden den 9. oktober 2012.

Antonio Tizzano

Født i 1940; professor i EU-ret ved universitetet La Sapienza i Rom; professor ved universiteterne »Istituto Orientale« (1969-1979) og »Federico II« i Napoli (1979-1992), ved universitetet i Catania (1969-1977) og ved universitetet i Mogadishu (1967-1972); advokat med møderet for den italienske kassationsret; juridisk konsulent ved Den Italienske Republiks Faste Repræsentation ved De Europæiske Fællesskaber (1984-1992); medlem af den italienske delegation ved forhandlingerne om Kongeriget Spaniens og Den Portugisiske Republiks tiltrædelse af De Europæiske Fællesskaber, om den europæiske fælles akt og om traktaten om Den Europæiske Union; forfatter af mange publikationer, herunder kommentarer til de europæiske traktater og værker om Den Europæiske Union; grundlægger af og siden 1996 direktør for tidsskriftet »Il Diritto dell'Unione Europea«; medlem af bestyrelsen eller redaktionskomitéen for flere juridiske tidsskrifter; rapportør ved mange internationale kongresser; konferencer og kurser ved flere internationale institutioner, herunder ved Hague Academy of International Law (1987), medlem af en uafhængig gruppe af eksperter, som blev udpeget til at undersøge Kommissionen for De Europæiske Fællesskabers finanser (1999); generaladvokat ved Domstolen fra den 7. oktober 2000 til den 3. maj 2006; dommer ved Domstolen siden den 4. maj 2006.

Allan Rosas

Født i 1948; juridisk kandidateksamen fra Turku universitet (Finland); underviser i retsvidenskab ved Turku universitet (1978-1981) og ved Åbo akademi (Turku/Åbo) (1981-1996); direktør for dettes institut for menneskerettigheder (1985-1995); forskellige ledende nationale og internationale universitetsstillinger; medlem af videnskabelige selskaber; samordning af flere nationale og internationale projekter og forskningsprogrammer, navnlig på følgende områder: fællesskabsret, international ret, menneskerettigheder og grundlæggende rettigheder, forfatningsret og komparativ offentlig ret; den finske regerings repræsentant som medlem af eller konsulent for finske delegationer ved forskellige internationale konferencer og møder; har virket som ekspert i finsk ret navnlig i juridiske udvalg under Finlands regering og parlament, samt ved De Forenede Nationer, Unesco, Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE) og Europarådet; siden 1995 ledende juridisk konsulent i Europa-Kommissionens Juridiske Tjeneste med ansvar for forbindelser udadtil; siden marts 2001 vicegeneraldirektør for Europa-Kommissionens Juridiske Tjeneste; dommer ved Domstolen siden den 17. januar 2002.

Rosario Silva de Lapuerta

Født i 1954; cand.jur. (Universidad Complutense de Madrid); abogado del Estado i Malaga; abogado del Estado i transport-, turist- og kommunikationsministeriets juridiske afdeling og derefter i udenrigsministeriets juridiske afdeling; abogado del Estado for statens juridiske tjeneste i relation til sager for EF-Domstolen og vicegeneraldirektør i Abogacías General del Estados afdeling for EF-ret og international ret (justitsministeriet); medlem af Kommissionens arbejdsgruppe vedrørende EF-domstolssystemets fremtid; chef for den spanske delegation i arbejdsgruppen »Formandskabets Venner« med henblik på reformen af EF-domstolssystemet i Nicetraktaten og formand for Rådets ad hoc-udvalg vedrørende »EF-Domstolen«; underviser i EF-ret på Escuela Diplomática i Madrid; medredaktør af tidsskriftet »Noticias de la Unión Europea«; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2003.

Juliane Kokott

Født i 1957; jurastudier (Bonns universitet og Genève's universitet); LL.M. (American University/Washington D.C.); dr.jur. (Heidelbergs universitet, 1985, Harvard University, 1990); gæsteprofessor ved University of California, Berkeley (1991); professor i tysk og international offentlig ret, international ret og EF-ret ved Augsburgs universitet (1992), Heidelbergs universitet (1993) og Düsseldorfs universitet (1994); stedfortrædende dommer for den tyske regering i den internationale mæglings- og voldgiftsdomstol under Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE); næstformand i Wissenschaftliche Beirat der Bundesregierung Globale Umweltveränderungen (WBGU, 1996); professor i international ret, international erhvervsret og EF-ret ved universitetet i St. Gallen (1999); leder af Institut for europæisk og international erhvervsret ved universitetet i St. Gallen (2000); stedfortrædende leder af programmet for specialisering i erhvervsret ved universitetet i St. Gallen (2001); generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2003.

Endre Juhász

Født i 1944; juridisk eksamen fra universitetet i Szeged, Ungarn (1967); ungarsk advokateksamen (1970); studier i komparativ ret ved universitetet i Strasbourg, Frankrig (1969, 1970, 1971 og 1972); embedsmand i det juridiske kontor i ministeriet for udenrigshandel (1966-1974); direktør for lovgivningsmæssige anliggender (1973-1974); første handelsattaché ved Ungarns ambassade i Bruxelles med ansvar for fællesskabsretlige anliggender (1974-1979); direktør i ministeriet for udenrigshandel (1979-1983); første handelsattaché, senere handelsråd, ved Ungarns ambassade i Washington D.C., De Forenede Stater (1983-1989); generaldirektør i handelsministeriet og ministeriet for udenrigshandel (1989-1991); Ungarns chefforhandler i forbindelse med den associeringsaftale, der blev indgået mellem Ungarn, De Europæiske Fællesskaber og medlemsstaterne (1990-1991); generalsekretær i ministeriet for internationale økonomiske relationer; direktør for kontoret for europæiske anliggender (1992); statssekretær, ministeriet for internationale økonomiske relationer (1993-1994); statssekretær, ministeriet for industri og handel, leder af kontoret for europæiske anliggender (1994); overordentlig og befuldmægtiget ambassadør, chef for Republikken Ungarns diplomatiske mission ved Den Europæiske Union (januar 1995 – maj 2003); chefforhandler i forbindelse med Republikken Ungarns tiltrædelse af Den Europæiske Union (juli 1998 – april 2003); minister uden portefølje for koordineringen af spørgsmål vedrørende europæisk integration (siden maj 2003); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

George Arestis

Født i 1945; juridisk eksamen fra universitetet i Athen (1968); MA i Comparative Politics and Government fra University of Kent, Canterbury (1970); advokat på Cypern (1972-1982); udnævnt til District Court Judge (1982); forfremmet til President District Court (1995); Administrative President District Court i Nicosia (1997-2003); dommer ved Cyperns Højesteret (2003); dommer ved Domstolen fra den 11. maj 2004 til den 8. oktober 2014.

Anthony Borg Barthet U.O.M.

Født i 1947; juridisk kandidateksamen ved det kongelige universitet på Malta i 1973; ansat i den maltesiske centraladministration som Notary to Government i 1975; rådgiver for Republikken Malta i 1978, første-rådgiver for Republikken Malta i 1979, assisterende Attorney General i 1988 og af Maltas præsident udnævnt til Attorney General i 1989; ekstern lektor i civilret ved universitetet på Malta (1985-1989), medlem af bestyrelsen for universitetet på Malta (1998-2004); medlem af kommissionen for justitsforvaltningen (1994-2004); medlem af Committee of Governors for Maltas voldgiftsdomstol (1998-2004); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Marko Ilešič

Født i 1947; dr.jur. (Ljubljana universitet); specialisering i komparativ ret (Strasbourg universitet og Coimbra universitet); juridisk kandidateksamen; professor i civilret, handelsret og international privatret; pro-dekan (1995-2001) og dekan (2001-2004) ved det juridiske fakultet ved universitetet i Ljubljana; forfatter af adskillige juridiske publikationer; retsformand og afdelingsformand ved arbejdsretten i Ljubljana (1975-1986); præsident for idrætsvoldgiftsdomstolen i Slovenien (1978-1986); præsident for børsens voldgiftsdomstol i Ljubljana; voldgiftsdommer ved Jugoslaviens handelskammer (indtil 1991), og ved Sloveniens handelskammer (siden 1991); voldgiftsdommer ved Det Internationale Handelskammer i Paris; dommer ved UEFA's appeludvalg og ved FIFA's appeludvalg; formand for sammenslutningen af slovenske juristforeninger (1993-2005); medlem af International Law Association, af Comité Maritime International og af flere andre selskaber inden for international ret; dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Jiří Malenovský

Født i 1950; juridisk kandidateksamen fra Karlova universitet i Prag (1975); assisterende professor (1974-1990); pro-dekan (1989-1991) og leder for afdelingen for international og europæisk ret (1990-1992) ved Masaryk universitet i Brno; dommer ved Tjekkoslaviets forfatningsdomstol (1992); ambassadør ved Europarådet (1993-1998); formand for komitéen af delegerede til Europarådet (1995); generaldirektør i udenrigsministeriet (1998-2000); formand for den tjekkiske og slovakiske afdeling af International Law Association (1999-2001); dommer ved forfatningsdomstolen (2000-2004); medlem af det lovgivende råd (1998-2000); medlem af den permanente voldgiftsdomstol i Haag (siden 2000); professor i international ret ved Masaryk universitet i Brno (2001); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Egils Levits

Født i 1955; juridisk og politologisk eksamen fra universitetet i Hamburg; videnskabelig medarbejder ved det juridiske fakultet ved universitetet i Kiel; rådgiver for det lettiske parlament i spørgsmål om international ret, statsforfatningsret og lovgivningsreformer; Republikken Letlands ambassadør i Tyskland og Schweiz (1992-1993) og i Østrig, Schweiz og Ungarn (1994-1995); vicesstatsminister og justitsminister samt fungerende udenrigsminister (1993-1994); rådgiver for den internationale mæglings- og voldgiftsdomstol under Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE) (siden 1997); medlem af den permanente voldgiftsdomstol (siden 2001); valgt til dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i 1995 og genvalgt i 1998 og 2001; adskillige publikationer inden for statsforfatningsret, forvaltningsret, lovgivningsreformer og fællesskabsret; dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Aindrias Ó Caoimh

Født i 1950; bachelor i civilret (National University of Ireland, University College Dublin 1971); barrister (King's Inns, 1972); eksamensbevis efter videregående studier i fællesskabsret (University College Dublin, 1977); barrister i Irland (1972-1999); lektor i fællesskabsret (King's Inns, Dublin); Senior Counsel (1994-1999); Irlands repræsentant i en række sager for De Europæiske Fællesskabers Domstol, dommer ved High Court, Irland (fra 1999); Bencher (bestyrelsesmedlem) af Honorable Society of King's Inns (fra 1999); næstformand for det irske selskab for fællesskabsret; medlem af Foreningen for International Ret (den irske afdeling); søn af Andreas O'Keeffe (Aindrias Ó Caoimh), der var dommer ved Domstolen (1974-1985); dommer ved Domstolen siden den 13. oktober 2004.

Lars Bay Larsen

Født i 1953; eksamen i statskundskab (1976); cand.jur. (1983), Københavns Universitet; sekretær i Justitsministeriet (1983-1985); undervisningsassistent (1984-1991), herefter ekstern lektor (1991-1996) i familieret ved Københavns Universitet; fuldmægtig i Advokatsamfundet (1985-1986); fuldmægtig i Justitsministeriet (1986-1991), advokatbestalling (1991); kontorchef i Justitsministeriet (1991-1995); afdelingschef, Justitsministeriets Civil- og Politiafdeling (1995-1999), afdelingschef, Justitsministeriets Lovafdeling (2000-2003), repræsentant for Danmark i K-4-Komitéen (1995-2000), i Schengen-Centralgruppen (1996-1998) og i Europol Management Board (1998-2000); dommer ved Højesteret (2003-2006); dommer ved Domstolen siden den 11. januar 2006.

Eleanor Sharpston

Født i 1955; studier i økonomi, sprog og retsvidenskab ved King's College, Cambridge (1973-1977); assistent og forsker ved Corpus Christi College, Oxford (1977-1980); advokatbestalling (Middle Temple, 1980); barrister (1980-1987 og 1990-2005); referendar for generaladvokat, derefter dommer Sir Gordon Slynn (1987-1990); lektor i europæisk og komparativ ret (Director of European Legal Studies) ved University College London (1990-1992); lektor (Lecturer) ved juridisk fakultet (1992-1998), herefter ekstern lektor (Affiliated Lecturer) (1998-2005) ved Cambridge universitet; Fellow ved King's College, Cambridge (siden 1992); ekstern lektor og forsker (Senior Research Fellow) ved Centre for European Legal Studies, Cambridge universitet (1998-2005); Queen's Counsel (1999); Benchers of Middle Temple (2005); Honorary Fellow of Corpus Christi College, Oxford (2010), LL.D (h.c.) Glasgow (2010) og Nottingham Trent (2011); generaladvokat ved Domstolen siden den 11. januar 2006.

Paolo Mengozzi

Født i 1938; professor i international ret og indehaver af Jean Monnet-lærestolen i fællesskabsret ved universitetet i Bologna; æresdoktor ved universitetet Carlos III i Madrid; gæsteprofessor ved følgende universiteter: John Hopkins (Bologna Center), St. Johns (New York), Georgetown, Paris-II, Georgia (Athens) og Institut universitaire international (Luxembourg); koordinator af European Business Law Pallas Program på universitetet i Nijmegen; medlem af Kommissionen for De Europæiske Fællesskabers Rådgivende Udvalg for Offentlige Aftaler; statssekretær for industri og handel under det italienske formandskab for Rådet; medlem af Det Europæiske Fællesskabs arbejdsgruppe vedrørende Verdenshandelsorganisationen (WTO) og leder af 1997-konferencen om Verdenshandelsorganisationen på forskningscentret ved Hague Academy of International Law; dommer ved Retten i Første Instans fra den 4. marts 1998 til den 3. maj 2006; generaladvokat ved Domstolen siden den 4. maj 2006.

Yves Bot

Født i 1947; cand.jur. fra Rouens universitet; dr.jur. (université de Paris II Panthéon-Assas); assisterende professor ved Mans' universitet; fuldmægtig, og siden førstefuldmægtig ved anklagemyndigheden i Mans (1974-1982); offentlig anklager ved tribunal de grande instance de Dieppe (1982-1984); assisterende offentlig anklager ved tribunal de grande instance de Strasbourg (1984-1986); offentlig anklager ved tribunal de grande instance de Bastia (1986-1988); generaladvokat ved cour d'appel de Caen (1988-1991); offentlig anklager ved tribunal de grande instance du Mans (1991-1993); tildelt forskellige opgaver af det franske justitsministeriums kabinet (1993-1995); offentlig anklager ved tribunal de grande instance de Nanterre (1995-2002); offentlig anklager ved tribunal de grande instance de Paris (2002-2004); offentlig anklager ved cour d'appel de Paris (2004-2006); generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2006.

Jean-Claude Bonichot

Født i 1955; juridisk kandidateksamen fra Metz' universitet, eksamen fra Institut d'études politiques de Paris, École nationale d'administration; Rapporteur (1982-1985), Commissaire du Gouvernement (1985-1987 og 1992-1999); assessor (1999-2000); formand for sjette underafdeling af Conseil d'États tvistemålsafdeling (2000-2006); referendar ved Domstolen (1987-1991); kabinetschef for Ministre du Travail, de l'Emploi et de la Formation professionnelle, senere kabinetschef for Ministre d'État, ministre de la Fonction publique et de la Modernisation de l'administration (1991-1992); chef for Conseil d'États juridiske kontor ved Caisse nationale d'assurance maladie des travailleurs salariés (2001-2006); adjungeret professor ved Metz' universitet (1988-2000), senere ved université de Paris I Panthéon-Sorbonne (siden 2000); forfatter til en række udgivelser om forvaltningsret, fællesskabsret og europæiske menneskerettigheder; stifter af og formand for redaktionskomitéen for *Bulletin de jurisprudence de droit de l'urbanisme*, medstifter og medlem af redaktionskomitéen for Bulletin juridique des collectivités locales, formand for Conseil scientifique du groupement de recherche sur les institutions et le droit de l'aménagement de l'urbanisme et de l'habitat; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2006.

Thomas von Danwitz

Født i 1962; studier i Bonn, Genève og i Paris; juridisk statseksamen (1986 og 1992); dr.jur. (Bonns universitet, 1988); diplôme international d'administration publique (École nationale d'administration, 1990); akademisk undervisningsbeføjelse (Bonns universitet, 1996); professor i tysk offentlig ret og fællesskabsret (1996-2003), dekan for det juridiske fakultet ved Ruhr-Universität Bochum (2000-2001); professor i tysk offentlig ret og fællesskabsret (Kölns universitet, 2003-2006); direktør for institut for offentlig ret og forvaltningskundskab (2006); gæsteforsker ved Fletcher School of Law and Diplomacy (2000), ved université François Rabelais (Tours, 2001-2006) og ved université de Paris I Panthéon-Sorbonne (2005-2006); æresdoktor ved université François Rabelais (Tours, 2010); dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2006.

Alexander Arabadjiev

Født i 1949; jurastudier (St. Kliment Ohridski universitet, Sofia); dommer ved førsteinstansretten i Blagoevgrad (1975-1983); dommer ved den regionale domstol i Blagoevgrad (1983-1986); dommer ved højesteretten (1986-1991); dommer ved forfatningsdomstolen (1991-2000); medlem af Den Europæiske Menneskerettighedskommission (1997-1999); medlem af konventet om Den Europæiske Unions fremtid (2002-2003); parlamentsmedlem (2001-2006); observatørstatus i Europa-Parlamentet; dommer ved Domstolen siden den 12. januar 2007.

Camelia Toader

Født i 1963; juridisk kandidateksamen (1986), dr.jur. (1997) (Bukarest universitet); retsassessor ved førsteinstansretten i Buftea (1986-1988); dommer ved førsteinstansrettens femte afdeling i Bukarest (1988-1992); advokatbestalling (Bukarest 1992); ekstern lektor (1992-2005) og derefter fra 2005 professor i civilret og europæisk kontraktsret ved Bukarest universitet; flere doktorstudier samt forskning ved Max Planck Institut for international privatret i Hamburg (1992-2004); afdelingschef for europæisk integration i justitsministeriet (1997-1999); dommer ved kassationsdomstolen (1999-2007); gæsteforsker ved Wien universitet (2000 og 2011); underviser i fællesskabsret ved det nationale institut for dommerstanden (2003 og 2005-2006); medlem af redaktionskomitéer for flere juridiske tidsskrifter; fra 2010 associeret medlem af Det internationale akademi for komparativ ret og æresforsker ved centeret for europæretlige studier ved det rumænske akademis juridiske forskningsinstitut; dommer ved Domstolen siden den 12. januar 2007.

Marek Safjan

Født i 1949; dr.jur. (Warszawas universitet 1980); doktor i juridisk videnskab (Warszawas universitet 1980); juridisk professor (1998-2009); direktør for institut for civilret ved Warszawas universitet (1992-1996); vicerector for Warszawas universitet (1994-1997); generalsekretær for den polske afdeling af foreningen Henri Citant; venner af den franske rets kultur (1994-1998); Polens repræsentant ved Europarådets Komité for Bioetik (1991-1997); præsident for Det Videnskabelige Råd ved Juridisk Institut (1998); dommer ved forfatningsdomstolen (1997-1998), derefter retspræsident for samme domstol (1998-2006); medlem af Det Internationale Akademi for komparativ ret (siden 1994); medlem af Den Internationale Forening for Jura, Etik og Videnskab (siden 1995); medlem af den polske komité i Helinski, medlem af det polske kunst- og litteraturakademi; fortjenstmedalje tildelt af Europarådets generalsekretær (2007); forfatter af adskillige artikler vedrørende civilret, lægeret og EU-ret; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2009.

Daniel Šváby

Født i 1951; juridisk kandidateksamen (Bratislava universitet); dommer ved førsteinstansretten i Bratislava; dommer ved appelretten med civile retssager som ansvarsområde og vicepræsident for appelretten i Bratislava; medlem af afdelingen for civil- og familieret ved justitsministeriets juridiske tjeneste; konstitueret dommer ved højesteret med erhvervsret som ansvarsområde; medlem af Den Europæiske Menneskerettighedskommission (Strasbourg); dommer ved forfatningsdomstolen (2000-2004); dommer ved Retten i Første Instans fra den 12. maj 2004 til den 6. oktober 2009, dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2009.

Maria Berger

Født i 1956; jura- og økonomistudier (1975-1979); juridisk kandidateksamen; assistent og ansvarlig for undervisningen ved institut for offentlig ret og statskundskab ved Innsbruck Universitet (1979-1984); fuldmægtig i Forbundsministeriet for videnskab og forskning, senest vicekontorchef (1984-1988); ansvarlig for spørgsmål vedrørende Den Europæiske Union ved Forbundskancelliet (1988-1989); kontorchef for »Europæisk Integration« i Forbundskancelliet (forberedelse af Østrigs tiltrædelse af Den Europæiske Union) (1989-1992); direktør for EFTA-Tilsynsmyndigheden i Genève og i Bruxelles (1993-1994); vicerektor for Donau universitet i Krams (1995-1996); medlem af Europa-Parlamentet (november 1996 – januar 2007 og december 2008 – juli 2009); medlem af Udvalget om Retlige Anliggender og suppleant ved Det Europæiske Konvent om Europas fremtid (februar 2002 – juli 2003); medlem af kommunalbestyrelsen i Perg (september 1997 – september 2009); forbundsjustitsminister (januar 2007 - december 2008); forfatter af publikationer om diverse EU-retlige emner; honorarprofessor i EU-ret ved Wien universitet; gæsteprofessor ved Saarbrücken universitet; Ehrensensatorin ved Innsbruck universitet; dommer ved Domstolen siden fra den 7. oktober 2009.

Niilo Jääskinen

Født i 1958; lic.jur. (1980); diplom i videregående retsstudier (1982); doktorafhandling (2008) fra Helsinki universitet; undervisningsansvarlig ved Helsinki universitet (1980-1986); referendar og vikarierende dommer ved førsteinstansretten i Rovaniemi (1983-1984); juridisk rådgiver (1987-1989), derefter chef for afdelingen for EU-ret (1990-1995) i justitsministeriet; juridisk rådgiver ved udenrigsministeriet (1989-1990); rådgiver og sekretær for europasager i den høje kommission ved den finske parlament 1995-2000); vikarierende dommer (juli 2000-december 2002), derefter dommer (januar 2003 – september 2009) ved den højeste forvaltningsdomstol; ansvarlig for juridiske og institutionelle spørgsmål under forhandlingerne om Republikken Finlands tiltrædelse af Den Europæiske Union; generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2009.

Pedro Cruz Villalón

Født i 1946; juridisk eksamen (1963-1968) og dr.jur. (1975) fra Sevillas universitet; studier ved universitetet i Freiburg im Breisgau (1969-1971); lektor i politisk ret ved Sevillas universitet (1978-1986); indehaver af lærestolen i forfatningsret ved Sevillas universitet (1986-1992); referendar ved Tribunal Constitucional (1986-1987); Letrado ved Tribunal Constitucional (1992-1998); præsident for Tribunal Constitucional (1998-2001); Fellow ved Wissenschaftskolleg i Berlin (2001-2002); indehaver af lærestolen i forfatningsret ved Universidad Autónoma i Madrid (2002-2009); valgt medlem af Consejo de Estado (2004-2009); forfatter af adskillige publikationer; generaladvokat ved Domstolen siden den 14. december 2009.

Alexandra (Sacha) Prechal

Født i 1959; jurastudier (Groningen Universitet, 1977-1983); dr.jur. (Amsterdam universitet, 1995); underviser i jura ved det juridiske fakultet i Maastricht (1983-1987); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1987-1991); underviser ved Europa-Instituttet under det juridiske fakultet ved Amsterdam universitet (1991-1995); professor i EU-ret ved det juridiske fakultet ved Tilburg universitet (1995-2003); professor i EU-ret ved det juridiske fakultet ved Utrecht universitet og bestyrelsesmedlem ved Europa-Instituttet ved Utrecht universitet (siden 2003); medlem af redaktionskomitéen for flere nationale og internationale juridiske tidsskrifter; forfatter af adskillige publikationer; medlem af Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen; dommer ved Domstolen siden den 10. juni 2010.

Egidijus Jarašiūnas

Født i 1952; juridisk kandidateksamen fra universitetet i Vilnius (1974-1979); doktor i juridisk videnskab ved Litauens Akademi for Retsvidenskab (1999); advokat i Litauen (1979-1990); parlamentsmedlem i Republikken Litauens parlament (1990-1992), herefter medlem af Republikken Litauens parlament Seimas og medlem af Rådet for stat og ret (1992-1996); dommer ved Republikken Litauens forfatningsdomstol (1996-2005), herefter rådgiver for præsidenten for Republikken Litauens forfatningsdomstol (siden 2006); assistent for lærestolen i forfatningsret ved det juridiske fakultet ved universitetet Mykolas Romeris (1997-2000), herefter assisterende professor (2000-2004), dernæst professor ved lærestolen (siden 2004) og endelig formand for denne lærestol i forfatningsret (2005-2007); dekan for det juridiske fakultet ved universitetet Mykolas Romeris (2007-2010); medlem af Venedig-kommissionen (2006-2010); underskriver af retsakten af 11. marts 1990 om genopretning af Litauens selvstændighed; forfatter af adskillige juridiske publikationer; dommer ved Domstolen siden den 6. oktober 2010.

Carl Gustav Fernlund

Født i 1950; juridisk kandidateksamen fra Lunds Universitet (1975); justitssekretær ved Landskrona tingsrätt (1976-1978); kammarrättsfiskal (1978-1982); kammarrättsassessor (1982); juridisk rådgiver for det faste udvalg Konstitutionsutskottet i Sveriges riksdag (1983-1985); juridisk rådgiver i finansministeriet (1985-1990); departementsråd og leder af finansministeriets afdeling for personlig indkomstskat (1990-1996); leder af finansministeriets afdeling for punktafgifter (1996-1998); økonomisk råd ved Sveriges faste repræsentation ved Den Europæiske Union (1998-2000); finansråd og leder af finansministeriets skatte- og told-departementet (2000-2005); regeringsråd (2005-2009); præsident for Kammarrätten i Göteborg (2009-2011); dommer ved Domstolen siden den 6. oktober 2011.

José Luís da Cruz Vilaça

Født i 1944; juridisk eksamen og kandidatgrad i økonomisk politik ved universitet i Coimbra; doktor i international økonomi (université de Paris I - Panthéon Sorbonne); værnepligt aftjent i marineministeriet (juridisk tjeneste, 1969-1972); professor ved det katolske universitet og ved Universidade Nova de Lisboa; professor ved universitetet i Coimbra og ved Universidade Lusíada de Lisboa (direktør for instituttet for europæiske studier); medlem af den portugisiske regering (1980-1983); statssekretær i Indenrigsministeriet, under formandskabet i Ministerrådet og for EU-anliggender; medlem af det portugisiske parlament; næstformand for De Kristelige Demokrater; generaladvokat ved Domstolen (1986-1988); præsident for De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans (1989-1995); advokat i Lissabon, specialiseret i EU-ret og konkurrenceret (1996-2012); medlem af refleksionsgruppen vedrørende fremtidsperspektiverne for De Europæiske Fællesskabers retsinstanser (»Due-gruppen«) (2000); formand for Europa-Kommissionens disciplinæråd (2003-2007); formand for den portugisiske forening for europaret (siden 1999); dommer ved Domstolen siden den 8. oktober 2012.

Melchior Wathelet

Født i 1949; juridisk og økonomisk kandidateksamen (universitetet i Liège); Master of Laws (Harvard University, De Forenede Stater); doctor honoris causa (université de Paris-Dauphine); professor i europaret ved universitetet i Louvain og ved universitetet i Liège; medlem af deputetkammeret (1977-1995); statssekretær, minister og ministerpræsident i regionen Wallonien (1980-1988); vicepremierminister, justitsminister og minister for små og mellemstore virksomheder (1988-1992); vicepremierminister, justitsminister og økonomiminister (1992-1995); vicepremierminister, forsvarsminister (1995); borgmester i Verviers (1995); dommer ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1995-2003); juridisk rådgiver, derefter advokat (2004-2012); minister uden portefølje (2009-2012); generaladvokat ved Domstolen siden den 8. oktober 2012.

Christopher Vajda

Født i 1955; juridisk kandidateksamen fra Cambridge universitet; eksamensbevis efter videregående studier i EU-ret ved det frie universitet i Bruxelles (licence spéciale) (med særlig udmærkelse); bestalling fra the Bar of England and Wales (Gray's Inn, 1979); barrister (1979-2012); bestalling fra the Bar of Northern Ireland (1996); Queen's Counsel (1997); medlem af bestyrelsen for Gray's Inn (2003); dommer ved Crown Court (2003-2012); kasserer for United Kingdom Association for European Law (2001-2012); bidragsyder til European Community Law of Competition (Bellamy & Child, 3.-6. udgave); dommer ved Domstolen siden den 8. oktober 2012.

Nils Wahl

Født i 1961; dr.jur., Stockholms universitet (1995); assisterende professor, indehaver af Jean Monnet-lærestolen for fællesskabsret (1995), professor i fællesskabsret, Stockholms universitet (2001); administrerende direktør for en uddannelsesfond (1993-2004); formand for den svenske forening for fællesskabsretlige studier (2001-2006); medlem af Rådet för konkurrensfrågor (2001-2006); dommer ved Retten fra den 7. oktober 2006 til den 28. november 2012; generaladvokat ved Domstolen siden den 28. november 2012.

Siniša Rodin

Født i 1963; dr. jur. (universitetet i Zagreb, 1995); LL.M. (University of Michigan Law School, 1992); Fulbright Fellow og Visiting Scholar på Harvard Law School (2001-2002); assisterende underviser, derefter professor ved det juridiske fakultet ved universitetet i Zagreb siden 1987; indehaver af Jean Monnet-lærestolen siden 2006 og indehaver af Jean Monnet-lærestolen ad personam siden 2011; gæsteprofessor ved Cornell Law School (2012); medlem af den kroatiske kommission for forfatningsreformen; formand for arbejdsgruppen vedrørende tiltrædelse af Den Europæiske Union (2009-2010); medlem af den kroatiske delegation, der forhandlede Kroatiens tiltrædelse af Den Europæiske Union (2006-2011); forfatter til adskillige publikationer; dommer ved Domstolen siden den 4. juli 2013.

François Biltgen

Født i 1958; kandidatgrad i jura (1981) og supplerende universitetsstudier (DEA) i fællesskabsret ved université de droit d'économie et de sciences sociales Paris II (1982); eksamen fra Institut d'études politiques i Paris (1982); advokat i Luxembourg (1987-1999); medlem af deputeretkammeret (1994-1999); kommunalbestyrelsesmedlem i Esch-sur-Alzette (1997-1999); byrådsmedlem i Esch-sur-Alzette (1997-1999) suppléant ved den luxembourgske delegation ved Den Europæiske Unions Regionsudvalg (1994-1999); arbejds- og beskæftigelsesminister, minister for trossamfund, minister for forbindelserne med parlamentet, minister med ansvar for kommunikation (1999-2004); arbejds- og beskæftigelsesminister, minister for trossamfund, minister for kultur, videregående uddannelse og forskning (2004-2009); justitsminister, minister for offentlig forvaltning og administrative reformer, minister for videregående uddannelse og forskning, minister for kommunikation og medier, minister for trossamfund (2009-2013); medformand ved ministerkonferencen om Bolognaprocessen i 2005 og 2009, medformand ved Den Europæiske Rumfartsorganisations ministerkonference (2012-2013); dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2013.

Küllike Jürimäe

Født i 1962; juridisk kandidateksamen fra Tartu universitet (1981-1986); assistent, anklagemyndigheden i Tallinn (1986-1991); diplom fra diplomatskolen i Estland (1991-1992); juridisk rådgiver (1991-1993) og kommitteret i handels- og industrikammeret (1992-1993); dommer ved appelretten i Tallinn (1993-2004); European Master i menneskerettigheder og demokratisering, Padova universitet og Nottingham universitet (2002-2003); dommer ved Retten i Første Instans fra den 12. maj 2004 til den 23. oktober 2013; dommer ved Domstolen siden den 23. oktober 2013.

Maciej Szpunar

Født i 1971; juridisk eksamen fra universitet i Schlesien og fra Europa-Kollegiet i Brügge; dr.jur. (2000); doktor i retsvidenskab (2009); jura-professor (2013); Visiting Scholar ved Jesus College, Cambridge (1998), ved universitetet i Liège (1999) og ved Det Europæiske Universitetsinstitut i Firenze (2003); advokat (2001-2008), medlem af udvalget for international privatret i kommissionen for kodificering af civilretten under Justitsministeriet (2001-2008); medlem af det videnskabelige råd ved Akademiet for europæisk ret i Trier (siden 2008); medlem af Forskningsgruppen om Fællesskabets gældende privatret »acquis gruppen« (siden 2006); vicesstatssekretær i Kontoret for udvalget for europæisk integration (2008-2009), derefter i Udenrigsministeriet (2010-2013); næstformand for Det Videnskabelige Råd ved Justitsinstituttet; befuldmægtiget for den polske regering i en lang række sager ved Den Europæiske Unions retsinstanser; leder af den polske delegation i forhandlingerne om traktaten om stabilitet, samordning og styring i Den Økonomiske og Monetære Union; medlem af redaktionskomitéen ved flere juridiske tidsskrifter; forfatter til adskillige publikationer om europæisk ret og international privatret; generaladvokat ved Domstolen siden den 23. oktober 2013.

Constantinos Lycourgos

Født i 1964; diplom i videregående studier i europæisk ret (1987) og dr.jur. ved Panthéon-Assas universitetet (1991); forelæser ved Panthéon-Assas universitetets juridiske fakultet; advokatbestalling på Cypern (1993); særlig rådgiver i europæiske anliggender for det cypriotiske udenrigsministerium (1996-1999); medlem af Cyperns forhandlingsteam i forbindelse med Cyperns tiltrædelse af Den Europæiske Union (1998-2003); rådgiver i EU-ret ved Republikken Cyperns juridiske tjeneste (1999-2002); medlem af den græsk-cypriotiske delegation ved forhandlingerne om en holdbar løsning på det cypriotiske problem (2002-2014); ledende jurist (2002-2007), derefter ledende advokat for Republikken Cypern (2007-2014) og direktør for Republikken Cyperns juridiske tjenestes afdeling for europæisk ret (2003-2014); befuldmægtiget for den cypriotiske regering ved Den Europæiske Unions retsinstanser (2004-2014); medlem af administrationsrådet for Den europæiske organisation for offentlig ret (Athen, Grækenland) siden 2013; dommer ved Domstolen siden den 8. oktober 2014.

Alfredo Calot Escobar

Født i 1961; juridisk kandidateksamen fra Valencias Universitet (1979-1984); forretningsanalytiker ved rådet for handelskamrene i den selvstyrende region Valencia (1986); jurist-lingvist ved Domstolen (1986-1990); juridisk revisor ved Domstolen (1990-1993); fuldmægtig i Domstolens Presse- og Informationstjeneste (1993-1995); fuldmægtig i sekretariatet for Europa-Parlamentets Udvalg om Institutionelle Spørgsmål (1995-1996); attaché ved Domstolens justitssekretær (1996-1999); referendar ved Domstolen (1999-2000); chef for den spanske oversættelsesafdeling ved Domstolen (2000-2001); direktør, herefter generaldirektør, for oversættelsesdirektoratet ved Domstolen (2001-2010); justitssekretær ved Domstolen siden den 7. oktober 2010.

2. Ændringer i Domstolens sammensætning i 2014

Højtideligt retsmøde den 8. oktober 2014

Som følge af George Arestis' afgang har repræsentanterne for regeringerne for Den Europæiske Unions medlemsstater ved afgørelse af 24. september 2014 udnævnt Constantinos Lycourgos for den resterende periode af George Arestis' mandat, dvs. indtil den 6. oktober 2018.

I anledning af den nye dommers edsaflæggelse og tiltræden er der dags dato blevet afholdt et højtideligt retsmøde ved Den Europæiske Unions Domstol.

3. Domstolens sammensætning efter rangfølge

Fra den 1. januar 2014 til den 3. juli 2014

V. SKOURIS, præsident
 K. LENAERTS, vicepræsident
 A. TIZZANO, formand for Første Afdeling
 R. SILVA DE LAPUERTA, formand for Anden Afdeling
 M. ILEŠIČ, formand for Tredje Afdeling
 L. BAY LARSEN, formand for Fjerde Afdeling
 T. von DANWITZ, formand for Femte Afdeling
 P. CRUZ VILLALÓN, førstegeneraladvokat
 E. JUHÁSZ, formand for Tiende Afdeling
 A. BORG BARTHET, formand for Sjette Afdeling
 M. SAFJAN, formand for Femte Afdeling
 C.G. FERNLUND, formand for Ottende Afdeling
 J. L. da CRUZ VILAÇA, formand for Syvende Afdeling
 A. ROSAS, dommer
 J. KOKOTT, generaladvokat
 G. ARESTIS, dommer
 J. MALENOVSKÝ, dommer
 E. LEVITS, dommer
 A. Ó CAOIMH, dommer
 E. SHARPSTON, generaladvokat
 P. MENGGOZZI, generaladvokat
 Y. BOT, generaladvokat
 J.-C. BONICHOT, dommer
 A. ARABADJIEV, dommer
 C. TOADER, dommer
 D. ŠVÁBY, dommer
 M. BERGER, dommer
 N. JÄÄSKINEN, generaladvokat
 A. PRECHAL, dommer
 E. JARAŠIŪNAS, dommer
 M. WATHELET, generaladvokat
 C. VAJDA, dommer
 N. WAHL, generaladvokat
 S. RODIN, dommer
 F. BILTGEN, dommer
 K. Jürimäe, dommer
 M. SZPUNAR, generaladvokat

A. CALOT ESCOBAR, justitssekretær

Fra den 4. juli 2014 til den 8. oktober 2014

V. SKOURIS, præsident
 K. LENAERTS, vicepræsident
 A. TIZZANO, formand for Første Afdeling
 R. SILVA DE LAPUERTA, formand for Anden Afdeling
 M. ILEŠIČ, formand for Tredje Afdeling
 L. BAY LARSEN, formand for Fjerde Afdeling
 T. von DANWITZ, formand for Femte Afdeling
 M. WATHELET, førstegeneraladvokat
 A. Ó CAOIMH, formand for Ottende Afdeling
 J.-C. BONICHOT, formand for Syvende Afdeling
 C. VAJDA, formand for Tiende Afdeling
 S. RODIN, formand for Sjette Afdeling
 K. JÜRIMÄE, formand for Niende Afdeling
 A. ROSAS, dommer
 J. KOKOTT, generaladvokat
 E. JUHÁSZ, dommer
 G. ARESTIS, dommer
 A. BORG BARTHET, dommer
 J. MALENOVSKÝ, dommer
 E. LEVITS, dommer
 E. SHARPSTON, generaladvokat
 P. MENGGOZZI, generaladvokat
 Y. BOT, generaladvokat
 A. ARABADJIEV, dommer
 C. TOADER, dommer
 M. SAFJAN, dommer
 D. ŠVÁBY, dommer
 M. BERGER, dommer
 N. JÄÄSKINEN, generaladvokat
 P. CRUZ VILLALÓN, generaladvokat
 A. PRECHAL, dommer
 E. JARAŠIŪNAS, dommer
 C.G. FERNLUND, dommer
 J. L. da CRUZ VILAÇA, dommer
 N. WAHL, generaladvokat
 F. BILTGEN, dommer
 M. SZPUNAR, generaladvokat

A. CALOT ESCOBAR, justitssekretær

**Fra den 9. oktober 2014 til den
31 december 2014**

V. SKOURIS, præsident
K. LENAERTS, vicepræsident
A. TIZZANO, formand for Første Afdeling
R. SILVA DE LAPUERTA, formand for Anden Afdeling
M. ILEŠIČ, formand for Tredje Afdeling
L. BAY LARSEN, formand for Fjerde Afdeling
T. von DANWITZ, formand for Femte Afdeling
M. WATHELET, førstegeneraladvokat
A. Ó CAOIMH, formand for Ottende Afdeling
J.-C. BONICHOT, formand for Syvende Afdeling
C. VAJDA, formand for Tiende Afdeling
S. RODIN, formand for Sjette Afdeling
K. JÜRIMÄE, formand for Niende Afdeling
A. ROSAS, dommer
J. KOKOTT, generaladvokat
E. JUHÁSZ, dommer
A. BORG BARTHET, dommer
J. MALENOVSKÝ, dommer
E. LEVITS, dommer
E. SHARPSTON, generaladvokat
P. MENGGOZZI, generaladvokat
Y. BOT, generaladvokat
A. ARABADJIEV, dommer
C. TOADER, dommer
M. SAFJAN, dommer
D. ŠVÁBY, dommer
M. BERGER, dommer
N. JÄÄSKINEN, generaladvokat
P. CRUZ VILLALÓN, generaladvokat
A. PRECHAL, dommer
E. JARAŠIŪNAS, dommer
C.G. FERNLUND, dommer
J. L. da CRUZ VILAÇA, dommer
N. WAHL, generaladvokat
F. BILTGEN, dommer
M. SZPUNAR, generaladvokat,
C. LYCOURGOS, dommer

A. CALOT ESCOBAR, justitssekretær

4. Tidligere medlemmer af Domstolen

Massimo Pilotti, dommer (1952-1958), præsident 1952-1958
Petrus Serrarens, dommer (1952-1958)
Adrianus Van Kleffens, dommer (1952-1958)
Jacques Rueff, dommer (1952-1959 og 1960-1962)
Otto Riese, dommer (1952-1963)
Maurice Lagrange, generaladvokat (1952-1964)
Louis Delvaux, dommer (1952-1967)
Charles Léon Hammes, dommer (1952-1967), præsident 1964-1967
Karl Roemer, generaladvokat (1953-1973)
Nicola Catalano, dommer (1958-1962)
Rino Rossi, dommer (1958-1964)
Andreas Matthias Donner, dommer (1958-1979), præsident 1958-1964
Alberto Trabucchi, dommer (1962-1972), derefter generaladvokat (1973-1976)
Robert Lecourt, dommer (1962-1976), præsident 1967-1976
Walter Strauss, dommer (1963-1970)
Joseph Gand, generaladvokat (1964-1970)
Riccardo Monaco, dommer (1964-1976)
Josse J. Mertens de Wilmars, dommer (1967-1984), præsident 1980-1984
Pierre Pescatore, dommer (1967-1985)
Alain Louis Dutheil de Lamothe, generaladvokat (1970-1972)
Hans Kutscher, dommer (1970-1980), præsident 1976-1980
Henri Mayras, generaladvokat (1972-1981)
Cearbhall O'Dalaigh, dommer (1973-1974)
Max Sørensen, dommer (1973-1979)
Gerhard Reischl, generaladvokat (1973-1981)
Jean-Pierre Warner, generaladvokat (1973-1981)
Alexander J. Mackenzie Stuart, dommer (1973-1988), præsident 1984-1988
Aindrias O'Keeffe, dommer (1974-1985)
Adolphe Touffait, dommer (1976-1982)
Francesco Capotorti, dommer (1976), derefter generaladvokat (1976-1982)
Giacinto Bosco, dommer (1976-1988)
Thymen Koopmans, dommer (1979-1990)
Ole Due, dommer (1979-1994), præsident 1988-1994
Ulrich Everling, dommer (1980-1988)
Alexandros Chloros, dommer (1981-1982)
Simone Rozès, generaladvokat (1981-1984)
Pieter Verloren van Themaat, generaladvokat (1981-1986)
Sir Gordon Slynn, generaladvokat (1981-1988), derefter dommer (1988-1992)
Fernand Grévisse, dommer (1981-1982 og 1988-1994)
Kai Bahlmann, dommer (1982-1988)
Yves Galmot, dommer (1982-1988)
G. Federico Mancini, generaladvokat (1982-1988), derefter dommer (1988-1999)
Kakouris Constantinos, dommer (1983-1997)

Marco Darmon, generaladvokat (1984-1994)
René Joliet, dommer (1984-1995)
Carl Otto Lenz, generaladvokat (1984-1997)
Thomas Francis O'Higgins, dommer (1985-1991)
Fernand Schockweiler, dommer (1985-1996)
José Luís Da Cruz Vilaça, generaladvokat (1986-1988)
José Carlos De Carvalho Moithinho de Almeida, dommer (1986-2000)
Jean Mischo, generaladvokat (1986-1991 og 1997-2003)
Gil Carlos Rodríguez Iglesias, dommer (1986-2003), præsident 1994-2003
Manuel Díez de Velasco, dommer (1988-1994)
Manfred Zuleeg, dommer (1988-1994)
Walter Van Gerven, generaladvokat (1988-1994)
Giuseppe Tesauro, generaladvokat (1988-1998)
Francis Geoffrey Jacobs, generaladvokat (1988-2006)
Paul Joan George Kapteyn, dommer (1990-2000)
John L. Murray, dommer (1991-1999)
Claus Christian Gulmann, generaladvokat (1991-1994), derefter dommer (1994-2006)
David Alexander Ogilvy Edward, dommer (1992-2004)
Michael Bendik Elmer, generaladvokat (1994-1997)
Günter Hirsch, dommer (1994-2000)
Georges Cosmas, generaladvokat (1994-2000)
Antonio Mario La Pergola, dommer (1994 og 1999-2006), generaladvokat (1995-1999)
Jean-Pierre Puissochet, dommer (1994-2006)
Philippe Léger, generaladvokat (1994-2006)
Hans Ragnemalm, dommer (1995-2000)
Nial Fennelly, generaladvokat (1995-2000)
Leif Sevón, dommer (1995-2002)
Melchior Wathelet, dommer (1995-2003)
Peter Jann, dommer (1995-2009)
Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer, generaladvokat (1995-2009)
Romain Schintgen, dommer (1996-2008)
Krateros Ioannou, dommer (1997-1999)
Siegbert Alber, generaladvokat (1997-2003)
Antonio Saggio, generaladvokat (1998-2000)
Macken Fidelma O'Kelly, dommer (1999-2004)
Stig Von Bahr, dommer (2000-2006)
Ninon Colneric, dommer (2000-2006)
Leendert A. Geelhoed, generaladvokat (2000-2006)
Christine Stix-Hackl, generaladvokat (2000-2006)
Christiaan Willem Anton Timmermans, dommer (2000-2010)
Da Cunha Rodrigues José Narciso, dommer (2000-2012)
Luís Miguel Póiares Pessoa Maduro, generaladvokat (2003-2009)
Jerzy Makarczyk, dommer (2004-2009)
Ján Klučka, dommer (2004-2009)
Pranas Kūris, dommer (2004-2010)
Schiemann Konrad Hermann Theodor, dommer (2004-2012)

Löhmus Uno, dommer (2004-2013)
Pernilla Lindh, dommer (2006-2011)
Ján Mazák, generaladvokat (2006-2012)
Verica Trstenjak, generaladvokat (2006-2012)
Jean-Jacques Kasel, dommer (2008-2013)
Georges Arestis, dommer (2004-2014)

Præsidenter

Massimo Pilotti (1952-1958)
Andreas Matthias Donner (1958-1964)
Charles Léon Hammes (1964-1967)
Robert Lecourt (1967-1976)
Hans Kutscher (1976-1980)
Josse J. Mertens de Wilmars (1980-1984)
Stuart Alexander John Mackenzie (1984-1988)
Ole Due (1988-1994)
Gil Carlos Rodríguez Iglésias (1994-2003)

Justitssekretærer

Albert Van Houtte (1953-1982)
Paul Heim (1982-1988)
Jean-Guy Giraud (1988-1994)
Roger Grass (1994-2010)

D – Statistik over retssagerne ved Domstolen

Samlet oversigt for Domstolen

1. Indbragte, afsluttede, verserende sager (2010-2014)

Indbragte sager

2. Sagstyper (2010-2014)
3. Søgsmålstyper (2014)
4. Traktatbrudssøgsmål (2010-2014)

Afsluttede sager

5. Sagstyper (2010-2014)
6. Domme, kendelser, udtalelser (2014)
7. Dommerkollegierne (2010-2014)
8. Afsluttede sager ved dom, udtalelse eller kendelse med karakter af afgørelse (2010-2014)
9. Søgsmålstyper (2010-2014)
10. Søgsmålstyper (2014)
11. Traktatbrudssøgsmål: sagernes udfald (2010-2014)
12. Sagsbehandlingstid (domme og kendelser med karakter af afgørelse) (2010-2014)

Verserende sager pr. 31. december

13. Sagstyper (2010-2014)
14. Dommerkollegierne (2010-2014)

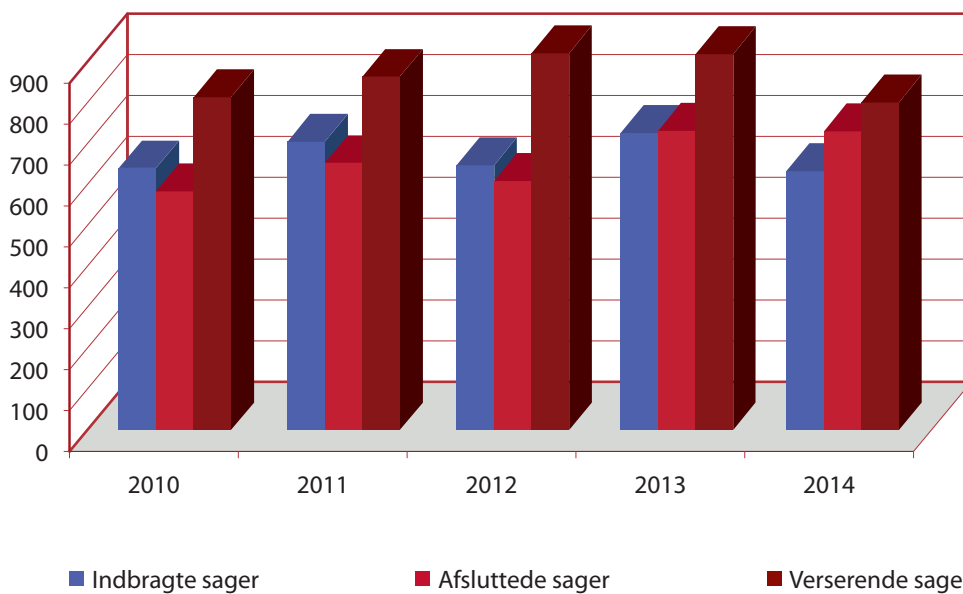
Øvrige punkter

15. Fremskyndede procedurer (2010-2014)
16. Præjudicielle hasteprocedurer (2010-2014)
17. Afgørelser vedrørende foreløbige forholdsregler (2014)

Den almindelige udvikling (1952-2014)

18. Indbragte sager og domme
19. Indbragte præjudicielle forelæggelser (pr. medlemsstat og pr. år)
20. Indbragte præjudicielle forelæggelser (pr. medlemsstat og pr. retsinstans)
21. Indbragte traktatbrudssøgsmål

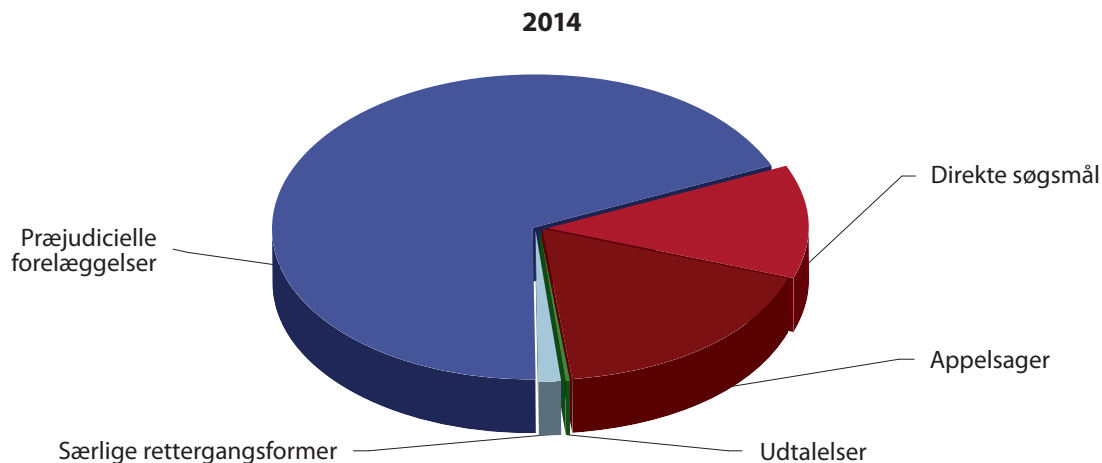
1. *Samlet oversigt for Domstolen* Indbragte, afsluttede, verserende sager (2010-2014) ¹

	2010	2011	2012	2013	2014
Indbragte sager	631	688	632	699	622
Afsluttede sager	574	638	595	701	719
Verserende sager	799	849	886	884	787

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

2. Indbragte sager – sagstyper (2010-2014)¹

	2010	2011	2012	2013	2014
Præjudicielle forelæggelser	385	423	404	450	428
Direkte søgsmål	136	81	73	72	74
Appelsager	97	162	136	161	111
Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	6	13	3	5	
Udtalelser			1	2	1
Særlige rettergangsformer ²	7	9	15	9	8
I alt	631	688	632	699	622
Begæringer om foreløbige forholdsregler	3	3		1	3

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

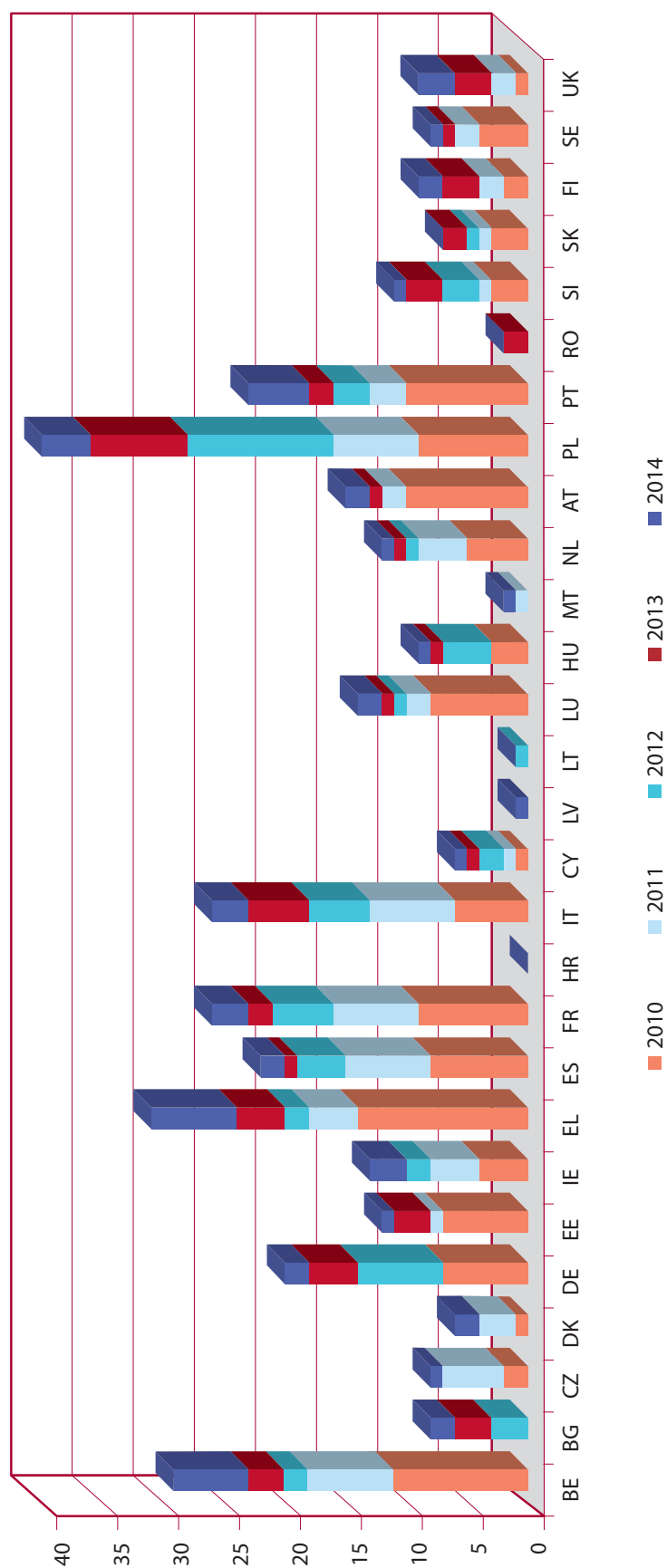
² »Særlige rettergangsformer« omfatter: retshjælp, fastsættelse af sagsomkostninger, berigtigelse af en dom, begæring om genoptagelse af sager, hvori der er afsagt udeblivelsesdom, tredjemandsindsigelse, fortolkning af en dom, ekstraordinær genoptagelse, prøvelse af et af førstegeneraladvokaten fremsat forslag om fornyet prøvelse af en afgørelse, der er truffet af Retten, begæring om udlæg eller arrest og sager om immunitetsspørgsmål.

3. Indbragte sager – sagernes genstand (2014) ¹

	Præjudicielle forelæggelser	Direkte søgsmål	Appelsager	Udtalelser	I alt	Særlige rettergangsformer
Aktindsigt			1		1	
Beskæftigelse			1		1	
Den Europæiske Unions optræden udadtil	2				2	
Energi		4			4	
Etableringsfrihed	26				26	
Fælles fiskeripolitik			2		2	
Fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik	1	1	5		7	
Finansielle bestemmelser (budget, den finansielle ramme, egne indtægter, bekæmpelse af svig, ...)	4				4	
Fiskale bestemmelser	54	3			57	
Folkesundhed		1	1		2	
Forbrugerbeskyttelse	34				34	
Forskning, teknologisk udvikling og rummet			2		2	
Fri bevægelighed for personer	6	5			11	
Fri udveksling af tjenesteydelser	16	1	1	1	19	
Frie kapitalbevægelser	5	2			7	
Frie varebevægelser	10	1			11	
Grundlæggende EU-retlige principper	21	1	1		23	
Handelspolitik	8		3		11	
Industripolitik	8	1			9	
Intellektuel og industriel ejendomsret	13		34		47	
Konkurrence	8		15		23	
Landbrug	9	1	3		13	
Miljø	22	15	4		41	
Offentlige kontrakter	20		1		21	
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed	49	3	1		53	
Registrering, vurdering, godkendelse og begrænsning vedrørende kemikalier (REACH-forordningen)	2				2	
Regler for institutionerne	2	12	11		25	2
Social sikring af vandreende arbejdstagere	4	2			6	
Socialpolitik	20	5			25	
Statsstøtte	11	6	15		32	
Tilnærmelse af lovgivningerne	19	2			21	
Toldunion og fælles toldtarif	19		5		24	
Transeuropæiske netværk			1		1	
Transport	24	5			29	
Uddannelse, erhvervsuddannelse, ungdom og sport			1		1	
Unionsborgerskab	7	1	1		9	
Økonomisk og monetær politik	2		1		3	
Økonomisk, social og territorial samhørighed			1		1	
TEUF	426	72	111	1	610	2
Privilegier og immuniteter	1	1			2	
Procedure						6
Tjenestemandsvedtægten	1				1	
Diverse	2	1			3	6
EA-traktaten		1			1	
I ALT	428	74	111	1	614	8

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

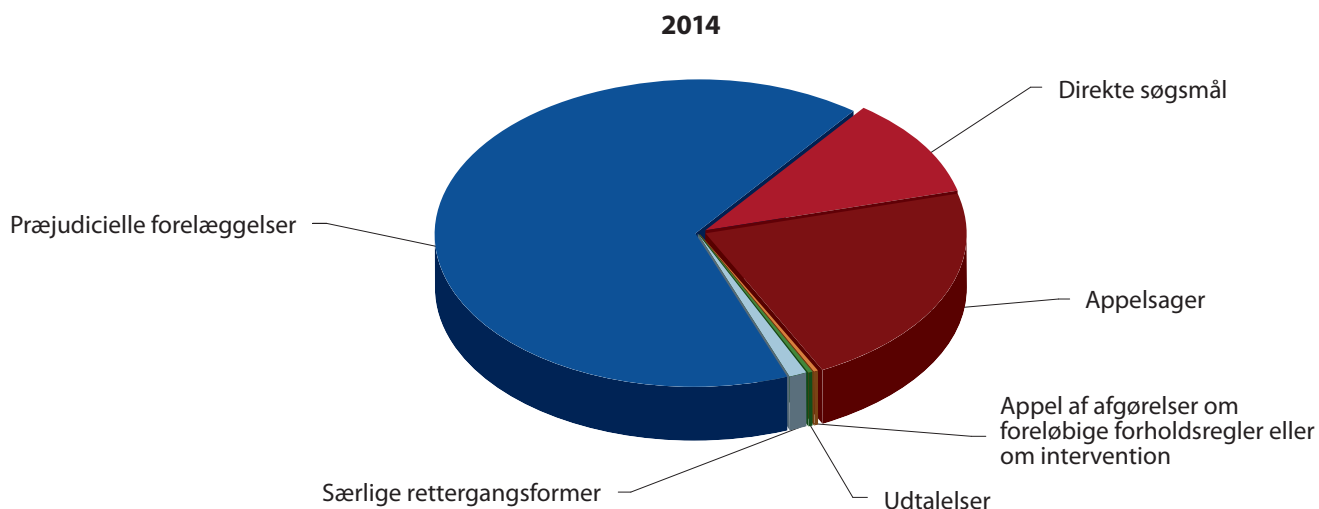
4. Indbragte sager – traktatbrudssøgsmål (2010-2014)¹

	2010	2011	2012	2013	2014
Belgien	11	7	2	3	6
Bulgarien			3	3	2
Den Tjekkiske Republik	2	5			1
Danmark	1	3			2
Tyskland	7		7	4	2
Estland	7	1		3	1
Irland	4	4	2		3
Grækenland	14	4	2	4	7
Spanien	8	7	4	1	2
Frankrig	9	7	5	2	3
Kroatien					
Italien	6	7	5	5	3
Cypern	1	1	2	1	1
Letland					1
Litauen			1		
Luxembourg	8	2	1	1	2
Ungarn	3		4	1	1
Malta		1			1
Nederlandene	5	4	1	1	1
Østrig	10	2		1	2
Polen	9	7	12	8	4
Portugal	10	3	3	2	5
Rumænien				2	
Slovenien	3	1	3	3	1
Slovakiet	3	1	1	2	
Finland	2	2		3	2
Sverige	4	2		1	1
Det Forenede Kongerige	1	2		3	3
I alt	128	73	58	54	57

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

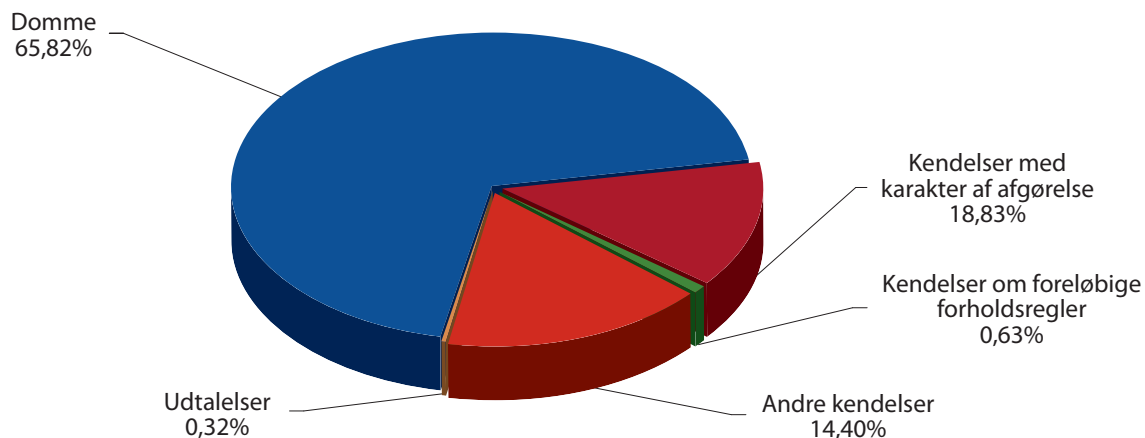
5. Afsluttede sager – sagstyper (2010-2014)¹

	2010	2011	2012	2013	2014
Præjudicielle forelæggelser	339	388	386	413	476
Direkte søgsmål	139	117	70	110	76
Appelsager	84	117	117	155	157
Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	4	7	12	5	1
Udtalelser		1		1	2
Særlige rettergangsformer	8	8	10	17	7
I alt	574	638	595	701	719

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

6. Afsluttede sager – domme, kendelser, udtalelser (2014)¹

	Domme	Kendelser med karakter af afgørelse ²	Kendelser om foreløbige forholdsregler ³	Andre kendelser ⁴	Udtalelser	I alt
Præjudicielle forelæggelser	296	60		64		420
Direkte søgsmål	56			19		75
Appelsager	64	53	3	8		128
Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention			1			1
Udtalelser					2	2
Særlige rettergangsformer		6				6
I alt	416	119	4	91	2	632

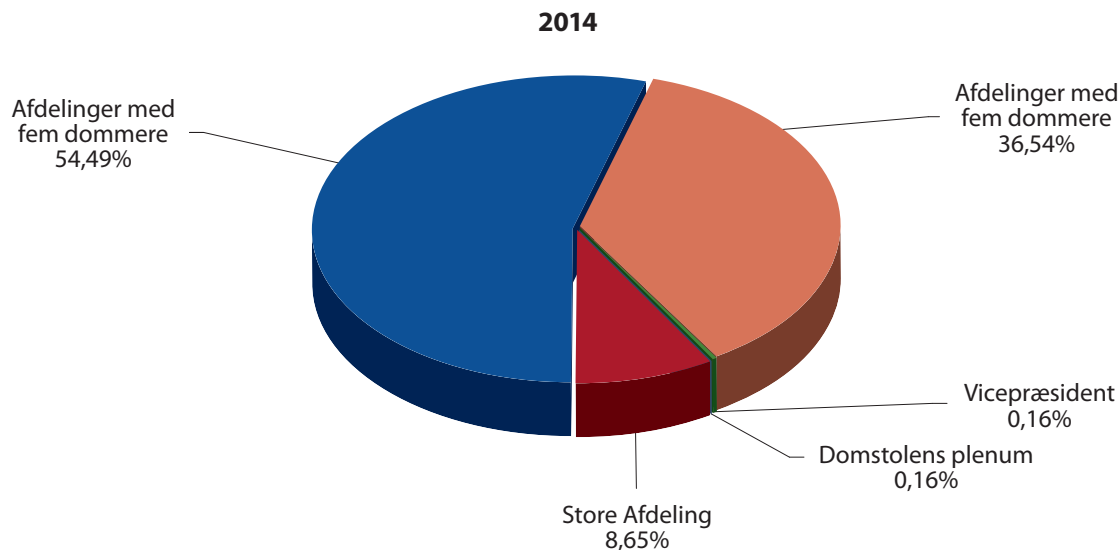
¹ Tallene (nettotal) angiver antallet af sager under hensyntagen til, at visse sager er blevet forenet (en række forenede sager = en sag).

² Kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stillingtagen til sagen er uforholdsmæssig, eller hjemvisning til Retten.

³ Kendelser afsagt i sager vedrørende begæringer i medfør af artikel 278 TEUF eller 279 TEUF (tidligere artikel 242 EF og 243 EF) eller artikel 280 TEUF (tidligere artikel 244 EF) eller i medfør af de tilsvarende bestemmelser i Euratomtraktaten eller i sager angående appel af en kendelse om foreløbige forholdsregler eller om intervention.

⁴ Kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stillingtagen til sagen er uforholdsmæssig, eller hjemvisning til Retten.

7. Afsluttede sager – dommerkollegierne (2010-2014)¹

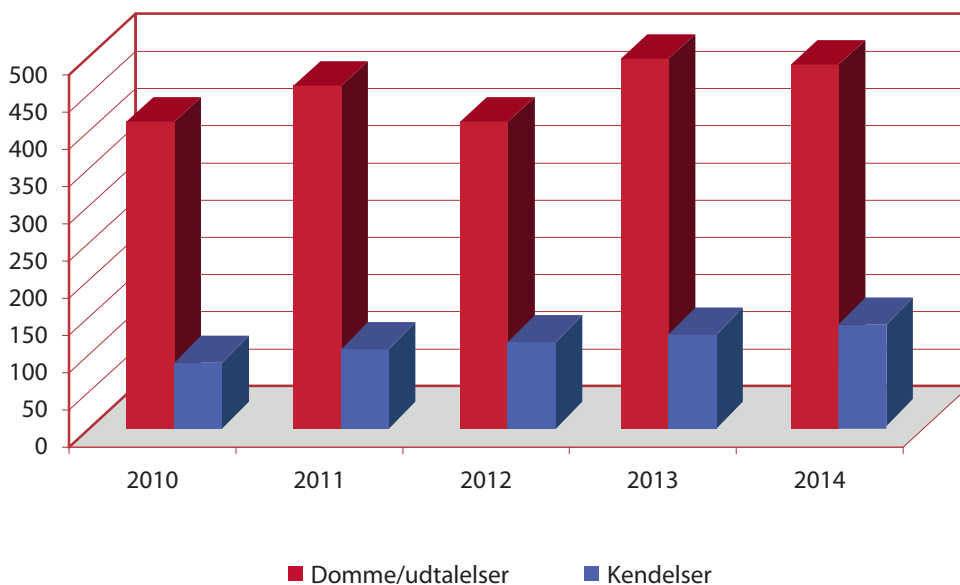

	2010			2011			2012			2013			2014		
	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt
Domstolens plenum				1		1	1		1				1		1
Store Afdeling	70	1	71	62		62	47		47	52		52	51	3	54
Afdelinger med tre dommere	280	8	288	290	10	300	275	8	283	348	18	366	320	20	340
Afdelinger med tre dommere	56	76	132	91	86	177	83	97	180	91	106	197	110	118	228
Domstolens præsident		5	5		4	4		12	12						
Vicepræsident											5	5		1	1
I alt	406	90	496	444	100	544	406	117	523	491	129	620	482	142	624

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

² Kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stillingtagen til sagen er uforholdsmæssig, eller hjemvisning til Retten.

8. Sager afsluttet ved dom, udtalelse eller kendelse med karakter af afgørelse (2010-2014)^{1 2}

	2010	2011	2012	2013	2014
Domme/udtalelser	406	444	406	491	482
Kendelser	90	100	117	129	142
I alt	496	544	523	620	624

¹ Tallene (brutttotal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

² Kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stillingtagen til sagen er uforholdsmæssig, eller hjemvisning til Retten.

9. Sager afsluttet ved dom, udtalelse eller kendelse med karakter af afgørelse – sagernes genstand (2010-2014)¹

	2010	2011	2012	2013	2014
Aktindsigt		2	5	6	4
De Europæiske Fællesskabers budget ²	1				
Den Europæiske Unions optræden udadtil	10	8	5	4	6
Energi	2	2		1	3
Etableringsfrihed	17	21	6	13	9
Fælles fiskeripolitik	2	1			5
Fælles toldtarif ⁴	7	2			
Fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik	2	3	9	12	3
Fællesskabernes egne indtægter ²	5	2			
Finansielle bestemmelser (budget, den finansielle ramme, egne indtægter, bekæmpelse af svig, ...) ²	1	4	3	2	5
Fiskale bestemmelser	66	49	64	74	52
Folkesundhed		3	1	2	3
Forbrugerbeskyttelse ³	3	4	9	19	20
Forskning, information, uddannelse og statistik	1				
Forskning, teknologisk udvikling og rummet			1	1	
Fri bevægelighed for personer	17	9	18	15	20
Fri udveksling af tjenesteydelser	30	27	29	16	11
Frie kapitalbevægelser	6	14	21	8	6
Frie varebevægelser	6	8	7	1	10
Grundlæggende EU-retlige principper	4	15	7	17	23
Handelspolitik	2	2	8	6	7
Industripolitik	9	9	8	15	3
Intellectuel og industriel ejendomsret	38	47	46	43	69
Konkurrence	13	19	30	42	28
Landbrug	15	23	22	33	29
Miljø og forbrugerbeskyttelse ³	48	25	1		
Miljø ³	9	35	27	35	30
Nye staters tiltrædelse		1	2		
Offentlige kontrakter		8	12	12	13
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed	24	24	37	46	51
Regionalpolitik	2				
Registrering, vurdering, godkendelse og begrænsning vedrørende kemikalier (REACH-forordningen)		1			5
Regler for institutionerne	26	20	27	31	18
Regler for virksomhederne	17	8	1	4	3
Social sikring af vandrende arbejdstagere	6	8	8	12	6
Socialpolitik	36	36	28	27	51
Statsstøtte	16	48	10	34	41
Tilnærmelse af lovgivningerne	15	15	12	24	25
Toldunion og fælles toldtarif ⁴	15	19	19	11	21
Transport	4	7	14	17	18
Turisme			1		

>>>

	2010	2011	2012	2013	2014
Uddannelse, erhvervsuddannelse, ungdom og sport			1		1
Unionsborgerskab	6	6	8	12	9
Økonomisk og monetær politik	1		3		1
Økonomisk, social og territorial samhørighed			3	6	8
EF-traktaten/TEUF	482	535	513	601	617
EU-traktaten	4	1			
KS-traktaten		1			
Privilegier og immuniteter		2	3		
Procedure	6	5	7	14	6
Tjenestemandsvedtægten	4			5	1
Diverse	10	7	10	19	7
I ALT	496	544	523	620	624

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

² Kategorierne »Fællesskabernes almindelige budget« og »Fællesskabernes egne indtægter« er blevet samlet i en enkelt kategori, »Finansielle bestemmelser«, for så vidt angår sager, der er blevet indbragt efter den 1.12.2009.

³ Kategorien »Miljø og forbrugerbeskyttelse« er blevet opsplittet i to særskilte kategorier for så vidt angår sager, der er indbragt efter den 1.12.2009.

⁴ Kategorierne »Fælles toldtarif« og »Toldunion« er blevet samlet i en enkelt kategori for så vidt angår sager, der er blevet indbragt efter den 1.12.2009.

10. Sager afsluttet ved dom, udtalelse eller kendelse med karakter af afgørelse – sagernes genstand (2014)¹

	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt
Aktindsigt	3	1	4
Den Europæiske Unions optræden udadtil	4	2	6
Energi	3		3
Etableringsfrihed	9		9
Fælles fiskeripolitik	5		5
Fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik	2	1	3
Finansielle bestemmelser (budget, den finansielle ramme, egne indtægter, bekæmpelse af svig, ...)	4	1	5
Fiskale bestemmelser	46	6	52
Folkesundhed	2	1	3
Forbrugerbeskyttelse	17	3	20
Fri bevægelighed for personer	20		20
Fri udveksling af tjenesteydelser	9	2	11
Frie kapitalbevægelser	6		6
Frie varebevægelser	8	2	10
Grundlæggende EU-retlige principper	10	13	23
Handelspolitik	7		7
Industripolitik	2	1	3
Intellectuel og industriel ejendomsret	36	33	69
Konkurrence	26	2	28
Landbrug	22	7	29
Miljø	28	2	30
Offentlige kontrakter	11	2	13
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed	47	4	51
Registrering, vurdering, godkendelse og begrænsning vedrørende kemikalier (REACH-forordningen)		5	5
Regler for institutionerne	14	4	18
Regler for virksomhederne	2	1	3
Social sikring af vandrende arbejdstagere	6		6
Socialpolitik	43	8	51
Statsstøtte	13	28	41
Tilnærmelse af lovgivningerne	23	2	25
Toldunion og fælles toldtarif	20	1	21
Transport	17	1	18
Uddannelse, erhvervsuddannelse, ungdom og sport		1	1
Unionsborgerskab	7	2	9
Økonomisk og monetær politik	1		1
Økonomisk, social og territorial samhørighed	8		8
EF-traktaten/TEUF	481	136	617

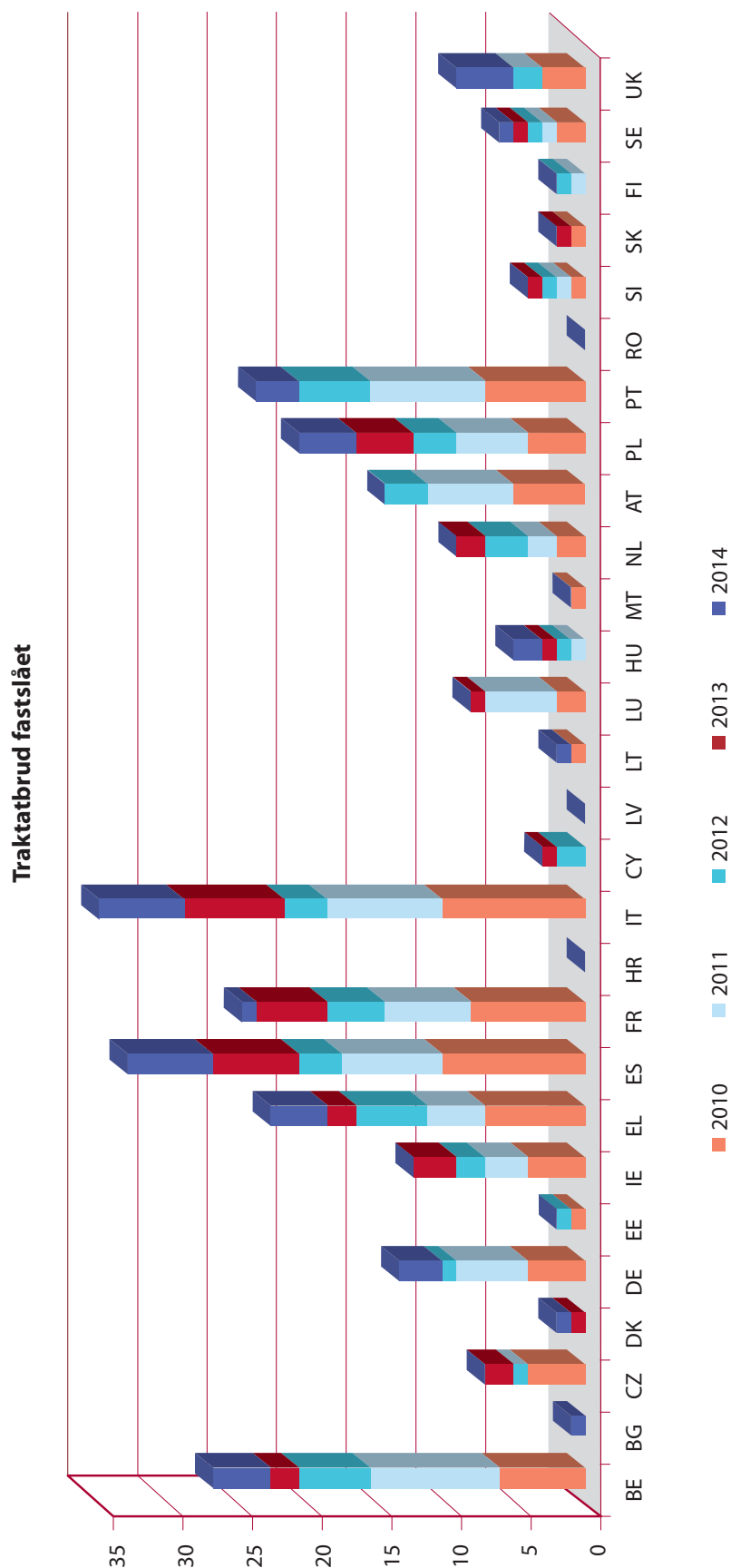
>>>

	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt
Procedure		6	6
Tjenestemandsvedtægten	1		1
Diverse	1	6	7
I ALT	482	142	624

¹ Tallene (brutttotal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

² Kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stillingtagen til sagen er uforholdsmæssig, eller hjemvisning til Retten.

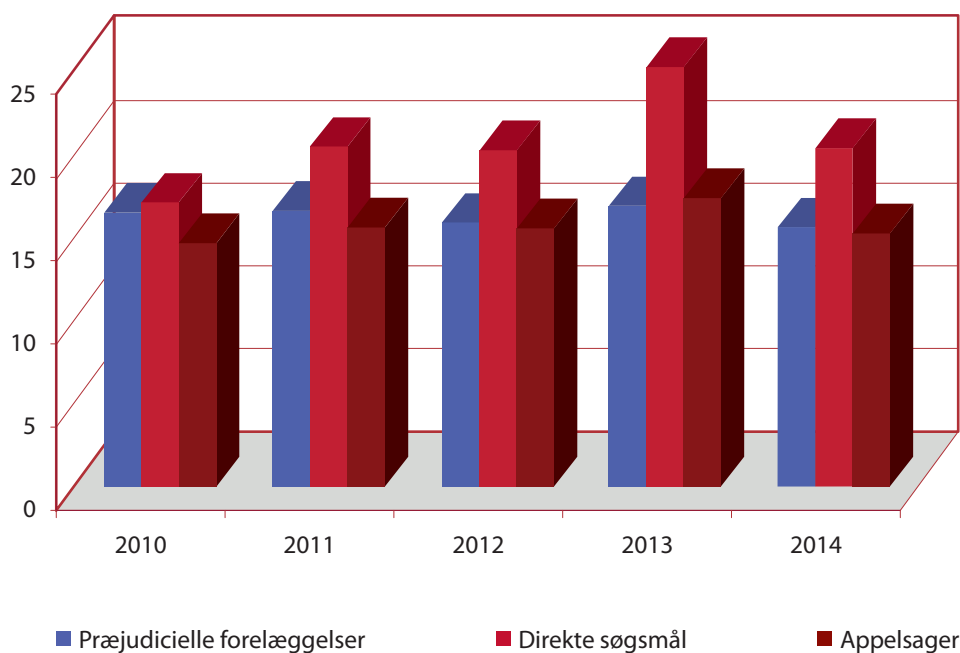
11. Afsluttede sager – traktatbrudssøgsmål: sagernes udfald (2010-2014)¹

	2010		2011		2012		2013		2014	
	Traktatbrud fastslået	Frifindelse	Traktatbrud fastslået	Frifindelse	Traktatbrud fastslået	Frifindelse	Traktatbrud fastslået	Frifindelse	Traktatbrud fastslået	Frifindelse
Belgien	6	1	9	1	5	1	2	1	4	
Bulgarien									1	1
Den Tjekkiske Republik	4				1		2	2		
Danmark							1	1	1	
Tyskland	4	2	5		1	2		2	3	1
Estland	1				1					
Irland	4		3		2		3	1		
Grækenland	7		4		5		2	1	4	
Spanien	10	2	7	1	3		6	6		
Frankrig	8	2	6		4		5	3	1	
Kroatien										
Italien	10		8	1	3		7	1	6	
Cypern				1	2		1			
Letland										
Litauen	1								1	
Luxembourg	2		5				1	1		
Ungarn			1	1	1		1		2	
Malta	1	1		1						
Nederlandene	2	1	2		3	1	2	2		1
Østrig	5		6		3			1		
Polen	4	1	5		3		4	2	4	
Portugal	7	1	8	1	5			1	3	
Rumænien				1						
Slovenien	1		1		1		1			
Slovakiet	1			1		1				
Finland			1		1			2		
Sverige	2		1		1		1	1	1	
Det Forenede Kongerige	3	1			2			1	4	
I alt	83	12	72	9	47	5	40	23	41	3

¹ Tallene (nettotal) angiver antallet af sager under hensyntagen til, at visse sager er blevet forenet (en række forenede sager = en sag).

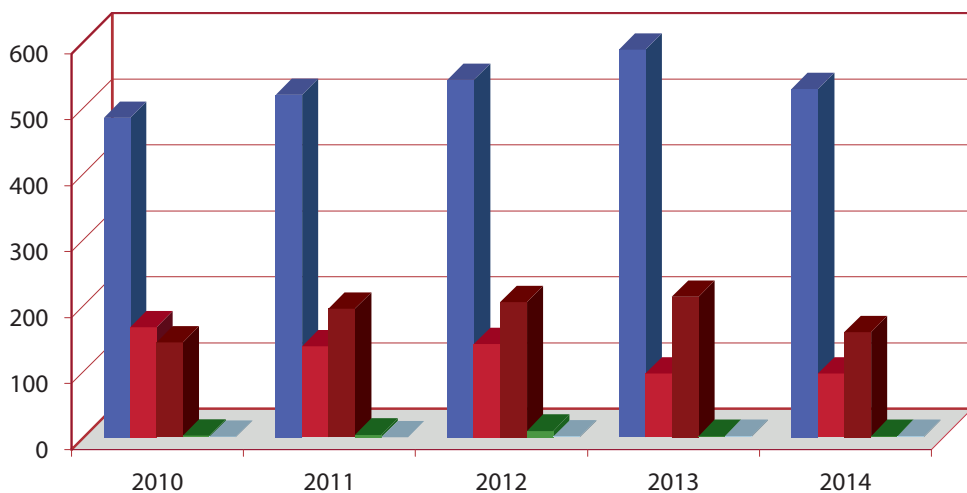
12. Afsluttede sager – sagsbehandlingstid (2010-2014)¹ (domme og kendelser med karakter af afgørelse)

	2010	2011	2012	2013	2014
Præjudicielle forelæggelser	16,1	16,3	15,6	16,3	15,0
Præjudicielle hasteprocedurer	2,2	2,5	1,9	2,2	2,2
Direkte søgsmål	16,7	20,3	19,7	24,3	20,0
Appelsager	14,0	15,1	15,2	16,6	14,5

¹ Undtaget fra beregningen af sagsbehandlingstiden er sager, hvori der er afsagt en mellemafgørelse, truffet en foranstaltning til sagens oplysning, afgivet udtalelse, sager, der indebærer en særlig rettergangsform (dvs. retshjælp, fastsættelse af sagsomkostninger, berigtigelse af en dom, begæring om genoptagelse af sager, hvori der er afsagt udeblivelsesdom, tredjemandsindsigelse, fortolkning af en dom, ekstraordinær genoptagelse, prøvelse af et af førstegeneraladvokaten fremsat forslag om fornyet prøvelse af en afgørelse, der er truffet af Retten, begæring om udlæg eller arrest og sager om immunitetsspørgsmål); sager, der afsluttes ved en kendelse om slettelse, om at det er ufornuddent at træffe afgørelse eller om hjemvisning til Retten; sager om foreløbige retsmidler samt appelsager om foreløbige retsmidler eller intervention.

13. Verserende sager pr. 31. december – sagstyper (2010-2014)¹

■ Præjudicielle forelæggelser

■ Direkte søgsmål

■ Appelsager

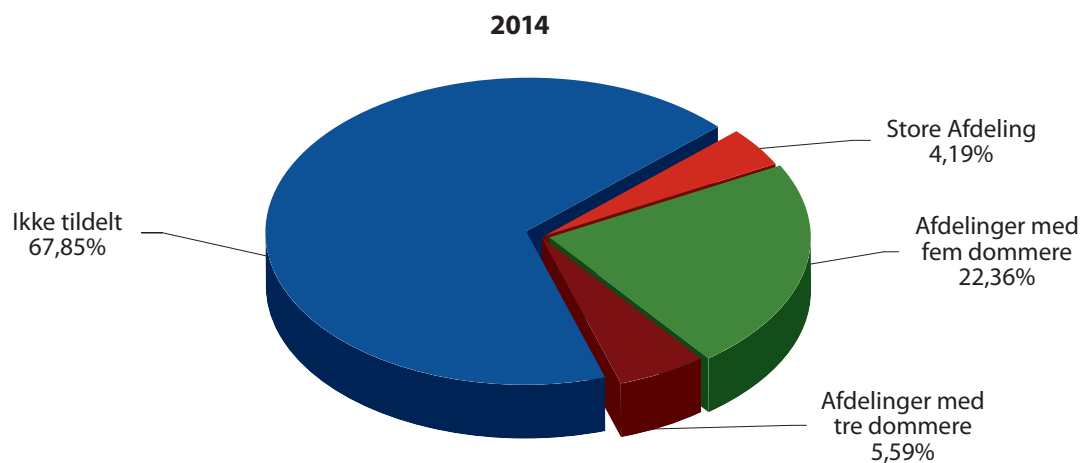
■ Særlige rettergangsformer

■ Udtalelser

	2010	2011	2012	2013	2014
Præjudicielle forelæggelser	484	519	537	574	526
Direkte søgsmål	167	131	134	96	94
Appelsager	144	195	205	211	164
Særlige rettergangsformer	3	4	9	1	2
Udtalelser	1		1	2	1
I alt	799	849	886	884	787

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

14. Verserende sager pr. 31. december – dommerkollegierne (2010-2014)¹

	2010	2011	2012	2013	2014
Domstolens plenum	1				
Store Afdeling	49	42	44	37	33
Afdelinger med fem dommere	193	157	239	190	176
Afdelinger med tre dommere	33	23	42	51	44
Domstolens præsident	4	10			
Vicepræsident			1	1	
Ikke tildelt	519	617	560	605	534
I alt	799	849	886	884	787

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

15. Diverse – fremskyndede procedurer (2010-2014)

	2010		2011		2012		2013		2014	
	Antaget	Forkastet	Antaget	Forkastet	Antaget	Forkastet	Antaget	Forkastet	Antaget	Forkastet
Direkte søgsmål		1			1			1		
Præjudicielle forelæggelser		8	2	7	1	5		16	2	10
Appelsager				5		1				
I alt	4	9	2	12	2	6		17	2	10

16. Diverse – præjudicielle hasteprocedurer (2010-2014)

	2010		2011		2012		2013		2014	
	Antaget	Forkastet	Antaget	Forkastet	Antaget	Forkastet	Antaget	Forkastet	Antaget	Forkastet
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed		4	2	5	4	1	2	3	4	1
Tilnærmelse af lovgivningerne										1
I alt	5	4	2	5	4	1	2	3	4	2

17. Diverse – afgørelser vedrørende foreløbige forholdsregler (2014)¹

	Indbragte sager om foreløbige forholdsregler	Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	Sagernes udfald	
			Forkastet	Antaget
Statsstøtte	1		2	
Regler for institutionerne	1		1	
Handelspolitik	1		1	
I ALT	3		4	

¹ Tallene (nettotal) angiver antallet af sager under hensyntagen til, at visse sager er blevet forenet (en række forenede sager = en sag).

18. Den generelle udvikling (1952-2014) – indbragte sager og domme

År	Indbragte sager ¹							Domme/ udtalelser ²
	Præjudicielle forelæggelser	Direkte søgsmål	Appelsager	Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	Anmodninger om udtalelse	I alt	Begæringer om foreløbige forholdsregler	
1953		4				4		
1954		10				10		2
1955		9				9	2	4
1956		11				11	2	6
1957		19				19	2	4
1958		43				43		10
1959		46			1	47	5	13
1960		22			1	23	2	18
1961	1	24			1	26	1	11
1962	5	30				35	2	20
1963	6	99				105	7	17
1964	6	49				55	4	31
1965	7	55				62	4	52
1966	1	30				31	2	24
1967	23	14				37		24
1968	9	24				33	1	27
1969	17	60				77	2	30
1970	32	47				79		64
1971	37	59				96	1	60
1972	40	42				82	2	61
1973	61	131				192	6	80
1974	39	63				102	8	63
1975	69	61			1	131	5	78
1976	75	51			1	127	6	88
1977	84	74				158	6	100
1978	123	146			1	270	7	97
1979	106	1 218				1 324	6	138
1980	99	180				279	14	132
1981	108	214				322	17	128
1982	129	217				346	16	185
1983	98	199				297	11	151
1984	129	183				312	17	165
1985	139	294				433	23	211
1986	91	238				329	23	174
1987	144	251				395	21	208
1988	179	193				372	17	238
1989	139	244				383	19	188

>>>

År	Indbragte sager ¹							Domme/ udtalelser ²
	Præjudicielle forelæggelser	Direkte søgsmål	Appelsager	Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	Anmodninger om udtalelse	I alt	Begæringer om foreløbige forholdsregler	
1990	141	221	15	1		378	12	193
1991	186	140	13	1	2	342	9	204
1992	162	251	24	1	2	440	5	210
1993	204	265	17			486	13	203
1994	203	125	12	1	3	344	4	188
1995	251	109	46	2		408	3	172
1996	256	132	25	3		416	4	193
1997	239	169	30	5		443	1	242
1998	264	147	66	4		481	2	254
1999	255	214	68	4		541	4	235
2000	224	197	66	13	2	502	4	273
2001	237	187	72	7		503	6	244
2002	216	204	46	4		470	1	269
2003	210	277	63	5	1	556	7	308
2004	249	219	52	6	1	527	3	375
2005	221	179	66	1		467	2	362
2006	251	201	80	3		535	1	351
2007	265	221	79	8		573	3	379
2008	288	210	77	8	1	584	3	333
2009	302	143	105	2	1	553	1	376
2010	385	136	97	6		624	3	370
2011	423	81	162	13		679	3	370
2012	404	73	136	3	1	617		357
2013	450	72	161	5	2	690	1	434
2014	428	74	111		1	614	3	416
I alt	8 710	8 901	1 689	106	23	19 429	359	10 213

¹ Bruttototal, ekskl. særlige rettergangsformer.² Nettototal.

19. Den generelle udvikling (1952-2014) – Indbragte præjudicielle forelæggelser (pr. medlemsstat og pr. år)

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Andet ¹	I alt
1961																			1											1
1962																			5											5
1963																1			5											6
1964												2							4											6
1965						4				2									1											7
1966																			1											1
1967	5				11					3						1			3											23
1968	1				4					1		1							2											9
1969	4				11					1						1														17
1970	4				21					2		2							3											32
1971	1				18					6		5				1			6											37
1972	5				20					1		4							10											40
1973	8				37					4		5				1			6											61
1974	5				15					6		5							7									1		39
1975	7			1	26					15		14				1			4									1		69
1976	11				28					8		12							14									1		75
1977	16			1	30					14		7							9									5		84
1978	7			3	46					12		11							38									5		123
1979	13			1	33					18		19				1			11									8		106
1980	14			2	24					14		19							17									6		99
1981	12			1	41					17		11				4			17									5		108
1982	10			1	36					39		18							21									4		129
1983	9			4	36					15		7							19									6		98
1984	13			2	38					34		10							22									9		129
1985	13				40					45		11				6			14									8		139
1986	13			4	18			2	1	19		5				1			16									8		91
1987	15			5	32			2	17	1	36	5				3			19									9		144

>>>

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Andet ¹	I alt
1988	30			4	34				1	38		28				2			26									16		179
1989	13			2	47		1	2	2	28		10				1			18			1						14		139
1990	17			5	34		4	2	6	21		25				4			9			2						12		141
1991	19			2	54		2	3	5	29		36				2			17			3						14		186
1992	16			3	62			1	5	15		22				1			18			1						18		162
1993	22			7	57		1	5	7	22		24				1			43			3						12		204
1994	19			4	44		2		13	36		46				1			13			1						24		203
1995	14			8	51		3	10	10	43		58				2			19	2		5					6	20		251
1996	30			4	66			4	6	24		70				2			10	6		6				3	4	21		256
1997	19			7	46		1	2	9	10		50				3			24	35		2				6	7	18		239
1998	12			7	49		3	5	55	16		39				2			21	16		7				2	6	24		264
1999	13			3	49		2	3	4	17		43				4			23	56		7				4	5	22		255
2000	15			3	47		2	3	5	12		50							12	31		8				5	4	26	1	224
2001	10			5	53		1	4	4	15		40				2			14	57		4				3	4	21		237
2002	18			8	59			7	3	8		37				4			12	31		3				7	5	14		216
2003	18			3	43		2	4	8	9		45				4			28	15		1				4	4	22		210
2004	24			4	50		1	18	8	21		48				1	2		28	12		1				4	5	22		249
2005	21		1	4	51		2	11	10	17		18				2	3		36	15	1	2				4	11	12		221
2006	17		3	3	77		1	14	17	24		34			1	1	4		20	12	2	3			1	5	2	10		251
2007	22	1	2	5	59	2	2	8	14	26		43			1		2		19	20	7	3	1			1	5	6	16	265
2008	24		1	6	71	2	1	9	17	12		39	1	3	3	4	6		34	25	4	1				4	7	14		288
2009	35	8	5	3	59	2		11	11	28		29	1	4	3		10	1	24	15	10	3	1	2	1	2	5	28	1	302
2010	37	9	3	10	71		4	6	22	33		49		3	2	9	6		24	15	8	10	17	1	5	6	6	29		385
2011	34	22	5	6	83	1	7	9	27	31		44		10	1	2	13		22	24	11	11	14	1	3	12	4	26		423
2012	28	15	7	8	68	5	6	1	16	15		65		5	2	8	18	1	44	23	6	14	13		9	3	8	16		404
2013	26	10	7	6	97	3	4	5	26	24		62	3	5	10		20		46	19	11	14	17	1	4	4	12	14		450
2014	23	13	6	10	87		5	4	41	20	1	52	2	7	6		23		30	18	14	8	28	4	3	8	3	12		428
Total	762	78	40	165	2 137	15	77	170	354	906	1	1 279	7	37	29	83	107	2	909	447	74	124	91	9	27	91	114	573	2	8 710

¹ Sag C-265/00, Campina Melkunie (Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof).
Sag C-196/09, Miles m.fl. (Europaskolernes Klagenevne).

20. Den generelle udvikling (1952-2014) – Indbragte præjudicielle forelæggelser (pr. medlemsstat og pr. retsinstans)

			I alt
Belgien	Cour constitutionnelle	30	
	Cour de cassation	91	
	Conseil d'État	71	
	Øvrige retsinstanser	570	762
Bulgarien	Върховен касационен съд	1	
	Върховен административен съд	13	
	Øvrige retsinstanser	64	78
Den Tjekkiske Republik	Ústavní soud		
	Nejvyššího soudu	3	
	Nejvyšší správní soud	20	
	Øvrige retsinstanser	17	40
Danmark	Højesteret	35	
	Øvrige retsinstanser	130	165
Tyskland	Bundesverfassungsgericht	1	
	Bundesgerichtshof	194	
	Bundesverwaltungsgericht	116	
	Bundesfinanzhof	303	
	Bundesarbeitsgericht	26	
	Bundessozialgericht	76	
	Øvrige retsinstanser	1 421	2 137
Estland	Riigikohus	5	
	Øvrige retsinstanser	10	15
Irland	Supreme Court	26	
	High Court	25	
	Øvrige retsinstanser	26	77
Grækenland	Άρειος Πάγος	10	
	Συμβούλιο της Επικρατείας	54	
	Øvrige retsinstanser	106	170
Spanien	Tribunal Constitucional	1	
	Tribunal Supremo	53	
	Øvrige retsinstanser	300	354
Frankrig	Conseil constitutionnel	1	
	Cour de cassation	110	
	Conseil d'État	93	
	Øvrige retsinstanser	702	906
Kroatien	Ustavni sud		
	Vrhovni sud		
	Visoki upravni sud		
	Visoki prekršajni sud		
	Øvrige retsinstanser	1	1

>>>

			I alt
Italien	Corte Costituzionale	2	
	Corte suprema di Cassazione	130	
	Consiglio di Stato	107	
	Øvrige retsinstanser	1 040	1 279
Cypern	Ανώτατο Δικαστήριο	4	
	Øvrige retsinstanser	3	7
Letland	Augstākā tiesa	21	
	Satversmes tiesa		
	Øvrige retsinstanser	16	37
Litauen	Konstitucinis Teismas	1	
	Lietuvos Aukščiausiasis	11	
	Vyriausiasis administracinis Teismas	9	
	Øvrige retsinstanser	8	29
Luxembourg	Cour supérieure de justice	10	
	Cour de cassation	12	
	Cour administrative	10	
	Øvrige retsinstanser	51	83
Ungarn		17	
	Kúria	5	
	Fővárosi Ítéletábla	2	
	Szegedi Ítéletábla	83	107
Malta	Øvrige retsinstanser		
	Qorti Kostituzzjonali		
	Qorti ta' l- Appel	2	2
Nederlandene	Øvrige retsinstanser	253	
	Hoge Raad	101	
	Raad van State	59	
	Centrale Raad van Beroep	151	
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	35	
	Tariefcommissie	310	909
Østrig	Øvrige retsinstanser	5	
	Verfassungsgerichtshof	103	
	Oberster Gerichtshof	81	
	Verwaltungsgerichtshof	258	447
Polen	Øvrige retsinstanser		
	Trybunał Konstytucyjny	9	
	Sąd Najwyższy	28	
	Naczelny Sąd Administracyjny	37	74
Portugal	Øvrige retsinstanser	4	
	Supremo Tribunal de Justiça	53	
	Supremo Tribunal Administrativo	67	124

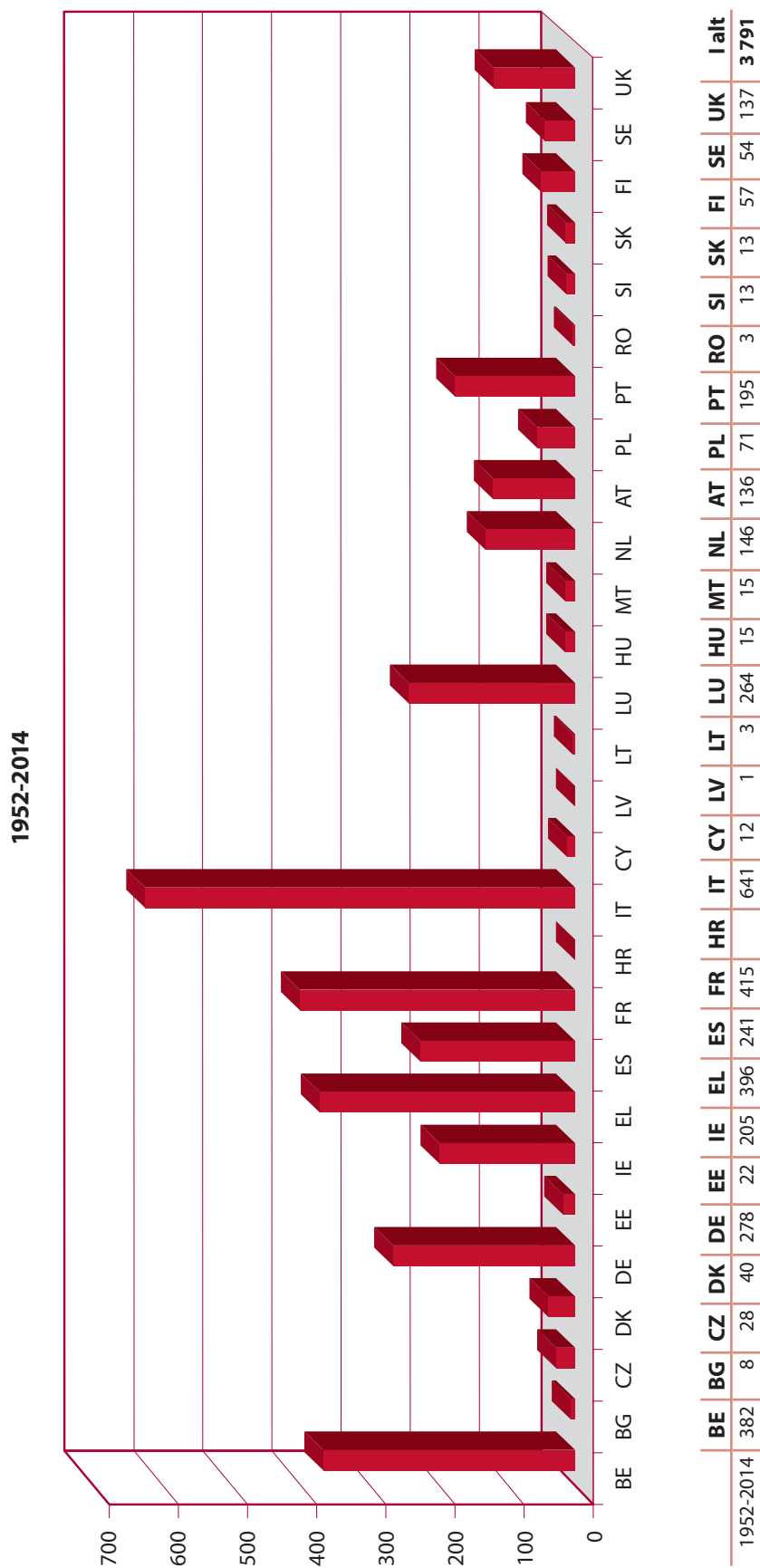
>>>

			I alt
Rumænien	Înalta Curte de Casație și Justiție	7	
	Curtea de Apel	45	
	Øvrige retsinstanser	39	91
Slovenien	Ustavno sodišče	1	
	Vrhovno sodišče	5	
	Øvrige retsinstanser	3	9
Slovakiet	Ústavný Súd		
	Najvyšší súd	9	
	Øvrige retsinstanser	18	27
Finland	Korkein oikeus	16	
	Korkein hallinto-oikeus	45	
	Työtuomioistuin	3	
	Øvrige retsinstanser	27	91
Sverige	Högsta Domstolen	18	
	Högsta förvaltningsdomstolen	7	
	Marknadsdomstolen	5	
	Arbetsdomstolen	3	
	Øvrige retsinstanser	81	114
Det Forenede Kongerige	House of Lords	40	
	Supreme Court	5	
	Court of Appeal	74	
	Øvrige retsinstanser	454	573
Øvrige	Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof ¹	1	
	Europaskolernes Klagenævn ²	1	2
I alt			8 710

¹ Sag C-265/00, Campina Melkunie.

² Sag C-196/09, Miles m.fl.

21. Den generelle udvikling (1952-2014) – Indbragte traktatbrudssøgsmål

Kapitel II

Retten

A – Arbejdet ved Retten i 2014

Ved Rettens præsident Marc Jaeger

I 2014 fejrede Retten 25-året for sin oprettelse. Begivenheden blev fejret sammen med tidligere medlemmer af Retten ved et éndagsarrangement, der både var oplysende og præget af gensynsglæde, og som gav anledning til såvel eftertanke som til refleksion over de store resultater, der er opnået i de forgange år.

Rettens sammensætning har undtagelsesvis været helt stabil – til gavn for effektiviteten og kontinuiteten – hvilket ikke har været uden betydning for de enestående resultater, der er opnået i 2014. Denne kontinuitet har nemlig gjort det muligt dels at drage fordel af de anstrengelser, der er blevet gjort, og de reformer, der er blevet gennemført igennem flere år, dels at gennemføre en styrkelse i form af ansættelsen af ni yderligere referendarer (én pr. kabinet) fra årets start.

Retten **afsluttede således 814 sager**, hvilket er meget tilfredsstillende. Der er ikke blot tale om en rekord, men også om en reel stigning (16%) i forhold til gennemsnittet for de sidste tre år, der i sig selv har været de mest produktive i retsinstansens historie. Overordnet set viser denne udvikling i de sidste tre år, at produktiviteten er øget med mere end 50% siden 2008 (fra 479 i 2008 til 735 i 2014).

Den væsentlige stigning i Rettens aktivitet kommer ligeledes til udtryk i **antallet af førte sager** i 2014 (hvoraf en væsentlig del vil blive afsluttet i 2015), der udgør 390 sager, dvs. en stigning på mere end 40% i forhold til 2013.

Antallet af **nye, anlagte sager** er også steget væsentligt (bl.a. på grund af et stort antal konnekse sager på området for statsstøtte og restriktive foranstaltninger), og udgør et hidtil uset antal (912 sager). Til trods for Rettens ekstraordinære resultater har den således måttet se antallet af verserende sager (1 423 sager) stige med næsten 100 i forhold til 2013. Derimod er det værd at notere sig, at forholdet mellem antallet af verserende sager og antallet af afsluttede sager (et forholdstal, der angiver et indicium for den teoretiske forventede varighed af sager) er det laveste i næsten ti år.

Denne positive tendens genfindes i **den gennemsnitlige varighed** af sagernes behandling og afgørelse ved Retten i 2014. Den er faldet med 3,5 måneder (fra 26,9 måneder i 2013 til 23,4 måneder i 2014), dvs. et fald på mere end 10% til et niveau svarende til de tal, der blev registreret for ca. ti år siden.

Retten har således formået at inddæmme følgerne af den konstante stigning i antallet af sager, der bliver anlagt for den, ved bedst muligt at optimere sine arbejdsmetoder og gøre brug af den begrænsede ressourceforstærkning. Retten vil således snart kunne nyde godt af en **modernisering af sine processuelle rammer**, idet arbejdet med et udkast til nyt procesreglement blev afsluttet i Rådet i slutningen af 2014. Dette instrument, der forventes at træde i kraft i første halvdel af 2015, omfatter adskillige nye bestemmelser, der gør det muligt for Retten yderligere at forbedre effektiviteten af sine procedurer og at imødegå de problemer, der opstår som følge af stigningen i antallet af sager for den. Det kan som eksempel nævnes, at der vil blive mulighed for at tildele sager om intellektuelle rettigheder til en enkelt dommer, mulighed for at afsige dom uden afholdelse af retsmøde, afgrænsning af interventionsordningen og behandlingen af oplysninger eller dokumenter, der berører Unionens eller dens medlemsstaters sikkerhed.

Retten, der er en retsinstans i konstant udvikling, fortsætter således sit arbejde med fokus på at opfylde de retsundergivnes grundlæggende rettigheder, og ud fra målsætningen om fortsat at afbalancere kravene om hurtighed med kvaliteten af den retslige prøvelse.

I. Søgsmål vedrørende retsakters lovlighed

Antagelse af sagen til realitetsbehandling i henhold til artikel 263 TEUF

Retten gav i 2014 i sin praksis en række præciseringer af begreberne retsakt, der kan gøres til genstand for søgsmål, og regelfastsættende retsakt, der ikke omfatter gennemførelsesforanstaltninger, som omhandlet i artikel 263 TEUF.

1. Begrebet retsakt, der kan gøres til genstand for søgsmål

Retten behandlede i dom af 13. november 2014, *Spanien mod Kommissionen* (sag T-481/11, Sml., EU:T:2014:945), begrebet rent bekræftende retsakt i anledning af et søgsmål med påstand om delvis annullation af en gennemførelsesforordning på landbrugsområdet.

Retten bemærkede i den forbindelse, at det følger af fast retspraksis, at en retsakt anses for en ren bekræftelse af en tidligere retsakt, såfremt den ikke indeholder noget nyt i forhold til den tidligere retsakt og ikke er blevet truffet på grundlag af en fornyet undersøgelse af forholdene for adressaten for den tidligere retsakt. Denne retspraksis, som vedrører individuelle retsakter, skal ligeledes overføres på regeludstedende retsakter, idet intet begrunder en anderledes behandling af sidstnævnte. Ifølge Retten anses en retsakt for vedtaget efter en fornyet undersøgelse af situationen, når denne retsakt er vedtaget enten efter den berørte persons anmodning eller på institutionens eget initiativ på grundlag af væsentlige omstændigheder, som der ikke var taget hensyn til ved vedtagelsen af den tidligere retsakt. Såfremt de faktiske og retlige forhold, som ligger til grund for den nye retsakt, ikke er anderledes end dem, der begrundede vedtagelsen af den tidligere retsakt, er den nye retsakt derimod efter Rettens opfattelse en ren bekræftelse af den tidligere retsakt.

Hvad angår de forhold, hvorunder omstændigheder kan anses for nye og væsentlige, præciserede Retten, at en omstændighed, uanset om den forelå eller ikke forelå på tidspunktet for vedtagelsen af den tidligere retsakt, skal kvalificeres som ny, når der af en eller anden årsag, herunder en manglende omhu fra ophavsmanden til den tidligere retsakt, ikke blev taget hensyn til en sådan omstændighed ved vedtagelsen af denne retsakt. Hvad angår den væsentlige karakter indebærer den, at den omhandlede omstændighed skal kunne ændre retsstillingen væsentligt, således som ophavsmanden til den tidligere retsakt har taget hensyn til den.

Retten bemærkede endvidere, at en foranstaltning, der er betinget af de faktiske og retlige omstændigheder, der forelå ved dens vedtagelse, skal kunne gøres til genstand for en fornyet undersøgelse med henblik på at efterprøve, om opretholdelsen af foranstaltningen findes berettiget. Retten vurderede, at en fornyet undersøgelse med henblik på at undersøge, om den tidligere vedtagne foranstaltning fortsat er berettiget i betragtning af en ændring af den faktiske og retlige situation, der er sket i mellemtiden, fører til vedtagelsen af en retsakt, som ikke blot bekræfter den tidligere retsakt, men udgør en anfægtelig retsakt, der kan gøres til genstand for et annullations-søgsmål i henhold til artikel 263 TEUF.

2. Begrebet regelfastsættende retsakt, som ikke omfatter gennemførelsesforanstaltninger

Retten havde anledning til at behandle begrebet regelfastsættende retsakt, som ikke omfatter gennemførelsesforanstaltninger, som omhandlet i artikel 263, stk. 4, TEUF, i dom af 26. september 2014, *Dansk Automat Brancheforening mod Kommissionen* (sag T-601/11, Sml., under appel, EU:T:2014:839). Der var ved Retten blevet anlagt søgsmål af en forening af virksomheder og selskaber, som drev registreret virksomhed med opstilling af spilleautomater, til prøvelse af Kommissionens afgørelse, hvorved indførelsen i Danmark af lavere afgifter for onlinespil end for kasinoer og spillehaller blev erklæret forenelig med det indre marked.

Retten, som inden for rammerne af denne sag skulle undersøge sagsøgerens argument om, at den anfægtede afgørelse udgjorde en regelfastsættende retsakt, som ikke omfattede gennemførelsesforanstaltninger, som omhandlet i sidste sætningsled i artikel 263, stk. 4, TEUF, fremhævede, at det følger af Domstolens praksis og navnlig af dom *Telefónica mod Kommissionen*¹, at dette begreb skal fortolkes under hensyn til princippet om effektiv domstolsbeskyttelse. Retten bemærkede desuden, at fysiske eller juridiske personer, der på grund af de i artikel 263, stk. 4, TEUF fastsatte betingelser for at antage en sag til realitetsbehandling ikke kan anfægte en regelfastsættende EU-retsakt direkte ved Unionens retsinstanser, er beskyttet mod, at en sådan retsakt finder anvendelse på dem, ved muligheden for at anfægte de gennemførelsesforanstaltninger, som denne retsakt omfatter.

Henset til dels at den anfægtede afgørelse ikke definerede sine specifikke og konkrete konsekvenser for hver afgiftspligtig person, dels at det fremgik af dens tekst, at de nationale myndigheder i overensstemmelse med artikel 108, stk. 3, TEUF havde udsat spilleafgiftslovens ikrafttræden, indtil Kommissionen havde truffet endelig afgørelse i sagen, fandt Retten, at den omhandlede afgørelse omfattede gennemførelsesforanstaltninger. De specifikke og konkrete konsekvenser af en sådan afgørelse i forhold til de afgiftspligtige personer havde således materialiseret sig i nationale retsakter, nemlig spilleafgiftsloven, og de retsakter til gennemførelse af denne lov, der fastsatte størrelsen på de af de afgiftspligtige personer skyldige afgifter, der som sådan udgjorde gennemførelsesbestemmelser som omhandlet i sidste sætningsled i artikel 263, stk. 4, TEUF. Idet de nævnte retsakter kunne indbringes for en national domstol, havde de afgiftspligtige personer adgang til en domstol, og dette uden at være nødsaget til at overtræde retsreglerne, eftersom de i forbindelse med en sag for de nationale domstole kunne påberåbe sig den anfægtede afgørelses ugyldighed og i givet fald foranledige disse til at forelægge Domstolen præjudicielle spørgsmål herom i henhold til artikel 267 TEUF. Følgelig opfyldte søgsmålet til prøvelse af denne afgørelse ikke de i artikel 263, stk. 4, TEUF fastsatte betingelser for at kunne antages til realitetsbehandling.

Antagelse af sagen til realitetsbehandling i henhold til artikel 265 TEUF

I den sag, der lå til grund for dom af 21. marts 2014, *Yusef mod Kommissionen* (sag T-306/10, Sml., EU:T:2014:141), var der ved Retten blevet anlagt et passivitetssøgsmål med påstand om, at det blev fastslået, at Kommissionen ulovligt havde undladt at slette sagsøgerens navn fra listen over de

¹ Dom af 19.12.2013, *Telefónica mod Kommissionen* (sag C-274/12 P, Sml., EU:C:2013:852, præmis 27 ff.).

personer, der var omfattet af restriktive foranstaltninger i henhold til forordning (EF) nr. 881/2002², efter sagsøgerens anmodning om en fornyet undersøgelse af hans opførelse på denne liste.

Retten lagde først til grund, at en sagsøger ikke har lov til at omgå fristen for anlæggelse af et annullationssøgsmål i henhold til artikel 263 TEUF mod en af en institution vedtaget retsakt ved hjælp af et »processuelt kunstgreb« i form af et passivitetssøgsmål i henhold til artikel 265 TEUF til prøvelse af Kommissionens afvisning af at annullere eller ophæve denne retsakt. Ifølge Retten burde der dog ligeledes lægges vægt på den særlige tidsmæssige dimension i forbindelse med den retsakt, der var tale om, idet gyldigheden af en foranstaltning om indefrysning af midler i henhold til forordning nr. 881/2002 altid forudsætter, at de faktiske og retlige omstændigheder, der lå til grund for dens vedtagelse, fortsat eksisterer, og at det er nødvendigt at opretholde den for at realisere målet med den. Det følger heraf, at i modsætning til en retsakt, der tilsigter varige virkninger, skal en sådan foranstaltning kunne revurderes på et hvilket som helst tidspunkt for at kontrollere, om dens opretholdelse er berettiget, og Kommissionens undladelse af at imødekomme en sådan anmodning skal kunne gøres til genstand for et passivitetssøgsmål. Retten bemærkede i den anledning, at der i den foreliggende sag forelå to nye forhold, nemlig dels afsigelsen af dom *Kadi og Al Barakaat International Foundation mod Rådet og Kommissionen*³, dels den omstændighed, at Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirlands regering havde konkluderet, at sagsøgeren ikke opfyldte kriterierne for opførelse på denne liste, og at den havde meddelt, at den agtede at få slettet hans navn fra den nævnte liste. Retten fandt i den sammenhæng, at der ikke blot skulle tages hensyn til afsigelsen af den ovennævnte Kadi I-dom (EU:C:2008:461), men også og især til den holdnings- og adfærdsmæssige ændring, som denne dom nødvendigvis måtte have medført hos Kommissionen, og som i sig selv udgjorde en ny og væsentlig omstændighed. Kommissionen havde således straks efter afsigelsen af denne dom ændret sin fremgangsmåde og åbnet mulighed for, at den kunne revurdere alle andre tilfælde af indefrysning af midler i henhold til forordning nr. 881/2002, om ikke på eget initiativ så i det mindste på de berørte personers udtrykkelige anmodning.

Selv om Kommissionen fandt, at den omstændighed, at sagsøgeren blev pålagt de restriktive foranstaltninger, der var fastsat i forordning nr. 881/2002, var og forblev berettiget i realiteten, var den under alle omstændigheder forpligtet til hurtigst muligt at afhjælpe den åbenlyse tilsidesættelse af de gældende principper i forbindelse med proceduren for opførelsen af sagsøgeren på den nævnte liste efter at have konstateret, at denne tilsidesættelse i det væsentlige var identisk med den tilsidesættelse af de samme principper, som blev fastslået af Domstolen i den ovennævnte *Kadi I-dom* (EU:C:2008:461) og i dom *Kommissionen m.fl. mod Kadi*⁴, og af Retten i dom *Kadi mod Rådet og Kommissionen* og *Kadi mod Kommissionen*⁵. Ifølge Retten måtte det således fastslås, at Kommissionen havde gjort sig skyldig i retsstridig passivitet, hvilken fortsat bestod på datoen for afslutningen af de mundtlige retsforhandlinger, da den stadig ikke på en passende måde havde afhjulpet de konstaterede uregelmæssigheder.

² Rådets forordning (EF) nr. 881/2002 af 27.5.2002 om indførelse af visse specifikke restriktive foranstaltninger mod visse personer og enheder, der har tilknytning til Usama bin Laden, Al-Qaida-organisationen og Taliban, og om ophævelse af Rådets forordning (EF) nr. 467/2001 om forbud mod udførsel af visse varer og tjenesteydelser til Afghanistan, om styrkelse af flyveforbuddet og om udvidelse af indefrysningen af midler og andre økonomiske ressourcer over for Taliban i Afghanistan (EFT L 139, s. 9).

³ Dom af 3.9.2008, *Kadi og Al Barakaat International Foundation mod Rådet og Kommissionen* (forenede sager C-402/05 P og C-415/05 P, Sml., herefter »Kadi I-dommen«, EU:C:2008:461).

⁴ Dom af 18.7.2013, *Kommissionen m.fl. mod Kadi* (forenede sager C-584/10 P, C-593/10 P og C-595/10 P, Sml., EU:C:2013:518).

⁵ Dom af 21.9.2005, *Kadi mod Rådet og Kommissionen* (sag T-315/01, Sml., EU:T:2005:332) og af 30.9.2010, *Kadi mod Kommissionen* (sag T-85/09, Sml., EU:T:2010:418).

Konkurrenceregler for virksomheder

1. Generelt

a) Begæring om oplysninger

Retten afsagde i 2014 dom i en række søgsmål, der var anlagt af virksomheder inden for cement-sektoren med påstand om annullation af de afgørelser om begæring om oplysninger, som Kommissionen havde tilsendt dem i henhold til artikel 18, stk. 3, i forordning (EF) nr. 1/2003⁶. Disse søgsmål gav Retten mulighed for at fremkomme med præciseringer bl.a. af hvilken type af indicier, der kan begrunde en begæring om oplysninger, og af i hvilket omfang, retten til ikke at bidrage til selvinkriminering giver mulighed for at nægte at besvare en sådan begæring, samt af det ufravigelige krav om, at begæringen skal være forholdsmæssig.

– Den tilstrækkeligt tungtvejende karakter af de indicier, der kan begrunde en begæring

Retten præciserede i dom af 14. marts 2014, *Cementos Portland Valderrivas mod Kommissionen* (sag T-296/11, Sml., EU:T:2014:121), at Kommissionen for at kunne vedtage en afgørelse om begæring om oplysninger skulle være i besiddelse af tilstrækkeligt tungtvejende indicier til at begrunde en mistanke om, at konkurrencereglerne var overtrådt.

Selv om det ikke kan pålægges Kommissionen, under den indledende procedure, at anføre de indicier, der gør, at den mener, at der er tale om en tilsidesættelse af artikel 101 TEUF, kan det imidlertid ikke udledes heraf, at Kommissionen ikke skal råde over oplysninger, der peger i retning af, at der kan foreligge en tilsidesættelse af artikel 101 TEUF, inden vedtagelsen af en sådan beslutning. Med henblik på at efterleve kravet om en beskyttelse mod offentlige myndigheders vilkårlige eller uforholdsmæssige indgreb i forhold af privat karakter, hvad enten der er tale om fysiske eller juridiske personer, skal en afgørelse om begæring om oplysninger således have til formål at indhente de oplysninger, der er nødvendige for at kontrollere rigtigheden og rækkevidden af en bestemt faktisk eller retlig situation, som Kommissionen allerede er i besiddelse af oplysninger om, som udgør tilstrækkeligt tungtvejende indicier til at begrunde en mistanke om, at konkurrencereglerne er overtrådt. Med baggrund i begæringen for Retten og at sagsøgeren havde påberåbt sig visse omstændigheder, som kunne stille spørgsmålstejn ved, om de indicier, som Kommissionen havde rådet over for at kunne vedtage en beslutning i henhold til artikel 18, stk. 3, i forordning nr. 1/2003, var tilstrækkeligt tungtvejende, fandt Retten i den foreliggende sag, at det påhvilede den at undersøge disse indicier og kontrollere, om de var tilstrækkeligt tungtvejende. Ifølge Retten skulle denne vurdering foretages under hensyntagen til den omstændighed, at den anfægtede afgørelse indgik i den indledende undersøgelse, der skulle gøre det muligt for Kommissionen at indsamle alle de relevante oplysninger, som bekræftede eller afkræftede en overtrædelse af konkurrencereglerne, og at foretage en første stillingtagen til, hvilken kurs proceduren skulle følge. Derfor kunne det på dette trin ikke kræves, at Kommissionen, inden den vedtog en afgørelse om begæring af oplysninger, rådede over oplysninger, der beviste forekomsten af en overtrædelse. Det var herefter tilstrækkeligt, at de nævnte indicier havde indebåret, at Kommissionen havde en rimelig mistanke om en formodning for, at der forelå en overtrædelse, således at den havde ret til at anmode om yderligere oplysninger gennem en beslutning vedtaget på grundlag af artikel 18, stk. 3, i forordning

⁶ Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16.12.2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i traktatens artikel 81 og 82 [artikel 101 og 102 TEUF] (EFT 2003 L 1, s. 1).

nr. 1/2003. Eftersom de af Kommissionen fremlagte indicier opfyldte denne definition, frifandt Retten Kommissionen.

– Begæringens forholdsmæssighed

Retten fik i øvrigt i dom af 14. marts 2014, *Buzzi Unicem mod Kommissionen* (sag T-297/11, Sml., EU:T:2014:122), mulighed for at fremhæve, at det, for at en afgørelse om begæring om oplysninger overholder proportionalitetsprincippet, ikke er tilstrækkeligt, at de anmodede oplysninger står i forbindelse med undersøgelsens genstand. Det må også kræves, at den forpligtelse til at fremkomme med oplysninger, som pålægges en virksomhed, ikke udgør en uforholdsmæssig byrde for virksomheden i forhold til det, som undersøgelsen kræver. Ifølge Retten skal det heraf udledes, at en afgørelse, der pålægger adressaten på ny at fremlægge oplysninger, som der tidligere er blevet anmodet om, med den begrundelse, at visse af oplysningerne efter Kommissionens opfattelse er ukorrekte, kan synes at indebære en uforholdsmæssig byrde i forhold til det, som undersøgelsen kræver, og derfor ikke er i overensstemmelse med proportionalitetsprincippet. Ligeledes kan en stræben efter enkelthed ved behandlingen af de besvarelser, som virksomhederne giver, ikke begrundes, at de nævnte virksomheder pålægges at fremlægge oplysninger, der allerede er i Kommissionens besiddelse, i et nyt format. Samtidig med, at Retten i den foreliggende sag konstaterede, at mængden af de begærede oplysninger havde afstedkommet en betydelig arbejdsbyrde, og at det format, som svarene ifølge Kommissionen skulle fremlægges i, rummede en meget høj præcisionsgrad, fandt den dog, at denne byrde ikke havde en uforholdsmæssig karakter henset til det, som undersøgelsen krævede, og rækkevidden af de omhandlede overtrædelser.

Spørgsmålet om forholdsmæssigheden af begæringen om oplysninger blev ligeledes behandlet i forbindelse med den sag, der lå til grund for dom af 14. marts 2014, *Schwenk Zement mod Kommissionen* (sag T-306/11, Sml., under appel, EU:T:2014:123). Retten skulle i denne sag især tage stilling til den eventuelt uforholdsmæssige karakter af den byrde, der var blevet pålagt den sagsøgende virksomhed ved, at den skulle besvare en række spørgsmål inden for en frist på to uger.

Retten bemærkede, at der med henblik på at foretage en sådan vurdering skulle tages hensyn til, at sagsøgeren som adressat for en afgørelse om begæring om oplysninger i henhold til artikel 18, stk. 3, i forordning nr. 1/2003 løb risikoen ikke blot for at blive pålagt en bøde eller en tvangsbøde, hvis virksomheden fremlagde ufuldstændige oplysninger, hvis den fremlagde oplysningerne for sent, eller hvis den ikke fremlagde oplysningerne, men også en bøde, hvis den fremlagde en oplysning, der af Kommissionen ansås for urigtig eller forvansket. Retten præciserede således, at en undersøgelse af, om den frist, der er fastsat i en afgørelse om begæring om oplysninger, er passende, er særligt vigtig, idet den nævnte frist skal gøre det muligt for adressaten ikke blot materielt at give en besvarelse, men også at sikre sig, at de fremlagte oplysninger er fuldstændige, korrekte og ikke forvanskede.

b) Klage – Tilsagn

Retten traf i dom af 6. februar 2014, *CEES og Asociación de Gestores de Estaciones de Servicio mod Kommissionen* (sag T-342/11, Sml., EU:T:2014:60), afgørelse vedrørende en klage indgivet af to virksomhedssammenslutninger over et olieselskabs manglende overholdelse af de tilsagn, som dette havde afgivet over for Kommissionen inden for rammerne af en procedure om anvendelse af konkurrencereglerne. Sagsøgerne gjorde gældende, at Kommissionen efter dette selskabs manglende overholdelse af sine tilsagn burde have genåbnet proceduren i forhold til dette og have pålagt dette en bøde eller en tvangsbøde.

Retten forkastede denne argumentation. Retten præciserede, at når en virksomhed ikke overholder en beslutning om tilsagn som omhandlet i artikel 9, stk. 1, i forordning nr. 1/2003, er Kommissionen ikke forpligtet til at genåbne proceduren i forhold til denne virksomhed, men har en skønsmargen i denne henseende. Kommissionen har ligeledes en skønsmargen vedrørende anvendelsen af artikel 23, stk. 2, litra c), og artikel 24, stk. 1, litra c), i forordning nr. 1/2003, hvorefter Kommissionen kan pålægge virksomheder bøder eller tvangsbøder, såfremt de ikke overholder de tilsagn, der er gjort bindende ved en beslutning truffet i henhold til denne forordnings artikel 9.

Retten fandt desuden, at eftersom Kommissionen skal vurdere spørgsmålet om, hvorvidt det er i Unionens interesse at fortsætte behandlingen af en klage i betragtning af de relevante retlige og faktiske forhold i sagen, skal den tage hensyn til den omstændighed, at situationen kan være forskellig, alt efter om denne klage vedrører en eventuel manglende overholdelse af en tilsagnsbeslutning eller en eventuel overtrædelse af artikel 101 TEUF eller 102 TEUF. Eftersom en manglende overholdelse af tilsagn generelt er lettere at godtgøre end en overtrædelse af artikel 101 TEUF eller 102 TEUF, er omfanget af de nødvendige undersøgelsesforanstaltninger for at godtgøre en sådan manglende overholdelse af tilsagn i princippet mere begrænset. Det kan dog ikke udledes heraf, at Kommissionen i et sådant tilfælde systematisk skal genåbne proceduren og pålægge en bøde eller en tvangsbøde. En sådan tilgang ville nemlig medføre en omdannelse af Kommissionens beføjelser i henhold til artikel 9, stk. 2, artikel 23, stk. 2, litra c), og artikel 24, stk. 1, litra c), i forordning nr. 1/2003 til tilknyttede beføjelser, hvilket ikke er i overensstemmelse med disse bestemmelsers ordlyd. Retten præciserede i den sammenhæng, at Kommissionen skal tage hensyn til de foranstaltninger, som en national konkurrencemyndighed har vedtaget over for en virksomhed, når den vurderer, om det er i Unionens interesse at genåbne proceduren i forhold til denne virksomhed for manglende overholdelse af sine tilsagn, med henblik på at pålægge denne en bøde eller en tvangsbøde. På baggrund af disse betragtninger konkluderede Retten, at Kommissionens beslutning om ikke at genåbne proceduren og ikke at pålægge den indklagede virksomhed nogen tvangsbøde eller bøde i den foreliggende sag ikke var behæftet med et åbenbart urigtigt skøn.

2. Nye afgørelser på artikel 101 TEUF's område

a) Kommissionens territoriale kompetence

I den sag, der lå til grund for dom af 27. februar 2014, *InnoLux mod Kommissionen* (sag T-91/11, Sml., under appel, EU:T:2014:92), var der ved Retten blevet anlagt et annulationssøgsmål til prøvelse af Kommissionens afgørelse om en procedure i henhold til artikel 101 TEUF og artikel 53 i aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS)⁷. Kommissionen havde ved denne afgørelse pålagt sagsøgeren en sanktion på grund af dennes deltagelse i et kartel på verdensmarkedet for flydende krystalskærme (herefter »LCD«). Sagsøgeren gjorde til støtte for sit søgsmål bl.a. gældende, at Kommissionen havde anvendt et retligt forkert begreb, begrebet »direkte afsætning til EØS ved hjælp af forarbejdede produkter«, da den havde fastsat værdien af den relevante afsætning med henblik på bødeberegningen. Ifølge sagsøgeren havde Kommissionen ved at anvende dette begreb kunstigt flyttet stedet, hvor den i den foreliggende sag omhandlede afsætning rent faktisk var foretaget, og overskredet grænserne for sin territoriale kompetence.

Retten bemærkede i den anledning, at en overtrædelse af artikel 101 TEUF er en adfærd med to elementer, nemlig dannelsen af kartellet og dets iværksættelse. Eftersom betingelsen om iværksættelsen er opfyldt, må Kommissionens kompetence til at anvende Unionens konkurrenceregler

⁷ Aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EFT 1994 L 1, s. 3).

over for en sådan adfærd anses for hjemlet ved territorialprincippet, som er almindeligt anerkendt i folkeretten⁸.

Når et verdensomspændende kartel har et konkurrencebegrænsende formål, iværksættes det på det indre marked, alene fordi de kartelomfattede produkter markedsføres på dette marked. Retten fremhævede således, at iværksættelsen af kartellet ikke nødvendigvis indebærer, at det skaber egentlige virkninger, idet spørgsmålet om, hvorvidt et kartel har haft konkret virkning for de af deltagerne benyttede priser, kun er relevant som led i fastsættelsen af kartellets alvor, med henblik på bødeberegningen, forudsat at Kommissionen beslutter at støtte sig på dette kriterium. I den sammenhæng er begrebet iværksættelse i det væsentlige støttet på virksomhedsbegrebet i konkurrenceretten, som skal tillægges en afgørende rolle ved fastsættelsen af grænserne for Kommissionens territoriale kompetence til at anvende denne ret. Såfremt den virksomhed, hvorunder sagsøgeren henhører, har deltaget i et kartel skabt uden for EØS, skal Kommissionen således kunne forfølge de virkninger, som denne virksomheds adfærd har haft på den frie konkurrence på det indre marked, og pålægge den en bøde, der står i forhold til dette kartels skade på den frie konkurrence på dette marked. Ifølge Retten fulgte det i den foreliggende sag heraf, at Kommissionen ved medregningen af den »direkte afsætning til EØS ved hjælp af forarbejdede produkter« ikke havde foretaget en ulovlig udvidelse af sin territoriale kompetence for at forfølge de i traktaterne fastsatte overtrædelser af konkurrencereglerne.

b) Beregning af bødebeløbet

– Afsætningens værdi – Komponenter og færdige produkter

Retten skulle i den ovennævnte sag *InnoLux mod Kommissionen* ligeledes fastsætte værdien af den af kartellet berørte afsætning, som Kommissionen havde benyttet for at fastlægge grundbeløbet for den bøde, der skulle pålægges. Sagsøgeren gjorde i den forbindelse gældende, at Kommissionen havde medregnet afsætningen af færdige produkter, hvori kartelomfattede LCD var integreret, i forhold til hvilke produkter der ikke var blevet fastslået nogen overtrædelse i den anfægtede afgørelse, og som ikke havde direkte eller indirekte forbindelse med den i denne afgørelse konstaterede overtrædelse.

Retten bemærkede, at såfremt Kommissionen ikke havde benyttet denne metode, kunne den ved bødeberegningen ikke have taget hensyn til en betydelig del af afsætningen af kartelomfattede LCD foretaget af karteldeltagerne fra vertikalt integrerede virksomheder, selv om denne afsætning ligeledes var til skade for konkurrencen i EØS. Ifølge Retten skulle Kommissionen således tage hensyn til overtrædelsens rækkevidde på det berørte marked, og den kunne med henblik herpå benytte den omsætning, som sagsøgeren havde opnået for kartelomfattede LCD, som et objektivt element, der giver et rimeligt billede af selskabets karteldeltagelses skadelige virkning for den normale konkurrence, forudsat at denne omsætning som i det foreliggende tilfælde var en følge af afsætning med forbindelse til EØS. Det kunne desuden ikke lægges til grund, at Kommissionen havde benyttet den undersøgelse, som den havde foretaget af kartelomfattede LCD, til at konstatere en overtrædelse vedrørende de færdige produkter, hvori dette LCD var integreret. Kommissionen havde således ikke sidestillet kartelomfattede LCD med de færdige produkter, som de var en del af, men blot med henblik på bødeberegningen fundet, at stedet for afsætning af de færdige produkter for de vertikalt integrerede virksomheder, såsom sagsøgeren, faldt sammen med stedet

⁸ Om Kommissionens territoriale kompetence, jf. ligeledes nedenfor gennemgangen af dom af 12.6.2014, *Intel mod Kommissionen* (sag T-286/09, Sml. (Uddrag), under appel, EU:T:2014:547), under »3. Nye afgørelser på artikel 102 TEUF's områder«.

for afsætningen af den komponent, der var genstand for kartellet, til tredjemand, som således ikke hørte under samme virksomhed som den, der fremstillede denne komponent.

– Beregningsmetode og retningslinjer

Retten fik i dom af 6. februar 2014, *AC-Treuhand mod Kommissionen* (sag T-27/10, Sml., under appel, EU:T:2014:59), mulighed for at præcisere rækkevidden af Kommissionens skønsmålinger ved anvendelsen af retningslinjerne af 2006 for beregning af bøder⁹. Sagsøgeren gjorde i den foreliggende sag gældende, at Kommissionen havde tilsidesat retningslinjerne af 2006 for beregning af bøder for det første derved, at de bøder, der var blevet pålagt sagsøgeren i den anfægtede beslutning, ikke burde være fastsat som et fast beløb, men på grundlag af de honorarer, som sagsøgeren havde opkrævet for levering af ydelserne med forbindelse til overtrædelserne, og for det andet derved, at Kommissionen burde have taget sagsøgerens betalingsevne i betragtning.

Retten fremhævede, at selv om retningslinjerne af 2006 for beregning af bøder ikke kan anses for retsregler, som vedkommende myndighed under alle omstændigheder er forpligtet til at overholde, fastsætter de dog vejledende regler for den praksis, der skal følges, og som vedkommende myndighed ikke kan fravige i konkrete tilfælde uden at angive grunde hertil. Kommissionens begrænsning af sin egen skønsmåling som følge af vedtagelsen af retningslinjerne af 2006 for beregning af bøder er imidlertid ikke uforenelig med opretholdelsen af en væsentlig skønsmargen for Kommissionen. Det fremgår således af punkt 37 i retningslinjerne af 2006 for beregning af bøder, at det kan være berettiget, at Kommissionen fraviger den generelle metode til fastsættelse af bøder, der er fastsat i de nævnte retningslinjer, hvis der gør sig særlige forhold gældende i en given sag, eller det er nødvendigt at sikre et afskrækkende niveau i et bestemt tilfælde. Retten bemærkede, at sagsøgeren i den foreliggende sag ikke drev virksomhed på de markeder, der var berørt af overtrædelserne, således at værdien af virksomhedens afsætning, der var direkte eller indirekte forbundet med overtrædelserne, var nul eller ikke afspejlede virkningen på de pågældende markeder af sagsøgerens deltagelse i de omhandlede overtrædelser. Kommissionen var dermed ikke i stand til at lægge værdien af sagsøgerens afsætning på de omhandlede markeder til grund, og den kunne heller ikke tage udgangspunkt i de honorarbeløb, som sagsøgeren opkrævede, eftersom de på ingen måde afspejlede nævnte værdi. Disse særlige omstændigheder i sagen gjorde det muligt for, eller endog forpligtede, Kommissionen til at fravige den metode, der er fremstillet i retningslinjerne af 2006 for beregning af bøder, på grundlag af nævnte retningslinjers punkt 37. Følgelig udtalte Retten, at Kommissionen i den foreliggende sag med rette havde fraveget den metode, der er fremstillet i retningslinjerne af 2006 for beregning af bøder, ved at fastsatte bødebeløbet til et fast beløb inden for det loft, der er fastsat i artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003.

– Afsætningens værdi – Uagtsomhed – Fuld prøvelsesret

Retten skulle i den ovennævnte dom *InnoLux mod Kommissionen* (EU:T:2014:92), præcisere rækkevidden af sin fulde prøvelsesret, i tilfælde af at en virksomhed, der er omfattet af en procedure efter konkurrencereglerne, undlader at samarbejde.

Retten bemærkede i den anledning, at en virksomhed, som har modtaget en anmodning om oplysninger fra Kommissionen i henhold til artikel 18 i forordning nr. 1/2003, har pligt til at samarbejde aktivt og kan pålægges særlige bøder i henhold til denne forordnings artikel 23, stk. 1, der kan udgøre op til 1% af virksomhedens samlede omsætning, hvis virksomheden forsætligt eller uagtsomt

⁹ Retningslinjer for beregning af bøder efter artikel 23, stk. 2, litra a), i forordning (EF) nr. 1/2003 (EUT 2006 C 210, s. 2).

giver urigtige eller forvanskede oplysninger. Det følger heraf, at Retten under udøvelse af sin fulde prøvelsesret i givet fald kan tage hensyn til, at en virksomhed har undladt at samarbejde, og som følge deraf forhøje den bøde, som virksomheden er blevet pålagt for overtrædelse af artikel 101 TEUF eller 102 TEUF, forudsat at virksomheden ikke allerede er blevet pålagt en særlig bøde for den samme adfærd i henhold til artikel 23, stk. 1, i forordning nr. 1/2003. I den foreliggende sag fandt Retten dog, at det forhold, at sagsøgeren havde begået en fejl, da virksomheden havde fremlagt de nødvendige oplysninger for Kommissionen med henblik på beregningen af værdien af den relevante afsætning, eftersom den heri havde inkluderet afsætningen af andre produkter end kartelomfattede LCD, ikke gav mulighed for at fastslå, at sagsøgeren havde tilsidesat sin forpligtelse til at samarbejde på en sådan måde, at der ved bødefastsættelsen skulle være taget hensyn hertil. Idet Retten anvendte den samme metode som den, Kommissionen havde fulgt i den anfægtede afgørelse, fandt den, at bøden skulle nedsættes til 288 mio. EUR.

– Skærpende omstændigheder – Gentagne overtrædelser

I dom af 27. marts 2014, *Saint-Gobain Glass France m.fl. mod Kommissionen* (forenede sager T-56/09 og T-73/09, Sml., EU:T:2014:160), som vedrørte et kartel på markedet for autoglas, traf Retten afgørelse om konsekvenserne af et gentagelsestilfælde for størrelsen af den af Kommissionen pålagte bøde. En af de virksomheder, som var blevet pålagt en sanktion, havde således været omfattet af tidligere afgørelser fra Kommissionen for lignende overtrædelser i 1984 og i 1988. Sagsøgerne bestred, at det kunne lægges til grund, at der forelå et gentagelsestilfælde i forhold til dem.

Retten udtalte i den anledning, at det ikke kunne antages, at Kommissionen i forbindelse med konstateringen af den skærpende omstændighed ved gentagelsestilfælde kan antage, at en virksomhed skal holdes ansvarlig for en tidligere overtrædelse, for hvilken den ikke er blevet pålagt nogen sanktion ved en kommissionsafgørelse, og i forbindelse med vurderingen af, hvilken virksomhed ikke var adressat for en klagepunktsmeddelelse, således at en sådan virksomhed ikke har været i stand til under den procedure, der førte til vedtagelsen af den beslutning, hvorved den tidligere overtrædelse blev fastslået, at fremsætte sine argumenter med henblik på at bestride den eventuelle eksistens af en økonomisk enhed med et af de andre selskaber, hvortil den tidligere beslutning var rettet. Følgelig udtalte Retten i den foreliggende sag, at Kommissionen ikke kunne tage beslutningen fra 1988 i betragtning med henblik på at fastslå en gentagelsessituation. Kommissionen begik derimod ikke nogen fejl ved med dette formål at støtte sig på beslutningen fra 1984. Retten fandt således, at det forhold, at der var gået ca. 13 år og 8 måneder fra vedtagelsen af denne beslutning til det tidspunkt, hvor den overtrædelse begyndte, for hvilken der var blevet pålagt en sanktion i den anfægtede beslutning, ikke var til hinder for, at Kommissionen uden at tilsidesætte proportionalitetsprincippet kunne fastslå, at den virksomhed, som sagsøgerne udgjorde, var tilbøjelig til at overtræde konkurrencereglerne.

Retten præciserede i øvrigt, at i betragtning af, at kun den sidstnævnte beslutning lovligt havde kunnet lægges til grund ved konstateringen af, at der forelå et gentagelsestilfælde, og at det desuden var i forhold til denne beslutning, at der var størst tidsmæssig afstand til begyndelsen af den overtrædelse, som var omhandlet i den anfægtede beslutning, var gentagelsen af sagsøgernes ulovlige adfærd mindre grov end fastlagt af Kommissionen. Retten besluttede derfor at nedsætte den procentsats, som blev anvendt ved bødeforhøjelsen for gentagne overtrædelser, til 30% og som følge heraf at nedsætte den bøde, der blev pålagt sagsøgerne.

3. Nye afgørelser på artikel 102 TEUF's område

Retten's aktivitet blev dette år præget af den sag, der lå til grund for dom af 12. juni 2014, *Intel mod Kommissionen* (sag T 286/09, Sml. (Uddrag), under appel, EU:T:2014:547). Der var ved Retten blevet

anlagt søgsmål til prøvelse af den beslutning, hvorved Kommissionen havde pålagt den amerikanske producent af mikroprocessorer Intel Corp. en rekordstor bøde på 1,06 mia. EUR for, i strid med EU's konkurrenceregler, at have misbrugt sin dominerende stilling på verdensmarkedet for processorer mellem 2002 og 2007 ved at gennemføre en strategi, der havde til formål at udelukke selskabets eneste alvorlige konkurrent fra markedet. Denne sag gav Retten anledning til at fremkomme med vigtige præciseringer af Kommissionens territoriale kompetence¹⁰, metoden til at føre bevis for en overtrædelse, de såkaldte »eksklusivitetsrabatter«, den praksis, der benævntes »ikke-skjulte begrænsninger«, såvel som med hensyn til beregningen af størrelsen af den pålagte bøde.

Retten bekræftede først, at det, for at der er grundlag for Kommissionens kompetence i folkeretten, er tilstrækkeligt at påvise, enten at der foreligger kvalificerede virkninger af en praksis med karakter af misbrug (dvs. umiddelbare, væsentlige og forudseelige virkninger), eller at denne praksis er blevet ført ud i livet i EØS. Der er således tale om alternative og ikke kumulative fremgangsmåder. Kommissionen er i den forbindelse ikke forpligtet til at påvise, at der foreligger konkrete virkninger. Ifølge Retten er det ved prøvelsen af, om virkningerne af en praksis i EU med karakter af misbrug er væsentlige, ufornuddent at vurdere de forskellige former for adfærd, som indgår i en samlet og kontinuerlig overtrædelse, hver for sig. Det er tilstrækkeligt, at den samlede overtrædelse som helhed er egnet til at have væsentlige virkninger.

Retten fremhævede dernæst, at der ikke er anledning til at opstille en generel regel om, at en forklaring af en tredjepartsvirksomhed, hvori det angives, at en markedsdominerende virksomhed har udvist en bestemt adfærd, aldrig i sig selv kan være tilstrækkelig til at dokumentere de omstændigheder, der udgør en overtrædelse af artikel 102 TEUF. I tilfælde som det foreliggende, hvori tredjepartsvirksomheden ikke forekom at have nogen som helst interesse i at rette urigtige anklager mod den markedsdominerende virksomhed, kan forklaringen af tredjepartsvirksomheden i sig selv være tilstrækkelig til at bevise, at der er blevet begået en overtrædelse.

Retten bemærkede i øvrigt, at hvad angår kvalifikationen af en markedsdominerende virksomheds ydelser af kunderabatter som misbrug, skal der sondres mellem tre kategorier af rabatter: kvantumrabatter, eksklusivitetsrabatter og rabatter med en potentielt loyalitetsskabende virkning. Eksklusivitetsrabatter, som ydes på betingelse af, at kunden dækker hele eller en væsentlig del af sine behov hos den markedsdominerende virksomhed, er, når de ydes af en sådan virksomhed, uforenelige med målsætningen om, at konkurrencen inden for det indre marked ikke må forbrejdes. En rabats evne til at begrænse konkurrencen beror på, at den er egnet til at tilskynde kunden til at forsyne sig eksklusivt. Om en sådan tilskyndelse foreligger, afhænger ikke af, om rabatten rent faktisk nedsættes eller ophæves, hvis eksklusivitetsbetingelsen ikke opfyldes. Eksklusivitetsrabatter beror således ikke – medmindre der foreligger undtagelsestilfælde – på en økonomisk ydelse, som retfærdiggør den økonomiske fordel, men har til formål at gøre det umuligt for køberen eller at lægge køberen hindringer i vejen for at kunne vælge sine forsyningskilder samt at spærre adgangen til markedet for andre producenter. Denne form for rabat udgør misbrug af dominerende stilling, hvis der ikke er nogen objektiv begrundelse for at yde rabatten. Eksklusivitetsrabatter ydet af en markedsdominerende virksomhed har på grund af selve deres art evnen til at begrænse konkurrencen og udelukke konkurrenter fra markedet. Ifølge Retten var Kommissionen således ikke i den omhandlede sag forpligtet til at foretage en vurdering af omstændighederne i det konkrete tilfælde med henblik på at påvise, at rabatterne havde den konkrete eller potentielle virkning at udelukke konkurrenterne fra markedet. Retten bemærkede i den forbindelse, at yder en uundgåelig handelspartner, såsom en markedsdominerende leverandør, en eksklusivitetsrabat, gør dette

¹⁰ Om Kommissionens territoriale kompetence, jf. ligeledes ovenfor gennemgangen af dom *Innolux mod Kommissionen* (sag T-91/11, EU:T:2014:92), under »2. Nye afgørelser på artikel 101 TEUF's område«.

det strukturelt vanskeligere for en konkurrent at give et attraktivt pristilbud og dermed at få adgang til markedet. I den sammenhæng kan det forhold, at de af en markedsdominerende virksomhed ydede eksklusivitetsrabatter eventuelt kun omfatter en lille markedsandel, ikke udelukke disses ulovlighed. En dominerende virksomhed kan derfor ikke retfærdiggøre, at den yder visse kunder eksklusivitetsrabatter, ved at henvise til, at det står konkurrenterne frit at forsyne de øvrige kunder. På samme måde kan en dominerende virksomhed ikke retfærdiggøre, at den yder rabatter på betingelse af, at kunden dækker næsten alle sine behov inden for et bestemt markedssegment, ved at henvise til, at det står kunden frit at dække sine behov inden for de øvrige segmenter hos konkurrenter. Retten fastslog i øvrigt, at det ikke er nødvendigt ved hjælp af den såkaldte »as efficient competitor-test« at undersøge, om Kommissionen korrekt har efterprøvet rabatternes evne til at udelukke en konkurrent, der er lige så effektiv som sagsøgeren.

Retten bemærkede desuden, at den praksis, der benævntes »ikke-skjulte begrænsninger«, og som bestod i ydelse, på visse betingelser, af betalinger til den markedsdominerende virksomheds kunder med henblik på, at de udsatte, afstod fra eller på anden måde begrænsede markedsføringen af en konkurrents produkt, var egnet til at gøre det vanskeligere for denne konkurrent at få adgang til markedet og påvirkede konkurrencestrukturen. Udøvelsen af hver af disse former for praksis udgjorde misbrug af dominerende stilling som omhandlet i artikel 102 TFUE. Retten fandt således, at der ikke kun indtræffer en udelukkelsesvirkning, når det gøres umuligt for konkurrenterne at få adgang til markedet, men også, når det gøres vanskeligere. Retten fremhævede endvidere, at bevisførelsen for det konkurrencebegrænsende formål og for den konkurrencebegrænsende virkning med henblik på anvendelsen af artikel 102 TFUE i givet fald kan være sammenfaldende. Hvis det er bevist, at en markedsdominerende virksomheds adfærd har til formål at begrænse konkurrencen, vil denne adfærd ligeledes kunne have denne virkning. En markedsdominerende virksomhed følger et konkurrencebegrænsende formål, når den målrettet forhindrer markedsføringen af produkter udstyret med en bestemt konkurrents produkt, da den eneste interesse, som den kan have heri, er at skade denne konkurrent. Der påhviler en markedsdominerende virksomhed en særlig forpligtelse til ikke ved en adfærd, der ikke er en konkurrence på ydelser, at skade en effektiv og ufordrejet konkurrence på fællesmarkedet. Det er klart, at det ikke udgør konkurrence på ydelser at yde kunder betalinger, mod at de begrænser markedsføringen af produkter udstyret med en bestemt konkurrents produkt.

Endelig påpegede Retten, at når Kommissionen fastsætter den del af afsætningsens værdi, der i henhold til punkt 22 i retningslinjerne af 2006 for beregning af bøder skal tages i betragtning i relation til overtrædelsens grovhed, er den ikke forpligtet til at tage hensyn til en manglende konkret indvirkning som en formildende omstændighed, såfremt den nævnte del er begrundet i andre faktorer, der kan påvirke vurderingen af overtrædelsens grovhed. Når Kommissionen derimod finder det passende at tage hensyn til overtrædelsens konkrete indvirkning på markedet med henblik på at forhøje denne del, skal den fremlægge konkrete, troværdige og tilstrækkelige indicier til at bedømme den faktiske påvirkning, som overtrædelsen har kunnet have på konkurrencen på det pågældende marked. Følgelig frifandt Retten Kommissionen i det hele og stadfæstede Kommissionens afgørelse og den på Intel pålagte bøde, som er den største bøde, der nogensinde er blevet pålagt én enkelt virksomhed i forbindelse med en procedure til konstatering af en overtrædelse af konkurrencereglerne.

4. Nye afgørelser på området for fusioner

I den sag, der lå til grund for dom af 5. september 2014, *Éditions Odile Jacob mod Kommissionen* (sag T-471/11, Sml., under appel, EU:T:2014:739), var der ved Retten blevet anlagt søgsmål til prøvelse af den beslutning, hvorved Kommissionen på ny og med tilbagevirkende kraft havde godkendt, at

selskabet Wendel Investissement SA overtog aktiver, som var overdraget i henhold til tilsagn knyttet til Kommissionens afgørelse, der tillod fusionen mellem Lagardère/Natexis/VUP.

Idet Retten bemærkede, at princippet om beskyttelse af den berettigede forventning og retssikkerhedsprincippet ikke var til hinder for, at Kommissionen tilbagekaldte den omtvistede afgørelse om betinget godkendelse, hvis den fandt det hensigtsmæssigt, påpegede den, at selv om det sidstnævnte af disse principper i almindelighed er til hinder for, at en fællesskabsretsakt tillægges gyldighed fra et tidspunkt, der ligger før aktens offentliggørelse, kan dette dog rent undtagelsesvis tillades, når det tilstræbte formål fordrer det. I det foreliggende tilfælde havde vedtagelsen af en ny godkendelsesafgørelse med tilbagevirkende kraft til formål at opfylde forskellige almene interesser. Den nye afgørelse havde således til formål at afhjælpe den af retten fastslåede ulovlighed, hvilket udgjorde et mål af almen interesse. Den nye afgørelse havde i øvrigt til formål at udfylde det retlige tomrum som følge af annullationen af den første godkendelsesbeslutning og dermed beskytte retssikkerheden for de virksomheder, der var omfattet af forordning (EØF) nr. 4064/89's¹¹ anvendelsesområde. Retten præciserede i den sammenhæng desuden, at selv om ophavsmanden i forbindelse med annullationen af en forvaltningsakt skal vedtage en ny retsakt ved at stille sig på det tidspunkt, den annullerede retsakt blev vedtaget, på baggrund af de på daværende tidspunkt gældende bestemmelser og de på daværende tidspunkt relevante faktiske omstændigheder, kan denne dog i den nye afgørelse påberåbe sig andre hensyn end dem, han baserede den første afgørelse på. For at foretage en kontrol af sammenslutninger er det således nødvendigt at foretage en vurdering af den konkurrencesituation, som fusionen fremtidigt må forventes at medføre. I det foreliggende tilfælde var Kommissionen ifølge Retten nødvendigvis tvunget til efterfølgende at foretage sin analyse af den konkurrencesituation, som fusionen medførte, og det var derfor med rette, at den havde undersøgt, om dens analyse, som blev foretaget på grundlag af de oplysninger, som den havde haft kendskab til på datoen for vedtagelsen af den annullerede beslutning, havde støtte i oplysninger vedrørende perioden efter denne dato.

Hvad angår betingelsen om, at en overtager af genafståede aktiver skal være uafhængig, bemærkede Retten i øvrigt, at denne betingelse inden for rammerne af en fusion bl.a. har til formål at sikre overtagerens kapacitet til at optræde som en effektiv og selvstændig konkurrent på markedet, uden at dennes strategi og beslutninger kan påvirkes af overdrageren. Denne uafhængighed kan vurderes ved at undersøge de kapitalmæssige, finansielle, handelsmæssige, personalemæssige og materielle forbindelser mellem de to selskaber. Retten fandt i det foreliggende tilfælde, at den omstændighed, at en af direktørerne for erhververen samtidigt havde været medlem af tilsynsrådet og revisionsudvalget i overdrageren, ikke var uforenelig med den nævnte betingelse om uafhængighed. Ifølge Retten var denne betingelse opfyldt, eftersom erhververen på Kommissionens anmodning, før vedtagelsen af den første godkendelsesbeslutning, formelt havde forpligtet sig til dels, at denne person bragte sine mandater i dette selskab til ophør senest et år efter godkendelsen af dennes ansøgning, dels at den pågældende ikke i dette tidsrum deltog i beslutninger truffet af bestyrelsen eller de andre interne udvalg, såfremt disse beslutninger vedrørte koncernens udgivervirksomhed, og at vedkommende ikke modtog nogen fortrolige oplysninger vedrørende forlagsbranchen fra ledelsen eller dette selskabs operationelle rammer.

¹¹ Rådets forordning (EØF) nr. 4064/89 af 21.12.1989 om kontrol med fusioner og virksomhedsovertagelser (EFT L 395, s.1) (berigtiget version i EFT 1990 L 257, s. 13).

Statsstøtte

1. Formaliteten

Dette års retspraksis har givet nyttige præciseringer vedrørende bl.a. begrebet individuelt berørt på området for statsstøtte ¹².

Den sag, der lå til grund for dom af 17. juli 2014, *Westfälisch-Lippischer Sparkassen- und Giroverband mod Kommissionen* (sag T-457/09, Sml., EU:T:2014:683), rejste spørgsmålet om, hvorvidt en aktionær i en bank, der modtog statsstøtte, kunne anses for individuelt berørt af en beslutning, hvorved denne statsstøtte blev erklæret forenelig med det indre marked på visse betingelser.

Idet Retten bemærkede, at det fremgår af fast retspraksis, at medmindre en person kan påvise en retlig interesse, der er forskellig fra den, som den virksomhed har, der er berørt af en EU-retsakt, og hvori personen har kapitalinteresser, kan denne person ikke varetage sine interesser i relation til denne retsakt på anden måde end ved at udøve sine interesser som medejer af virksomheden, der selv har ret til at anlægge sag, undersøgte den, om sagsøgerens retlige interesse kunne anses for forskellig fra den, som den støttemodtagende bank havde, for så vidt angik annullationen af den anfægtede beslutning. Retten bemærkede i den forbindelse, at denne interesse var forskellig for så vidt angik den salgsforpligtelse, der var indsat i bilaget til den anfægtede beslutning. Denne forpligtelse vedrørte nemlig kun aktionærer, der så sig tvunget til inden for bindende frister at give afkald på deres ejendomsret til den støttemodtagende bank, for at denne støtte kunne godkendes. Den nævnte bank behøvede derimod ikke at træffe foranstaltninger på grund af denne forpligtelse, som hverken påvirkede bankens ejendom eller dens adfærd på markedet. For så vidt angik de øvrige betingelser i den anfægtede beslutning, herunder betingelsen vedrørende nedbringelsen af den støttemodtagende banks balancesum, bemærkede Retten, at de vedrørte den nævnte banks forretningsmæssige aktiviteter. Denne bank kunne selv have gjort alle argumenter gældende inden for rammerne af en sag anlagt til prøvelse af den anfægtede beslutning med henblik på at bestride lovligheden eller nødvendigheden af disse betingelser. Retten konkluderede, at, for så vidt angik de betingelser, der var fastsat ved den anfægtede beslutning, bortset fra salgsforpligtelsen, var sagsøgerens retlige interesse sammenfaldende med den interesse, som den støttemodtagende bank havde, og at sagsøgeren dermed ikke var individuelt berørt af den anfægtede beslutning. Retten fandt derimod, at sagsøgeren var individuelt berørt af denne beslutning, for så vidt som godkendelsen af støtten var betinget af salgsforpligtelsen.

2. Materielle spørgsmål

a) Begrebet statsstøtte

I domme af 7. november 2014, *Autogrill España mod Kommissionen* (sag T-219/10, Sml., EU:T:2014:939) og *Banco Santander og Santusa mod Kommissionen* (sag T-399/11, Sml., EU:T:2014:938), skulle Retten tage stilling til begrebet selektivitet, der udgør et afgørende kriterium for kvalificeringen af en foranstaltning som statsstøtte.

¹² Om begrebet regelfastsættende retsakt, der omfatter gennemførelsesforanstaltninger på området for statsstøtte, jf. ligeledes ovenfor gennemgangen af dom af 26.9.2014, *Dansk Automat Brancheforening mod Kommission* (EU:T:2014:839), under »Antagelse af sagen til realitetsbehandling i henhold til artikel 263 TEUF«.

Sagens genstand var Kommissionens afgørelse, hvorved den spanske skatteordning om fradrag for erhvervelse af kapitalandele i udenlandske selskaber blev erklæret uforenelig med det indre marked. Denne afgørelse var blevet indbragt til prøvelse for Retten af tre virksomheder etableret i Spanien, hvilke bestred den kvalificering af den omhandlede ordning som statsstøtte, der var lagt til grund i den anfægtede afgørelse, idet de bl.a. støttede sig på, at den nævnte ordning ikke var selektiv.

Retten fandt, at Kommissionen ikke havde godtgjort, at den omhandlede ordning var selektiv. Den bemærkede i den anledning først, at den omstændighed, hvis den måtte anses for godtgjort, at der foreligger en afvigelse eller en undtagelse fra en referenceramme – i det foreliggende tilfælde den generelle ordning for selskabsbeskatning, og nærmere bestemt reglerne om beskatning af finansiel goodwill – ikke i sig selv gør det muligt at påvise, at en foranstaltning begunstiger »visse virksomheder eller visse produktioner« som omhandlet i EU-retten, når denne foranstaltning umiddelbart er tilgængelig for alle virksomheder. Retten angav dernæst, at den omtvistede ordning ikke omhandlede en særlig kategori af virksomheder eller produktioner, men en kategori af økonomiske transaktioner. Den fandt således anvendelse på alle erhvervelser af kapitalandele på mindst 5% i udenlandske selskaber, hvor de omhandlede kapitalandele havde været ejet i en uafbrudt periode på mindst et år.

Retten forkastede i øvrigt argumentet om, at der forelå en selektivitet, som kunne støttes på det forhold, at ordningen udelukkende begunstigede bestemte kategorier af virksomheder, som gennemførte visse investeringer i udlandet. En sådan tilgang kunne have ført til, at der blev fastslået en selektivitet for alle skatteforanstaltninger, som det kræver opfyldelse af visse betingelser at blive omfattet af, selv om de omfattede virksomheder ikke deler nogen særlige egenskaber, der adskiller dem fra andre virksomheder, ud over opfyldelsen af de betingelser, der skal være opfyldt for at blive omfattet af foranstaltningen.

Endelig bemærkede Retten, at en foranstaltning, som uden forskel kan være til fordel for alle virksomheder på den omhandlede stats område, ikke kan udgøre statsstøtte hvad angår selektivitetskriteriet. I øvrigt skal konstateringen af, at en foranstaltning er selektiv, bl.a. være baseret på en forskelsbehandling mellem kategorier af virksomheder, der henhører under én medlemsstats lovgivning, og ikke en forskelsbehandling mellem virksomhederne i en medlemsstat og virksomhederne i de øvrige medlemsstater. Retten udledte heraf, at den omstændighed, at en foranstaltning begunstiger virksomheder, der er skattepligtige i en medlemsstat, i forhold til virksomheder, der er skattepligtige i de øvrige medlemsstater, bl.a. fordi den fremmer muligheden for virksomheder, som har hjemsted på det nationale område, for at erhverve kapitalandele i virksomheder, der har hjemsted i udlandet, er uden betydning for analysen af selektivitetskriteriet og kun gør det muligt i givet fald at fastslå en påvirkning af konkurrencen og samhandelen.

Betingelsen om en foranstaltnings selektivitet var ligeledes genstand for debat i den sag, der lå til grund for dom af 9. september 2014, *Hansestadt Lübeck mod Kommissionen* (sag T-461/12, Sml. (Ud-drag), under appel, EU:T:2014:758). I det foreliggende tilfælde var sagens genstand den kvalificering af en bekendtgørelse om afgifter for Lübeck lufthavn (Tyskland) som statsstøtte, som Kommissionen havde fastslået i sin afgørelse om at indlede den i artikel 108, stk. 2, TEUF fastsatte procedure i forhold til diverse foranstaltninger vedrørende den nævnte lufthavn. Byen Lübeck bestred denne kvalificering med den begrundelse, at den omtvistede bekendtgørelse ikke kunne anses for at have en selektiv karakter.

Retten, ved hvilken der var anlagt søgsmål med påstand om delvis annullation af den nævnte afgørelse, bemærkede, at det for at vurdere, om en foranstaltning er selektiv, skal undersøges, om den nævnte foranstaltning inden for rammerne af en given retlig ordning udgør en fordel for visse

virksomheder i forhold til andre virksomheder, der befinder sig i en tilsvarende faktisk og retlig situation. Retten præciserede dog, at begrebet statsstøtte ikke omfatter de statslige foranstaltninger, som indfører en sondring mellem virksomheder og derfor på forhånd er selektive, når denne sondring følger af det systems karakter eller opbygning, som foranstaltningerne er en del af.

Ved vurderingen af, om en af et offentligt organ udarbejdet taksttabel med henblik på anvendelse af en bestemt vare eller tjenesteydelse i en given sektor eventuelt er selektiv over for visse virksomheder, skal der i den sammenhæng nærmere bestemt henvises til alle virksomheder, der anvender eller kan anvende denne vare eller tjenesteydelse, og det skal undersøges, om blot enkelte af virksomhederne er eller kan være omfattet af en eventuel fordel. Situationen for de virksomheder, der ikke vil eller kan anvende den pågældende vare eller tjenesteydelse, er således ikke umiddelbart relevant for vurderingen af, om der foreligger en fordel. Med andre ord kan den selektive karakter af en foranstaltning, der består i en af et offentligt organ udarbejdet taksttabel med henblik på anvendelse af en vare eller tjenesteydelse, der stilles til rådighed af dette organ, kun vurderes ved henvisning til de nuværende eller potentielle kunder hos det pågældende organ og den specifikke vare eller tjenesteydelse, og navnlig ikke ved henvisning til kunder fra andre virksomheder i sektoren, der stiller sammenlignelige varer eller tjenesteydelser til rådighed. For at en eventuel fordel, som indrømmes af et offentligt organ i forbindelse med leveringen af specifikke varer eller tjenesteydelser, begunstiger visse virksomheder, er det desuden nødvendigt, at virksomheder, som benytter eller ønsker at benytte denne vare eller tjenesteydelse, ikke er eller kan være omfattet af denne fordel hos dette organ inden for disse særlige rammer.

På baggrund af disse betragtninger vurderede Retten, at den blotte omstændighed, at den omtvistede bekendtgørelse kun fandt anvendelse på luftfartsselskaber, der anvendte Lübeck lufthavn, i det foreliggende tilfælde ikke var et relevant kriterium for at fastslå, at denne bekendtgørelse var af selektiv karakter.

b) Tjenesteydelser af almen økonomisk interesse

Dom af 11. juli 2014, *DTS Distribuidora de Televisión Digital mod Kommissionen* (sag T-533/10, Sml., under appel, EU:T:2014:629), gav Retten anledning til at henvise til principperne for EU's retsinstitters prøvelse af kommissionsafgørelser på området for tjenesteydelser af almen økonomisk interesse (herefter »TAØI«), og navnlig på området for radio- og tv-virksomhed.

Baggrunden for denne dom var det søgsmål, der var anlagt til prøvelse af den afgørelse, hvormed Kommissionen havde erklæret den statsstøtte forenelig med det indre marked, som Kongeriget Spanien påtænkte at gennemføre til fordel for det offentlige radio- og tv-selskab i henhold til en lov om ændring af finansieringsordningen for public service-radio- og tv-virksomhed.

Retten præciserede, at medlemsstaterne har vide skønsmagter for så vidt angår definitionen af public service-opgaverne med radio- og tv-virksomhed og fastlæggelsen af deres tilrettelæggelse. Følgelig er den kontrol, som Kommissionen udøver i denne henseende, begrænset. Idet Kommissionens vurdering vedrører komplekse økonomiske omstændigheder, er Rettens prøvelse af en kommissionsafgørelse på dette område endnu mere begrænset. Den er begrænset til at efterprøve, om den pågældende foranstaltning er åbenbart uhensigtsmæssig i forhold til det mål, som forfølges. Under hensyn til medlemsstaternes vide skønsmagter hvad angår definitionen af public service-radio- og tv-virksomhed er artikel 106, stk. 2, TEUF ikke til hinder for, at en medlemsstat vælger en bred definition af denne public service, og at den overlader et tv-selskab opgaven med at levere et afbalanceret og varieret program, der kan omfatte visning af sportsbegivenheder og af film. Den omstændighed alene, at et offentligt radio- og tv-selskab konkurrerer med private operatører på

markedet for erhvervelse af indhold, og i visse tilfælde vinder, kan således ikke i sig selv godtgøre, at Kommissionen har foretaget et åbenbart urigtigt skøn.

Ifølge Retten er det imidlertid ikke foreneligt med artikel 106, stk. 2, TEUF, at et radio- og tv-selskab anlægger en konkurrencebegrænset adfærd i forhold til private operatører på markedet ved f.eks. systematisk at afgive overbud på markedet for erhvervelse af indhold. En sådan adfærd kan ikke anses for nødvendig for opfyldelsen af dets public service-opgaver.

Desuden fremgår det af denne bestemmelses andet punktum, at opfyldelsen af en public service-opgave ikke må påvirke samhandelen i et sådant omfang, at det strider mod Unionens interesse, og af protokol nr. 29 om offentlig radio- og tv-virksomhed i medlemsstaterne, der supplerer EU-traktaten og EUF-traktaten, at finansieringen af et offentligt radio- og tv-foretagende ikke må ændre handels- og konkurrencevilkårene i Unionen i et omfang, der strider mod de fælles interesser. Det følger heraf, at for at en støtteordning til fordel for en operatør, der er pålagt en opgave af offentlig interesse, kan anses for ikke at opfylde disse betingelser, skal den påvirke samhandelen og konkurrencen væsentligt og i et omfang, der er åbenbart uforholdsmæssigt i forhold til det af medlemsstaterne forfulgte formål. For at det kan fastslås, at der foreligger en sådan ændring, skal det godtgøres, at virksomhed som privat operatør på det nationale marked for radio- og tv-virksomhed er udelukket eller gjort urimeligt vanskelig, hvilket ikke var blevet dokumenteret i det foreliggende tilfælde.

Retten fik ligeledes anledning til at behandle definitionen af TAØI i dom af 16. juli 2014, *Zweckverband Tierkörperbeseitigung mod Kommissionen* (sag T-309/12, under appel, EU:T:2014:676), og i dom af 16. juli 2014, *Tyskland mod Kommissionen* (sag T-295/12, under appel, EU:T:2014:675), der blev afsagt i den sag, som den tyske stat havde anlagt til prøvelse af den kommissionsafgørelse, der var genstand for sag *Zweckverband Tierkörperbeseitigung mod Kommissionen*.

Retten bemærkede i den anledning, at det følger af fast retspraksis, at medlemsstaterne råder over vide skønsmålinger i forhold til definitionen af dét, de anser for en TAØI. Kommissionen kan således kun sætte spørgsmålstejn ved en medlemsstats definition af disse tjenesteydelser i tilfælde af en åbenbar fejl. Når dette er sagt, skal den pågældende tjenesteydelse, for at kunne kvalificeres som en TAØI, have en sådan almindelig økonomisk interesse, at den adskiller sig fra andre af erhvervslivets aktiviteter. Retten præciserede i den sammenhæng, at det princip, der følger af dom *GEMO*¹³, ifølge hvilket den økonomiske byrde ved bortskaffelse af døde dyr og slagteaffald skal betragtes som en omkostning forbundet med kvægavleres og slagteriers erhvervsmæssige virksomhed, tillige gælder de omkostninger, der følger af opretholdelsen af en reservekapacitet i tilfælde af en epizooti. Denne konklusion underbygges i øvrigt ligeledes af princippet om, at forurenere betaler. Retten fandt således, at Kommissionen ikke havde tilsidesat artikel 107, stk. 1, TEUF og artikel 106, stk. 2, TEUF ved at lægge til grund, at de kompetente tyske myndigheder havde foretaget et åbenbart urigtigt skøn ved at kvalificere opretholdelsen af en reserveudskillelseskapacitet i tilfælde af en epizooti som en TAØI. Kommissionen havde heller ikke begået en retlig fejl ved at fastslå, at der forelå en økonomisk fordel for sagsøgeren, eftersom alle de kriterier, der er opstillet i dom *Altmark Trans og Regierungspräsidium Magdeburg*¹⁴, ikke på noget tidspunkt havde været opfyldt kumulativt.

¹³ Dom af 20.11.2003, *GEMO* (sag C-126/01, Sml., EU:C:2003:622).

¹⁴ Dom af 24.7.2003, *Altmark Trans og Regierungspräsidium Magdeburg* (sag C-280/00, Sml., EU:C:2003:415).

c) Statsstøtte, der er forenelig med det indre marked

Tre afgørelser påkalder sig i særlig grad opmærksomhed dette år vedrørende emnet statsstøtte, der er forenelig med det indre marked.

For det første skulle Retten i den ovennævnte dom *Westfälisch-Lippischer Sparkassen- und Giroverband mod Kommissionen* (EU:T:2014:683), tage stilling til lovligheden af den beslutning, hvormed Kommissionen havde lagt til grund, at den af den tyske stat ydede støtte til omstruktureringen af en finansiel institution var forenelig med det indre marked på visse betingelser i henhold til artikel 107, stk. 3, litra b), TEUF.

Retten bemærkede, at når Kommissionen under udøvelse af den vide skønsmæssige beføjelse, som den er tillagt med henblik på at vurdere, om en statsstøtte er forenelig med det indre marked i henhold til artikel 107, stk. 3, TEUF, med henblik på at godkende en støtte kræver, at den berørte medlemsstat forpligter sig til at følge en plan, der gør det muligt at virkeliggøre visse legitime og præcise mål, er den hverken forpligtet til at forklare nødvendigheden af hver enkelt foranstaltning, som er fastsat i denne plan, eller til kun at udvælge de foranstaltninger, der er mindst bebyrdende blandt de foranstaltninger, der kan sikre, dels at støttemodtagerens langsigtede rentabilitet genoprettes, dels at støtten ikke resulterer i urimelige konkurrencefordrejninger. Dette er udelukkende tilfældet, når den berørte medlemsstat på forhånd har forpligtet sig til at følge en omstruktureringsplan, der er mindre bebyrdende, og som på en lige så hensigtsmæssig måde opfylder disse mål, eller når den pågældende medlemsstat har modsat sig, at visse foranstaltninger indføres i den nævnte plan, men har forpligtet sig til at følge planen, fordi Kommissionen endeligt har meddelt den, at støtten ikke kan godkendes uden disse foranstaltninger, idet beslutningen om at knytte tildelingen af støtte til betingelsen om, at de nævnte foranstaltninger overholdes, i disse tilfælde ikke kan tilskrives den berørte medlemsstat. Da Kommissionen havde fundet, at sikkerhedsstillelsen til fordel for delstaten Nordrhein-Westfalen (Tyskland) kun kunne godkendes, fordi der forelå en omstrukturingsplan, der fastsatte gennemførelsen af visse foranstaltninger, fandt Retten i det foreliggende tilfælde, at det var ulogisk at kræve af Kommissionen, at denne skulle angive grundene til, at godkendelsesbeslutningen skulle betinges af gennemførelsen af disse foranstaltninger. Retten fandt i øvrigt på grundlag af et analogt ræsonnement, at overholdelsen af proportionalitetsprincippet ikke kræver, at Kommissionen betinger godkendelsen af en omstrukturingsstøtte af foranstaltninger, der er strengt nødvendige for at genoprette støttemodtagerens rentabilitet og for at undgå urimelige konkurrencefordrejninger, såfremt disse foranstaltninger indgår i en omstrukturingsplan, som den berørte medlemsstat har forpligtet sig til at følge.

Endelig angav Retten, at artikel 345 TEUF, ifølge hvilken »[d]e ejendomsretlige ordninger i medlemsstaterne [ikke] berøres [...] af traktaterne«, ikke er til hinder for, at Kommissionen betinger godkendelsen af en statsstøtte til en virksomhed, der skal omstruktureres, af, at denne afhændes, når formålet er at sikre virksomhedens langsigtede rentabilitet.

For det andet var sagens genstand i den sag, der lå til grund for dom af 8. april 2014, *ABN Amro Group mod Kommissionen* (sag T-319/11, Sml., EU:T:2014:186), den afgørelse, hvormed Kommissionen havde erklæret de foranstaltninger, som den nederlandske stat havde iværksat til fordel for sagsøgeren, forenelige med det indre marked. Denne afgørelse indeholdt et forbud mod overtagelser i tre år, bortset fra overtagelser af bestemte typer og af en bestemt minimumsstørrelse, og blev udvidet til fem år i tilfælde af, at den nederlandske stat efter tre år fortsatte med at eje mere end 50% af sagsøgeren.

Retten, ved hvilken der var anlagt søgsmål til prøvelse af den nævnte afgørelse, godkendte Kommissionens analyse, ifølge hvilken overtagelser skal have til formål at sikre den støttemodtagende

enheds rentabilitet, hvilket indebærer, at enhver overtagelse, der finansieres ved hjælp af statsstøtte, og som ikke er strengt nødvendig for at sikre genoprettelse af den støttemodtagende virksomheds rentabilitet, er i strid med princippet om, at støtten skal begrænses til det nødvendige minimum. Idet formålet i det foreliggende tilfælde var at sikre, at den støttemodtagende banks penge blev anvendt til tilbagebetaling af støtten inden enhver ny overtagelse, konkluderede Retten, at forbuddet mod overtagelser i form af erhvervelse af kapitalandele på 5% eller mere i virksomheder i en vilkårlig sektor var i overensstemmelse med principperne i Kommissionens forskellige meddelelser og navnlig i omstrukturingsmeddelelsen¹⁵. Selv om der ikke i omstrukturingsmeddelelsen fastsættes en konkret varighed af forbud mod overtagelser, der pålægges med henblik på at sikre, at støtten begrænses til det nødvendige minimum, præciserede Retten i forhold til varigheden af forbuddet, at eftersom der i omstrukturingsmeddelelsens punkt 23 henvises til omstrukturen af støttemodtageren, kunne det heraf udledes, at en sådan foranstaltning kunne betragtes som begrundet, så længe en sådan situation eksisterede. Retten konkluderede på dette grundlag, at det ikke kunne lægges til grund, at Kommissionen havde tilsidesat meddelelserne, bl.a. omstrukturingsmeddelelsen, ved at fastsætte en maksimal varighed på fem år for det anfægtede forbud.

Endelig fremhævede Retten, at den anfægtede afgørelse ikke sidestillede statsejerskab og statsstøtte og påviste en objektiv grund til, at statens aktiemajoritet i den støttemodtagende bank anvendtes som et referenceelement, så det ikke kunne konkluderes, at der forelå en forskelsbehandling af statsejerskab.

For det tredje præciserede Retten i dom af 3. december 2014, *Castelnuovo Energia mod Kommissionen* (sag T-57/11, Sml., EU:T:2014:1021), de omstændigheder, hvorunder der skal tages hensyn til EU-reglerne om miljøbeskyttelse i forbindelse med Kommissionens kontrol med statsstøtte. I det foreliggende tilfælde anfægtede sagsøgeren på grundlag af flere EU-retlige miljøbeskyttelsesbestemmelser den beslutning, hvormed Kommissionen havde erklæret den af Kongeriget Spanien indførte ordning til fordel for elektricitetsproduktion fra kul produceret i Spanien forenelig med det indre marked.

Retten bemærkede i den anledning, at når Kommissionen anvender proceduren på området for statsstøtte, er den i medfør af traktatens almindelige opbygning forpligtet til at respektere sammenhængen mellem de bestemmelser, der regulerer statsstøtte, og de andre særlige bestemmelser ud over dem, der vedrører statsstøtte, og således vurdere den pågældende støttes forenelighed med disse særlige bestemmelser. Der gælder dog kun en sådan forpligtelse for Kommissionen med hensyn til de vilkår for en støtte, der er uløseligt forbundet med støttens formål i en sådan grad, at det ikke ville være muligt at vurdere dem isoleret. Retten påpegede i den sammenhæng, at selv om det er korrekt, at det følger af retspraksis, at det i forbindelse med vurderingen af en støtteforanstaltning ud fra EU-reglerne om statsstøtte tilkommer Kommissionen at tage hensyn til de miljøbeskyttelseskrav, der er henvist til i artikel 11 TEUF, har EU's retsinstanser fastslået en sådan forpligtelse i forhold til vurderingen af støtteformer, der forfølger formål, der er knyttet til miljøbeskyttelsen, idet disse støtteformer kan erklæres forenelige med det indre marked i medfør af artikel 107, stk. 3, litra b) eller c), TEUF. Kommissionen er derimod ikke forpligtet til i forbindelse med sin vurdering af en støtteforanstaltning, som ikke forfølger et miljøformål, at tage hensyn til miljølovgivningen ved sin undersøgelse af støtten og de med støtten uløseligt forbundne vilkår.

¹⁵ Meddelelse fra Kommissionen om genoprettelse af rentabiliteten i finanssektoren under den nuværende krise og vurdering af omstrukturingsforanstaltninger på grundlag af statsstøttereglerne (EUT 2009 C 195, s. 9).

Såfremt en støtte, der – som den i det foreliggende tilfælde omhandlede – skal tjene til at sikre forsyningssikkerheden for elektricitet, var blevet erklæret uforenelig med det indre marked for at være i strid med de EU-retlige miljøbestemmelser, selv om den ville have været i overensstemmelse med betingelserne for at anvende artikel 106, stk. 2, TEUF, ville resultatet heraf desuden have været et indgreb i de skønsmæssige beføjelser, som de nationale myndigheder råder over ved indførelsen af en TAØI, og en heraf følgende udvidelse af Kommissionens beføjelser ved udøvelsen af de kompetencer, som den er tillagt efter artikel 106 TEUF, 107 TEUF og 108 TEUF. De kompetencer, som Kommissionen udøver inden for denne ramme, og den specifikke procedure for undersøgelse af støtteforanstaltningers forenelighed med det indre marked kan imidlertid ikke træde i stedet for den traktatbrudsprocedure, ved hvilken Kommissionen sikrer sig, at medlemsstaterne overholder samtlige EU-retlige bestemmelser. Under alle omstændigheder fremhævede Retten, at det var med rette, at Kommissionen havde fastslået, at det forhold, at denne foranstaltning førte til en stigning i emissionerne af kuldioxid (CO₂) fra de værker, der benyttede indenlandsk kul, såvel som en stigning i prisen på emissionsrettigheder, ikke ville føre til en stigning i den CO₂, der samlet set udledes i Spanien.

Intellektuel ejendomsret

1. EF-varemærker

a) Absolutte hindringer for registrering

I 2014 har Rettens praksis givet præciseringer af den absolutte registreringshindring vedrørende mangel på fornødent særpræg som omhandlet i artikel 7, stk. 1, litra b), i forordning (EF) nr. 207/2009¹⁶.

I de sager, der gav anledning til domme af 16. januar 2014, *Steiff mod KHIM (metalknap i midten af øret på et tøjdyr)* (T-433/12, EU:T:2014:8) og *Steiff mod KHIM (etikette med metalknap i midten af øret på et tøjdyr)* (T-434/12, EU:T:2014:6), skulle Retten udtale sig om søgsmål anlagt til prøvelse af afgørelser, hvormed Første Appelkammer ved Kontoret for Harmonisering i det Indre Marked (Varemærker og Design) (KHIM) havde givet afslag på registrering som EF-varemærker af et tegn, der bestod af fastgørelsen af en knap i midten af øret på et tøjdyr, henholdsvis af fastgørelsen af en etikette ved hjælp af en knap i midten af øret på et tøjdyr, fordi de ansøgte varemærker ikke havde fornødent særpræg.

I denne henseende konstaterede Retten indledningsvis, at de ansøgte varemærker smeltede sammen med en af de mulige fremtoninger for tøjdyr. Som »positionsmærke« smeltede de nemlig nødvendigvis sammen med tøjdyrs fremtoning, eftersom de ikke ville have eksisteret uden knappens og etikettens faste forbindelse på det præcise sted på de omfattede varer. Knapper og små mærkater udgør endvidere sædvanlige konfigurationselementer på tøjdyr. Eftersom forbrugerne sædvanligvis ikke anlægger formodninger om varers handelsmæssige oprindelse ved at støtte sig på tegn, der smelter sammen med disse samme varers fremtoning, skulle de ansøgte varemærker derfor i betydelig grad afvige fra normen eller branchesædvanen.

For så vidt som knapper og etiketter er sædvanlige konfigurationselementer på tøjdyr, og forbrugerne er vant til et meget stort sortiment af disse varer, deres design og deres mulige konfigurationer, fandt Retten, at fastgørelsen af knapper og etiketter i øret på et tøjdyr, som faktiske skabte en almindelige kombination, der af kundekredsen ville blive opfattet som et dekorativt element,

¹⁶ Rådets forordning (EF) nr. 207/2009 af 26.2.2009 om EF-varemærker (kodificeret udgave) (EUT L 78, s. 1).

på ingen måde kunne anses for at være usædvanlig. Retten fandt følgelig, at den tilsigtede kundekreds ikke deraf havde kunnet udlede en angivelse af en handelsmæssig oprindelse. Den udledte deraf, at de omhandlede varemærker ikke havde det krævede minimum af særpræg.

b) Relative hindringer for registrering

I dom af 9. april 2014, *Pico Food mod KHIM – Sobieraj (MILANÓWEK CREAM FUDGE)* (T-623/11, Sml., EU:T:2014:199) tog Retten stilling til risikoen for forveksling mellem flere figurmærker, der gengav en ko, og som indeholdt ordbestanddele.

Retten fremhævede, at selv om det var korrekt, at de omtvistede tegn havde en vis visuel lighed, fordi der i dem alle indgik en figurativ bestanddel, der gengav en ko, havde denne bestanddel i den foreliggende sag en antydende karakter i forhold til de omhandlede varer og derfor en svag grad af særpræg. Retten anførte endvidere, at selv hvis det blev antaget, at de ældre varemærker havde opnået en høj grad af særpræg som følge af brug på det relevante område, havde appelkammeret ikke begået nogen fejl, da det i den foreliggende sag fandt, at der ikke forelå risiko for forveksling hos den relevante kundekreds, uanset de omhandlede varers identiske karakter. Ifølge Retten havde appelkammeret taget hensyn til den omstændighed, at de ældre varemærker i givet fald kunne have opnået en høj grad af særpræg som følge af brug på det relevante område, men imidlertid med rette havde fundet, at denne eventuelle omstændighed ikke gjorde det muligt at konkludere, at der forelå en risiko for forveksling. I denne henseende præciserede Retten, at der er en forskel mellem den omstændighed, at det i forbindelse med sammenligningen af tegnene antages, at en af de bestanddele, der indgår i et sammensat varemærke, har en svag grad af særpræg, og den omstændighed, at det i forbindelse med helhedsvurderingen af risikoen for forveksling antages, at et ældre varemærke eventuelt skulle have opnået en høj grad af særpræg som følge af brug.

I den sag, der gav anledning til dom af 11. december 2014, *Coca-Cola mod KHIM – Mitico (MASTER)* (T-480/12, Sml., EU:T:2014:1062), skulle Retten tage stilling til lovligheden af den afgørelse, hvormed Andet Appelkammer ved Harmoniseringskontoret havde stadfæstet forkastelsen af den indsigelse, der var blevet rejst af sagsøgeren mod ansøgningen om registrering af EF-figurmærket Master.

Indledningsvis bemærkede Retten, at de omtvistede tegn, dvs. dels de ældre tegn, der var sammensat af de stiliserede ord »coca-cola« eller af det stiliserede store bogstav »C«, dels det ansøgte tegn, der var sammensat af det stiliserede ord »master«, som var placeret over et arabisk ord, havde åbenbare visuelle forskelle. Retten anførte imidlertid, at disse tegn også havde visuelle lighedspunkter, der skyldtes anvendelsen af samme skrifttype, der ikke var almindelig i det moderne forretningsliv. Ifølge Retten fulgte det af en helhedsvurdering af lighedspunkterne og forskellene, at de omtvistede tegn, i hvert fald de ældre EF-figurmærker »Coca-Cola« og det ansøgte varemærke »Master«, havde en svag grad af lighed, idet deres fonetiske og begrebsmæssige forskelle blev neutraliseret af de overordnede visuelle lighedspunkter, der havde større betydning. Retten fandt derimod, at det ældre nationale varemærke »C«, bl.a. fordi det var så kort, var forskelligt fra det ansøgte varemærke.

Idet Retten mindede om, at eksistensen af en lighed, endog i svag grad, mellem de omtvistede tegn udgør en betingelse for anvendelsen af artikel 8, stk. 5, i forordning nr. 207/2009, og at graden af denne lighed udgør en relevant faktor for vurderingen af eksistensen af en sammenhæng mellem de nævnte tegn, anførte den, at helhedsvurderingen med henblik på at fastslå, om der i den relevante kundekreds' bevidsthed er skabt en sammenhæng mellem de omtvistede varemærker som omhandlet i denne bestemmelse, fører til den konklusion, at der, henset til graden af lighed, endog i svag grad, mellem disse varemærker, foreligger en risiko for, at denne kundekreds vil kunne skabe en sådan sammenhæng. Efter at have konstateret, at appelkammeret ikke havde udtalt

sig om alle betingelserne for anvendelse af artikel 8, stk. 5, i forordning nr. 207/2009, anførte Retten, at det ikke tilkom den at træffe afgørelse i denne henseende for første gang i forbindelse med udøvelsen af dens legalitetskontrol af den anfægtede afgørelse. Den konkluderede, at det påhvilede appelkammeret at undersøge de nævnte anvendelsesbetingelser under hensyntagen til graden af lighed mellem de omtvistede tegn, der ganske vist er svag, men ikke desto mindre tilstrækkelig til, at den relevante kundekreds forbinder disse tegn med hinanden.

Retten skulle også tage stilling til begrebet utilbørlig udnyttelse af et ældre varemærkes særpræg eller renommé, og den fremhævede, at en sådan udnyttelse bl.a. er blevet fastslået i tilfælde af forsøg på en klar udnyttelse af og snyltning på et velkendt varemærke, og hvor der derfor er blevet henvist til begrebet »risiko for snyltning«. I denne henseende konstaterede Retten, at appelkammerets vurdering i den foreliggende sag ikke var i overensstemmelse med det princip, der er blevet opstillet i retspraksis, hvorefter man kan nå frem til en konklusion om risiko for snyltning på grundlag af artikel 8, stk. 5, i forordning nr. 207/2009 bl.a. på grundlag af logiske slutninger som følge af en sandsynlighedsanalyse og under hensyntagen til almindelig praksis inden for den relevante erhvervssektor samt alle de øvrige omstændigheder i sagen, herunder den brug, som indehaveren af det ansøgte varemærke gør af emballage, der har en lighed med den emballage, som indehaveren af de ældre varemærker bruger til sine varer. Idet denne retspraksis gør det muligt at tage hensyn til alle de beviser, der skal anvendes i den nævnte sandsynlighedsanalyse for så vidt angår indehaveren af det ansøgte varemærkes hensigter, udtalte Retten, at appelkammeret havde begået en fejl, da det ikke tog hensyn til beviserne vedrørende den kommercielle anvendelse af det ansøgte varemærke, som sagsøgeren havde fremlagt. Det argument, hvorefter en sagsøger kunne gøre sådanne beviser gældende i forbindelse med en sag om varemærkekrænkelse i henhold til artikel 9, stk. 1, litra c), i forordning nr. 207/2009 var irrelevant, idet det underkendte den nævnte forordnings opbygning og formålet med indsigelsesproceduren som fastsat i forordningens artikel 8, der af hensyn til retssikkerheden og god forvaltningsskik består i at sikre, at varemærker, hvis brug med held vil kunne anfægtes for domstolene, ikke registreres.

c) Processuelle spørgsmål

I dom af 5. marts 2014, *HP Health Clubs Iberia mod KHIM – Shiseido (ZENSATIONS)* (T-416/12, EU:T:2014:104), præciserede Retten, at den omstændighed, at Harmoniseringskontoret i henhold til artikel 76 i forordning nr. 207/2009 i sager vedrørende relative registreringshindringer begrænser sig til at prøve de af parterne fremførte kendsgerninger, beviser og argumenter og de af parterne fremsatte anmodninger ikke betyder, at det nævnte kontor skal lægge til grund, at enhver hævdel- se, som en part anfører for det, er begrundet, hvis den anden part ikke har anfægtet denne.

I dom af 25. september 2014, *Peri mod KHIM (Skruekoblings form)* (T-171/12, Sml., EU:T:2014:817) præciserede Retten desuden, at en begrænsning i henhold til artikel 43, stk. 1, i forordning nr. 207/2009 af fortegnelsen over varer og tjenesteydelser, der er indeholdt i en EF-varemærkeansøgning, som foretages efter at den afgørelse, der anfægtes, er blevet truffet af appelkammeret, i princippet ikke kan påvirke lovligheden af den nævnte afgørelse, som er det eneste punkt, der anfægtes ved Retten. Ifølge Retten forholder det sig dog således, at en afgørelse fra et appelkammer ved Harmoniseringskontoret i visse tilfælde kan anfægtes for Retten alene for den del, der vedrører visse af de varer eller tjenesteydelser, der er anført i den fortegnelse, der ledsager den pågældende EF-varemærkeansøgning. I et sådant tilfælde er afgørelsen endelig i relation til de andre varer eller tjenesteydelser, der er anført i samme fortegnelse. En erklæring fra varemærkeansøgeren, der er afgivet for Retten, og som følgelig er afgivet efter appelkammerets afgørelse, hvorefter denne tilbagetager sin ansøgning i relation til visse af de varer, der var omfattet af den oprindelige ansøgning, kan således fortolkes som en erklæring om, at der alene rejses indsigelse mod den anfægtede afgørelse, for så vidt som den omfatter de resterende varer omfattet af ansøgningen, eller som en

delvis hævelse af sagen i det tilfælde, hvor denne erklæring afgives på et fremrykket trin i sagens behandling for Retten.

Selv om varemærkeansøgeren ved sin begrænsning af fortegnelsen over de varer, der er omfattet af EF-varemærkeansøgningen, ikke har tilsigtet at fjerne en eller flere varer fra fortegnelsen, men at ændre en eller flere egenskaber, kan det imidlertid ikke udelukkes, at denne ændring kan få betydning for den vurdering af EF-varemærket, som Harmoniseringskontorets instanser har foretaget i forbindelse med den administrative behandling af sagen. At tillade denne ændring, mens sagen verserer for Retten, ville under disse omstændigheder svare til at ændre tvistens genstand under sagens behandling, hvilket ikke er tilladt i henhold til artikel 135, stk. 4, i Rettens procesreglement. En sådan begrænsning kan følgelig ikke tages i betragtning af Retten ved realitetsbehandlingen af sagen.

I dom af 8. oktober 2014, *Fuchs mod KHIM – Les Complices (stjerne i en cirkel)*(T-342/12, Sml., EU:T:2014:858) udtalte Retten sig desuden om spørgsmålet om, hvorvidt en sagsøger stadig har søgsmålsinteresse i at anfægte en afgørelse, der tager en indsigelse til følge, som er rejst mod den pågældendes ansøgning om registrering af et varemærke, efter at Harmoniseringskontoret har truffet en afgørelse, hvormed det ældre varemærke, som udgjorde grundlaget for indsigelsen, er blevet erklæret fortabt.

I denne henseende fremhævede Retten først, at idet betingelserne for at antage en sag til realitetsbehandling, herunder spørgsmålet om, hvorvidt der savnes søgsmålsinteresse, er ufravigelige procesforudsætninger, påhviler det Retten af egen drift at efterprøve, om sagsøgeren fortsat har en retlig interesse i at opnå annullation af den anfægtede afgørelse. Idet Retten foretog denne efterprøvelse anførte den, at fortabelsen af det varemærke, som indsigelsen er støttet på – når denne først finder sted, efter at appelkammeret har truffet en afgørelse om at tage en indsigelse, der er støttet på nævnte varemærke, til følge – hverken udgør en tilbagetrækning eller en ophævelse af sidstnævnte afgørelse. I henhold til artikel 55, stk. 1, i forordning nr. 207/2009 anses de retsvirkninger, der i henhold til denne forordning er knyttet til det ældre EF-varemærke, i tilfælde af fortabelse nemlig for bortfaldet med virkning fra det tidspunkt, hvor begæringen om fortabelse er indgivet. Indtil denne dato har alle de retsvirkninger, der følger af denne beskyttelse, som fastsat i denne forordnings afdeling 2, i afsnit VI, derimod været knyttet til EF-varemærket. Hvis det antages, at sagens genstand forsvandt, når der under sagen fremkom en afgørelse om fortabelse, ville Retten skulle tage hensyn til forhold, der var opstået, efter at den anfægtede afgørelse blev truffet, og som hverken har betydning for denne afgørelses retmæssighed eller indvirkning på den indsigelsessag, der ligger til grund for annullationssøgsmålet.

I tilfælde af, at Retten annullerede en sådan afgørelse, ville bortfaldet af den anfægtede afgørelse ex tunc i øvrigt kunne bibringe sagsøgeren en fordel, som han ikke ville opnå ved, at det blev fastslået, at det var ufornuddent at træffe afgørelse. Hvis Retten skulle fastslå, at det var ufornuddent at træffe afgørelse, ville sagsøgeren nemlig kun kunne indgive en ny ansøgning om registrering af sit varemærke til Harmoniseringskontoret, uden at en indsigelse over for denne ansøgning nu kunne indgives på grundlag af det ældre EF-varemærke, der var erklæret fortabt. Hvis Retten derimod skulle træffe afgørelse i sagen og give medhold i søgsmålet, ville der i betragtning af, at der ikke forelå nogen risiko for forveksling mellem de omtvistede varemærker, følgelig ikke være noget til hinder for registreringen af det ansøgte varemærke. Retten anførte desuden, at den blotte omstændighed, at klagen over indsigelsesafdelingens afgørelse og søgsmålet til prøvelse af appelkammerets afgørelse har opsættende virkning i medfør af artikel 58, stk. 1, andet punktum, og artikel 64, stk. 3, i forordning nr. 207/2009, ikke er nok til at rejse tvivl om en sagsøgers søgsmålsinteresse i dette tilfælde. I henhold til artikel 45 i forordning nr. 207/2009 er det nemlig kun, når en

eventuel indsigelse er blevet forkastet ved en endelig afgørelse, at varemærket registreres som EF-varemærke.

I den sag, der gav anledning til dom af 21. oktober 2014, *Szajner mod KHIM – Forge de Laguiole (LAGUIOLE)* (T-453/11, Sml., under appel, EU:T:2014:901), havde Retten ligeledes lejlighed for at undersøge muligheden for en sagsøger, der anfægter lovligheden fra en afgørelse fra Harmoniseringskontoret, for – med henblik på fortolkningen af national ret, som EU-retten henviser til – at påberåbe sig elementer fra den nationale lovgivning eller retspraksis, der ikke er blevet påberåbt for Harmoniseringskontoret, for Retten.

Med hensyn til dette punkt anførte Retten, at hverken parterne eller den selv er forhindrede i at lade sig inspirere af sådanne elementer, da der ikke er tale om at kritisere appelkammeret for ikke at have taget hensyn til de faktiske omstændigheder i en bestemt dom fra en national ret, men om at påberåbe sig lovbestemmelser eller domme til støtte for et anbringende om appelkammerets fejlagtige anvendelse af en bestemmelse i national ret. Selv om det i denne henseende er rigtigt, at en part, der begærer anvendelsen af en national regel, er forpligtet til over for Harmoniseringskontoret at fremlægge bevis for indholdet af denne lovgivning, betyder dette ikke, at anvendelsen af den nationale regel, som Harmoniseringskontoret har foretaget, ikke kan kontrolleres af Retten med hensyn til en dom fra en national ret, der er af senere dato end vedtagelsen af Harmoniseringskontorets afgørelse, og som er blevet påberåbt for første gang for Retten af en part i sagen.

Ifølge Retten forbliver denne konstatering gyldig selv i det tilfælde, hvor dommen fra den omhandlede nationale ret foretager en ændring af retningen i retspraksis. Sådanne praksisændringer finder nemlig i princippet anvendelse med tilbagevirkende kraft på bestående forhold. Dette princip er begrundet i den betragtning, at fortolkningen i retspraksis af en regel på et givent tidspunkt ikke kan være forskellig alt efter tidspunktet for de faktiske omstændigheder, og ingen kan påberåbe sig en velerhvervet ret med henvisning til en ikke længere aktuel retspraksis. Selv om dette princip kan blive afsvækket derved, at retterne i særlige situationer kan afvige derfra for at tilpasse den tidsmæssige virkning af en praksisændrings tilbagevirkende kraft, er det stadig udgangspunktet, at praksisændringer har tilbagevirkende kraft. Selv om en dom fra en national ret, der foretager en ændring i retspraksis, som sådan er en ny faktisk omstændighed, begrænser den sig således til at fastslå national ret, således som denne skulle have været anvendt af Harmoniseringskontoret, og således som den skal anvendes af Retten.

d) Beføjelse til at omgøre

I dom af 26. september 2014, *Koscher + Würtz mod KHIM – Kirchner & Wilhelm (KW SURGICAL INSTRUMENTS)* (T-445/12, Sml., EU:T:2014:829) vendte Retten tilbage til betingelserne for udøvelsen af den beføjelse til omgørelse, som er tillagt den i artikel 65, stk. 3, i forordning nr. 207/2009.

Retten bemærkede i denne henseende, at den beføjelse til at omgøre en afgørelse, som Retten kan foretage i medfør af denne bestemmelse, ikke bevirker, at den tillægges en beføjelse til at foretage en bedømmelse, som appelkammeret endnu ikke har taget stilling til. Udøvelsen af beføjelsen til at omgøre en afgørelse bør således principielt begrænses til tilfælde, hvor Retten – efter at have prøvet appelkammerets vurdering – er i stand til på baggrund af de faktiske og retlige omstændigheder, der er fastslået, at fastlægge den afgørelse, som appelkammeret var forpligtet til at træffe. Henset til dette princip anførte Retten, at den i det foreliggende tilfælde ikke havde anledning til at foretage en vurdering af den reelle brug af det ældre varemærke, fordi appelkammeret ikke havde taget stilling til dette punkt. Hvad derimod angik det andet anbringende, der vedrørte den manglende risiko for forveksling, som sagsøgeren havde påberåbt sig til støtte for sin påstand om annullation, fandt Retten, at det tilkom den at undersøge dette, eftersom dette anbringende, såfremt

det skulle have været fundet begrundet, gjorde det muligt for sagsøgeren at opnå en fuldstændig afgørelse af tvisten. Retten præciserede desuden, at det – hvis det i det foreliggende tilfælde fulgte af dens undersøgelse, at det andet anbringende skulle forkastes, og at påstanden om omgørelse, som sagsøgeren havde nedlagt, skulle afvises – tilkom Harmoniseringskontoret, efter at spørgsmålet om reel brug af det ældre varemærke var blevet undersøgt, i givet fald på ny at træffe afgørelse om risikoen for forveksling mellem de to omtvistede varemærker. Det ville herefter tilkomme Harmoniseringskontoret på grundlag af sammenligningen af disse to varemærker at drage konsekvenserne af en eventuel manglende reel brug af det ældre varemærke for bestemte varer, der var omfattet af dette.

e) Bevis for reel brug af varemærket

For det første skulle Retten i den sag, der gav anledning til dom af 27. marts 2014, *Intesa Sanpaolo mod KHIM – equinet Bank (EQUITER)* (T-47/12, Sml., EU:T:2014:159), undersøge et tilfælde med reel brug af et ældre varemærke alene for en del af de varer eller tjenesteydelser for hvilke det var blevet registreret.

Ifølge Retten har en indsigelsessag, der støttes på artikel 8, stk. 1, litra b), i forordning nr. 207/2009 til formål at gøre det muligt for Harmoniseringskontoret at vurdere, om der foreligger en risiko for forveksling, der, i tilfælde af, at de omtvistede varemærker er identiske eller ligner hinanden, indebærer en undersøgelse af, om de varer eller tjenesteydelser, som varemærkerne betegner, er af samme eller lignende art. Har det ældre EF-varemærke kun været anvendt for en del af de varer eller tjenesteydelser, for hvilke det er registreret, anses det ved behandlingen af indsigelsen kun som registreret for denne del af varerne eller tjenesteydelserne i henhold til artikel 42, stk. 2, sidste punktum, i forordning nr. 207/2009. I samme forbindelse skal appelkammeret endvidere vurdere – i tilfælde, hvor der fremlægges bevis for brug alene for en del af de varer eller tjenesteydelser, der henhører under en kategori, for hvilken det ældre varemærke er registreret, og på hvilken indsigelsen støttes – om denne kategori omfatter selvstændige underkategorier, som de varer eller tjenesteydelser, for hvilke der er godtgjort brug, henhører under, således at det bør antages, at der alene er ført bevis for denne underkategori af varer eller tjenesteydelser, eller omvendt om disse underkategorier ikke kan tænkes at eksistere. Retten præciserede følgelig, at vurderingen af, om et varemærke, der er påberåbt til støtte for en indsigelse, har været genstand for reel brug som omhandlet i artikel 42, stk. 2, i forordning nr. 207/2009, omfatter to uadskillelige led. Det første led vedrører fastlæggelsen af, om det pågældende varemærke har været genstand for reel brug i Unionen, endog i en form, der kun ved enkeltheder, som dog ikke forandrer varemærkets særpræg, afviger fra den form, hvori det er registreret. Det andet led vedrører fastlæggelsen af, hvilke varer eller tjenesteydelser – for hvilke det ældre varemærke er registreret, og på hvilke indsigelsen støttes – der er omfattet af den godtgjorte reelle brug.

For det andet gav den sag, som førte til dom *Koscher + Würtz mod KHIM – Kirchner & Wilhelm (KW SURGICAL INSTRUMENTS)*, nævnt ovenfor (EU:T:2014:829), Retten anledning til minde om, at begæringen om, at indsigeren skal godtgøre den reelle brug af det ældre varemærke, indebærer, at bevisbyrden for, at reel brug af varemærket har fundet sted, pålægges denne, da den pågældende ellers risikerer, at indsigelsen forkastes. Spørgsmålet om den reelle brug af det ældre varemærke skal derfor, når det er rejst af varemærkeansøgeren, i princippet være afgjort, før afgørelsen om indsigelsen i egentlig forstand træffes. Begæringen om bevis for reel brug af det ældre varemærke indbringer derfor i indsigelsesproceduren et specifikt og forudgående spørgsmål og ændrer således dens indhold. Henset til denne betragtning fandt Retten i den foreliggende sag, at appelkammeret ved Harmoniseringskontoret havde begået en retlig fejl ved at give ansøgeren afslag på beskyttelsen som EF-varemærke af den internationale registrering, som denne havde opnået, uden

at spørgsmålet om den reelle brug af det ældre varemærke forudgående var blevet undersøgt, selv om denne havde indgivet en begæring vedrørende en sådan brug for indsigelsesafdelingen.

For det tredje udtalte Retten i det særlige tilfælde vedrørende et tredimensionalt varemærke, i dom af 11. december 2014, *CEDC International mod KHIM – Underberg (Form som et græsstrå i en flaske)* (T-235/12, Sml., EU:T:2014:1058), at den tredimensionale karakter af et varemærke er til hinder for et statisk syn i to dimensioner og kræver en dynamisk opfattelse i tre dimensioner. Et tredimensionalt varemærke vil derfor i princippet kunne ses fra flere sider af den relevante forbruger. Hvad angår beviserne for brug af et sådant varemærke må der derfor tages hensyn til disse, ikke som gengivelser af varemærkets synlighed i to dimensioner, men som gengivelser af den relevante forbrugers opfattelse af varemærket i tre dimensioner. Heraf følger, at gengivelserne fra siden og bagfra i princippet kan være af relevans i forbindelse med en vurdering af den reelle brug af det nævnte varemærke og ikke kan tilsidesættes alene som følge af den omstændighed, at de ikke udgør gengivelser af forsiden.

2. EF-design

I den sag, der gav anledning til dom af 9. september 2014, *Biscuits Poult mod KHIM – Banketbakkerij Merba (Kiks)* (T-494/12, Sml., EU:T:2014:757), præciserede Retten, at artikel 4, stk. 2, i forordning (EF) nr. 6/2002¹⁷ opstiller en særlig regel, som specifikt vedrører design, der finder anvendelse på eller indgår i et produkt, som udgør en komponent af et sammensat produkt som omhandlet i denne forordnings artikel 3, litra c). Ifølge denne regel beskyttes disse design kun, hvis, for det første, komponenten efter at være blevet inkorporeret i det sammensatte produkt fortsat er synlig under normal brug af dette produkt, og, for det andet, de synlige elementer af komponenten i sig selv opfylder kravene om nyhed og individuel karakter. På grund af den særlige art af komponenterne, der indgår i et sammensat produkt som omhandlet i artikel 3, litra c), i forordning nr. 6/2002, som kan fremstilles og markedsføres på en anden måde end det sammensatte produkt fremstilles og markedsføres, er det nemlig hensigtsmæssigt, at lovgiver gør det muligt at lade disse dele registrere som design, dog med forbehold af, at de er synlige, efter at de er blevet inkorporeret i det sammensatte produkt, og udelukkende for så vidt angår de synlige dele af de omhandlede komponenter under normal brug af det sammensatte produkt, og for så vidt som disse dele er nye og har individuel karakter. Retten udledte deraf, at når en vare – i det foreliggende tilfælde en kiks – ikke udgør et sammensat produkt som omhandlet i artikel 3, litra c), i forordning nr. 6/2002, eftersom den ikke består af flere komponenter, som kan udskiftes, således at produktet kan skilles ad og samles igen, havde appelkammeret ikke begået en fejl ved at finde, at de elementer, der ikke var synlige i et produkt, og som ikke indgik som del af dets udseende, ikke kunne tages i betragtning med henblik på at afgøre, om det omtvistede design kunne beskyttes eller ikke.

Endelig fandt Retten i dom af 3. oktober 2014, *Cezar mod KHIM – Poli-Eco (Insert)* (T-39/13, Sml., EU:T:2014:852), at et EF-designs nyhed og individuelle karakter ikke kan vurderes ved en sammenligning med et tidligere design, der som en komponent i et sammensat produkt ikke er synligt under normal brug af dette. Kravet om synlighed, således som det fremgår af 12. betragtning til forordning nr. 6/2002, hvorefter beskyttelsen, der tildeles EF-design ikke bør udvides til at omfatte komponenter, der ikke er synlige under normal brug af et produkt, eller elementer af en komponent, der ikke er synlige, når komponenten er monteret, finder derfor anvendelse på det tidligere design. Retten konkluderede deraf, at appelkammeret havde foretaget en fejlagtig bedømmelse under sammenligningen af de omhandlede design, eftersom det havde baseret sin afgørelse på et tidligere design, der som en komponent af et sammensat produkt ikke var synligt under den normale brug af det sammensatte produkt.

¹⁷ Rådets forordning (EF) nr. 6/2002 af 12.12.2001 om EF-design (EFT L 3, s. 1).

Fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik (FUSP) – restriktive foranstaltninger

Antallet af sager om restriktive foranstaltninger inden for området vedrørende den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik er steget betydeligt i 2014.

Der skal især nævnes to sager om restriktive foranstaltninger over for Den Syriske Arabiske Republik, en sag om indefrysning af midler over for personer og enheder med henblik på at bekæmpe terrorisme¹⁸ og en sag vedrørende restriktive foranstaltninger over for Den Islamiske Republik Iran med det formål at forhindre nuklear spredning.

I dom af 3. juli 2014 *Alchaar mod Rådet* (T-203/12, EU:T:2014:602) drejede det sig om restriktive foranstaltninger over for en tidligere minister i den syriske regering, der var blevet opretholdt, selv om sidstnævnte var trådt tilbage fra sit hverv som minister.

Retten understregede for det første, at den oprindelige optagelse af sagsøgeren på listen over personer, som er omfattet af restriktive foranstaltninger var lovlig for så vidt som den baserede sig på hans hverv som fungerende minister, i det omfang medlemmerne af en regering bør være forpligtet til at have et fælles ansvar for regeringens undertrykkende politik. Hvad derimod angår begrundelsen for at opretholde sagsøgeren på listen på grundlag af hans status som tidligere minister, fastslog Retten, at det selv efter hans fratrædelse var muligt at antage, at han stadig havde nære forbindelser til det syriske regime, forudsat at en sådan formodning kan tilbagevises og står i rimeligt forhold til det forfulgte formål og respekterer retten til forsvar. I den foreliggende sag havde Rådet for Den Europæiske Union dog ikke fremlagt tilstrækkelige beviser, der gjorde det muligt at fastslå, at sagsøgeren havde opretholdt nære forbindelser med regimet selv efter sin fratrædelse, hvorfor Rådet uberettiget havde vendt bevisbyrden om og anlagt et åbenbart urigtigt skøn.

Retten fastslog desuden, at Rådet ikke omhyggeligt og upartisk havde undersøgt alle de forhold, som sagsøgeren var fremkommet med i løbet af sagen, herunder de erklæringer på tro og love, som han havde fremlagt, bl.a. om at han altid havde været imod brug af vold. Ifølge Retten var der ingen grund til at betvivle sandsynligheden af oplysningerne i disse erklæringer, end mindre at formode, at sagsøgeren var i ond tro. Retten fastslog desuden, at sagsøgerens internationale anseelse burde have fået Rådet til at overveje, hvorfor han var blevet opfordret til at fratræde sin stilling som minister, snarere end at antage en tilknytning til det syriske regime, fordi han havde bestridt denne stilling i en kort periode.

¹⁸ Hvad angår indefrysning af midler over for visse personer og enheder med henblik på at bekæmpe terrorisme, jf. desuden oven for bemærkningerne om dom af 21.3.2014, *Yusef mod Kommissionen*, nævnt (EU:T:2014:141), under »Realitetsbehandling af sager anlagt i henhold til artikel 265 TEUF.

Sagen *Mayaleh/Conseil* (dom af 5.11.2014, T-307/12 og T-408/13, Sml., EU:T:2014:926) gav Retten anledning til at præcisere denne tilgang¹⁹. I denne sag tog Retten stilling til et annullationssøgsmål vedrørende flere af Rådets retsakter, hvorved sidstnævnte havde vedtaget eller opretholdt restriktive foranstaltninger over for sagsøgeren i dennes egenskab af chef for den syriske centralbank.

Retten fastslog, at selv om begrebet »støtte til regimet« ikke var defineret i disse bestemmelser, var der hvad angår restriktive foranstaltninger over for personer, der støtter det syriske regime, intet grundlag for at konkludere, at kun personer, der støtter det syriske regime i lige nøjagtig det formål, der gør det muligt for regimet at undertrykke civilbefolkningen, kan være omfattet af restriktive foranstaltninger. For så vidt som det imidlertid var ubestridt, at den syriske centralbank bl.a. havde til opgave at tjene som bankforbindelse for landets regering, kunne det ikke nægtes, at banken ydede finansiell støtte til det syriske regime. Efter at have fastslået, at sagsøgeren som chef udøvede grundlæggende funktioner inden for den syriske centralbank, mindede Retten desuden om, at en person, der udøver funktioner, der giver ham en ledende stilling i en enhed, som er omfattet af restriktive foranstaltninger, generelt selv kan anses for at være involveret i aktiviteter, der har begrundet vedtagelsen af de restriktive foranstaltninger over for den omhandlede enhed. Rådet kunne således, uden at tilsidesætte proportionalitetsprincippet, lægge sagsøgerens arbejdsopgaver til grund for at antage, at han befandt sig i en magtfuld og indflydelsesrig stilling i forhold til den finansielle støtte, som ydes af den syriske centralbank til det syriske regime.

Endelig bemærkede Retten, at bestemmelserne om restriktive foranstaltninger over for Den Syriske Arabiske Republik anerkender medlemsstaternes enekompetence, for så vidt angår anvendelsen af de omhandlede restriktioner over for deres egne statsborgere. Det følger heraf, at EU-retten i forhold til en person, der både er syrisk og fransk statsborger, ikke forpligter de franske myndigheder til at forbyde ham adgang til det franske område. Artikel 21, stk. 1, TEUF bestemmer desuden, at enhver unionsborger har ret til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område med de begrænsninger og på de betingelser, der er fastsat i traktaterne og i gennemførelsesbestemmelserne hertil. Da indrejserestriktionerne, som fremgår af de afgørelser, der er vedtaget på grundlag af artikel 29 TEU, således er bestemmelser til gennemførelse af EU-traktaten, fastslog Retten, at Rådet med vedtagelsen af retsakter, der er omfattet af den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik, i princippet kunne begrænse den ret til fri bevægelighed i Unionen, som sagsøgeren udleder af sin status som unionsborger. På denne baggrund skal bestemmelserne om indrejserestriktionerne, der finder anvendelse på unionsborgere, anses for at være en *lex specialis* i forhold til

¹⁹ Denne dom gav desuden Retten anledning til at præcisere, hvordan personer, der er omfattet af foranstaltninger skal have meddelelse herom og hvordan søgsmålsfristen beregnes. Retten fastslog således, at det kun er, når det ikke er muligt individuelt at meddele den berørte den retsakt, hvorved de restriktive foranstaltninger fastsættes eller opretholdes over for denne, at offentliggørelsen af en bekendtgørelse i *Den Europæiske Unions Tidende* udløser denne frist. Når Rådet har adressen på en person, der er omfattet af restriktive foranstaltninger, og det gyldigt meddeler den pågældende retsakterne vedrørende disse foranstaltninger til denne adresse, har det ingen betydning, at fristen for søgsmål mod disse retsakter kunne være mere fordelagtig for nævnte person, hvis den blev beregnet fra offentliggørelsen af meddelelsen om de omhandlede retsakter i *Tidende* bl.a. under hensyntagen til, at der i procesreglementets artikel 102, stk. 1, fastsættes en supplerende frist på 14 dage til at anlægge søgsmål til prøvelse af retsakter offentliggjort i *Tidende*. Når en retsakt skal være genstand for en meddelelse for at søgsmålsfristen begynder at løbe, skal denne desuden i princippet være adresseret til den person, som denne retsakt er rettet til, og ikke til de advokater, som repræsenterer vedkommende, med mindre andet er foreskrevet i den gældende lovgivning eller en aftale mellem parterne.

direktiv 2004/38/EF²⁰, således at disse bestemmelser har forrang for sidstnævnte i de situationer, som de specifikt tager sigte på at regulere.

Desuden fik Retten i dom af 16. oktober 2014, *LTTE mod Rådet* (T-208/11 og T-508/11, Sml., under appel, EU:T:2014:885) forelagt et søgsmål, der var indgivet af en bevægelse, som ved hjælp af voldelige konfrontationer modsætter sig Sri Lankas regering, til prøvelse af retsakter, hvori Rådet havde truffet afgørelse om at opretholde restriktive foranstaltninger over for nævnte bevægelse.

Da sagsøgeren bestred opretholdelsen af disse foranstaltninger bl.a. under henvisning til, at bevægelsens konfrontation med nævnte regering var en »væbnet konflikt«, der udelukkende var reguleret af den humanitære folkeret og ikke af antiterrorbestemmelserne, understregede Retten, at den omstændighed, at der foreligger en væbnet konflikt i den humanitære folkerets forstand, ikke udelukker, at de EU-retlige terrorbestemmelser finder anvendelse på eventuelle terrorhandlinger begået i den forbindelse.

Foranlediget til at behandle argumentet om, at opretholdelsen af nævnte foranstaltninger var baseret på uholdbare begrundelser, der ikke vedrørte de kompetente myndigheders afgørelser som omhandlet i fælles holdning 2001/931/PESC²¹, bemærkede Retten, at en myndighed i en stat uden for Unionen kan være en kompetent myndighed som omhandlet i denne retsakt. Det påhviler dog Rådet, inden det støtter sig på en afgørelse fra en myndighed i et tredjeland, nøje at kontrollere, om den relevante lovgivning i dette land sikrer en beskyttelse af retten til forsvar og af retten til en effektiv domstolsbeskyttelse, der svarer til den, der sikres på EU-plan. Desuden kræver fælles holdning 2001/931 for så vidt angår beskyttelsen af de pågældende personer og henset til, at Unionen ikke selv har midler til at foretage undersøgelser, at det faktiske grundlag for en EU-afgørelse om indefrysning af midler på terrorområdet ikke hviler på forhold, som Rådet har hentet fra aviserne eller internettet, men på forhold, der konkret er blevet undersøgt og anført i afgørelser fra kompetente nationale myndigheder som omhandlet i denne fælles holdning. Med henblik på at sikre en effektiv bekæmpelse af terrorismen tilkommer det medlemsstaterne regelmæssigt at fremsende til Rådet, og sidstnævnte at indsamle, såvel de afgørelser fra kompetente myndigheder, der er truffet inden for disse medlemsstater, som begrundelsen til disse afgørelser. I denne henseende bemærkede Retten, at det, såfremt Rådet til trods for denne fremsendelse af oplysninger ikke råder over nogen afgørelse truffet af en kompetent myndighed vedrørende en bestemt handling, der kan udgøre en terrorhandling, påhviler det i mangel af midler til selv at foretage efterforskning at anmode en kompetent national myndighed om en bedømmelse på dette grundlag med henblik på en afgørelse fra denne myndighed.

Endelig i dom af 25.11.2014, *Safa Nicu Sepahan mod Rådet* (T-384/11, Sml., EU:T:2014:986) blev Retten anmodet om – inden for rammen af et søgsmål, som sagsøgeren havde anlagt med påstand om annullation af retsakter, hvori Rådet havde pålagt selskabet restriktive foranstaltninger i henhold til forordning (EU) nr. 961/2010²² og forordning (EU) nr. 267/2012²³ – at tage stilling til den påstand om

²⁰ Berigtigelse til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/38/EF af 29.4.2004 om unionsborgeres og deres familiemedlemmers ret til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område, om ændring af forordning (EF) nr. 1612/68 og om ophævelse af direktiv 64/221/EØF, 68/360/EØF, 72/194/EØF, 73/148/EØF, 75/34/EØF, 75/35/EØF, 90/364/EØF, 90/365/EØF og 93/96/EØF (EUT L 158, s. 77).

²¹ Rådets fælles holdning af 27.12.2001 om anvendelse af specifikke foranstaltninger til bekæmpelse af terrorisme (EFT L 344, s. 93).

²² Rådets forordning (EU) nr. 961/2010 af 25.10.2010 om restriktive foranstaltninger over for Iran og om ophævelse af forordning (EF) nr. 423/2007 (EUT 2010 L 281, s. 1).

²³ Rådets forordning (EU) nr. 267/2012 af 23.3.2012 om restriktive foranstaltninger over for Iran og om ophævelse af forordning (EF) nr. 961/2010 (EUT L 88, s. 1).

erstatning, som selskabet havde fremsat for den ikke-økonomiske skade og det økonomiske tab, som det havde lidt som følge af vedtagelsen af nævnte foranstaltninger.

Ved at fokusere på betingelserne for, at Unionen ifalder erstatningsansvar uden for kontraktforhold, tog Retten for det første stilling til den ulovlige adfærd, som Rådet hævdedes at have udvist. I denne henseende bemærkede Retten for det første, at den pålæggelse af restriktive foranstaltninger, der følger af vedtagelsen af de anfægtede retsakter, for det første udgør en tilsidesættelse af de relevante bestemmelser i forordning nr. 961/2010 og forordning nr. 267/2012, der indeholder bestemmelser, der har til formål at beskytte de berørte borgeres individuelle interesser ved at begrænse de tilfælde, hvor de restriktive foranstaltninger, som de lovligt kan pålægges, kan finde anvendelse, samt disses omfang og intensitet. Sådanne bestemmelser skal derfor anses for retsregler, som har til formål at tillægge borgerne rettigheder. For det andet mindede Retten om, at Rådets forpligtelse til at godtgøre, at der er grundlag for de vedtagne restriktive foranstaltninger, er nødvendig af hensyn til overholdelsen af de berørte personer og enheders grundlæggende rettigheder og navnlig deres ret til en effektiv domstolsprøvelse, og det indebærer, at Rådet ikke har nogen skønsmargen i denne henseende. For det tredje udtalte Retten, at reglen om, at Rådet skal godtgøre, at der er grundlag for de vedtagne restriktive foranstaltninger, ikke angår en situation, der er nævneværdigt kompleks, og at den er klar og præcis, således at den ikke giver anledning til vanskeligheder i forbindelse med dens anvendelse eller fortolkning. På baggrund af alt det ovenstående fandt Retten, at en normalt forsigtig og påpasselig administration under de foreliggende omstændigheder ville have været i stand til på tidspunktet for den første anfægtede retsakts vedtagelse at forstå, at det påhvilede den at indsamle de oplysninger og beviser, som kunne begrunde de restriktive foranstaltninger over for sagsøgeren, med henblik på, i tilfælde af anfægtelse, at kunne godtgøre, at der var grundlag for de nævnte foranstaltninger ved at fremlægge disse oplysninger eller de nævnte beviser for Unionens retsinstanser. Ved ikke at have handlet på denne måde, havde Rådet gjort sig skyldig i en tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse af en retsregel, som har til formål at tillægge borgerne rettigheder.

Hvad angår det af sagsøgeren lidte tab understregede Retten, at når en enhed er omfattet af restriktive foranstaltninger på grund af den støtte, som denne angiveligt har ydet til nuklear spredning, associeres den offentligt med en adfærd, der betragtes som en alvorlig trussel for international fred og sikkerhed med den konsekvens, at denne enhed mødes med vanære og mistillid, der påvirker dennes omdømme og dermed forårsager ikke-økonomisk skade, så meget desto mere alvorlig, fordi den ikke skyldes tilkendegivelsen af en personlig holdning, men en EU-institutions officielle stillingtagen. Retten fastslog derfor, at den ulovlige vedtagelse og opretholdelse af de restriktive foranstaltninger over for sagsøgeren havde påført denne ikke-økonomisk skade, der ikke burde forveksles med den økonomiske skade, som skyldtes påvirkningen af sagsøgerens forretningsmæssige forbindelser, og at sagsøgerens ret til erstatning for denne skade følgelig skulle anerkendes. Henset til, at Rådets påstand mod sagsøgeren var særdeles alvorlig, og at den på ingen måde var blevet underbygget af nogen relevante oplysninger eller beviser, fastsatte Retten den skade, som sagsøgeren havde lidt, efter ret og billighed og anså et beløb på 50 000 EUR for en passende erstatning.

Folkesundhed

I dom af 14. maj 2014, *Tyskland mod Kommissionen* (T-198/12, Sml., under appel, EU:T:2014:251) havde Retten lejlighed til at præcisere de principper, der regulerer den kontrol, som den foretager med Unionens administrations aktiviteter på området for folkesundhed. Søgsmålet omhandlede Kommissionens afgørelse om delvist afslag på Forbundsrepublikken Tysklands anmodning om

fravigelse fra grænseværdierne for visse kemikalier i legetøj, som fastsat i direktiv 2009/48/EF²⁴. Mens Forbundsrepublikken Tyskland ønskede at opretholde de grænseværdier, der var fastsat i dens lovgivning for bly, barium, antimon, arsen og kviksølv, afslog Kommissionen denne anmodning for så vidt angik de tre sidstnævnte af disse stoffer og tillod kun opretholdelsen af de nationale grænseværdier for de to første indtil den 21. juli 2013.

Retten, som traf afgørelse i sagen efter at Rettens præsident havde afsagt kendelse om foreløbige forholdsregler²⁵, bemærkede først, at en medlemsstat kan ansøge om at opretholde sine gældende nationale bestemmelser, når den er af den opfattelse, at risikoen for folkesundheden skal være genstand for en anden vurdering end den, som EU-lovgiver lagde til grund ved vedtagelsen af den europæiske harmoniseringsforanstaltning. Det påhviler i denne sammenhæng den ansøgende medlemsstat at godtgøre, at de nationale bestemmelser sikrer et beskyttelsesniveau for folkesundheden, der er højere end den harmoniserende EU-foranstaltning, og at bestemmelserne ikke går videre end det, der er nødvendigt for at nå dette mål. I det foreliggende tilfælde konstaterede Retten ved sammenligningen af de tyske grænseværdier og de grænseværdier, der var fastsat i direktiv 2009/48, at dette direktiv fastsatte migrationsgrænser, idet sundhedsrisikoen blev anset for at være forbundet med mængden af givent skadeligt stof, der kan frigives af et stykke legetøj, før det optages af barnet. Retten anførte endvidere, at direktivet fastsatte forskellige grænseværdier for migration, fastsat afhængig af den type af materiale, der er i legetøjet (nemlig tørt, skørt, pulverliggende eller bøjeligt legetøjsmateriale, flydende eller klæbrigt materiale og afskrabet legetøjsmateriale), mens de tyske grænseværdier var udtrykt i biotilgængeligheden. Sidstnævnte grænseværdier fastlagde den maksimale tilladelige mængde af et kemisk stof, som ved anvendelsen af legetøjet kunne være absorberet og afgives til de biologiske processer i menneskekroppen, idet de fandt anvendelse på alle typer legetøj, uanset den materielle konsistens af det pågældende legetøj.

Retten anførte, at eftersom direktivets grænseværdier for migration kun var højere end de grænseværdier, der var fastsat ved konverteringen af de tyske grænseværdier for tilgængelighed, for så vidt angår afskrabet legetøjsmateriale, kunne det ikke foreholdes Kommissionen, at den havde afslået ansøgningen om opretholdelse af de tyske grænseværdier, idet disse fandt anvendelse uafhængigt af konsistensen af legetøjsmaterialet. Den udledte deraf, at Forbundsrepublikken Tyskland for så vidt angår arsen, antimon og kviksølv ikke havde ført bevis for, at de nationale grænseværdier sikrede en højere beskyttelse end den, der fulgte af direktivet. Retten annullerede derimod den anfægtede afgørelse for så vidt angik bly, for så vidt som afgørelsen havde begrænset godkendelsen af de tyske grænseværdier for dette tungmetal indtil den 21. juli 2013. Retten fandt, at Kommissionen havde tilsidesat sin begrundelsespligt, idet dens afgørelse i denne henseende indeholdt en selvmodsigelse, der kunne gøre det vanskeligt at forstå de underliggende motiver for denne retsakt.

Registrering af kemiske produkter

I den sag, der gav anledning til dom af 2. oktober 2014, *Spraylat mod ECHA* (T-177/12, Sml., EU:T:2014:849), skulle Retten træffe afgørelse vedrørende en påstand om annullation af en afgørelse truffet af Det Europæiske Kemikalieagentur (ECHA), hvorved sagsøgeren som gebyr for registrering af et kemisk stof blev pålagt en administrationsafgift, der var mere end 17 gange højere end det nævnte gebyr. Anvendelsen af denne administrationsafgift var støttet på den konstatering,

²⁴ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/48/EF af 18.6.2009 om sikkerhedskrav til legetøj (EUT L 170, s. 1).

²⁵ Kendelse af 15.5.2013, *Tyskland mod Kommissionen* (T-198/12 R, Sml, EU:T:2013:245), der pålægger Kommissionen at give tilladelse til opretholdelsen af fem tyske grænseværdier, indtil Retten har truffet afgørelse i hovedsagen.

at sagsøgeren, i strid med den erklæring, som sagsøgeren havde afgivet, ikke opfyldte betingelserne for at drage fordel af den nedsættelse af gebyret, der var fastsat for små virksomheder i overensstemmelse med ECHA's bestyrelses afgørelse MB/D/29/2010 om klassificering af de tjenester, for hvilke der skal opkræves afgift. Sagsøgeren påberåbte sig bl.a. en tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet.

Idet Retten bemærkede, at sagsøgeren ved at påberåbe sig en tilsidesættelse af dette princip rejste en ulovlighedsindsigelse vedrørende afgørelse MB/D/29/2010, anførte den, at 11. betragtning til forordning nr. 340/2008²⁶ præciserede, at »[i]ndsendelse af urigtige oplysninger [burde] modvirkes ved, at [ECHA] pålægger en administrationsafgift, og at medlemsstaterne pålægger en præventiv bøde, hvis dette er hensigtsmæssigt«. Selv om det ifølge Retten følger af denne betragtning, at pålæggelsen af en administrationsafgift bidrager til at opnå målet om at modvirke, at virksomhederne indsender urigtige oplysninger, kan den nævnte administrationsafgift imidlertid ikke sidestilles med en bøde. Eftersom den administrationsafgift, der blev anvendt i den foreliggende sag, var betydeligt højere end den økonomiske fordel, sagsøgeren ville have kunnet opnå ved at indsende urigtige oplysninger, fandt Retten, at formålene med forordningen ikke kunne begrunde en sådan afgifts negative økonomiske følger for sagsøgeren. Det følger heraf, at afgørelse MB/D/29/2010, således som den blev anvendt på sagsøgeren, gik klart ud over, hvad der var nødvendigt for at opfylde det formål, der blev tilstræbt med administrationsafgiften, og derfor ikke fandt anvendelse, og sagsøgerens påstande blev derfor taget til følge og den anfægtede afgørelse af denne grund annulleret.

Aktindsigt i institutionernes dokumenter

I dom af 7. oktober 2014, *Schenker mod Kommissionen* (T-534/11, Sml., EU:T:2014:854), udtalte Retten sig om fortolkningen af begrebet mere tungtvejende offentlig interesse, der begrunder udbredelse af dokumenter, som omhandlet i artikel 4, stk. 2, i forordning (EF) nr. 1049/2001²⁷, på konkurrenceområdet, og om de betingelser, hvorunder den frist, der er fastsat for at besvare en begæring om aktindsigt, kan forlænges. I det foreliggende tilfælde havde sagsøgeren nedlagt påstand om annullation af Kommissionens afgørelse, hvormed sagsøgeren havde fået afslag på aktindsigt i de administrative sagsakter vedrørende den endelige afgørelse om et kartel vedrørende luftfragttjenester samt den fulde udgave og den ikke-fortrolige udgave af sidstnævnte afgørelse.

I denne henseende fremhævede Retten, at offentligheden skal være i stand til at kende Kommissionens aktivitet på konkurrenceområdet og at der således foreligger en mere tungtvejende offentlig interesse i, at den kan kende visse væsentlige elementer af Kommissionens aktivitet på dette område. Det forhold, at der foreligger en sådan offentlig interesse, forpligter imidlertid ikke Kommissionen til at give en almindelig adgang til aktindsigt på grundlag af forordning nr. 1049/2001 i alle de oplysninger, der er indhentet i forbindelse med anvendelsen af artikel 101 TEUF. En sådan almindelig adgang til aktindsigt ville nemlig kunne bringe den ligevægt i fare, som EU-lovgiver har villet sikre mellem forpligtelsen for de berørte virksomheder til at fremlægge eventuelt følsomme forretningsmæssige oplysninger for Kommissionen og den garanti for forstærket beskyttelse, der i kraft af tavshedspligten i relation til forretningshemmeligheder er forbundet med de oplysninger, der således er tilstillet Kommissionen. Offentlighedens interesse i at kende Kommissionens

²⁶ Kommissionens forordning (EF) nr. 340/2008 af 16. april 2008 om gebyrer og afgifter til Det Europæiske Kemikalieagentur i henhold til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1907/2006 om registrering, vurdering og godkendelse af samt begrænsninger for kemikalier (REACH) (EUT L 107 af 17.4.2008, s. 6).

²⁷ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1049/2001 af 30.5.2001 om aktindsigt i Europa-Parlamentets, Rådets og Kommissionens dokumenter (EFT L 145, s. 43).

aktivitet på konkurrenceområdet kan således ikke som sådan begrunde udbredelsen af undersøgelsessagsakterne eller udbredelsen af den fulde udgave af den vedtagne afgørelse, i det omfang disse dokumenter ikke er nødvendige for at forstå de væsentlige elementer af Kommissionens aktivitet, såsom resultatet af proceduren og begrundelsen herfor. Kommissionen kan nemlig sikre en tilstrækkelig forståelse af dette resultat og begrundelsen bl.a. ved at offentliggøre en ikke-fortrolig udgave af den omhandlede afgørelse.

Retten anførte, at det med henblik på at identificere de nødvendige oplysninger for at opfylde denne mere tungtvejende offentlige interesse måtte antages, at Kommissionen i henhold til artikel 30, stk. 1 og 2, i forordning nr. 1/2003 under hensyn til virksomhedernes berettigede interesse i, at deres forretningshemmeligheder ikke afsløres, er forpligtet til i henhold til samme forordnings artikel 7 at offentliggøre de afgørelser, den vedtager, idet parternes navne og beslutningens hovedindhold, herunder de pålagte sanktioner, angives. Den nævnte mere tungtvejende offentlige interesse kan derfor ikke opfyldes med blot en offentliggørelse af en pressemeddelelse, hvori oplyses om vedtagelsen af den omhandlede afgørelse i det omfang en sådan meddelelse ikke gengiver hovedindholdet af den afgørelse, der er vedtaget i henhold til artikel 7 i forordning nr. 1/2003. Denne mere tungtvejende offentlige interesse kræver offentliggørelse af en ikke-fortrolig udgave af afgørelsen. Henset til disse betragtninger fandt Retten, at Kommissionen i det foreliggende tilfælde var forpligtet til at videregive en ikke-fortrolig udgave af den omtvistede afgørelse til sagsøgeren efter dennes begæring herom, hvilket udgjorde en delvis aktindsigt i denne afgørelse som omhandlet i artikel 4, stk. 6, i forordning nr. 1049/2001.

Kommissionen bør sørge for at udarbejde en sådan version inden for det kortest mulige tidsrum og under alle omstændigheder inden for en rimelig frist, der bør fastlægges på grundlag af sagens særlige omstændigheder og navnlig det større eller mindre antal af anmodninger om fortrolig behandling, der er indgivet af de berørte virksomheder, og disses tekniske og juridiske kompleksitet. I det foreliggende tilfælde fastslog Retten, at der ikke var noget, der forhindrede Kommissionen i at meddele sagsøgeren aktindsigt i den del af den ikke-fortrolige udgave af den omtvistede afgørelse, der ikke var genstand for nogen anmodning om fortrolig behandling. Kommissionen var således forpligtet til at give sagsøgeren adgang til en sådan ikke-fortrolig udgave af den anfægtede afgørelse uden at afvente, at alle anmodningerne om fortrolig behandling, der var indgivet af de berørte virksomheder, var blevet endeligt afklaret.

II. Erstatningssøgsmål

I den sag, der gav anledning til dom af 18. september 2014, *Holcim (Romania) mod Kommissionen* (T-317/12, Sml, under appel, EU:T:2014:782), skulle Retten træffe afgørelse vedrørende en påstand om erstatning for det tab, som sagsøgeren påstod at have lidt som følge af, at Kommissionen havde givet afslag på at give sagsøgeren oplysninger om kvoter for drivhusgasemissioner, der angiveligt var blevet stjålet fra denne, og forbudt enhver transaktion vedrørende disse kvoter. Sagsøgeren gjorde principalt gældende, at Unionen havde et culpaansvar, og subsidiært, at Unionen havde et objektivt ansvar.

For så vidt angik søgsmålets antagelse til realitetsbehandling anførte Retten i overensstemmelse med Domstolens dom *Roquette frères mod Kommissionen*²⁸, at antagelsen til realitetsbehandling af et erstatningssøgsmål i henhold til artikel 268 TEUF og artikel 340, stk. 2, TEUF, i visse tilfælde kan gøres betinget af, at sagsøgeren har udtømt de nationale retsmidler for at opnå erstatning fra

²⁸ Dom af 30.5.1989, *Roquette frères mod Kommissionen* (C-20/88, Sml., EU:C:1989:221).

de nationale myndigheder, forudsat at disse nationale retsmidler effektivt beskytter af de berørte privatpersoner, derved at de kan føre til erstatning af det påståede tab. I denne principudtalelse tilkendegiver brugen af verbet »kunne«, at manglende udtømmelse af »nationale retsmidler for at opnå erstatning fra de nationale myndigheder« ikke systematisk skal føre til en afvisning fra Unionens retsinstanser. Ifølge Retten er der kun ét tilfælde, hvor den omstændighed, at der ikke er blevet truffet endelig afgørelse om erstatningssøgsmålet for den nationale ret, nødvendigvis medfører, at det erstatningssøgsmål, der er blevet forelagt for Unionens retsinstanser, afvises. Der er tale om det tilfælde, hvor denne omstændighed forbyder Unionens retsinstanser at identificere karakteren og omfanget af den skade, der er blevet påberåbt for dem. Da Retten fandt, at dette ikke var tilfældet i den foreliggende sag, afviste den ikke sagen.

Hvad angik undersøgelsen af, hvorvidt søgsmålet var begrundet, præciserede Retten, at når en person har anlagt to erstatningssøgsmål for det samme tab, idet det ene er rettet mod en national myndighed, for en national ret, og det andet er rettet mod en EU-institution eller et EU-organ, for Unionens retsinstanser, er der en risiko for, at den nævnte person, på grund af forskellige vurderinger foretaget af de retter, der skal træffe afgørelse, får en utilstrækkelig eller urimelig erstatning. Unionens retsinstanser skal – før de træffer afgørelse om tabet – afvente, at den nationale ret har truffet en afgørelse hvormed sagens behandling afsluttes. Unionens retsinstanser har derimod – endda inden den nationale dommer træffer afgørelse – mulighed for at træffe afgørelse om, hvorvidt den foreholdte adfærd kan medføre, at Unionen ifalder et ansvar uden for kontrakt.

III. Appelsager

Blandt de afgørelser, der er blevet truffet af Rettens appelafdeling i løbet af 2014, er der tre afgørelser, der særligt skal fremhæves.

For det første stadfæstede Retten i dom af 21. maj 2014, *Mocová mod Kommissionen* [T-347/12 P, Sml. (summarisk offentliggørelse), EU:T:2014:268], Personalerettens tilgang, hvorefter det, henset til den løbende udvikling i den administrative procedure, er begrundelsen i afgørelsen om afvisning af klagen der skal tages hensyn til ved undersøgelsen af lovligheden af den oprindelige bebyrdede retsakt, idet denne begrundelse forventes at være sammenfaldende med denne sidstnævnte retsakt. Der er tale om en konsekvens af retspraksis vedrørende vurderingen af, om svaret på klagen kan anfægtes, hvoraf det fremgår, at ansættelsesmyndigheden eller den myndighed, der har kompetence til at indgå ansættelseskontrakter, i forbindelse med afgørelsen om afvisning af klagen kan blive pålagt at supplere, eller endog at ændre sin afgørelse.

For det andet præciserede Retten i dom af 21. maj 2014, *Kommissionen mod Macchia* (T-368/12 P, Sml. Pers., EU:T:2014:266), arten af den forpligtelse, der påhviler en institution i tilfælde af, at en tidsbegrænset kontrakt for en midlertidigt ansat ikke forlænges. I det foreliggende tilfælde udtalte Retten, at Personaleretten dels havde fortolket den omsorgspligt, der påhviler administrationen, fejlagtigt, dels havde foretaget en upræcis anvendelse af dom af 8. marts 2012, *Huet* (C-251/11, Sml., EU:C:2012:133). Hvad angik omsorgspligten udtalte Retten, at Personaleretten – ved at fastholde en for bred fortolkning af den nævnte pligt, således at den pålagde administrationen forpligtelsen til en forudgående undersøgelse af muligheden for omplacering af den berørte ansatte, og således ved for denne at formulere en forpligtelse, der ikke er fastsat i ansættelsesvilkårene for de øvrige ansatte i Den Europæiske Union – ikke havde respekteret de grænser for sine kompetencer, der bestod i at undersøge, om den berørte myndighed havde holdt sig inden for rimelige grænser og ikke havde brugt sin skønsmagt åbenbart fejlagtigt. Hvad angik dom *Huet*, nævnt ovenfor (EU:C:2012:133), præciserede Retten, at den nævnte dom ikke etablerede en ret for kontraktansat personale til en vis kontinuitet i ansættelsen, men begrænsede sig til at bemærke, at

»rammeaftalen« vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der blev indgået den 18. marts 1999, har til formål at hindre misbrug af tidsbegrænsede ansættelseskontakter.

For det tredje udtalte Retten i dom af 16. oktober 201, *Schöneberger mod Revisionsretten* (T-26/14 P, Sml. Pers., EU:T:2014:887), at Personaleretten, ved at forkaste et anbringende på grundlag af en fortolkning af den relevante bestemmelse, der ikke svarer til den fortolkning, der anvendes af administrationen for at begrunde den anfægtede afgørelse, ikke blot havde ændret begrundelsen, men også havde baseret dette afslag på faktiske og retlige oplysninger, der ikke var blevet drøftet for den, således at Personaleretten havde tilsidesat kontradiktionsprincippet.

IV. Begæringer om foreløbige forholdsregler

Retten fik i 2014 forelagt 45 begæringer om foreløbige forholdsregler, hvilket udgjorde en væsentlig stigning i forhold til antallet af begæringer, der blev indgivet i 2013 (31). Retten afgjorde 48 sager ²⁹ i 2014 mod 27 i 2013. Rettens præsident efterkom 4 begæringer, hvilket skete i kendelser af 13. februar 2014, *Luxembourg Pamol (Cyprus) og Luxembourg Industries mod Kommissionen* (sag T-578/13 R, EU:T:2014:103), af 13. juni 2014, *SACE og Sace BT mod Kommissionen* (sag T-305/13 R, EU:T:2014:595), af 25. juli 2014, *Deza mod ECHA* (sag T-189/14 R, EU:T:2014:686) og af 4. december 2014, *Vanbreda Risk & Benefits mod Kommissionen* (sag T-199/14 R, Sml., (Uddrag), EU:T:2014:1024).

De ovennævnte kendelser *Luxembourg Pamol (Cyprus) og Luxembourg Industries mod Kommissionen* (EU:T:2014:103) og *Deza mod ECHA* (EU:T:2014:686), der vedrørte den problematik, der var forbundet med den af Kommissionen og ECHA påtænkte udlevering af angiveligt fortrolige oplysninger, følger i vid udstrækning modellen for de tilsvarende kendelser, der blev afsagt i 2012 og i 2013 ³⁰. For det første anerkendte Rettens præsident, at der forelå *fumus boni juris*: Bedømmelsen af fortroligheden, der vedrørte en betragtelig mængde kemiske (sag T-189/14 R), fysisk-kemiske, biologiske og farmaceutiske (sag T-578/13 R) data, rejste en række komplekse og hidtil ukendte videnskabelige spørgsmål, som ikke umiddelbart kunne anses for åbenbart irrelevante, men hvis afgørelse fortjente en tilbundsående undersøgelse i forbindelse med hovedsagen.

Hvad angik uopsætteligheden anerkendte Rettens præsident den alvorlige karakter af de påståede skader ved at fremhæve, at det af hensyn til sagen om foreløbige forholdsregler måtte formodes, at de omtvistede oplysninger var fortrolige. Disse oplysninger, som vedrørte sagsøgerens produktions- og forretningsvirksomhed, udgjorde et immaterielt gode, der kunne anvendes

²⁹ To afgørelser blev truffet af dommeren i sagen om foreløbige forholdsregler, der afløste Rettens præsident i henhold til procesreglementets artikel 106: Kendelse af 4.2.2014, *Serco Belgium m.fl. mod Kommissionen* (sag T-644/13 R, EU:T:2014:57) og af 27.10.2014, *Diktyo Amyntikon Viomichanion Net mod Kommissionen* (sag T-703/14 R, EU:T:2014:914).

³⁰ Det drejer sig om kendelser af 16.11.2012, *Evonik Degussa mod Kommissionen* (sag T-341/12 R, EU:T:2012:604) og *Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen* (sag T-345/12 R EU:T:2012:605) og af 29.11.2012, *Alstom mod Kommissionen* (sag T-164/12 R, EU:T:2012:637), som ikke havde været genstand for en appel (jf. årsrapport 2012, s. 161 og 162), og om kendelse af 11.3.2013, *Pilkington Group mod Kommissionen* (sag T-462/12 R, Sml., EU:T:2013:119), som efter appel blev stadfæstet, samt om kendelser af 25.4.2013, *AbbVie mod EMA* (sag T-44/13 R, EU:T:2013:221) og *InterMune UK m.fl. mod EMA* (sag T-73/13 R, EU:T:2013:222) (jf. årsrapport 2013, s. 148 og 149). Disse sidstnævnte kendelser blev efter appel ophævet af Domstolen. Efter hjemvisning af sagerne til Retten frafaldt sagsøgerne deres begæringer om foreløbige forholdsregler, hvilket medførte, at sagerne T-44/13 R og T-73/13 R blev slettet af registret den 8.4.2014 og den 21.5.2014.

i konkurrencemæssigt øjemed, og hvis værdi ville blive alvorligt reduceret, såfremt de mistede deres hemmelige karakter. Med hensyn til den uoprettelige karakter af disse skader udtalte Rettens præsident, at den skade, som en offentliggørelse af de omtvistede oplysninger på internettet ville forårsage, ikke kunne opgøres i tal, eftersom internettet var tilgængeligt for et ubegrænset antal personer i hele verden. Hvad angik den skade, der ville blive forårsaget af en udlevering af de omtvistede oplysninger til den tredjepart, der havde indgivet en begæring herom i henhold til forordning nr. 1049/2001, fandt Rettens præsident, at sagsøgerne ville være blevet sat i en sårbar situation, der ville have været mindst lige så truende som den, der ville være blevet fremkaldt af en offentliggørelse på internettet. Denne tredjepart ville således øjeblikkeligt have gjort sig bekendt med de nævnte oplysninger og ville straks have kunnet udnytte dem til alle formål, bl.a. konkurrencemæssige, som vedkommende måtte have fundet nyttige, og således svække sagsøgernes konkurrencestilling. Denne skade var ifølge Rettens præsident ikke kvantificerbar, idet sagsøgerne måtte forvente, at et ubestemt og i teorien ubegrænset antal aktuelle og potentielle konkurrenter i hele verden ville skaffe sig de omtvistede oplysninger for at foretage talrige anvendelser på kort, mellemlang og lang sigt.

Rettens præsident fremhævede i forbindelse med interesseafvejningen, at en dom, der annullerer en afgørelse, som ikke har anerkendt de omtvistede oplysningers fortrolighed, ville blive gjort illusorisk og frataget sin nyttige virkning, såfremt begæringerne om foreløbige forholdsregler blev forkastet, da denne forkastelse ville have til følge, at det blev muligt at udlevere disse oplysninger øjeblikkeligt og således de facto at foregribe den fremtidige afgørelse i hovedsagen.

I den sag, der lå til grund for den ovennævnte kendelse *SACE og Sace BT mod Kommissionen* (EU:T:2014:595), var sagens genstand en afgørelse, hvormed Kommissionen dels kvalificerede de kapitaltilførsler som *Servizi assicurativi del commercio estero SpA* (*SACE SpA*), der er et offentligt italiensk forsikringsselskab, havde gennemført til fordel for sit datterselskab *Sace BT SpA*, som var blevet stiftet af sit moderselskab som en særskilt enhed med det formål at isolere styringen af bestemte risici, som ulovlig og med det indre marked uforenelig statsstøtte, dels pålagde de italienske myndigheder at tilbagesøge den udbetalte støtte med et beløb på 78 mio. EUR hos *Sace BT*.

Rettens præsident anerkendte i sin kendelse af 13. juni 2014, at betingelsen vedrørende *fumus boni juris* var opfyldt, idet sagsøgerne havde godtgjort, at det i tvisten i hovedsagen påberåbte anbringende om, at der var sket en overtrædelse af artikel 107 TEUF derved, at Kommissionen fejlagtigt havde lagt til grund, at de omtvistede foranstaltninger kunne tilregnes den italienske stat, rejste meget alvorlig tvivl om lovligheden af den anfægtede afgørelse, som ikke inden for rammerne af sagen om foreløbige forholdsregler havde kunnet fjernes ved modpartens indlæg. Navnlig var sagsøgernes argumentation om, at Kommissionen havde været uvidende om *SACE's* forretningsmæssige og strategiske uafhængighed, ikke blevet bestridt af Kommissionen, idet denne var forblevet tavs i spørgsmålet om *fumus boni juris* inden for rammerne af sagen om foreløbige forholdsregler. Henset til forhandlingsmaksimen, hvorefter parterne fastlægger sagens genstand, kunne dommeren i sagen om foreløbige forholdsregler ikke undlade at tage hensyn til denne processuelle adfærd fra Kommissionens side.

Hvad angik uopsætteligheden havde sagsøgerne godtgjort, at *Sace BT* ville have lidt alvorlig og uoprettelig skade, såfremt den begærede udsættelse af gennemførelsen ikke var blevet anordnet. Rettens præsident fremhævede således for det første, at Kommissionen selv havde anerkendt, at en fuldstændig gennemførelse af den afgørelse, der foreskrev tilbagesøgning af den påståede statsstøtte, såfremt den havde medført *Sace BT's* afvikling inden domsafsigelsen i hovedsagen, ville have forårsaget alvorlig og uoprettelig skade for sidstnævnte selskab, og for det andet, at en tilbagebetaling af det samlede beløb for denne støtte ville have haft til følge, at *Sace BT* ikke længere

ville have opfyldt de krav, der er opstillet i den italienske forsikringsordning, og måtte være blevet afviklet som forsikringsselskab.

Rettens præsident bemærkede i forbindelse med interesseafvejningen, at hvad angår forpligtelsen til at tilbagebetale en støtte, der er blevet udbetalt ulovligt og erklæret uforenelig med det indre marked, må Kommissionens interesse normalt gå forud for støttemodtagerens interesse, men at sidstnævnte i undtagelsestilfælde kan blive indrømmet midlertidige foranstaltninger. Idet sagsøgerne havde dokumenteret såvel uopsætteligheden som tilstedeværelsen af *fumus boni juris*, anerkendte Rettens præsident i det foreliggende tilfælde, at de havde en legitim interesse i at opnå den begærede udsættelse af gennemførelsen. Eftersom den skriftlige forhandling i hovedsagen havde været afsluttet i flere måneder, konkluderede Rettens præsident desuden, at Retten skulle afsige dom inden for en forholdsvis nær fremtid, idet præsidenten fastslog, at der var tale om et processuelt undtagelsestilfælde, som vedkommende kunne tage hensyn til i forbindelse med interesseafvejningen. Henset til dels EU's interesse i, at der sker en faktisk tilbagesøgning af statsstøtten, dels sagsøgernes udsagn om, at Sace BT kun havde behov for en minimal nettoformue, hvilken var nødvendig for at sikre selskabets beståen, meddelte Rettens præsident dog kun en delvis udsættelse af gennemførelsen.

Den ovennævnte kendelse *Vanbreda Risk & Benefits mod Kommissionen* (EU:T:2014:1024), angik et udbud vedrørende en forsikringskontrakt for bygninger, som Kommissionen havde offentliggjort i august 2013 i eget navn og på vegne af flere EU-institutioner- og agenturer. Udbuddet tilsigtede at erstatte den dagældende kontrakt, der var indgået med et konsortium, som sagsøgeren, Vanbreda Risk & Benefits, havde været mægler for. Kommissionen underrettede den 30. januar 2014 sagsøgeren om, at dennes bud var blevet forkastet med den begrundelse, at buddet ikke var det laveste, og om, at kontrakten var blevet tildelt forsikringsmægleren Marsh SA. Sagsøgeren indgav dels et søgsmål med påstand om annullation af denne afgørelse og om erstatning på 1 mio. EUR, dels en begæring om foreløbige forholdsregler, hvormed selskabet anmodede Rettens præsident om at anordne en udsættelse af gennemførelsen af den anfægtede afgørelse. Rettens præsident efterkom i sin kendelse af 1. december 2014 denne begæring.

Rettens præsident konkluderede, at der forelå et tilfælde af særligt alvorlig *fumus boni juris*. Et af de væsentlige vilkår i udbuddet havde således bestået i, at den tilbudsgiver, der indgav et fælles bud, skulle garantere, at samtlige partnere bag buddet påtog sig en solidarisk forpligtelse i forhold til gennemførelsen af kontrakten. Marsh's oprindelige bud havde imidlertid ikke opfyldt dette vilkår, idet de forsikringsselskaber, der havde givet denne mægler fuldmagt, alene havde forpligtet sig for den del af kontrakten, som de hver især havde afgivet bud på at gennemføre individuelt. Den omstændighed, at alle de tilslagsmodtagende selskaber senere, ved underskrivelsen af kontrakten, havde accepteret solidaritetsklausulen, var resultatet af en umiddelbart ulovlig ændring af buddet, der var sket efter indgivelsen af buddene som følge af bilaterale kontakter mellem Kommissionen og Marsh. Efter frafaldet af en af de assurandører, der skulle deltage i Marsh's bud, havde Kommissionen desuden, efter tildelingen af kontrakten, tilladt sidstnævnte at opføre to nye forsikringsselskaber blandt medunderskriverne af kontrakten, hvilke to selskaber hverken var blevet underkastet en evaluering af deres økonomiske og finansielle kapacitet eller af deres tekniske kapacitet før tildelingen af kontrakten og forkastelsen af de øvrige tilbudsgiveres bud. Ifølge Rettens præsident rejste dette umiddelbart alvorlig tvivl om, hvorvidt reglerne om fremgangsmåden for indgåelse af kontrakter var blevet overholdt.

Med hensyn til betingelsen om uopsættelighed fastslog Rettens præsident, efter at have anerkendt den alvorlige karakter af det påståede økonomiske tab, at det ikke var lykkedes sagsøgeren at godtgøre den uoprettelige karakter af dette tab, da et økonomisk tab ifølge fast retspraksis normalt ikke kan anses for uopretteligt, eftersom det som hovedregel kan danne grundlag for en

senere økonomisk erstatning. Hvad nærmere bestemt angår en retssag om indgåelse af offentlige kontrakter er det endog uforholdsmæssigt vanskeligt for en forbigået tilbudsgiver – og det af systemiske grunde knyttet til denne særlige retssag – at godtgøre en risiko for at lide et uopretteligt tab. Et sådant resultat synes imidlertid uforeneligt med behovene for en effektiv midlertidig beskyttelse på området for offentlige kontrakter. Rettens præsident fandt således, at der burde anlægges en ny tilgang tilpasset denne retssags særpræg. Når det lykkes en forbigået tilbudsgiver at dokumentere, at der foreligger et tilfælde af særligt alvorlig fumus boni juris, kan det således ikke kræves af denne, at vedkommende godtgør, at forkastelsen af den pågældendes begæring om foreløbige forholdsregler risikerer at påføre denne et uopretteligt tab, idet der ellers kan ske en uforholdsmæssig og ugrundet krænkelse af den effektive retsbeskyttelse, som vedkommende er omfattet af i henhold til artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder. Et sådant tilfælde af fumus boni juris foreligger, når det viser tilstedeværelsen af en tilstrækkeligt åbenbar og alvorlig ulovlighed, hvis virkninger eller forlængede virkninger skal forhindres så hurtigt som muligt, medmindre interesseafvejningen definitivt er til hinder herfor. I disse undtagelsestilfælde er det blotte bevis for alvoren af det tab, som en manglende udsættelse af gennemførelsen af den anfægtede afgørelse vil forårsage, tilstrækkeligt til at opfylde betingelsen om uopsættelighed, henset til nødvendigheden af at forhindre, at en ulovlighed af denne karakter skaber virkninger. Rettens præsident fastslog i det foreliggende tilfælde, at der umiddelbart var sket alvorlige tilsidesættelser, som medførte, at det antagne bud var ulovligt, og at den af Kommissionen anlagte adfærd måtte anses for en tilstrækkeligt åbenbar og alvorlig ulovlighed i forhold til EU-retten, således at det skulle undgås, at den skabte virkninger for fremtiden.

Hvad angik interesseafvejningen vurderede Rettens præsident, at den faldt ud til sagsøgerens fordel, og at sidstnævntes interesse i at få sikret sin ret til effektive retsmidler samt beskyttelsen af Unionens økonomiske interesser og nødvendigheden af at neutralisere virkningerne af den konstaterede ulovlighed gik forud for Kommissionens interesse i at opretholde den anfægtede afgørelse. Rettens præsident forkastede i den anledning Kommissionens argument om, at den i tilfælde af udsættelse af den anfægtede afgørelse ville blive udsat for katastrofale følger for EU's økonomiske interesser. Med hensyn til den risiko, der var forbundet med fraværet af forsikringer for de omhandlede bygninger, havde det således vist sig, at der eksisterede flere løsninger, der gav mulighed for at sikre, at disse bygninger kunne være blevet forsikret af den kontrakt, der aktuelt var i kraft.

Følgelig lagde Rettens præsident til grund, at omstændighederne i den foreliggende sag krævede, at der blev anordnet en udsættelse af gennemførelsen af den anfægtede afgørelse. Under hensyn til den foretagne ændring i tilgangen og til retssikkerhedsprincippet gav præsidenten dog først denne udsættelse virkning fra udløbet af appelfristen ³¹.

³¹ De øvrige begæringer om foreløbige forholdsregler, der var blevet indgivet på området for offentlige udbud, blev afvist på grundlag af manglende fumus boni juris, uden at betingelsen om uopsættelighed blev undersøgt (kendelse af 4.2.2014, Serco Belgium m.fl. mod Kommissionen (sag T-644/13 R, EU:T:2014:57), af 5.12.2014, AF Steelcase mod KHIM (sag T-652/14 R, EU:T:2014:1026) og af 8.12.2014, STC mod Kommissionen (sag T-355/14 R, EU:T:2014:1046).

B – Rettens sammensætning

(Sammensætning efter rangfølge pr. 31.11.2014)

Første række, fra venstre mod højre:

Afdelingsformændene G. Berardis, M. Van der Woude, A. Dittrich og S. Papasavvas, Rettens vice-præsident H. Kanninen, Rettens præsident M. Jaeger, afdelingsformændene M. E. Martins Ribeiro, M. Prek, S. Frimodt Nielsen og D. Gratsias.

Anden række, fra venstre mod højre:

Dommerne E. Buttigie, A. Popescu, I. Labucka, I. Wiszniewska-Białicka, F. Dehousse, N. J. Forwood, O. Czúcz, I. Pelikánová, J. Schwarcz og M. Kancheva.

Tredje række, fra venstre mod højre:

Dommerne L. Madise, I. Ulloa Rubio, V. Kreuschitz, V. Tomljenović, C. Wetter, E. Bieliūnas, A. M. Collins og S. Gervasoni, justitssekretær E. Coulon.

1. Rettens medlemmer

(efter tiltrædelsestidspunkt)

Marc Jaeger

Født i 1954; juridisk kandidateksamen fra Université Robert Schuman i Strasbourg; studier ved Europakollegiet; advokatbestalling i Luxembourg (1981); attaché de justice, medhjælper hos Procureur général i Luxembourg (1983); dommer ved Tribunal d'arrondissement de Luxembourg (1984); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1986-1996); formand for Institut Universitaire International de Luxembourg (IUIL); dommer ved Retten siden den 11. juli 1996; præsident for Retten siden den 17. september 2007.

Heikki Kanninen

Født i 1952; embedseksamen fra handelshøjskolen i Helsinki og det juridiske fakultet ved Helsinki Universitet; referendar ved Finlands højeste forvaltningsdomstol; generalsekretær for udvalget om en retssikkerhedsreform i den offentlige forvaltning; første fuldmægtig ved Finlands højeste forvaltningsdomstol; generalsekretær for udvalget til reform af domstolsbehandlingen af forvaltningsretlige sager; konsulent i justitsministeriets lovafdeling; assisterende justitssekretær ved EFTA-Domstolen; referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol; dommer ved Finlands højeste forvaltningsdomstol (1998-2005); medlem af det finske flygtningenævn; næstformand for udvalget om udvikling af de finske retsinstanser; dommer ved Personaleretten fra den 6. oktober 2005 til den 6. oktober 2009; dommer ved Retten siden den 7. oktober 2009; vicepræsident ved Retten siden den 17. september 2013.

Nicholas James Forwood

Født 1948; Cambridge University (BA 1969, MA 1973) (polyteknik og jura); møderet for de engelske domstole i 1970, arbejdede derefter som advokat i London (1971-1999) og i Bruxelles (1979-1999); møderet for de irske domstole i 1981; Queen's Counsel i 1987; medlem af Middle Temple i 1998; repræsenterede Advokatsamfundet i England og Wales i Rådet for Advokaterne i Det Europæiske Fællesskab og var formand for Advokatrådets faste repræsentation ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1995-1999); bestyrelsesmedlem i World Trade Law Association og i European Maritime Law Organisation (1993-2002); dommer ved Retten siden den 15. december 1999.

Maria Eugénia Martins de Nazaré Ribeiro

Født i 1956; studier i Lissabon, Bruxelles og Strasbourg; advogada i Portugal og i Bruxelles; fri forsker ved Institut for europæiske studier ved Université libre de Bruxelles; referendar hos den portugisiske dommer ved EF-Domstolen, Moitinho de Almeida (1986-2000), herefter hos præsidenten for Retten i Første Instans, Vesterdorf (2000-2003); dommer ved Retten siden den 31. marts 2003.

Franklin Dehousse

Født i 1959; cand.jur. (Lièges universitet, 1981); sekretær (den nationale videnskabelige forskningsfond, 1985-1989); juridisk rådgiver for Repræsentantkammeret (1981-1990); dr.jur. (Strasbourgs Universitet, 1990); professor (Lièges universitet, Strasbourgs universitet, Europakollegiet, det kongelige belgiske forsvarsakademi, Université Montesquieu-Bordeaux; Michel ServeT-kollegiet ved Paris' universiteter, Notre-Dame de la Paix-universitetet i Namur); særlig udsending for udenrigsministeriet (1995-1999); leder af EF-studierne ved det kongelige belgiske udenrigspolitiske institut (1998-2003); bisidder i Conseil d'Etat (2001-2003); konsulent for Europa-Kommissionen (1990-2003); medlem af Observatoire Internet (2001-2003); dommer ved Retten siden den 7. oktober 2003.

Ottó Czucz

Født i 1946; juridisk kandidateksamen ved Szeged universitet (1971); fuldmægtig i arbejdsministeriet (1971-1974); kursusansvarlig og professor (1974-1989), dekan for det juridiske fakultet (1989-1990), prorektor (1992-1997) ved universitetet i Szeged; advokat; medlem af præsidiet for den nationale pensionsforsikring; næstformand for Institut européen de la sécurité sociale (1998-2002); medlem af det videnskabelige råd for Association internationale de la sécurité sociale; dommer ved forfatningsdomstolen (1998-2004); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Irena Wiszniewska-Białecka

Født i 1947; cand.jur. ved Warszawa universitet (1965-1969); forsker (undervisningsassistent, lektor, professor) ved det retsvidenskabelige institut ved videnskabernes akademi (1969-2004); forsker ved Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Patent-, Urheber- und Wettbewerbsrecht, München (1985-1986); advokat (1992-2000); dommer ved den øverste forvaltningsdomstol (2001-2004); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Irena Pelikánová

Født i 1949; juridisk kandidateksamen, undervisningsassistent i økonomisk ret (indtil 1989), derefter dr. phil., professor i erhvervsret (fra 1993) ved det juridiske fakultet ved Karlova universitetet i Prag; medlem af det ledende organ for værdipapirkommissionen (1999-2002); advokat; medlem af den tjekkiske regerings lovgivende råd (1998-2004); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Ingrida Labucka

Født i 1963; juridisk kandidateksamen fra Letlands universitet (1986); inspektør for indenrigsministeriet i Kirov-regionen og Riga (1986-1989); dommer ved førsteinstansretten i Riga (1990-1994); advokat (1994-1998 og juli 1999 – maj 2000); justitsminister (november 1998 – juli 1999 og maj 2000 – oktober 2002); medlem af den stående Voldgiftsdomstol i Haag (2001-2004); parlamentsmedlem (2002-2004); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Savvas Papasavvas

Født i 1969; studier ved Athens universitet (Ptychion-grad, 1991); ph.d.-studier ved Paris II-universitetet (»Diplôme d'études approfondies« i offentlig ret, 1992) og ved Aix-Marseille III-universitetet (dr. jur., 1995); advokat på Cypern (Nicosia) fra 1993; kursusansvarlig ved Cyperns universitet (1997-2002); lektor i forfatningsret fra september 2002; forsker ved European Public Law Centre, Athen (2001-2002); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Miro Prek

Født i 1965; juridisk embedseksamen (1989); advokatbestalling (1994); forskellige opgaver og funktioner inden for den offentlige forvaltning, navnlig under regeringens lovkontor (vicestatssekretær og underdirektør, senere chef for departementet for fællesskabsret og komparativ ret) og under kontoret for europæiske anliggender (kontorchef); medlem af forhandlingsdelegationen vedrørende associeringsaftalen (1994-1996) og i forbindelse med tiltrædelsen af Den Europæiske Union (1998-2003) med ansvar for juridiske anliggender; advokat; projektansvarlig for tilpasning til fællesskabsretten og den europæiske integration, primært på Vestbalkan; afdelingschef ved De Europæiske Fællesskabs Domstol (2004-2006); dommer ved Retten siden den 7. oktober 2006.

Alfred Dittrich

Født i 1950; jurastudier ved universitetet i Erlangen-Nürnberg (1970-1975); Rechtsreferendar ved Oberlandesgericht Nürnberg (1975-1978); fuldmægtig i forbundsøkonomiministeriet (1978-1982); fuldmægtig ved Forbundsrepublikken Tysklands faste repræsentation ved De Europæiske Fællesskaber (1982); fuldmægtig i forbundsøkonomiministeriet med ansvar for EF-ret og konkurrenceret (1983-1992); departementschef for EU-ret i justitsministeriet (1992-2007); leder af den tyske delegation i Rådets arbejdsgruppe »Domstolen«; befuldmægtiget for forbundsregeringen i en lang række sager ved De Europæiske Fællesskabs Domstol; dommer ved Retten siden den 17. september 2007.

Sten Frimodt Nielsen

Født i 1963; cand.jur. fra Københavns Universitet (1988); fuldmægtig i Udenrigsministeriet (1988-1991); manuduktør i international ret og EF-ret ved Københavns Universitet (1988-1991); ambassadesekretær ved FN-missionen i New York (1991-1994); fuldmægtig i Udenrigsministeriets juridiske tjeneste (1994-1995); ekstern lektor ved Københavns Universitet (1995); fuldmægtig, senere konsulent i Statsministeriet (1995-1998); ministerråd ved Danmarks faste repræsentation ved Den Europæiske Union (1998-2001); kommitteret i juridiske spørgsmål i Statsministeriet (2001-2002); afdelingschef og juridisk rådgiver i Statsministeriet (marts 2002 – juli 2004); departementsråd og juridisk rådgiver i Statsministeriet (august 2004 – august 2007); dommer ved Retten siden den 17. september 2007.

Juraj Schwarcz

Født i 1952; juridisk kandidateksamen (Comenius-universitet i Bratislava, 1979); juridisk rådgiver for virksomheder (1975-1990); justitssekretær med ansvar for handelsregistret ved kommuneretten i Košice (1991); dommer ved kommuneretten i Košice (januar – oktober 1992); dommer og afdelingsformand ved regionalretten i Košice (november 1992-2009); dommer udstationeret ved Den Slovakiske Republiks højesteret, den erhvervsretlige afdeling (oktober 2004 – september 2005); præsident for handelskollegiet ved regionalretten i Košice (oktober 2005 – september 2009); ekstern medlem af det erhvervsretlige og økonomiske fakultet ved P.J. Šafárik universitet i Košice (1997-2009); eksternt medlem af lærerkollegiet ved det juridiske akademi (2005-2009); dommer ved Retten siden den 7. oktober 2009.

Marc van der Woude

Født i 1960; juridisk embedseksamen (universitetet i Groningen, 1983); studier ved Europa-kollegiet (1983-1984); assistent ved Europa-kollegiet (1984-1986); underviser ved universitetet i Leiden (1986-1987); referent i Kommissionen for De Europæiske Fællesskabers Generaldirektorat for Konkurrence (1987-1989); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1989-1992); politisk koordinator i Kommissionen for De Europæiske Fællesskabers Generaldirektorat for Konkurrence (1992-1993); medlem af Den Juridiske Tjeneste ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (1993-1995); advokat i Bruxelles siden 1995; professor ved Erasmus-Universitetet i Rotterdam siden 2000; forfatter til talrige publikationer; dommer ved Retten siden den 13. september 2010.

Dimitrios Gratsias

Født i 1957; juridisk kandidateksamen fra Athens universitet (1980); eksamensbevis for videregående studier i offentlig ret ved université de Paris I, Panthéon-Sorbonne (1981); certifikat fra centre universitaire d'études communautaires et européennes (université Paris I) (1982); embedsmand ved Grækenlands Statsråd (1985-1992); referendar ved Grækenlands Statsråd (1992-2005); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1994-1996); suppleant ved Grækenlands specialhøjesteret (1998 et 1999); medlem af Grækenlands Statsråd (2005); medlem af specialdomstolen for sager vedrørende destitution af dommere som følge af embedsmisbrug (2006); medlem af det højeste råd for forvaltningsretterne (2008); inspektør ved forvaltningsretterne (2009-2010); dommer ved Retten siden den 25. oktober 2010.

Andrei Popescu

Født i 1948; cand.jur. fra Bukarests universitet (1971); efterfølgende studier i international arbejdsret og europæisk socialret ved Genève's universitet (1973-1974); dr.jur. fra Bukarests universitet (1980); manuduktør på prøve (1971-1973), manuduktør (1974-1985), professor i arbejdsret ved Bukarests universitet (1985-1990); chefforsker ved instituttet for videnskabelig forskning vedrørende arbejde og social sikring (1990-1991); vicegeneraldirektør (1991-1992), direktør (1992-1996) i ministeriet for arbejde og social sikring; universitetslektor (1997), underviser ved skolen for politiske og administrative studier, Bukarest (2000); statssekretær i ministeriet for europæisk integration (2001-2005); departementschef i Rumæniens statsråd (1996-2001 et 2005-2009); stifter af og direktør for rumænsk tidsskrift for EU-ret; formand for det rumænske selskab for EU-ret (2009-2010); den rumænske regerings befuldmægtigede for Den Europæiske Unions retsinstanser (2009-2010); dommer ved Retten siden den 26. november 2010.

Mariyana Kancheva

Født i 1958; juridisk kandidateksamen fra Sofias universitet (1979-1984); supplerende mastergrad i europæisk ret ved Institut d'études européennes på Université libre de Bruxelles (2008-2009); specialiseret i økonomisk ret og intellektuel ejendomsret; retsassessor ved den regionale ret i Sofia (1985-1986); juridisk konsulent (1986-1988); advokat med møderet for retten i Sofia (1988-1992); generaldirektør for udenrigsministeriets diplomatafdeling (1992-1994); udøvelse af advokatvirksomhed i Sofia (1994-2011) og i Bruxelles (2007-2011); voldgiftsdommer i Sofia i forbindelse med bilæggelse af handelstvister; deltagelse i udarbejdelsen af diverse retsakter som juridisk konsulent for det bulgarske parlament; dommer ved Retten siden den 19. september 2011.

Guido Berardis

Født i 1950; juridisk kandidateksamen (Rom Universitet, La Sapienza, 1973), diplom for videregående europastudier ved Europakollegiet (Brügge, 1974-1975), tjenestemand ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (direktoratet »Internationale Anliggender« i Generaldirektorat for Landbrug, 1975-1976), medlem af Den Juridiske Tjeneste ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (1976-1991 og 1994-1995); repræsentant for Den Juridiske Tjeneste ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber i Luxembourg (1990-1991); referendar hos dommer G. F. Mancini ved De Europæiske Fællesskabers Domstol i Luxembourg (1991-1994); juridisk konsulent for medlemmerne af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber M. Monti (1995-1997) og F. Bolkestein (2000-2002); direktør for direktoratet »Udbudspolitik« (2002-2003), for direktoratet »Tjenesteydelser, intellektuel og industriel ejendomsret, medier og databeskyttelse« (2003-2005) og for direktoratet »Tjenesteydelser« (2005-2011) under Generaldirektorat for »Det Indre Marked« ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber; ledende juridisk konsulent og direktør for gruppen »Retfærdighed, frihed og sikkerhed, civilret og strafferet« ved Den Juridiske Tjeneste ved Europa-Kommissionen (2011-2012); dommer ved Retten siden den 17. september 2012.

Eugène Buttigieg

Født i 1961; juridisk kandidateksamen fra universitetet i Malta, mastergrad i EU-ret (Exeter universitet); doktorgrad i konkurrenceret (Londons universitet); jurist i justitsministeriet (1987-1990), ledende jurist i udenrigsministeriet (1990-1994); medlem af Copyright Board (ophavsretskommissionen) (1994-2005); jurist-revisor i ministeriet for justits og lokale myndigheder (2001-2002); fuldmægtig i Malta Resources Authority (Maltas ressourcestyringsmyndighed) (2001-2009); konsulent i EU-ret (siden 1994); konsulent i konkurrence- og forbrugerret i finans-, økonomi- og investeringsministeriet (2000-2010); konsulent i konkurrence- og forbrugerret, tilforordnet premierministeren 2010-2011); konsulent ved Malta Competition and Consumer Affairs Authority (Maltas konkurrence- og forbrugerm myndighed) (2012); adjunkt (1994-2001); universitetslektor (2001-2006), derefter professor (siden 2007) og indehaver af Jean Monnet-lærestolen i EU-ret (siden 2009) ved Maltas universitet; medstifter af og vicepræsident for Maltese Association for European Law (Maltas forening for EU-ret), dommer ved Retten siden 8. oktober 2012.

Carl Wetter

Født i 1949; bacheloreksamen i økonomi (Bachelor of Arts, 1974) og juridisk kandidateksamen (Master of Laws, 1977) ved Uppsala Universitet; fuldmægtig i udenrigsministeriet (1977); svensk advokatbestalling (siden 1983); medlem af den svenske arbejdsgruppe om konkurrenceret ved Det Internationale Handelskammer (ICC); kursusansvarlig for konkurrenceret (universiteterne i Lund og i Stockholm); forfatter til adskillige publikationer; dommer ved Retten siden den 18. marts 2013.

Vesna Tomljenović

Født i 1956, eksamen fra universitetet i Rijeka (kandidat i 1979) og fra universitetet i Zagreb (LL.M. i 1984; dr. jur. i 1996); assisterende professor (1980-1998), gæsteprofessor (2003-2009) og professor (2009-2013) ved det juridiske fakultet ved universitetet i Rijeka; assisterende professor ved det økonomiske fakultet på universitet i Rijeka (1990-2013); formand for den kroatisk forening for komparativ ret (2006-2013); dommer ved Retten siden 4. juli 2013.

Egidijus Bieliūnas

Født 1950; juridisk kandidateksamen fra universitetet i Vilnius (1973); dr. jur. (1978); assistent, lektor og senere underviser ved det juridiske fakultet ved universitetet i Vilnius (1977-1992); rådgiver ved den juridiske afdeling i Republikken Litauens parlament (1990-1992); rådgiver ved den litauiske ambassade i Belgien (1992-1994); rådgiver ved den litauiske ambassade i Frankrig (1994-1996); medlem af Den Europæiske Menneskerettighedskommission (1996-1999); dommer ved Litauens Højesteret (1999-2011); lektor ved lærestolen i strafferet ved universitetet i Vilnius (2003-2013); repræsentant for Republikken Litauen ved Eurojusts fælles kontrolinstans (2004-2011); dommer ved Republikken Litauens forfatningsdomstol (2011-2013); dommer ved Retten siden den 16. september 2013.

Viktor Kreuschitz

Født 1952; juridisk kandidateksamen fra universitet i Wien (1981); tjenestemand i den østrigske forbundskanslers kontor – Kontoret for forfatningsanliggender (1981-1997); juridisk rådgiver i Europa-Kommisionens Juridiske Tjeneste (1997-2013); dommer ved Retten siden den 16. september 2013.

Anthony Michael Collins

Født 1960; afgangseksamen fra Trinity College, Dublin (Juridisk Videnskab) (1984) og fra Honourable Society of the King's Inns, Dublin (barrister 1986 og bencher siden 2013); praktiserede som Barrister-at-Law (1986-1990 og 1997-2003) og Senior Counsel (2003-2013) ved Bar of Ireland, referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1990-1997); direktør for Irish Centre for European Law (ICEL, Trinity College, Dublin, 1997-2000) og fortsat medlem af centrets bestyrelse; næstformand for Det Europæiske Råd af Nationale Ungdomsfællesråd (CENYC, 1979-1981); generalsekretær for Organising Bureau of European School Student Unions (OBESSU, 1977-1984); generalsekretær for Irish Union of School Students (IUSS, 1977-1979); international næstformand for Union of Students in Ireland (1982-1983); medlem af den faste delegation for Rådet for Advokatsamfund i Den Europæiske Union (CCBE) ved Den Europæiske Unions Domstol og Den Europæiske Frihandelssammenslutnings domstol (EFTA 2006-2013); dommer ved Retten siden den 16. september 2013.

Ignacio Ulloa Rubio

Født 1967; cand. jur. med udmærkelse (1985-1990) og PhD-studier (1990-1993) ved Universidad Complutense, Madrid; offentlig anklager i Gerona (2000-2003); juridisk rådgiver og rådgiver i menneskeretlige spørgsmål ved den midlertidige koalitionsmyndighed, Bagdad, Irak (2003-2004); førsteinstansdommer i civile sager og undersøgelsesdommer (2003-2007); derefter ledende dommer, Gerona (2008); vicechef for den integrerede retsstatsmission for Irak EUJUST LEX ved Rådet for Den Europæiske Union (2005-2006); juridisk rådgiver ved Spaniens forfatningsdomstol (2006-2011 og 2013); statssekretær for sikkerhed (2012-2013); civil ekspert på områderne retsstaten og reformen af sikkerhedssektoren hos Rådet for Den Europæiske Union (2005-2011); ekstern ekspert i grundlæggende rettigheder og strafferet hos Europa-Kommisionen (2011-2013); underviser og udgiver af adskillige publikationer; dommer ved Retten siden den 16. september 2013.

Stéphane Gervasoni

Født 1967; eksamen fra Institut d'études politiques de Grenoble (1988) og École nationale d'administration (1993); embedsmand ved Conseil d'Etat (refererende dommer i tvistemålsafdelingen, 1993-1997, og medlem af socialretsafdelingen, 1996-1997); assessor ved Conseil d'Etat (1996-2008); lektor ved Institut d'études politiques de Paris (1993-1995); regeringens repræsentant i den særlige kassationskommission for pensionssager (1994-1996); juridisk konsulent i ministeriet for offentligt ansatte og for Paris kommune (1995-1997); generalsekretær ved præfekturet for departementet Yonne; vicepræfekt i arrondissementet Auxerre (1997-1999); generalsekretær ved præfekturet for departementet Savoie, vicepræfekt i arrondissementet Chambéry (1999-2001); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (2001-2005); fungerende medlem af NATO's appelorgan (2001-2005); dommer ved Retten for EU-Personalesager (2005-2011, afdelingsformand fra 2008-2011); medlem af Conseil d'Etat (tilforordnet formanden for 8. afdeling i tvistemålsafdelingen 2011-2013); medlem af klagenævnet ved Den Europæiske Rumfartsorganisation (2011-2013); dommer ved Retten siden den 16. september 2013.

Lauri Madise

Født i 1974; juridisk kandidateksamen (fra universitetet i Tartu og Poitiers); konsulent i Justitsministeriet (1995-1999); sekretariatschef i det estiske parlaments forfatningsudvalg (1999-2000); dommer ved appelretten i Tallin (fra 2002); medlem af undersøgelsesudvalget for domme (fra 2005); deltagelse i lovgivningsarbejde vedrørende forfatningsret og forvaltningsret; dommer ved Retten siden den 23. oktober 2013.

Emmanuel Coulon

Født i 1968; jurastudier (Panthéon-Assas universitetet, Paris); studier i management (université Paris-Dauphine); Europakollegiet (1992); advokateksamen fra centre régional de formation à la profession d'avocat de Paris; belgisk advokatbestalling; advokat i Bruxelles; bestået almindelig udvælgelsesprøve ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber; referendar ved Retten i Første Instans (hos præsident Saggio, 1996-1998; hos præsident Vesterdorf, 1998-2002); kabinetschef hos præsidenten for Retten i Første Instans (2003-2005); justitssekretær ved Retten siden den 6. oktober 2005.

2. Ændringer i Rettens sammensætning 2014

Der har ikke været ændringer i Rettens sammensætning i 2014.

3. Rettens sammensætning efter rangfølge

fra den 1. januar 2014 til den 31. december 2014

M. JAEGER, Rettens præsident
H. KANNINEN, Rettens vicepræsident
M. E. MARTINS RIBEIRO, afdelingsformand
S. PAPASAVVAS, afdelingsformand
M. PREK, afdelingsformand
A. DITTRICH, afdelingsformand
S. FRIMODT NIELSEN, afdelingsformand
M. VAN DER WOUDE, afdelingsformand
D. GRATSIAS, afdelingsformand
G. BERARDIS, afdelingsformand
N. J. FORWOOD, dommer
F. DEHOUSSE, dommer
O. CZÚCZ, dommer
I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, dommer
I. PELIKÁNOVÁ, dommer
I. LABUCKA, dommer
J. SCHWARCZ, dommer
A. POPESCU, dommer
M. KANCHEVA, dommer
E. BUTTIGIEG, dommer
C. WETTER, dommer
V. TOMLJENOVIC, dommer
E. BIELIŪNAS, dommer
V. KREUSCHITZ, dommer
A. COLLINS, dommer
I. ULLOA RUBIO, dommer
S. GERVASONI, dommer
L. MADISE, dommer

E. COULON, justitssekretær

4. Tidligere medlemmer af Retten

David Alexander Ogilvy Edward (1989-1992)
Christos Yeraris (1989-1992)
José Luis Da Cruz Vilaça (1989-1995), præsident (1989-1995)
Jacques Biancarelli (1989-1995)
Donal Patrick Michael Barrington (1989-1996)
Romain Alphonse Schintgen (1989-1996)
Heinrich Kirschner (1989-1997)
Antonio Saggio (1989-1998), præsident (1995-1998)
Cornelis Paulus Briët (1989-1998)
Koen Lenaerts (1989-2003)
Bo Vesterdorf (1989-2007), præsident (1998-2007)
Rafael García-Valdecasas y Fernández (1989-2007)
Andreas Kalogeropoulos (1992-1998)
Christopher William Bellamy (1992-1999)
André Potocki (1995-2001)
Rui Manuel Gens de Moura Ramos (1995-2003)
Pernilla Lindh (1995-2006)
Virpi Tiili (1995-2009)
Azizi Josef (1995-2013)
John D. Cooke (1996-2008)
Jörg Pirrung (1997-2007)
Paolo Mengozzi (1998-2006)
Meij Arjen W. H. (1998-2010)
Mihalis Vilaras (1998-2010)
Hubert Legal (2001-2007)
Verica Trstenjak (2004-2006)
Daniel Šváby (2004-2009)
Ena Cremona (2004-2012)
Vilenas Vadapalas (2004-2013)
Küllike Jürimäe (2004-2013)
Teodor Tchihev (2007-2010)
Nils Wahl (2006-2012)
Valeriu M. Ciucă (2007-2010)
Enzo Moavero Milanesi (2006-2011)
Soldevila Fragozo Santiago (2007-2013)
Laurent Truchot (2007-2013)
Kevin O'Higgins (2008-2013)

Præsidenter

José Luis Da Cruz Vilaça (1989-1995)

Antonio Saggio (1995-1998)

Bo Vesterdorf (1998-2007)

Justitssekretær

Hans Jung (1989-2005)

C – Statistik over retssagerne ved Retten

Samlet oversigt for Retten

1. Indbragte, afsluttede, verserende sager (2010-2014)

Indbragte sager

2. Sagstyper (2010-2014)
3. Søgsmålstyper (2010-2014)
4. Søgsmålstyper (2010-2014)

Afsluttede sager

5. Sagstyper (2010-2014)
6. Søgsmålstyper (2014)
7. Sagerens genstand (2010-2014) (domme og kendelser)
8. Dommerkollegierne (2010-2014)
9. Sagsbehandlingstid i måneder (2010-2014) (domme og kendelser)

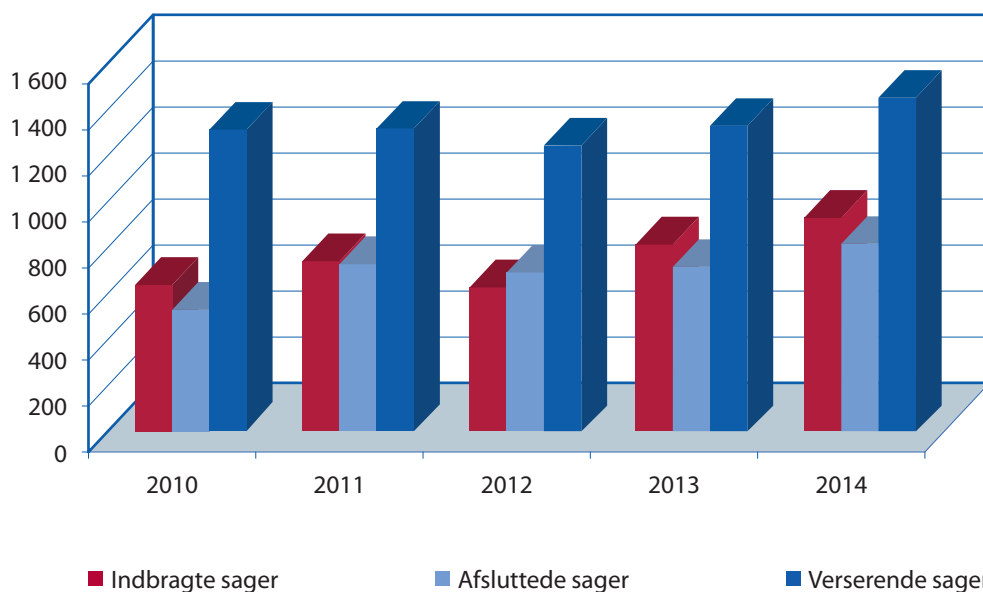
Verserende sager pr. 31. december

10. Sagstyper (2010-2014)
11. Søgsmålstyper (2010-2014)
12. Dommerkollegierne (2010-2014)

Diverse

13. Foreløbige forholdsregler (2010-2014)
14. Fremskyndede procedurer (2010-2014)
15. Rettens afgørelser, som er blevet appelleret til Domstolen (1990-2014)
16. Fordeling af appelsagerne efter sagstyper ved Domstolen (2010-2014)
17. Appelsagernes udfald ved Domstolen (2014) (domme og kendelser)
18. Appelsagerne udfald ved Domstolen (2010-2014) (domme og kendelser)
19. Samlet udvikling (1989-2014) (indbragte, afsluttede, verserende sager)

1. Samlet oversigt for Retten – Indbragte, afsluttede, verserende sager (2010-2014)^{1 2}

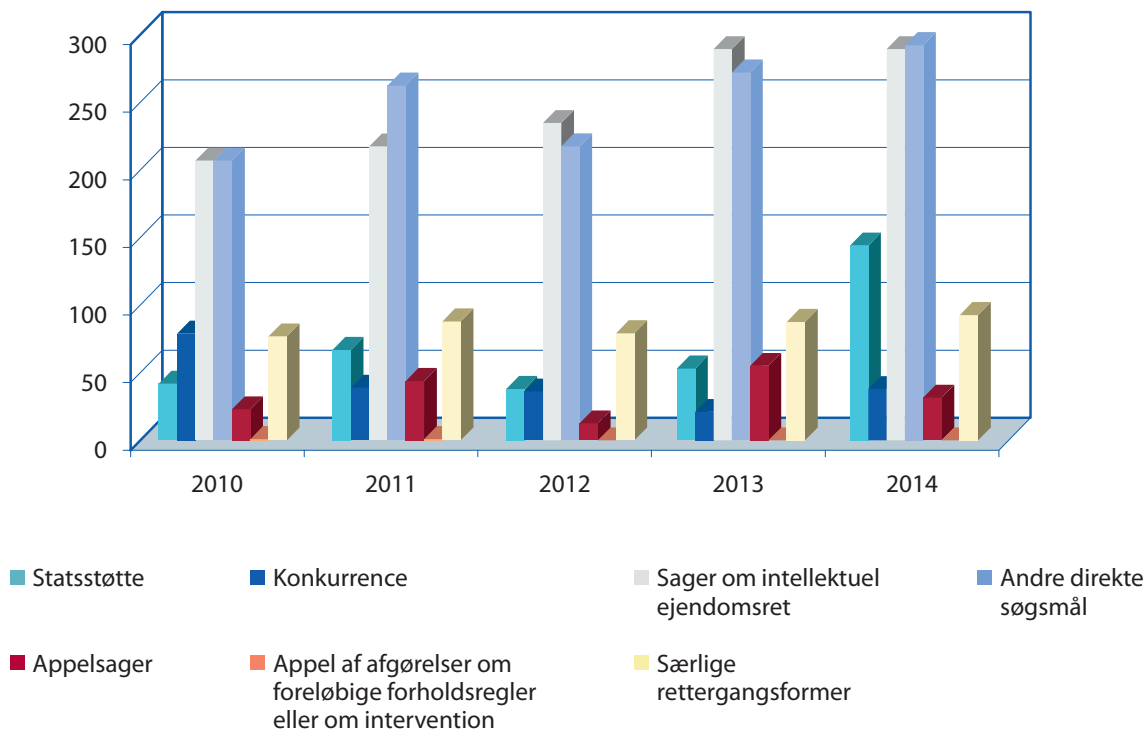

	2010	2011	2012	2013	2014
Indbragte sager	636	722	617	790	912
Afsluttede sager	527	714	688	702	814
Verserende sager	1 300	1 308	1 237	1 325	1 423

¹ Medmindre andet er angivet, er særlige rettergangsformer medtaget i denne og de følgende tabeller.
 »Særlige rettergangsformer« omfatter: begæring om genoptagelse af en dom (artikel 41 i statuten for Domstolen, artikel 122 i Rettens procesreglement), tredjemandsindsigelse (artikel 42 i statuten for Domstolen, artikel 123 i Rettens procesreglement), ekstraordinær genoptagelse (artikel 44 i statuten for Domstolen, artikel 125 i Rettens procesreglement), fortolkning af en dom (artikel 43 i statuten for Domstolen, artikel 129 i Rettens procesreglement), fastsættelse af sagsomkostninger (artikel 92 i Rettens procesreglement), fri proces (artikel 96 i Rettens procesreglement) og berigtigelse af en dom (artikel 84 i Rettens procesreglement).

² Medmindre andet er angivet, tager denne tabel og tabellerne på de følgende sider ikke hensyn til sager om foreløbige forholdsregler.

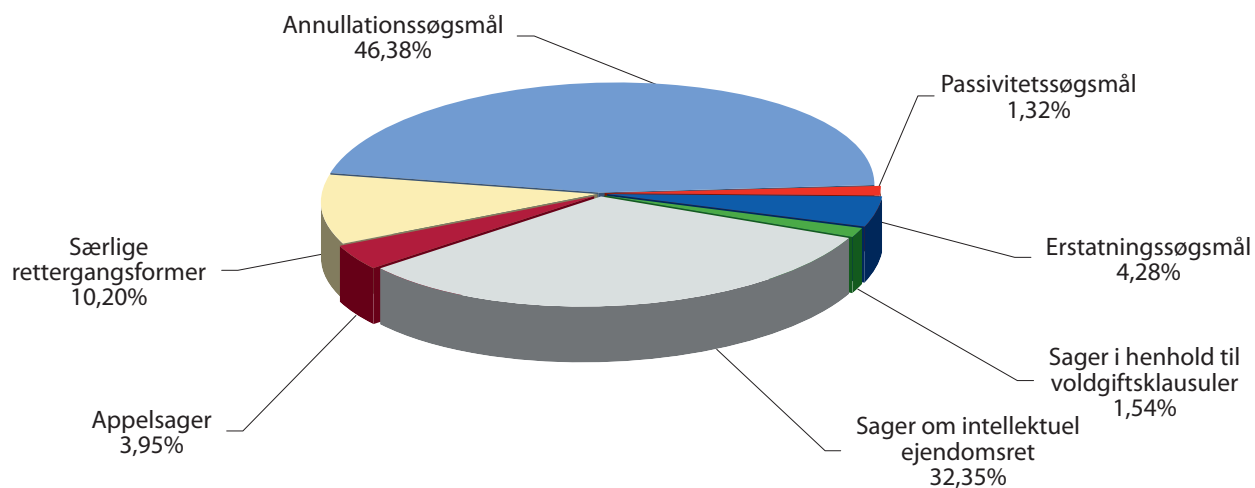
2. Indbragte sager – sagstyper (2010-2014)

	2010	2011	2012	2013	2014
Statsstøtte	42	67	36	54	148
Konkurrence	79	39	34	23	41
Sager om intellektuel ejendomsret	207	219	238	293	295
Andre direkte søgsmål	207	264	220	275	299
Appelsager	23	44	10	57	36
Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	1	1	1		
Særlige rettergangsformer	77	88	78	88	93
I alt	636	722	617	790	912

3. Indbragte sager – søgsmålstyper (2010-2014)

Fordeling i 2014

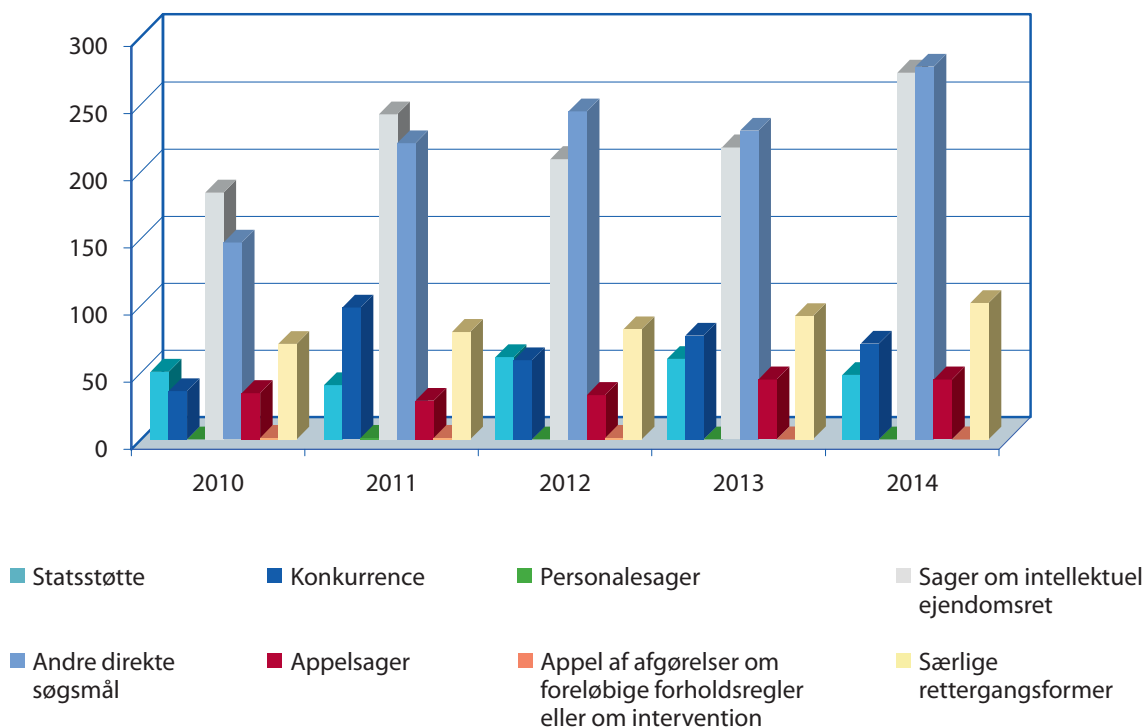

	2010	2011	2012	2013	2014
Annullationsøgsmål	304	341	257	319	423
Passivitetssøgsmål	7	8	8	12	12
Erstatningssøgsmål	8	16	17	15	39
Sager i henhold til voldgiftsklausuler	9	5	8	6	14
Sager om intellektuel ejendomsret	207	219	238	293	295
Appelsager	23	44	10	57	36
Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	1	1	1		
Særlige rettergangsformer	77	88	78	88	93
I alt	636	722	617	790	912

4. Indbragte sager – sagernes genstand (2010-2014)

	2010	2011	2012	2013	2014
Aktindsigt	19	21	18	20	17
Beskæftigelse				2	
Den Europæiske Unions optræden udadtil	1	2	1		3
Energi		1		1	3
Etableringsfrihed					1
Finansielle bestemmelser (budget, den finansielle ramme, egne indtægter, bekæmpelse af svig)			1		5
Fiskeripolitik	19	3		3	3
Folkesundhed	4	2	12	5	11
Forbrugerbeskyttelse				1	1
Forskning, teknologisk udvikling og rummet	3	4	3	5	2
Fri bevægelighed for personer	1				
Fri udveksling af tjenesteydelser	1		1		1
Frie varebevægelser				1	
Handelspolitik	9	11	20	23	31
Industripolitik					2
Intellectuel og industriel ejendomsret	207	219	238	294	295
Konkurrence	79	39	34	23	41
Kultur				1	
Landbrug	24	22	11	27	15
Miljø	15	6	3	11	10
Nye staters tiltrædelse				1	
Offentlige kontrakter	15	18	23	15	17
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed		1		6	1
Oversøiske lande og territoriers associering				1	
Registrering, vurdering, godkendelse og begrænsning vedrørende kemikalier (REACH-forordningen)	8	3	2	12	3
Regler for institutionerne	17	44	41	44	67
Regler for virksomhederne					1
Restriktive foranstaltninger (Optræden udadtil)	21	93	59	41	68
Skatteret	1	1	1	1	1
Social sikring af vandrende arbejdstagere				1	
Socialpolitik	4	5	1		
Statsstøtte	42	67	36	54	148
Tilnærmelse af lovgivningerne				13	
Toldunion og fælles toldtarif	4	10	6	1	7
Transeuropæiske net				3	
Transport	1	1		5	1
Turisme				2	
Uddannelse, erhvervsuddannelse, ungdom og sport		2	1	2	
Udenrigs- og sikkerhedspolitik	1			2	
Unionsborgerskab					1
Voldgiftsbestemmelse	9	5	8	6	14
Økonomisk og monetær politik	4	4	3	15	4
Økonomisk, social og territorial samhørighed	24	3	4	3	3
EF-traktaten/TEUF i alt	533	587	527	645	777
EA-traktaten i alt	1				
Tjenestemandsvedtægten	25	47	12	57	42
Særlige rettergangsformer	77	88	78	88	93
I ALT	636	722	617	790	912

5. Afsluttede sager – sagstyper (2010-2014)

	2010	2011	2012	2013	2014
Statsstøtte	50	41	63	60	51
Konkurrence	38	100	61	75	72
Personalesager		1			
Sager om intellektuel ejendomsret	180	240	210	217	275
Andre direkte søgsmål	149	222	240	226	279
Appelsager	37	29	32	39	42
Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	1	1	1		
Særlige rettergangsformer	72	80	81	85	95
I alt	527	714	688	702	814

6. Afsluttede sager – sagernes genstand (2014)

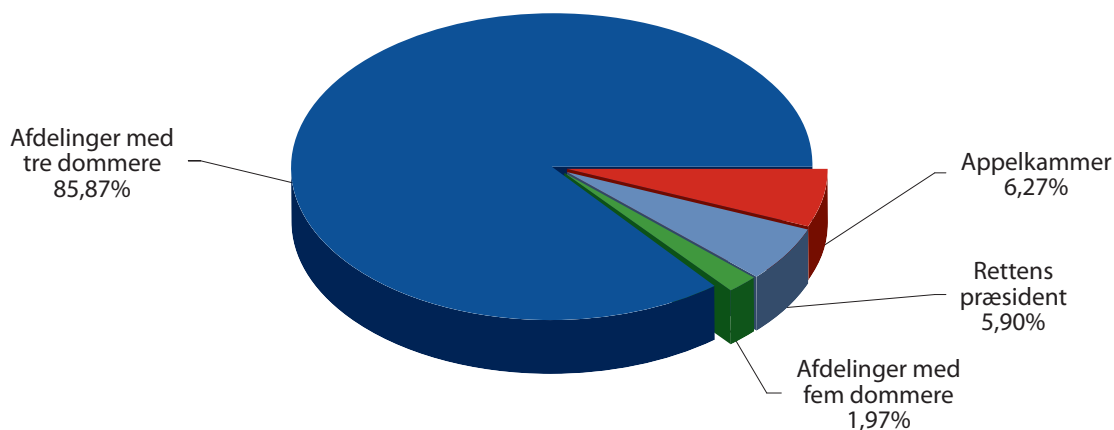
	Domme	Kendelser	I alt
Aktindsigt	8	15	23
Energi		3	3
Fiskeripolitik	12	3	15
Folkesundhed	4	6	10
Forskning, teknologisk udvikling og rummet		1	1
Fri udveksling af tjenesteydelser		1	1
Handelspolitik	8	10	18
Intellectuel og industriel ejendomsret	207	68	275
Konkurrence	54	18	72
Landbrug	8	7	15
Miljø	5	5	10
Offentlige kontrakter	16	2	18
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed		1	1
Oversøiske lande og territoriers associering		1	1
Registrering, vurdering, godkendelse og begrænsning vedrørende kemikalier (REACH-forordningen)	1	2	3
Regler for institutionerne	6	27	33
Restriktive foranstaltninger (Optræden udadtil)	38	30	68
Skatteret		2	2
Statsstøtte	30	21	51
Tilnærmelse af lovgivningerne		13	13
Toldunion og fælles toldtarif		6	6
Transeuropæiske net		1	1
Transport	1	2	3
Turisme	1		1
Uddannelse, erhvervsuddannelse, ungdom og sport	2		2
Udenrigs- og sikkerhedspolitik		2	2
Unionsborgerskab		1	1
Voldgiftsbestemmelse	5	5	10
Økonomisk og monetær politik		13	13
Økonomisk, social og territorial samhørighed	1		1
EF-traktaten/TEUF i alt	407	266	673
Tjenestemandsvedtægten	21	25	46
Særlige rettergangsformer		95	95
I ALT	428	386	814

7. Afsluttede sager – sagernes genstand (2010-2014) (domme og kendelser)

	2010	2011	2012	2013	2014
Aktindsigt	21	23	21	19	23
Beskæftigelse				2	
Den Europæiske Unions optræden udadtil	4	5		2	
Energi	2			1	3
Finansielle bestemmelser (budget, den finansielle ramme, egne indtægter, bekæmpelse af svig)			2		
Fiskeripolitik		5	9	2	15
Folkesundhed	2	3	2	4	10
Forbrugerbeskyttelse	2	1			
Forskning, teknologisk udvikling og rummet	3	5	3	4	1
Fri bevægelighed for personer		2	1		
Fri udveksling af tjenesteydelser	2	3	2		1
Frie varebevægelser				1	
Handelspolitik	8	10	14	19	18
Intellectuel og industriel ejendomsret	180	240	210	218	275
Konkurrence	38	100	61	75	72
Landbrug	16	26	32	16	15
Miljø	6	22	8	6	10
Offentlige kontrakter	16	15	24	21	18
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed			2	7	1
Oversøiske lande og territoriers associering					1
Registrering, vurdering, godkendelse og begrænsning vedrørende kemikalier (REACH-forordningen)		4	1	6	3
Regler for institutionerne	26	36	41	35	33
Regler for virksomhederne	1				
Restriktive foranstaltninger (Opfølgende udadtil)	10	32	42	40	68
Skatteret	1		2		2
Social sikring af vandrende arbejdstagere				1	
Socialpolitik	6	5	1	4	
Statsstøtte	50	41	63	59	51
Tilnærmelse af lovgivningerne					13
Toldunion og fælles toldtarif	4	1	6	9	6
Transeuropæiske net					1
Transport	2	1	1		3
Turisme				1	1
Uddannelse, erhvervsuddannelse, ungdom og sport	1	1	1	1	2
Udenrigs- og sikkerhedspolitik					2
Unionsborgerskab					1
Voldgiftsbestemmelse	12	6	11	8	10
Økonomisk og monetær politik	2	3	2	1	13
Økonomisk, social og territorial samhørighed	2	9	12	14	1
EF-traktaten/TEUF i alt	417	599	574	576	673
KS-traktaten i alt				1	
EA-traktaten i alt		1			
Tjenestemandsvedtægten	38	34	33	40	46
Særlige rettergangsformer	72	80	81	85	95
I ALT	527	714	688	702	814

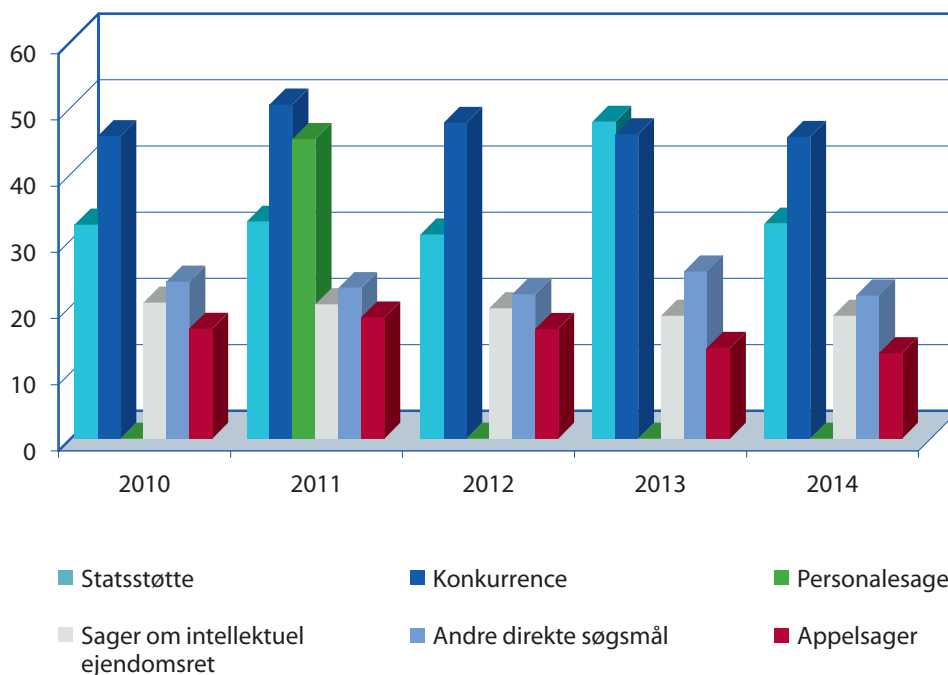
8. Afsluttede sager – dommerkollegierne (2010-2014)

Fordeling i 2014

	2010			2011			2012			2013			2014		
	Domme	Kendelser	I alt	Domme	Kendelser	I alt	Domme	Kendelser	I alt	Domme	Kendelser	I alt	Domme	Kendelser	I alt
Store Afdeling		2	2												
Appelkammer	22	15	37	15	14	29	17	20	37	13	45	58	21	30	51
Rettens præsident		54	54		56	56		50	50		40	40		48	48
Afdelinger med fem dommere	8		8	19	6	25	9		9	7	1	8	9	7	16
Afdelinger med tre dommere	255	168	423	359	245	604	328	264	592	378	218	596	398	301	699
Enedommer	3		3												
I alt	288	239	527	393	321	714	354	334	688	398	304	702	428	386	814

9. Afsluttede sager – sagsbehandlingstid i måneder (2010-2014) (domme og kendelser)

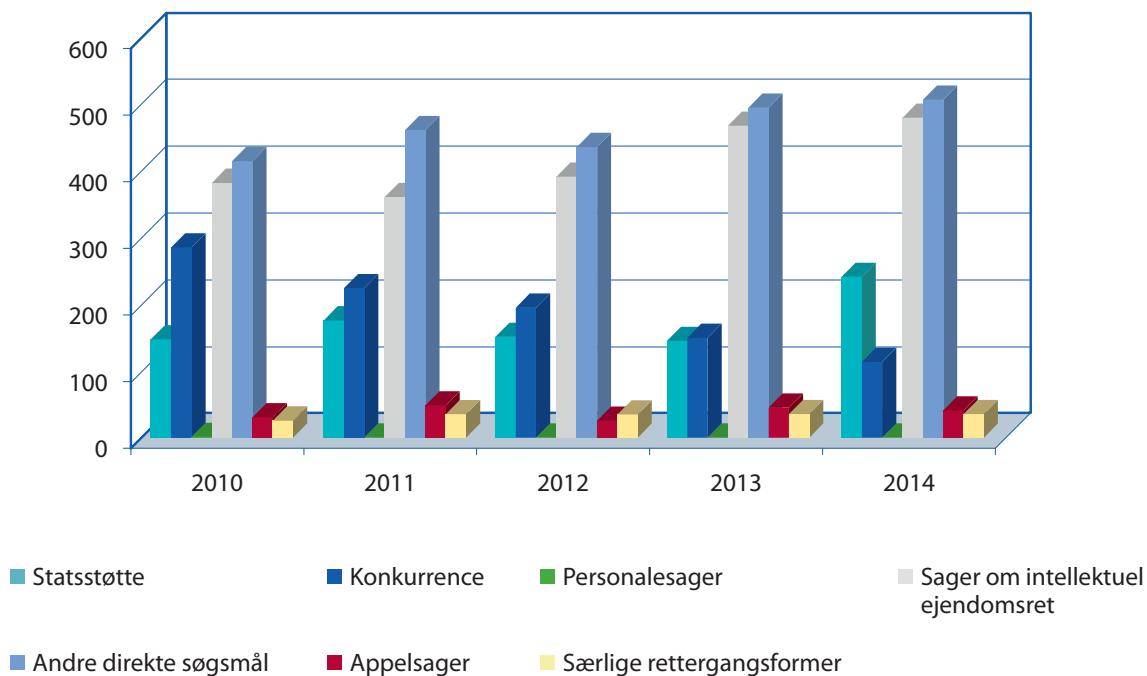

	2010	2011	2012	2013	2014
Statsstøtte	32,4	32,8	31,5	48,1	32,5
Konkurrence	45,7	50,5	48,4	46,4	45,8
Personalesager		45,3			
Sager om intellektuel ejendomsret	20,6	20,3	20,3	18,7	18,7
Andre direkte søgsmål	23,7	22,8	22,2	24,9	22,1
Appelsager	16,6	18,3	16,8	13,9	12,8

¹ Ved beregningen af den gennemsnitlige sagsbehandlingstid er der ikke taget hensyn til: sager, hvori der afsiges mellemdom; særlige rettergangsformer, sager om foreløbige forholdsregler eller intervention.

Varigheden er udtrykt i måneder og i tiendedele af måneder.

10. Verserende sager pr. 31. december – sagstyper (2010-2014)

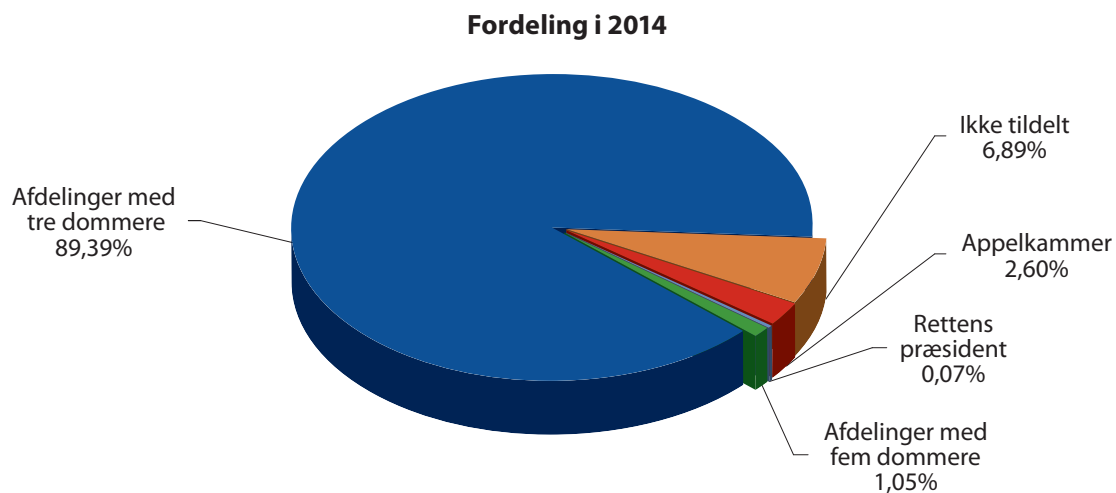

	2010	2011	2012	2013	2014
Statsstøtte	153	179	152	146	243
Konkurrence	288	227	200	148	117
Personalesager	1				
Sager om intellektuel ejendomsret	382	361	389	465	485
Andre direkte søgsmål	416	458	438	487	507
Appelsager	32	47	25	43	37
Særlige rettergangsformer	28	36	33	36	34
I alt	1 300	1 308	1 237	1 325	1 423

11. Verserende sager pr. 31. december – sagernes genstand (2010-2014)

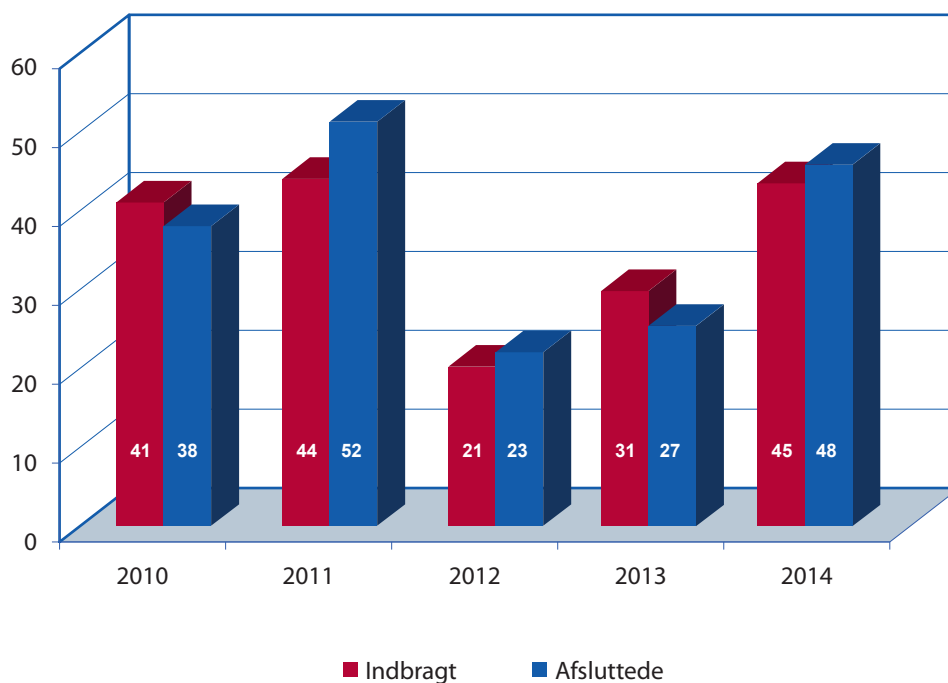
	2010	2011	2012	2013	2014
Aktindsigt	42	40	37	38	32
Den Europæiske Unions optræden udadtil	5	2	3	1	4
Energi		1	1	1	1
Etableringsfrihed					1
Finansielle bestemmelser (budget, den finansielle ramme, egne indtægter, bekæmpelse af svig)	2	2	1	1	6
Fiskeripolitik	27	25	16	17	5
Folkesundhed	6	5	15	16	17
Forbrugerbeskyttelse	1			1	2
Forskning, teknologisk udvikling og rummet	8	7	7	8	9
Fri bevægelighed for personer	3	1			
Fri udveksling af tjenesteydelser	4	1			
Handelspolitik	34	35	41	45	58
Industripolitik					2
Intellectuel og industriel ejendomsret	382	361	389	465	485
Konkurrence	288	227	200	148	117
Kultur				1	1
Landbrug	65	61	40	51	51
Miljø	34	18	13	18	18
Nye staters tiltrædelse				1	1
Offentlige kontrakter	40	43	42	36	35
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed	2	3	1		
Oversøiske lande og territoriers associering				1	
Registrering, vurdering, godkendelse og begrænsning vedrørende kemikalier (REACH-forordningen)	8	7	8	14	14
Regler for institutionerne	33	41	41	50	84
Regler for virksomhederne					1
Restriktive foranstaltninger (Optræden udadtil)	28	89	106	107	107
Skatteret		1		1	
Socialpolitik	4	4	4		
Statsstøtte	152	178	151	146	243
Tilnærmelse af lovgivningerne				13	
Toldunion og fælles toldtarif	6	15	15	7	8
Transeuropæiske net				3	2
Transport	1	1		5	3
Turisme				1	
Uddannelse, erhvervsuddannelse, ungdom og sport		1	1	2	
Udenrigs- og sikkerhedspolitik	1	1	1	3	1
Voldgiftsbestemmelse	19	18	15	13	17
Økonomisk og monetær politik	2	3	4	18	9
Økonomisk, social og territorial samhørighed	38	32	24	13	15
EF-traktaten/TEUF i alt	1 235	1 223	1 176	1 245	1 349
KS-traktaten i alt	1	1	1		
EA-traktaten i alt	1				
Tjenestemandsvedtægten	35	48	27	44	40
Særlige rettergangsformer	28	36	33	36	34
I ALT	1 300	1 308	1 237	1 325	1 423

12. Verserende sager pr. 31. december – dommerkollegierne (2010-2014)

	2010	2011	2012	2013	2014
Appelkammer	32	51	38	51	37
Rettens præsident	3	3	3	1	1
Afdelinger med fem dommere	58	16	10	12	15
Afdelinger med tre dommere	1 132	1 134	1 123	1 146	1 272
Ikke tildelt	75	104	63	115	98
I alt	1 300	1 308	1 237	1 325	1 423

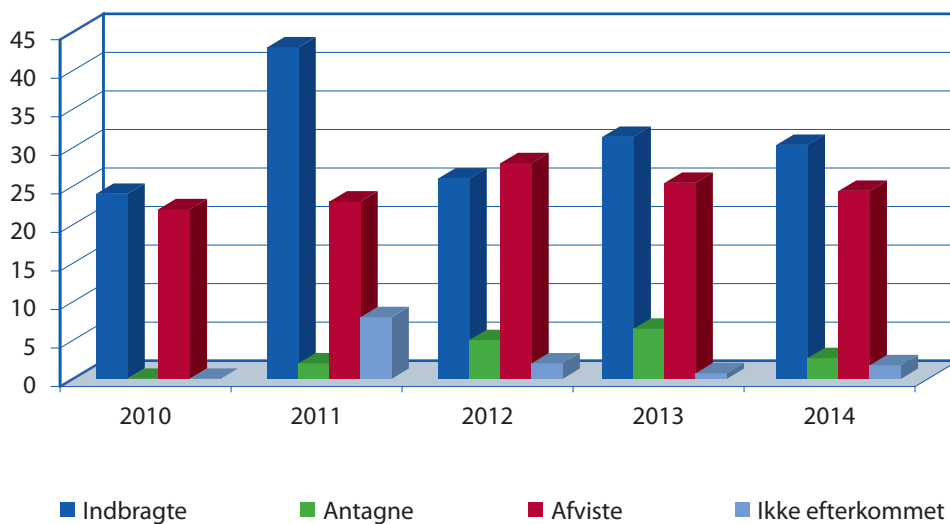
13. Diverse – afgørelser om foreløbige forholdsregler (2010-2014)

Fordeling i 2014

	Indbragte sager om foreløbige forholdsregler	Afsluttede sager om foreløbige forholdsregler	Sagernes udfald		
			Taget til følge	Slettelse/ afgørelse i sagen ufornøden	Forkastet
Aktindsigt	1	3	1	2	
Folkesundhed	1	1			1
Forskning, teknologisk udvikling og rummet	1	1			1
Handelspolitik	2	2			2
Landbrug		1	1		
Miljø		1			1
Offentlige kontrakter	5	4	1		3
Oversøiske lande og territoriers associering		1			1
Regler for institutionerne	3	4		2	2
Restriktive foranstaltninger (Optræden udadtil)	2	2			2
Statsstøtte	29	27	1	2	24
Voldgiftsbestemmelse	1	1			1
I alt	45	48	4	6	38

14. Diverse – fremskyndede procedurer (2010-2014)¹

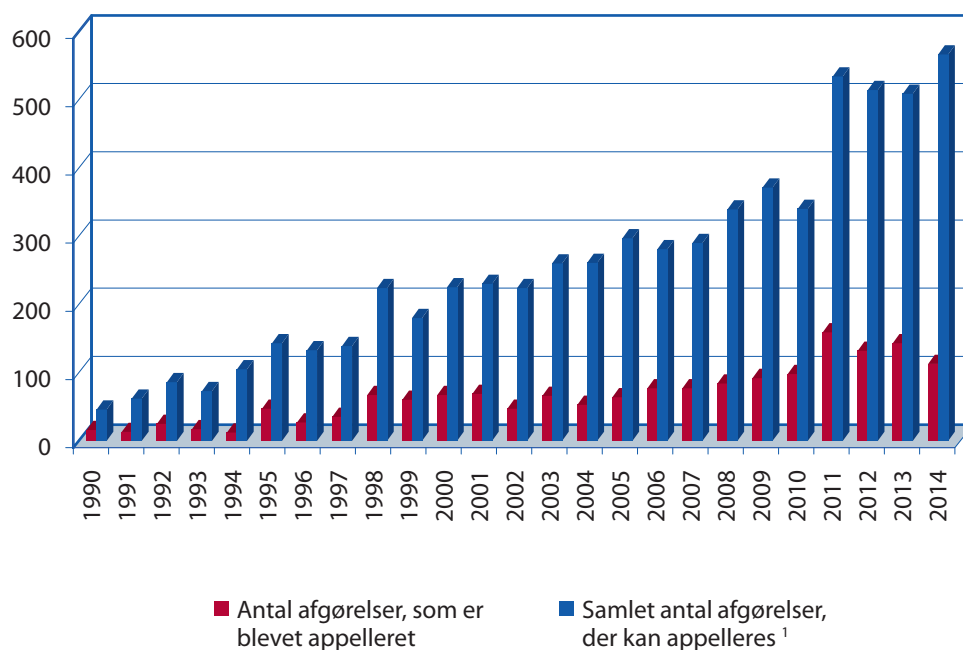

	2010				2011				2012				2013				2014			
	Indbragte	Antagne	Afviste	Ikke efterkommet ²	Indbragte	Antagne	Afviste	Ikke efterkommet ²	Indbragte	Antagne	Afviste	Ikke efterkommet ²	Indbragte	Antagne	Afviste	Ikke efterkommet ²	Indbragte	Antagne	Afviste	Ikke efterkommet ²
Aktindsigt					2		1		1		2		1		1		2		2	
Den Europæiske Unions optræden udadtil	1		1																	
Energi													1		1					
Folkesundhed									5	1	3		1		2		3	1	1	1
Handelspolitik					3		2		3		2		15	2	14	1				
Konkurrence	3		3		4		4		2		2		2		2		1		1	
Landbrug													1		1					
Miljø					2		2						5		5		1			
Offentlige kontrakter	2		2										2		1		1		2	
Økonomisk, social og territorial samhørighed	1		1						1		1									
Regler for institutionerne					1			1	1		1						1			1
Restriktive foranstaltninger (Optræden udadtil)	10		10		30	2	12	7	10	4	16		4		4		9		9	
Socialpolitik					1			1												
Statsstøtte	7		5				2		2			2					13	2	10	
Toldunion og fælles toldtarif									1		1									
I alt	24	22	43	2	23	9	26	5	28	2	32	7	26	1	31	3	25	2		

¹ En sag for Retten kan underkastes en fremskyndet behandling i medfør af procesreglementets artikel 76a. Bestemmelsen finder anvendelse siden den 1.2.2001.

² Følgende sager omfattes af kategorien »ikke efterkommet«: tilbagetrækning af begæringen, ophævelse af sagen og tilfælde, hvor sagen afgøres ved kendelse, inden der er truffet afgørelse om begæringen om, at der træffes afgørelse efter den fremskyndede procedure.

15. Diverse – Rettens afgørelser, som er blevet appelleret (1990-2014)

	Antal afgørelser, som er blevet appelleret	Samlet antal afgørelser, der kan appelleres ¹	Appellerede afgørelser i procent
1990	16	46	35%
1991	13	62	21%
1992	25	86	29%
1993	17	73	23%
1994	12	105	11%
1995	47	143	33%
1996	27	133	20%
1997	35	139	25%
1998	67	224	30%
1999	60	180	33%
2000	67	225	30%
2001	69	230	30%
2002	47	225	21%
2003	66	260	25%
2004	53	261	20%
2005	64	297	22%
2006	77	281	27%
2007	78	290	27%
2008	84	339	25%
2009	92	371	25%
2010	98	338	29%
2011	158	533	30%
2012	132	514	26%
2013	144	510	28%
2014	110	561	20%

¹ Det samlede antal afgørelser, der kan appelleres – domme, kendelser om foreløbige forholdregler eller om afvisning; enhver anden kendelse om afslutning af sager end kendelser om slettelse eller om henvisning – hvor fristen for appel er udløbet, eller hvor der er iværksat appel.

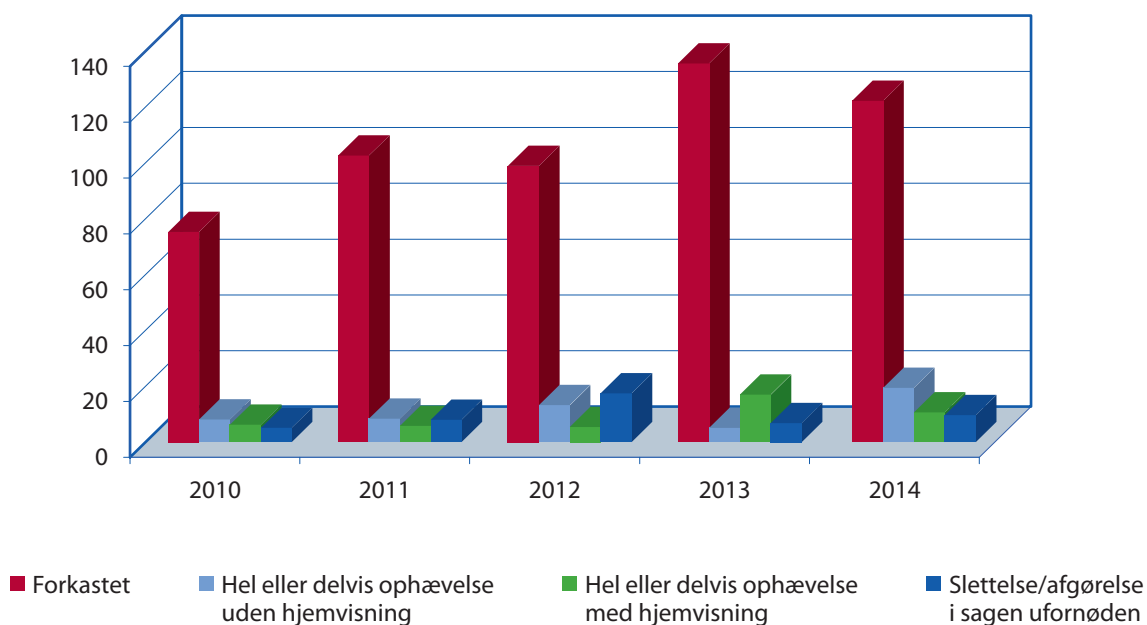
16. Diverse – fordeling af appelsagerne efter sagstype (2010-2014)

	2010			2011			2012			2013			2014		
	Afgørelser, der kan påklages	Afgørelser, der kan appelleres	Appelsager i %	Afgørelser, der kan påklages	Afgørelser, der kan appelleres	Appelsager i %	Afgørelser, der kan påklages	Afgørelser, der kan appelleres	Appelsager i %	Afgørelser, der kan påklages	Afgørelser, der kan appelleres	Appelsager i %	Afgørelser, der kan påklages	Afgørelser, der kan appelleres	Appelsager i %
Statsstøtte	17	34	50%	10	37	27%	18	52	35%	16	52	31%	15	77	19%
Konkurrence	15	33	45%	49	90	54%	24	60	40%	28	73	38%	15	44	34%
Personalesager				1	1	100%									
Sager om intellektuel ejendomsret	32	140	23%	39	201	19%	41	190	22%	38	183	21%	33	209	16%
Andre direkte søgsmål	34	131	26%	59	204	29%	47	208	23%	62	202	31%	47	231	20%
Appelsager							2	0%							
Særlige rettergangformer							2	2	100%						
I alt	98	338	29%	158	533	30%	132	514	26%	144	510	28%	110	561	20%

17. Diverse – appelsagernes udfald (2014) (domme og kendelser)

	Forkastet	Hel eller delvis ophævelse uden hjemvisning	Hel eller delvis ophævelse med hjemvisning	Slettelse/afgørelse i sagen uforudt	I alt
Aktindsigt	2	2		2	6
EU-retlige principper	1				1
Fiskeripolitik	3				3
Folkesundhed	1				1
Handelspolitik	3			2	5
Intellectuel og industriel ejendomsret	40	2	5	5	52
Konkurrence	13	8	3		24
Landbrug	8				8
Offentlige kontrakter	1				1
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed	1				1
Registrering, vurdering, godkendelse og begrænsning vedrørende kemikalier (REACH-forordningen)	5				5
Regler for institutionerne	5	1			6
Socialpolitik	3				3
Statsstøtte	30		2		32
Tjenestemandsvedtægten	1				1
Uddannelse, erhvervsuddannelse, ungdom og sport	1				1
Udenrigs- og sikkerhedspolitik	1				1
Økonomisk, social og territorial samhørighed	2	5			7
I alt	121	18	10	9	158

18. Diverse – appelsagernes udfald (2010-2014) (domme og kendelser)

	2010	2011	2012	2013	2014
Forkastet	73	101	98	134	121
Hel eller delvis ophævelse uden hjemvisning	6	9	12	5	18
Hel eller delvis ophævelse med hjemvisning	5	6	4	15	10
Slettelse/afgørelse i sagen uforholden	4	8	15	6	9
I alt	88	124	129	160	158

19. Diverse – samlet udvikling (1989-2014)

Indbragte, afsluttede, verserende sager

	Indbragte sager ¹	Afsluttede sager ²	Verserende sager pr. 31. december
1989	169	1	168
1990	59	82	145
1991	95	67	173
1992	123	125	171
1993	596	106	661
1994	409	442	628
1995	253	265	616
1996	229	186	659
1997	644	186	1 117
1998	238	348	1 007
1999	384	659	732
2000	398	343	787
2001	345	340	792
2002	411	331	872
2003	466	339	999
2004	536	361	1 174
2005	469	610	1 033
2006	432	436	1 029
2007	522	397	1 154
2008	629	605	1 178
2009	568	555	1 191
2010	636	527	1 300
2011	722	714	1 308
2012	617	688	1 237
2013	790	702	1 325
2014	912	814	1 423
I alt	11 652	10 229	

¹ 1989: Domstolen overførte 153 verserende sager til den nyoprettede Ret i Første Instans.

1993: Domstolen overførte 451 sager som følge af første udvidelse af Retten i Første Instans' kompetencer.

1994: Domstolen overførte 14 sager som følge af anden udvidelse af Retten i Første Instans' kompetencer.

2004 og 2005: Domstolen overførte 25 sager som følge af tredje udvidelse af Retten i Første Instans' kompetencer.

² 2005 og 2006: Retten i Første Instans overførte 118 verserende sager til den nyoprettede Personaleret.

Kapitel III

Personaleretten

A – Arbejdet ved Personaleretten i 2014

Ved præsident Sean Van Raepenbusch

1. Statistikken over sagerne ved Personaleretten for 2014 viser, at til trods for, at de første sager vedrørende den nye vedtægt for tjenestemænd i Den Europæiske Union (herefter »vedtægten«), der trådte i kraft den 1. januar 2014, nu er anlagt, forekommer antallet af anlagte sager (157) at have stabiliseret sig i forhold til statistikken for 2011 (159) og 2013 (160). I 2012 blev der ved Personaleretten registreret 178 nye sager, men det år fremstår nu som ganske exceptionelt.

Antallet af afsluttede sager i 2014 (152) viser for sin del en tilbagegang i forhold til sidste år (194), hvor Personaleretten ganske vist opnåede det bedste kvantitative resultat siden sin oprettelse. Denne tilbagegang kan forklares med udløbet af to dommers mandat den 30. september 2014, hvilket medførte, at disse dommere færdiggjorde de sager, der kunne afsluttes inden deres fratræden, uden at påtage sig nye sager. Da det i september 2014 viste sig, at Rådet for Den Europæiske Union ikke kunne opnå enstemmighed om de nye udnævnelser, genoptog de to pågældende dommere, der nu fungerer i embedet på grundlag af artikel 5, stk. 3, i statuttens for Den Europæiske Unions Domstol, pådømmelsen af nye sager, der dog ikke har kunnet afsluttes inden årets udgang.

Det følger af det ovenstående, at antallet af verserende sager er let stigende i forhold til det foregående år (216 i 2014 mod 211 pr. 31.12.2013). Det skal imidlertid bemærkes, at 99 sager blev udsat i 2014 mod 26 i 2013, således at antallet af verserende sager pr. 31. december 2014 udgjorde 117. Det skal understreges, at hovedparten af disse sager er blevet udsat på afsigelsen af domme fra Den Europæiske Unions Ret. Dette er tilfældet for 64 sager, der udspringer af tvister vedrørende overførsel af pensionsrettigheder, og for 14 andre sager vedrørende ændringen af vedtægten.

Den gennemsnitlige sagsbehandlingstid, ikke inkluderet varigheden af eventuelle udsættelser, er gået fra 14,7 måneder i 2013 til 12,7 måneder i 2014. Dette resultat skyldes antallet af udsatte sager og den forholdsvis hyppigere anvendelse end tidligere af adgangen til at afslutte sager ved kendelse (55% i 2014 mod 50% i 2013).

I løbet af den pågældende periode har Personalerettens præsident desuden afsagt 5 kendelser om foreløbige forholdsregler mod 3 i 2013 og 11 i 2012.

Statistikken over retssager for 2014 viser således, at der blev iværksat 36 appeller til prøvelse af Personalerettens afgørelser til Retten, hvilket udgør en nedgang i forhold til 2013 (56), herunder en procentvis nedgang i forhold til antallet af afgørelser, der kan appelleres (36,36% mod 38,89%). Af de 42 appelsager, der blev afgjort i 2014, blev 33 forkastet og 8 taget helt eller delvis til følge. 5 af de sager, der indebar, at den indankede afgørelse blev ophævet, blev desuden hjemvist. En enkelt appelsag blev slettet.

12 sager blev desuden afsluttet ved forlig på grundlag af procesreglementet mod 9 i det foregående år, hvilket sammen med 2010 er det bedste resultat i denne henseende opnået af Personaleretten.

2. Det skal ligeledes fremhæves, at Personaleretten den 21. maj 2014 vedtog sit nye procesreglement samt nye instrukser for justitssekretæren samt nye praktiske anvisninger til parterne. Disse tekster trådte i kraft den 1. oktober 2014.

3. Nedenfor vil der blive redegjort for de vigtigste afgørelser fra Personaleretten.

I. Processuelle spørgsmål

Kompetence

Personaleretten har i det forløbne år haft anledning til at afklare omfanget af dens judicielle kompetence til at træffe afgørelse i tvister vedrørende personalerepræsentation.

Indledningsvis fastslog Personaleretten i sag *Colart m.fl. mod Parlamentet* (F-31/14, EU:F:2014:264), at Unionens retsinstanser i tvister om valg vedrørende sammensætningen af personaleudvalg i henhold til vedtægtens artikel 90 og 91 kun har kompetence til at træffe afgørelse i søgsmål anlagt mod den berørte institution, som vedrører ansættelsesmyndighedens retsakter eller undladelser i forbindelse med dennes pligt til at afværge eller afhjælpe åbenbare ulovligheder, der begås af de organer, som har til opgave at afholde et valg, for at sikre tjenestemændene mulighed for frit og under overholdelse af de fastsatte regler at udpege deres repræsentanter. Følgelig er det kun i form af et accessorisk spørgsmål, i forbindelse med domstolsprøvelsen af, om ansættelsesmyndighedens handlinger eller undladelser er i overensstemmelse med dens pligt til at sikre, at et valg gennemføres forskriftsmæssigt, at Unionens retsinstanser kan foranlediges til at undersøge, om de handlinger, der besluttet af et udvalg til valgs prøvelse, eventuelt er behæftet med en ulovlighed.

Fordelingen af den judicielle kompetence mellem Den Europæiske Unions Ret og Personaleretten blev præciseret i en kendelse *Colart m.fl. mod Parlamentet* (F-87/13, EU:F:2014:53). Sagsøgerne præsenterede sig som de legitime depositarer for en fagforening eller en faglig sammenslutning og anfægtede Parlamentets udpegning af de personer, som rådede over rettigheder vedrørende den organisations mailboks. Personaleretten afviste søgsmålet, idet den nærmere bestemt fastslog, at det tilkom fagforeningen eller den faglige sammenslutning selv at anlægge et annulations-søgsmål i medfør af artikel 263 TEUF ved Den Europæiske Unions Ret ved dens repræsentanter, som var behørigt bemyndiget til at vedtage en afgørelse om at anlægge et sådant søgsmål, en egenskab, som sagsøgerne netop påberåbte sig.

Betingelser for antagelse til realitetsbehandling

1. Bebyrdende retsakter

Det fremgår af vedtægtens artikel 90, stk. 2, og artikel 91, stk. 1, at tjenestemænd kan indgive en klage og dernæst anlægge et søgsmål til prøvelse af en »foranstaltning af generel karakter«, som er bebyrdende for dem. På denne baggrund fremgår det af retspraksis, at de berørte har ret til at anlægge et søgsmål til prøvelse af en foranstaltning af generel karakter truffet af ansættelsesmyndigheden, som er bebyrdende for dem, dels når denne foranstaltning ikke kræver gennemførelsesforanstaltninger for at skabe retsvirkninger eller ikke i forbindelse med sin gennemførelse overlader noget skøn til de myndigheder, der har ansvaret for dens gennemførelse, dels umiddelbart berører tjenestemændenes interesser gennem en væsentlig ændring af deres retsstilling. Personaleretten anvendte denne retspraksis i dom *Julien-Malvy m.fl. mod EEAS* (F-100/13, EU:F:2014:224) samt i dom *Osorio m.fl. mod EEAS* (F-101/13, EU:F:2014:223, der verserer som appelsag for Den Europæiske Unions Ret) vedrørende en afgørelse truffet af ansættelsesmyndigheden i medfør af artikel 10 i bilag X til vedtægten, som afskaffer godtgørelse for levevilkår til ansatte, der gør tjeneste ved visse af Unionens delegationer og kontorer i tredjelande. Personaleretten antog søgsmålet til realitetsbehandling med den begrundelse, at denne afgørelse forekom tilstrækkelig præcis og ubetinget nok til ikke at kræve nogen særlig gennemførelsesforanstaltning. Dens gennemførelse krævede ganske vist vedtagelse af individuelle administrative foranstaltninger med henblik på at afskaffe tildelingen af godtgørelsen til de pågældende ansatte. Imidlertid bemærkede Unionens retsinstanser, at vedtagelsen af disse mellemforanstaltninger ikke fulgte af, at forvaltningsmyndighederne rådede

over noget skøn, og at den således ikke kunne være til hinder for, at sagsøgernes retsstilling påvirkes umiddelbart.

I øvrigt gælder ifølge fast retspraksis, at en skrivelse, som begrænser sig til at minde en ansat om bestemmelserne i den pågældendes kontrakt vedrørende dennes udløbsdato, og som ikke indeholder noget nyt element i forhold til disse bestemmelser, ikke udgør en bebyrdende retsakt. Personaleretten fastslog ikke desto mindre i dom *Drakeford mod EMA* (F-29/13, EU:F:2014:10, der verserer som appelsag for Den Europæiske Unions Ret), at i det tilfælde, hvor kontrakten kan være genstand for en forlængelse, udgør administrationens afgørelse, som er truffet efter en fornyet gennemgang, om ikke at forlænge kontrakten en bebyrdende akt, som er adskilt fra den pågældende kontrakt, og som kan være genstand for en klage, endog et søgsmål, inden for de vedtægtsbestemte frister. Det forholder sig navnlig således hvad angår en skrivelse, som formelt begrænser sig til at »minde om« en kontrakts udløbsdato, men som indgår i en sammenhæng, hvor denne kontrakt kunne forlænges, og som fremkommer efter en intern procedure på grundlag af artikel 8 i ansættelsesvilkårene for de øvrige ansatte i Unionen (herefter »ansættelsesvilkårene«).

2. Overholdelse af den administrative procedure

Det fremgår af retspraksis, at der af vedtægtens artikel 91, stk. 2, følger en regel om overensstemmelse mellem klagen, som omhandlet i denne bestemmelse, og den efterfølgende stævning. Denne regel kræver, at et anbringende fremsat for Unionens retsinstanser allerede er blevet fremsat under den administrative procedure, idet det i modsat fald må afvises, således at ansættelsesmyndigheden er bekendt med de klagepunkter, som personen fremfører mod den anfægtede afgørelse. I to domme *CR mod Parlamentet* (F-128/12, EU:F:2014:38) og *Cerafogli mod ECB* (F-26/12, EU:F:2014:218, der verserer som appelsag for Den Europæiske Unions Ret), fandt Personaleretten ikke desto mindre, at denne regel om overensstemmelse ikke finder anvendelse på en ulovlighedsindsigelse, der fremsættes for første gang i forbindelse med et søgsmål. I denne forbindelse udtalte Personaleretten for det første, at formodningen om, at Den Europæiske Unions retsakter er lovlige, indebærer, at ansættelsesmyndigheden ikke kan vælge at undlade at anvende en gældende almenyldig retsakt, der efter ansættelsesmyndighedens opfattelse er i strid med en trindhøjere retsregel. For det andet anførte Personaleretten, at ulovlighedsindsigelsen ved sin art er udtryk for et almindeligt princip, som har til formål at forene legalitetsprincippet og retssikkerhedsprincippet. Personaleretten bemærkede for det tredje, at artikel 277 TEUF kun fastsætter mulighed for at anfægte en almenyldig retsakt efter udløbet af søgsmålsfristen i forbindelse med et søgsmål, der er anlagt ved Unionens retsinstanser, således at denne indsigelse ikke kan få sin fulde virkning inden for rammerne af en administrativ klageprocedure. Endelig bemærkede Personaleretten for det fjerde, at den retsvirkning, der består i, at en ulovlighedsindsigelse, som er fremsat for første gang i stævningen, afvises, udgør en begrænsning af retten til en effektiv domstolsbeskyttelse, som ikke står i forhold til det mål, der forfølges med reglen om overensstemmelse, dvs. at lette adgangen til forlig i tvister, der opstår mellem den berørte tjenestemand og administrationen. En ulovlighedsindsigelse indebærer ved sin art et ræsonnement, som ikke kan forlanges af en tjenestemand eller en anden ansat, som ikke nødvendigvis råder over de relevante juridiske kvalifikationer til at fremsætte en sådan indsigelse under den administrative procedure, idet hans søgsmål i modsat fald vil blive afvist.

Personaleretten foretog til gengæld en klassisk anvendelse af vedtægtens artikel 90 og 91 ved i sin dom *Colart m.fl. mod Parlamentet* (EU:F:2014:264), som blev afsagt i forbindelse med den tidligere nævnte tvist i forbindelse med personalerepræsentation, at fastslå, at et søgsmål, som har til formål at anfægte valgresultatet til personaleudvalget i en situation, hvor ansættelsesmyndigheden ikke var blevet forelagt nogen ansøgning eller klage i henhold til vedtægtens artikel 90, skulle afvises. Sagsøgerne havde ganske vist indgivet en »klage« til udvalget til valgs prøvelse i medfør

af bestemmelser vedtaget af generalforsamlingen af tjenestemænd. Denne omstændighed fritog dem imidlertid ikke fra at anmode ansættelsesmyndigheden om at gribe ind i valgprocessen, forud for anlæggelsen af en retssag i henhold til artikel 270 TEUF og vedtægtens artikel 91. Selv om den ordlyd, der var anvendt i disse bestemmelser, var tvetydig, fandt Personaleretten, at generalforsamlingen af tjenestemænd i en institution, ligesom de vedtægtsmæssige organer, såsom personaleudvalget, ikke har kompetence til at fravige vedtægtens artikel 90 inden for rammerne af de »betingelser, der gælder for valg til et personaleudvalg«, som de skal vedtage i medfør af artikel 1, stk. 2, i bilag II til nævnte vedtægt.

I samme retning, og ved en kendelse *Klar og Fernandez Fernandez mod Kommissionen* (F-114/13, EU:F:2014:192, der verserer som appelsag for Den Europæiske Unions Ret), fastslog Personaleretten, at et søgsmål om anfægtelse af lovligheden af en afgørelse truffet af den sagsøgte institution om afslag på at anerkende lovligheden af en afgørelse truffet af en lokal afdeling af et personaleudvalg med den begrundelse, at sagsøgerne ikke havde indgivet en forudgående klage inden for den vedtægtsmæssige frist på tre måneder at regne fra institutionens første udtrykkelige og begrundede stillingtagen, skulle afvises.

3. Retlig interesse

I den omhandlede periode tog Personaleretten stilling til en formalitetsindsigelse om, at sagsøgeren, en tidligere tjenestemand, som var pensioneret efter at have nået aldersgrænsen, ikke længere havde retlig interesse i at anfægte en bedømmelsesrapport, selv om denne rapport var blevet udfærdiget til opfyldelse af en tidligere annullationsdom. I dom *Cwik mod Kommissionen* (F-4/13, EU:F:2014:263) fastslog Personaleretten, at adgangen til domstolsprøvelse ville blive illusorisk, hvis det var tilladt, at en endelig og bindende retsafgørelse ikke får retsvirkninger til skade for en part, og at opfyldelsen af en dom skulle anses for en integrerende del af processen som omhandlet i artikel 6 i konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder. Under disse omstændigheder fandt Personaleretten, at en afvisning af at anerkende, at sagsøgeren havde retlig interesse i at anlægge sag med påstand om annullation af den nye bedømmelsesrapport, ville tilsidesætte hans ret til en korrekt opfyldelse af den første dom og følgelig hans ret til effektiv domstolsbeskyttelse.

4. Den uopsættelige karakter af afgørelser i sager om foreløbige forholdsregler

Ifølge fast retspraksis har en udsættelse af gennemførelsen rent accessorisk karakter i forhold til den hovedsag, som den udspringer af. Følgelig skal en afgørelse truffet af dommeren i sager om foreløbige forholdsregler have midlertidig karakter på den måde, at den hverken skal foregribe den fremtidige afgørelse i hovedsagen eller gøre denne illusorisk ved at fratage den dens effektive virkning. I kendelsen *DK mod EEAS* (F-27/14 R, EU:F:2014:67), fandt Personalerettens præsident imidlertid, at når de af sagsøgeren fremførte argumenter giver anledning til tvivl hvad angår lovligheden af den anfægtede afgørelse henset til princippet om, at straffedommen er afgørende for den pågældendes retsstilling under disciplinærsagen, kan retten ikke uden herved at tilsidesætte nævnte princip, forkaste begæringen om udsættelse af gennemførelsen på grund af manglende uopsættelighed. Med andre ord gælder, at når denne ret ved første øjekast bliver tilsidesat, kan beskyttelsen af princippet om, at straffedommen er afgørende for den pågældendes retsstilling under disciplinærsagen, ikke udskydes, selv midlertidigt, i afventning af retten i hovedsagens afgørelse, uden at sagsøgeren forvoldes et alvorligt og uopretteligt tab, eftersom udfaldet af straffesagen hypotetisk vil kunne blive alvorligt påvirket af den administrative myndigheds holdning vedrørende spørgsmålet, hvorvidt de faktiske omstændigheder, der lægger til grund for en sådan sag, har fundet sted.

II. Realiteten

Generelle betingelser for retsaktens gyldighed

1. Pligt til upartiskhed

Ifølge fast retspraksis har en udvælgelseskomité pligt til at sikre, at dens vurdering af samtlige de ansøgere, der har deltaget i de mundtlige prøver, foretages under overholdelse af betingelserne om lighed og objektivitet. I dom *CG mod EIB* (F-115/11, EU:F:2014:187) anvendte Personaleretten denne retspraksis på et udvælgelsespanel, som havde til opgave at udvælge de bedst egnede ansøgere blandt de ansøgere, der havde indgivet en ansøgning efter offentliggørelsen af en meddelelse om en ledig stilling. Følgelig fandt Personaleretten, at samtlige medlemmer af udvælgelsespanelet skal besidde den nødvendige uafhængighed, således at vedkommendes objektivitet ikke kan betvivles. Under disse omstændigheder kan den omstændighed alene, at et medlem af et udvælgelsespanel er genstand for en klage over chikane, som er indgivet af en ansøger, ikke i sig selv indebære en pligt for det pågældende medlem til at trække sig. Når sagsøgeren i det foreliggende tilfælde imidlertid havde anført, at dette medlem ville blive den direkte overordnede for den ansøger, som udnævnes, og havde fremlagt objektive, relevante og indbyrdes sammenhængende indici for, at han havde en personlig interesse i at skade sagsøgeren, fastslog Personaleretten, at han havde tilsidesat sin pligt til at udvise upartiskhed. Da hvert af udvælgelsespanelets medlemmer skal have den uafhængighed, der er nødvendig, for at udvælgelsespanelets objektivitet samlet set ikke lider skade, fastslog Personaleretten, at udvælgelsespanelets pligt til at udvise upartiskhed samlet set var blevet tilsidesat.

I en anden sag tog Personaleretten stilling til gyldigheden af en procedure til udvælgelse af den administrerende direktør for et agentur, som bl.a. indebar medvirken af en udvælgelseskomité, som havde til opgave at opstille et udkast til en liste over de ansøgere, som blev anset for bedst kvalificerede, idet agenturets bestyrelse havde kompetence til at foretage udnævnelsen. Personaleretten fastslog i dom *Hristov mod Kommissionen og EMA* (F-2/12, EU:F:2014:245), at selv om den foreløbige liste ikke var af bindende karakter tilsidesatte den blotte omstændighed, at to medlemmer af bestyrelsen havde siddet i udvælgelseskomitéen, pligten til at udvise upartiskhed.

2. Retten til at blive hørt

Personaleretten tog stilling til de nærmere omstændigheder for en midlertidigt ansats ret til at blive hørt vedrørende en eventuel forlængelse af vedkommendes kontrakt og understregede, i dom *Tzikas mod AFE* (F-120/13, EU:F:2014:197), nødvendigheden af, at den berørte klart er orienteret om formålet med samtalen med hans overordnede, således at han i fornødent omfang kan tilkendegive sin opfattelse inden vedtagelsen af en afgørelse, som berører ham ugunstigt. Selv om der således ikke findes bestemmelser, som pålægger skriftlighed, og selv om en oplysning om genstanden for samtalen følgelig kan være mundtlig og følge af den sammenhæng, hvori denne forløber, kan en skriftlig indkaldelse af den berørte vise sig at være mere hensigtsmæssig.

Desuden gælder, at retten til at blive hørt i forbindelse med en disciplinær forfølgning »gennemføres«, jf. Den Europæiske Unions Charter om Grundlæggende Rettigheder, dels bl.a. ved artikel 16, stk. 1, i bilag IX til vedtægten, dels ved artikel 4 i samme bilag. Personaleretten fastslog i dom *Brito Sequeira Carvalho mod Kommissionen* (F-107/13, EU:F:2014:232), at situationen for en tjenestemand, som hverken var til stede eller repræsenteret under mødet i disciplinærrådet, og som heller ikke kunne fremsende skriftlige bemærkninger, ikke er i overensstemmelse med disse bestemmelser, sammenholdt med chartrets artikel 52, stk. 1, eftersom han dels behørigt havde begrundet, hvorfor han ikke havde mulighed for at deltage i mødet på den fastsatte dato, og eftersom der dels

under dette møde kun blev afhørt det ene vidne, som ansættelsesmyndigheden havde indkaldt, og som vidnede til fordel for ansættelsesmyndigheden.

Tjenestemænds og øvrige ansattes karriere

Personaleretten fastslog i dom *Montagut Viladot mod Kommissionen* (F-160/12, EU:F:2014:190, der verserer som appelsag for Den Europæiske Unions Ret), at såfremt der hverken i en forordning eller et direktiv om udvælgelsesprøver eller i meddelelsen om udvælgelsesprøven findes bestemmelser om det modsatte, må kravet om, at ansøgerne skal være i besiddelse af et eksamensbevis på universitetsniveau for at kunne deltage i en almindelig udvælgelsesprøve, nødvendigvis forstås i den betydning, udtrykket har i henhold til lovgivningen i den medlemsstat, hvor ansøgeren har fulgt de studier, han påberåber sig.

Desuden fastslog Personaleretten i dom *De Mendoza Asensi mod Kommissionen* (F-127/11, EU:F:2014:14), at en udvælgelseskomité's overholdelse af ligebehandlingsprincippet og princippet om objektivitet i bedømmelsen principielt forudsætter, at der i videst muligt omfang sikres en konstant sammensætning af denne udvælgelseskomité under hele udvælgelsesprøvens forløb. Personaleretten erkendte imidlertid, at det ikke kunne udelukkes, at en sammenhængende bedømmelse kunne sikres ved andre midler. I det foreliggende tilfælde anerkendte Personaleretten gyldigheden af en ny metode til tilrettelæggelse af en udvælgelseskomité's arbejde, hvorefter opretholdelsen af stabilitet i udvælgelseskomitéens sammensætning kun blev sikret under visse af udvælgelsesprøvens faser. I denne forbindelse lagde Personaleretten for det første til grund, at denne stabilitet var sikret i afgørende faser, dvs. først ved afgørelsen af den måde, hvorpå prøverne skulle afholdes, dernæst hver anden eller tredje dag, nemlig hver gang de point, som ansøgerne opnåede, blev stillet til rådighed for hele udvælgelseskomitéen, således at den kunne foretage en bedømmelse af kompetencerne hos de ansøgere, der havde aflagt prøver i dette tidsrum, og endelig på det tidspunkt, hvor udvælgelseskomitéen kontrollerede, at der var sammenhæng mellem de bedømmelser af ansøgerne, der var foretaget under hele udvælgelsesprøvens forløb. Personaleretten bemærkede for det andet, at ligebehandlingen af ansøgerne også var sikret ved anvendelsen af den samme arbejdsmetode, som indebar anvendelsen af prøver, der er struktureret på forhånd, og anvendelse af de samme bedømmelseskriterier for vurderingen af ansøgernes præstationer. Personaleretten konstaterede for det tredje, at udvælgelseskomitéens formand var til stede i starten af hver enkelt prøve. Endelig bemærkede Personaleretten for det fjerde, at der var gennemført undersøgelser og analyser for at sikre, at bedømmelsen havde været sammenhængende.

Rettigheder og forpligtelser for tjenestemænd og øvrige ansatte

Personaleretten havde i dom *CG mod EIB* (F-103/11, EU:F:2014:185) og i dom *De Nicola mod EIB* (F-52/11, EU:F:2014:243) anledning til at præcisere begrebet psykisk chikane som omhandlet i artikel 3.6.1 i adfærdskodeksen for ansatte i Den Europæiske Investeringsbank, sammenholdt med artikel 2.1 i den politik for værdighed på arbejdspladsen, som EIB ligeledes havde vedtaget, og anlagde en fortolkning, som svarede til den, den havde udviklet på grundlag af vedtægtens artikel 12a, for så vidt som det ikke kræves, at den adfærd eller de handlinger, der er et angreb på offerets selvværd og selvtillid, er forsætlige. Følgelig annullerede Personaleretten to afgørelser fra EIB om ikke at iværksætte foranstaltninger som følge af klager over psykisk chikane med den begrundelse, at det ikke fremgik, at den påtalte adfærd havde haft denne karakter.

Tjenestemandens indtægter og sociale goder

1. Udlandstillæg

I forbindelse med afgørelsen af, om en tjenestemand har ret til udlandstillæg, fastslog Personaleretten i dom *Ohrgaard mod Kommissionen* (F-151/12, EU:F:2014:8), at det fremgår af artikel 4, stk. 1, litra a) og b), i bilag VII til vedtægten, at EU-lovgiver med henblik på en neutralisering af de bopælsperioder, der skal tages i betragtning, har sondret mellem, på den ene side, den tjenestemand, der ikke har eller har haft statsborgerskab i den stat, på hvis område han gør tjeneste, og, på den anden side, den tjenestemand, der har eller har haft statsborgerskab i denne stat. I det første tilfælde neutraliseres de perioder, der svarer til »tilfælde, hvor vedkommende har gjort tjeneste for en anden stat eller en international organisation«. I det andet tilfælde neutraliseres de perioder, der svarer til situationer bestående i »tjenesteudøvelse for en stat eller en international organisation«. Personaleretten udtalte desuden, at det første udtryk har en meget større rækkevidde end det andet. Derfor gælder, at selv om Unionens retsinstanser har fastslået, at et praktikophold i en af Unionens institutioner skulle neutraliseres som »tilfælde, hvor vedkommende har gjort tjeneste for [...] en international organisation«, når tjenestemanden ikke har eller har haft statsborgerskab i tjenestestaten, fandt Personaleretten, at et praktikophold organiseret af Kommissionen med det primære formål at bidrage til uddannelsen af de deltagende ikke kunne anses for at henhøre under begrebet »tjenesteudøvelse«, som finder anvendelse på tjenestemænd, som har eller har haft statsborgerskab i denne stat. Dette sidstnævnte udtryk kræver nemlig i modsætning til det foregående, at aktiviteten primært bidrager til gennemførelsen af den pågældende stat eller internationale organisations formål.

2. Familietillæg

Personaleretten fik forelagt et søgsmål til prøvelse af en disciplinær sanktion og havde anledning til at præcisere de forpligtelser, som påhviler en tjenestemand som følge af den subsidære karakter af de familietillæg, som udbetales af Unionen, i forhold til de nationale ydelser. I dom *EH mod Kommissionen* (F-42/14, EU:F:2014:250) fastslog Personaleretten indledningsvis, at når en tjenestemand ansøger om og tildeles en vedtægtsbestemt ydelse, som har sammenhæng med hans familiemæssige situation, kan sidstnævnte ikke påberåbe sig, at han angiveligt ikke havde noget kendskab til sin ægtefælles situation. Personaleretten fastslog dernæst, som svar på et klagepunkt om, at administrationen ikke havde kontrolleret, om den nationale myndighed rent faktisk var oplyst om, at udbetale familieydelser, at selv om det ganske vist kan forventes af en agtpågivende administration, at den i det mindste årligt ajourfører de personlige oplysninger for modtagerne af vedtægtsbestemte ydelser, der udbetales månedligt, kan situationen for en administration, som har ansvar for at sikre udbetalingen af tusindvis af lønninger og diverse tillæg, ikke sammenlignes med situationen for en tjenestemand, som har en personlig interesse i at kontrollere de beløb, som udbetales til ham, og i at give meddelelse om alle de omstændigheder, som kunne udgøre en fejl til skade eller fordel for ham. Endelig fastslog Personaleretten, at den omstændighed, at administrationen kun havde fået visse oplysninger tilfældigt eller indirekte, var irrelevant, da det tilkommer modtageren af en vedtægtsbestemt ydelse at give den kompetente tjenestegren ved hans institution klar og utvetydig meddelelse om enhver afgørelse om tildeling af tilsvarende nationale ydelser.

I øvrigt fremgår det af artikel 2, stk. 1, i bilag VII til vedtægten, sammenholdt med artikel 2, stk. 2, første afsnit, i nævnte bilag, at tjenestemænd får et børnetilskud til børn, over for hvem der består forsørgerpligt, når børnene »faktisk forsørges« af disse. I denne henseende fik Personaleretten i dom *Armani mod Kommissionen* (F-65/12, EU:F:2014:13) lejlighed til at fastslå, at dette begreb om faktisk forsørgelse svarer til den faktiske afholdelse af udgifterne, helt eller delvist, til børnenes

underhold, bl.a. med hensyn til bopæl, føde, beklædning, uddannelse, pleje og lægebehandling. Følgelig gælder, at når en tjenestemand faktisk afholder alle eller en del af udgifterne til ægtefælens barns underhold, skal han anses for faktisk at forsørge dette barn og følgelig for at have forsørgerpligt over for dette. I denne forbindelse, og når der ikke foreligger andre bestemmelser om det modsatte, er denne tjenstemands ret til at modtage børnetilskud for sin ægtefælles barn ikke betinget af, at nævnte ægtefælle ikke er tjenestemand eller ansat i Unionen. I øvrigt præciserede Personaleretten endvidere i denne dom, at familietillæg ikke, selv om de er integreret i lønnen, er beregnet til tjenstemændenes forsørgelse, men udelukkende til børnenes forsørgelse.

3. Tilbagesøgning af fejlagtigt udbetalte beløb

I sag *CR mod Parlamentet* (EU:F:2014:38) tog Personaleretten stilling til lovligheden af vedtægtens artikel 85, stk. 2, andet punktum, for så vidt som det heri bestemmes, at fristen på fem år, inden for hvilken et fejlagtigt udbetalt beløb kan tilbagesøges fra tjenstemænd og andre ansatte, ikke kan påberåbes over for ansættelsesmyndigheden, hvis denne kan godtgøre, at den pågældende forsætligt har vildledt denne med henblik på at opnå udbetaling af det omhandlede beløb. Efter at have henvist til, at valget af, at der i et vist omfang skal ske forældelse, er resultatet af en afvejning mellem kravene til retssikkerhed på den ene side og legalitet på den anden side, hvilken afvejning er foretaget ud fra de historiske og sociale samfundsforhold, der forelå i en given periode, og at forældelsen således alene er baseret på lovgivers valg, udtalte Personaleretten, at den omstændighed, at den femårige forældelsesfrist ikke kan påberåbes over for administrationen ikke i sig selv udgør en ulovlighed i relation til forpligtelsen til at overholde retssikkerhedsprincippet. Det følger i øvrigt af fast retspraksis, at uden forældelsesfrister fastsat af unionslovgiver hindrer det grundlæggende krav om retssikkerhed, at administrationen i det uendelige kan udsætte udøvelsen af sine beføjelser, idet den i en sådan situation er forpligtet til at handle inden for en rimelig frist, efter at den har fået kendskab til de faktiske omstændigheder.

I samme dom fastslog Personaleretten desuden, at den omstændighed, at det ikke er muligt over for administrationen at påberåbe sig den femårige forældelsesfrist for tilbagesøgningen af fejlagtigt udbetalte beløb, heller ikke er i strid med proportionalitetsprincippet. Det med vedtægtens artikel 85 forfulgte formål er nemlig at beskytte Den Europæiske Unions finansielle interesser i den særlige sammenhæng vedrørende forholdet mellem Unionens institutioner og deres ansatte, dvs. personer, der er knyttet til de nævnte institutioner i kraft af den særlige loyalitetsforpligtelse, der er fastsat i vedtægtens artikel 11.

I dom *López Cejudo mod Kommissionen* (F-28/13, EU:F:2014:55) præciserede Personaleretten endelig, at vedtægtens artikel 85, stk. 2, andet punktum, omfatter den situation, hvor den ansatte med henblik på uberettiget at modtage en betaling, forsætligt vildleder ansættelsesmyndigheden, navnlig ved enten at undlade at give ansættelsesmyndigheden alle oplysninger vedrørende den pågældendes personlige situation, ved ikke at gøre ansættelsesmyndigheden opmærksom på de ændringer, der måtte være opstået i den pågældendes personlige situation, eller ved at foretage handlinger, der har til formål at gøre det vanskeligere for ansættelsesmyndigheden at opdage, at den betaling, som den pågældende har modtaget, har været uberettiget, herunder ved at afgive fejlagtige eller unøjagtige oplysninger.

Disciplinære foranstaltninger

I dom *EH mod Kommissionen* (EU:F:2014:250) fastslog Personaleretten, at selv om administrationen kan beslutte at tage hensyn til den omstændighed, at den pågældende nærmer sig pensionsalderen, er der intet i ordlyden af artikel 10 i bilag IX til vedtægten, som pålægger ansættelsesmyndigheden at anse denne omstændighed som en begrundelse for at mildne en disciplinær sanktion.

Twister om kontrakter

I to domme *Bodson m.fl. mod EIB* (F-73/12, EU:F:2014:16, og F-83/12, EU:F:2014:15, der verserer som appelsag for Den Europæiske Unions Ret) forkastede Personaleretten sagsøgernes argumenter, hvorefter deres ansættelsesforholds kontraktmæssige karakter og kontraktens bindende virkning var til hinder for, at EIB ensidigt ændrede væsentlige elementer i de ansattes ansættelsesvilkår. Personaleretten fandt i denne forbindelse, at når kontrakterne er blevet indgået med et EU-organ, hvis opgave er af almen interesse, og som er beføjet til i en forordning at fastsætte de regler, der gælder for de ansatte, er de i en ansættelseskontrakt kontraherende parter vilje nødvendigvis begrænset af de forpligtelser, som hidrører fra denne særlige opgave, og som binder både dette EU-organs direktionsorganer og ansatte. Derfor er parternes samstemmende vilje begrænset til en samlet accept af de rettigheder og forpligtelser, der er fastsat i nævnte forordning, og forholdet mellem dem er, uanset det aftalemæssige udgangspunkt, i det væsentlige af lovgivningsmæssig karakter. Følgelig fastslog Personaleretten, at EIB i forbindelse med varetagelsen af den opgave af almen interesse, der er betroet den, rådede over en beføjelse til ensidigt at fastsætte de ansattes løn, uanset de retsakter af aftalemæssig karakter, der danner grundlag for de nævnte arbejdsforhold.

Det bemærkes endvidere, at i henhold til artikel 8, stk. 1, i ansættelsesvilkårene kan kontrakten for en midlertidigt ansat, jf. samme ansættelsesvilkårs artikel 2, litra a), fornys én gang for en bestemt tid, idet »[e]nhver senere fornyelse« skal ske på ubestemt tid. I dom *Drakeford mod EMA* (EU:F:2014:10) fastslog Personaleretten, at denne bestemmelse ikke kunne fortolkes således, at enhver stillingsændring, som kommer til udtryk ved en ny kontrakt, kan afbryde arbejdsforholdets kontinuerlige karakter, som fører til en tidsubegrænset kontrakt. En sådan fortolkning ville bevirke, at rækkevidden af ansættelsesvilkårenes artikel 8, stk. 1, blev mindre end det formål, som ligger til grund for artiklen, eftersom den ville medføre, at udnævnelsen, ved en formelt særskilt kontrakt, af en allerede ansat midlertidigt ansat til en overordnet stilling under alle omstændigheder og uden nogen reel begrundelse ville have den konsekvens, at denne ansatte for så vidt angår varigheden af hans »ansættelse« igen placeres i en situation, som er identisk med situationen for en nyan-sat ansat. Denne fortolkning ville desuden bevirke, at særligt fortjenstfulde ansatte, som netop på grund af deres faglige indsats har gjort karrieremæssige fremskridt, ville blive straffet. Ifølge Personaleretten ville en sådan konsekvens medføre alvorlige undtagelser til ligebehandlingsprincippet, som fastsat i Chartrets artikel 20. Den ville ligeledes være i strid med lovgivers vilje, som udtrykkeligt kommer til udtryk i ansættelsesvilkårenes artikel 12, stk. 1, hvorefter det skal tilstræbes, at institutionerne ved de midlertidigt ansatte sikres medarbejdere, der opfylder de højeste krav til kvalifikationer, indsats og integritet.

B – Personalerettens sammensætning

(Sammensætning efter rangfølge pr. 1.10.2014)

Fra venstre mod højre:

Dommerne E. Perillo og H. Kreppel, afdelingsformand R. Barents, præsidenten S. Van Raepenbusch, afdelingsformand K. Bradley, dommerne M.I. Rofes i Pujol og J. Svenningsen, justitssekretæren W. Hakenberg.

1. Personalerettens medlemmer

(efter tiltrædelsestidspunkt)

Sean Van Raepenbusch

Født i 1956; juridisk kandidateksamen (Université libre de Bruxelles, 1979); overbygningsgrad i international ret (Bruxelles, 1980); dr.jur. (1989); ansvarlig for juridisk afdeling i aktieselskabet Kanaler og Havn anlæg i Bruxelles (1979-1984); tjenestemand i Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (Generaldirektoratet for Sociale Anliggender, 1984-1988); ansat ved Juridisk Tjeneste i Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (1988-1994); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1994-2005); underviser ved Universitetscentret i Charleroi (international og europæisk socialret, 1989-1991), ved Mons-Hainaut Universitet (europæisk ret, 1991-1997), ved Liège Universitet (EU-tjenestemandsret, 1989-1991; retten om EU's institutioner, 1995-2005; europæisk socialret, 2004-2005); og siden 2006 ved Université Libre de Bruxelles; flere udgivelser på området for europæisk socialret og retten om EU's institutioner; dommer ved Personaleretten siden den 6. oktober 2005; præsident for Personaleretten siden den 7. oktober 2011.

Horstpeter Kreppel

Født i 1945; universitetsstudier i Berlin, München, Frankfurt am Main (1966-1972); første statseksamen (1972); referendar i Frankfurt am Main (1972-1973 og 1974-1975); Europakollegiet i Brügge (1973-1974); anden statseksamen (Frankfurt am Main, 1976); ansat ved Bundesanstalt für Arbeit og advokat (1976); dommer ved Arbeitsgericht (delstaten Hessen, 1977-1993); underviser ved Fachhochschule für Sozialarbeit, Frankfurt am Main, og Verwaltungsfachhochschule, Wiesbaden (1979-1990); national ekspert ved Juridisk Tjeneste, Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (1993-1996 og 2001-2005); attaché ved Forbundsrepublikken Tysklands ambassade i Madrid med ansvar for sociale anliggender (1996-2001); dommer ved Arbeitsgericht i Frankfurt am Main (februar – september 2005); dommer ved Personaleretten siden den 6. oktober 2005.

Maria Isabel Rofes i Pujol

Født i 1956; jurastudier (licenciatura en derecho, Universidad de Barcelona, 1981); speciale i international handel (Mexico, 1983); studier i europæisk integration (handelskammeret i Barcelona, 1985) og EF-ret (Escola d'Administració Pública de Catalunya, 1986); tjenestemand ved Generalitat de Catalunya (ansat i juridisk tjeneste i industri- og energiministeriet, april 1984 – august 1986); advokat i Barcelona (1985-1987); fuldmægtig, derefter ekspeditionssekretær i afdelingen for forskning og dokumentation ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1986-1994); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (generaladvokat Ruiz-Jarabo Colomers kabinet, januar 1995 – april 2004; dommer Lohmus' kabinet maj 2004 – august 2009); ansvarlig for kurser i fællesskabsretssager, juridisk fakultet ved Universitat Autònoma de Barcelona (1993-2000); adskillige artikler vedrørende EU-socialret; medlem af appelkammeret ved EF-Sortsmyndigheden (2006-2009); dommer ved Personaleretten siden den 7. oktober 2009.

Ezio Perillo

Født i 1950; dr. jur. og advokat i Padova; assistent og derefter seniorforsker i civilret og komparativ ret ved det juridiske fakultet ved Università di Padova (1977-1982); adjunkt i fællesskabsret ved Collegio Europeo di Parma (1990-1998), og ved de juridiske fakulteter ved Università di Padova (1985-1987), Università di Macerata (1991-1994), Università di Napoli (1995) og ved Università degli studi di Milano (2000-2001); medlem af det videnskabelige udvalg »Master in European integration« ved Università di Padova; tjenestemand ved Domstolen, direktoratet for bibliotek, forskning og dokumentation (1982-1984); referendar for generaladvokat Federico Mancini (1984-1988); juridisk rådgiver for Europa-Parlamentets generalsekretær Enrico Vinci (1988-1993); desuden i denne samme institution: afdelingschef for Juridisk Tjeneste (1995-1999); direktør for lovgivningsmæssige anliggender og forlig, interinstitutionelle forbindelser og forbindelser med de nationale parlamenter (1999-2004); direktør for eksterne forbindelser (2004-2006); direktør for lovgivningsmæssige anliggender i Juridisk Tjeneste (2006-2011); forfatter til flere udgivelser om italiensk civilret og EU-ret; dommer ved Personaleretten siden den 6. oktober 2011.

René Barents

Født i 1951; juridisk embedseksamen, særlig eksamen i økonomi (Erasmus universiteit Rotterdam, 1973); dr.jur. (Universiteit Utrecht, 1981); forsker i EU-ret og international økonomisk ret (1973-1974) og lektor i EU-ret og økonomisk ret ved Europa-instituttet ved Universiteit Utrecht (1974-1979) og Universiteit Leyden (1979-1981); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1981-1986), derefter afdelingsleder for vedtægtsbestemte rettigheder ved Domstolen (1986-1987); medlem af Kommissionen for De Europæiske Fællesskabers juridiske tjeneste (1987-1991); referendar ved Domstolen (1991-2000); afdelingsleder (2000-2009), derefter direktør for direktoratet »Ressourcer og dokumentation« ved Den Europæiske Unions Domstol (2009-2011); professor (1988-2003) og professor honoris causa (siden 2003) i EU-ret ved Universiteit Maastricht; rådgiver ved appelretten i 's-Hertogenbosch (1993-2011); medlem af Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (siden 1993); talrige udgivelser om EU-ret; dommer ved Personaleretten siden den 6. oktober 2011.

Kieran Bradley

Født i 1957; juridisk embedseksamen (Trinity College, Dublin, 1975-1979); forskningsassistent for senator Mary Robinson (1978-1979 og 1980); »Pádraig Pearse«-stipendiat til studier ved Europakollegiet (1979); postgraduatstudier i EU-ret ved Europakollegiet (1979-1980); juridisk afgangseksamen fra University of Cambridge (1980-1981); praktikant i Europa-Parlamentet (Luxembourg, 1981); fuldmægtig i sekretariatet for Europa-Parlamentets Retsudvalg (Luxembourg, 1981-1988); medlem af Europa-Parlamentets juridiske tjeneste (Bruxelles, 1988-1995); referendar ved Domstolen (1995-2000); lektor i EU-ret ved Harvard Law School (2000); medlem af Europa-Parlamentets juridiske tjeneste (2000-2003), derefter kontorchef (2003-2011) og direktør (2011); forfatter til talrige udgivelser; dommer ved Personaleretten siden den 6. oktober 2011.

Jesper Svenningsen

Født i 1966; jurastudier (juridisk kandidateksamen), Aarhus Universitet (1989); advokatfuldmægtig hos Kammeradvokaten (1989-1991); referendar ved Domstolen (1991-1993); beskikkelse som advokat (1993); advokat hos Kammeradvokaten (1993-1995); underviser i EU-ret ved Københavns Universitet; lektor ved Det Europæiske Institut for Offentlig Administration, Luxembourg, dernæst fungerende direktør (1995-1999); fuldmægtig i EFTA-Tilsynsmyndighedens Juridiske Tjeneste (1999-2000); tjenestemand ved Domstolen (2000-2013); referendar (2003-2013); dommer ved Personaleretten siden den 7. oktober 2013.

Waltraud Hakenberg

Født i 1955; jurastudier i Regensburg og Genève (1974-1979); første statseksamen (1979); overbygningsstudier i EF-ret ved Europakollegiet i Brügge (1979-1980); dommerfuldmægtig i Regensburg (1980-1983); dr.jur. (1982); anden statseksamen (1983); advokat i München og Paris (1983-1989); tjenestemand ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1990-2005); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (hos dommer Jann, 1995-2005); undervisning ved flere universiteter i Tyskland, Østrig, Schweiz og Rusland; æresprofessor ved Saar-Universität (siden 1999); medlem af diverse juridiske komitéer, selskaber og udvalg; talrige udgivelser om fællesskabsret og sagsbehandlingen ved Fællesskabets retsinstanser; justitssekretær ved Personaleretten siden den 30. november 2005.

2. Ændringer i sammensætningen af Personaleretten i 2014

Der har ikke været nogen ændringer i sammensætningen af Personaleretten i 2014.

3. Sammensætning efter rangfølge

**fra den 1. januar 2014 til den
30. september 2014**

S. VAN RAEPENBUSCH, præsident for
Personaleretten
H. KREPPEL, afdelingsformand
M.I. ROFES i PUJOL, afdelingsformand
E. PERILLO, dommer
R. BARENTS, dommer
K. BRADLEY, dommer
J. SVENNINGSEN, dommer

W. HAKENBERG, justitssekretær

**fra den 1. oktober 2014 til den
31. december 2014**

S. VAN RAEPENBUSCH, præsident for
Personaleretten
R. BARENTS, afdelingsformand
K. BRADLEY, afdelingsformand
H. KREPPEL, dommer
M.I. ROFES i PUJOL, dommer
E. PERILLO, dommer
J. SVENNINGSEN, dommer

W. HAKENBERG, justitssekretær

4. Tidligere medlemmer af Personaleretten

Heikki Kanninen (2005-2009)

Haris Tagaras (2005-2011)

Stéphane Gervasoni (2005-2011)

Irena Boruta (2005-2013)

Præsident

Paul J. Mahoney (2005-2011)

C – Statistik over retssagerne ved Personaleretten

Samlet oversigt for Personaleretten

1. Indbragte, afsluttede, verserende sager (2010-2014)

Indbragte sager

2. Antallet af sager pr. sagsøgt institution i procent (2010-2014)
3. Processprog (2010-2014)

Afsluttede sager

4. Domme og kendelser – dommerkollegierne (2014)
5. Sagernes udfald (2014)
6. Foreløbige forholdsregler (2010-2014)
7. Sagsbehandlingstid i måneder (2014)

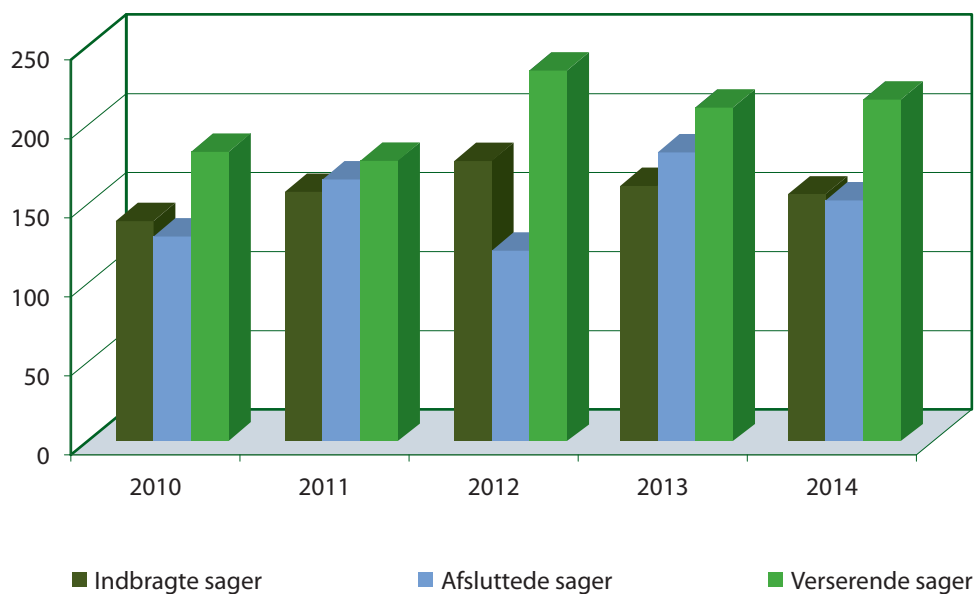
Verserende sager pr. 31. december

8. Dommerkollegierne (2010-2014)
9. Antal sagsøgere (2014)

Øvrige punkter

10. Personalerettens afgørelser, som er blevet appelleret til Retten (2010-2014)
11. Appelsagernes udfald ved Retten (2010-2014)

1. Samlet oversigt for Personaleretten – Indbragte, afsluttede, verserende sager (2010-2014)

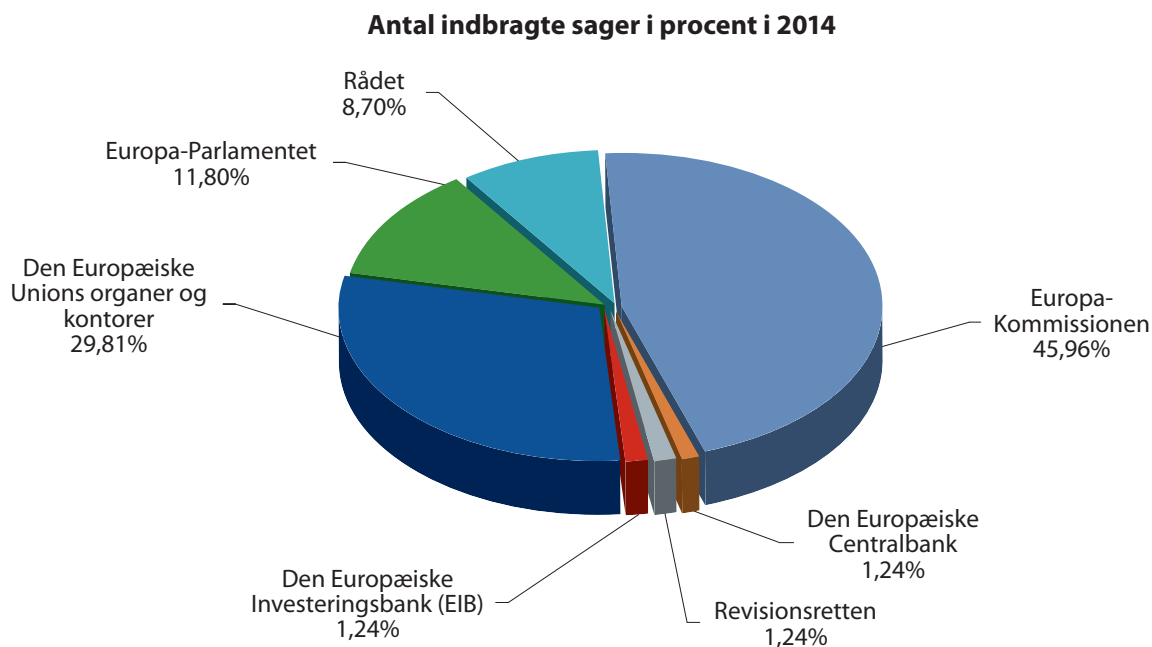

	2010	2011	2012	2013	2014
Indbragte sager	139	159	178	160	157
Afsluttede sager	129	166	121	184	152
Verserende sager	185	178	235	211	216 ¹

Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

¹ Heraf 99 udsatte sager.

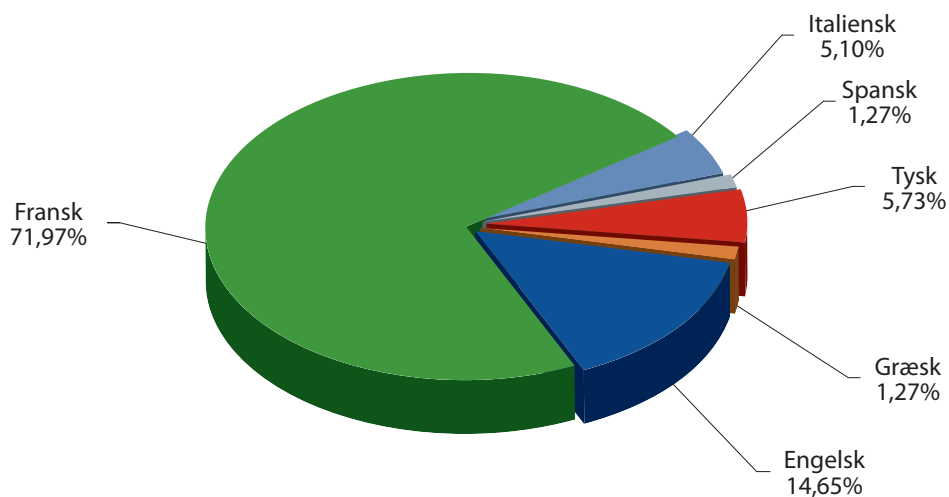
2. Indbragte sager – antallet af sager pr. sagsøgt institution i procent (2010-2014)

	2010	2011	2012	2013	2014
Europa-Parlamentet	9,35%	6,29%	6,11%	5,66%	11,80%
Rådet	6,47%	6,92%	3,89%	3,77%	8,70%
Europa-Kommissionen	58,99%	66,67%	58,33%	49,69%	45,96%
Den Europæiske Unions Domstol	5,04%	1,26%		0,63%	
Den Europæiske Centralbank	2,88%	2,52%	1,11%	1,89%	1,24%
Revisionsretten		0,63%	2,22%	0,63%	1,24%
Den Europæiske Investeringsbank (EIB)	5,76%	4,32%	4,44%	5,03%	1,24%
Den Europæiske Unions organer og kontorer	11,51%	11,40%	23,89%	32,70%	29,81%
I alt	100%	100%	100%	100%	100%

3. Indbragte sager – processprog (2010-2014)

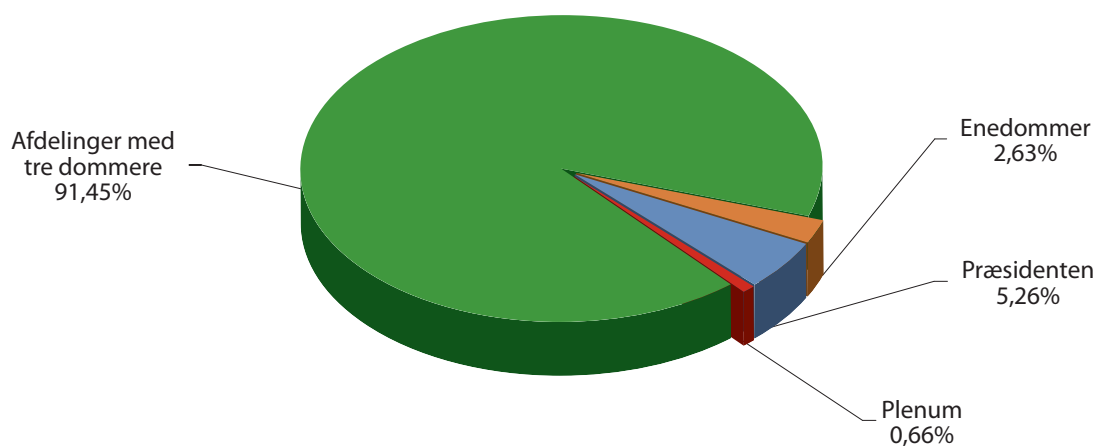
Fordeling i 2014

Processprog	2010	2011	2012	2013	2014
Bulgarsk			2		
Spansk	2	2	3		2
Tysk	6	10	5	2	9
Græsk	2	4	1	4	2
Engelsk	9	23	14	26	23
Fransk	105	87	108	95	113
Italiensk	13	29	35	21	8
Ungarnsk		1			
Nederlandsk	2	1	6	12	
Polsk		1	2		
Rumænsk			2		
Slovakisk		1			
I alt	139	159	178	160	157

Processproget er det sprog, som sagen er blevet anlagt på, og afspejler ikke sagsøgerens modersmål eller nationalitet.

4. Afsluttede sager – domme og kendelser – dommerkollegierne (2014)

	Domme	Kendelser om sagens slettelse efter mindelig bilæggelse ¹	Andre afgørelser om afslutning af sager	I alt
Plenum	1			1
Afdelinger med tre dommere	64	11	64	139
Enedommer	3	1		4
Præsidenten			8	8
I alt	68	12	72	152

¹ I løbet af 2014 tog Personaleretten uden resultat initiativ til yderligere 14 forsøg på mindelig bilæggelse.

5. Afsluttede sager – sagernes udfald (2014)

	Domme		Kendelser				I alt
	Søgsmålet helt eller delvis taget til følge	Frifindelse, uforældet at træffe afgørelse	Sager eller begæringer, hvor det er åbenbart, at de skal afvises eller forkastes	Mindelig bilæggelse efter dommerkollegiets indgriben	Slettelse på andet grundlag, uforældet at træffe afgørelse eller hjemvisning	Begæringer taget helt eller delvis til følge (særlige procedurer)	
Ansættelse/udnævnelse/indplacering i lønklasse	4	5	1		1		11
Arbejdsvilkår/ferie			2				2
Bedømmelse/forfremmelse	5	6	2	1	2		16
Disciplinære procedurer	1	1					2
Løn og godtgørelser	4	7	3	2	3		19
Opsigelse eller ikkefornyelse af kontrakten for en agent	3	11	3	4	2		23
Pensioner og invaliditetsydelse	1	1	4				6
Placering i tjenesten/omplacering	1	2		1			4
Social sikring/erhvervssygdom/ulykker		1	1	1	3		6
Udvælgelsesprøver	1	2	2				5
Andre	3	9	15	3	4	24	58
I alt	23	45	33	12	15	24	152

6. Foreløbige forholdsregler (2010-2014)

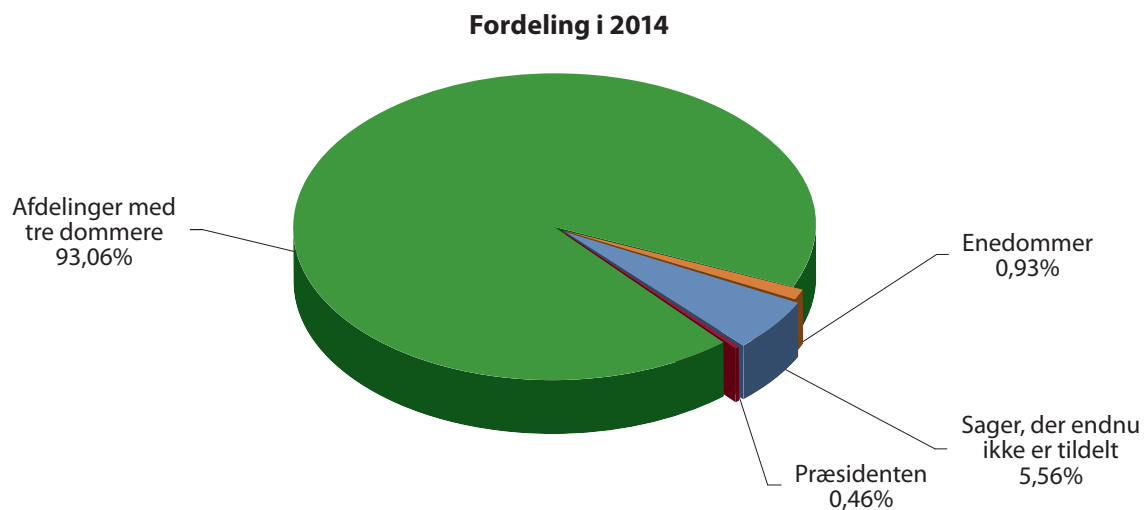
Afsluttede begæringer vedrørende foreløbige forholdsregler		Sagernes udfald		
		Helt eller delvist imødekommet	Begæring ikke taget til følge	Slettelse
2010	6		4	2
2011	7		4	3
2012	11		10	1
2013	3		3	
2014	5	1	4	
I alt	32	1	25	6

7. Afsluttede sager – sagsbehandlingstid i måneder (2014)

Afsluttede sager		Gennemsnitlig sagsbehandlingstid	
		Samlet sagsbehandlingstid	Sagsbehandlingstid, omfatter ikke varigheden af eventuel udsættelse
Domme	68	17,3	17,1
Ordonnances	84	10,7	9,1
I alt	152	13,7	12,7

Varigheden angives i måneder og tiendedele af måneder.

8. Verserende sager pr. 31. december – dommerkollegierne (2010-2014)

	2010	2011	2012	2013	2014
Plenum	1		1	1	
Præsidenten	1	1		2	1
Afdelinger med tre dommere	179	156	205	172	201
Enedommer		2	8	3	2
Sager, der endnu ikke er tildelt	4	19	21	33	12
I alt	185	178	235	211	216

9. Verserende sager pr. 31. december – antal sagsøgere

De verserende sager med det største antal sagsøgere i 2014

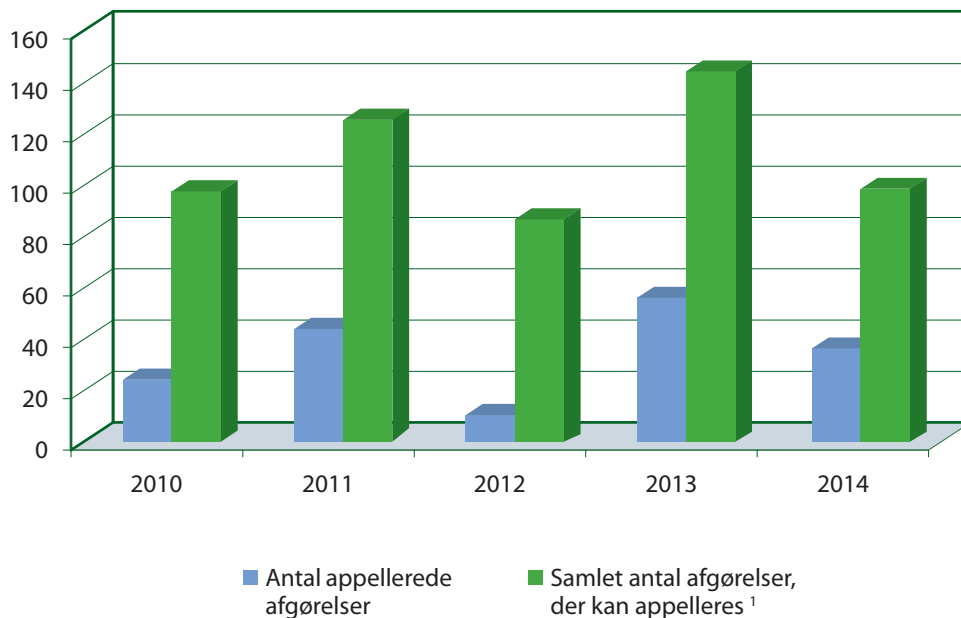
Antal sagsøgere	Sagsområder
486	Tjenestemandsvedtægten – EIB – Løn – Årlige tilpasning af vederlagene
484	Tjenestemandsvedtægten – EIB – Løn – Nyt præstationssystem – Præmieuddeling
451	Tjenestemandsvedtægten – EIB – Løn – EIB's lønreform og lønprogression
35	Statut – Renvoi après réexamen de l'arrêt du Tribunal – BEI – Pensions – Réforme de 2008
33	Tjenestemandsvedtægten – EIB – Pensioner – Ændring af pensionssystemet
30	Tjenestemandsvedtægten – Hjemvisning efter fornyet prøvelse af Rettens dom – EIB – Pensioner – Refomen af 2008
29	Tjenestemandsvedtægten – Den Europæiske Investeringsfond (EIF) – Løn – EIF's lønreform og lønprogression
26 (4 sager)	Tjenestemandsvedtægten – Tjenestemændenes status – Ændring af vedtægten i 2014 – Nye regler for beregning af rejseudgifter fra tjenestested til hjemsted – Forbindelse mellem tildelingen af denne ydelse og status som udsendt og hjemsendt – Ophævelse af bestemmelserne om rejsedage
25	Tjenestemandsvedtægten – Forfremmelse – Forfremmelsesrunderne 2010 og 2011 – Fastsættelse af forfremmelsestærskel
20	Tjenestemandsvedtægten – Tjenestemændenes status – Ændring af vedtægten i 2014 – Nye regler for karriere og forfremmelse – Indplacering som senioradministrator i en overgangsstilling – Forskellig behandling af jurister i samme lønklasse (AD 13) ved Europa-Kommissionens juridiske tjeneste – Princippet om ligebehandling

Ordet »vedtægt« anvendes både for vedtægten for tjenestemænd og ansættelsesvilkårene for de øvrige ansatte i Den Europæiske Union.

Samlet antal sagsøgere for samtlige verserende sager (2010-2014)

	Samlet antal sagsøgere	Samlet antal verserende sager
2010	812	185
2011	1 006	178
2012	1 086	235
2013	1 867	211
2014	1 902	216

10. Diverse – Personalerettens afgørelser, som er blevet appelleret til Retten (2010-2014)

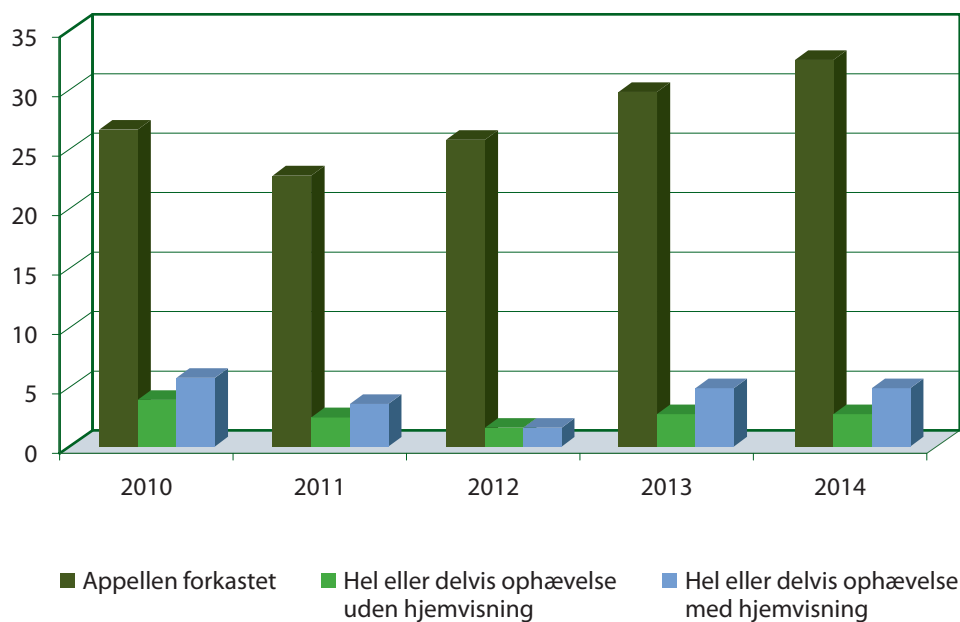

	Antal appellerede afgørelser	Samlet antal afgørelser, der kan appelleres ¹	Andelen af beslutninger, der er blevet appelleret ²
2010	24	99	24,24%
2011	44	126	34,92%
2012	11	87	12,64%
2013	56	144	38,89%
2014	36	99	36,36%

¹ Domme og kendelser afsagt i referenceåret, hvorved sager afvises, kendelser i sager om foreløbige forholdsregler, om, at det er uforholdende at træffe afgørelse, eller om afslag på begæring om intervention.

² Det er muligt, at denne procentdel for et givet år ikke svarer til antallet af afgørelser afsagt i referenceåret, der kan appelleres, såfremt fristen for iværksættelse af appel overlapper to kalenderår.

11. Diverse – appelsagernes udfald ved Retten (2010-2014)

	2010	2011	2012	2013	2014
Appellen forkastet	27	23	26	30	33
Hel eller delvis ophævelse uden hjemvisning	4	3	2	3	3
Hel eller delvis ophævelse med hjemvisning	6	4	2	5	5
Slettelse/uforholdent at træffe afgørelse			3		1
I alt	37	30	33	38	42

SÅDAN FÅR MAN FAT I PUBLIKATIONER FRA EU

Gratis publikationer:

- et eksemplar:
via EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>)
- flere eksemplarer eller plakater/kort:
hos Den Europæiske Unions repræsentationer (http://ec.europa.eu/represent_da.htm)
hos delegationerne i ikke-EU-lande (http://eeas.europa.eu/delegations/index_da.htm)
ved at kontakte Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_da.htm)
eller ringe på 00 800 6 7 8 9 10 11 (frikaldsnummer fra overalt i EU) (*).

(*) Oplysningerne er gratis ligesom de fleste opkald (nogle operatører, telefonbokse eller hoteller kan dog kræve penge for opkaldet).

Betalingspublikationer:

- via EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Publikationskontoret

